

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

—
—
**HİTABET VE MESLEKİ
UYGULAMA**
—
—

YAZAR

Doç. Dr. Kamil YAŞAROĞLU

EDİTÖR

Hasan ÖZARSLAN

TÜRKÇE

Ahmet POLAT

GÖRSEL TASARIM

Nazlı Elif AKTAŞ

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI

Hasan TOPAL

REHBERLİK UZMANI

Esra DEMİR

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

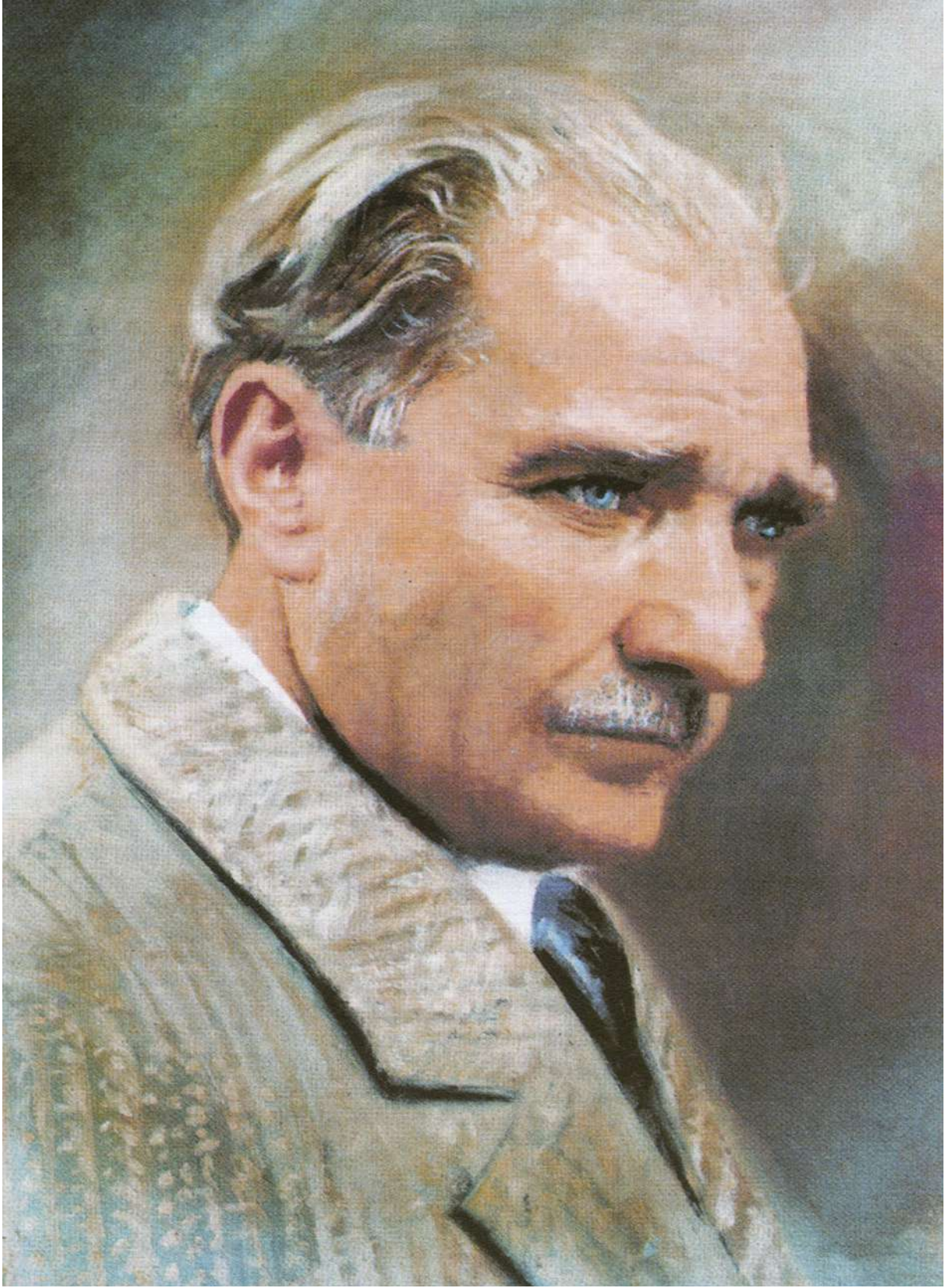
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

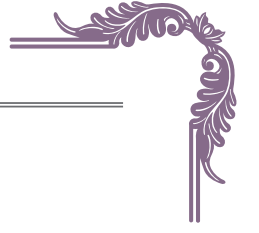

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

KISALTMALAR

b.	: bin
C	: Cilt
H.z.	: Hazreti
İFAV	: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
md.	: Madde
r.a.	: Radiyallahu anh
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve selem
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

İÇİNDEKİLER

ÜNİTE 1 DİN HİZMETLERİ ve İLETİŞİM

1. Din Hizmetleri	12
1.1. İrşad, Tebliğ ve Davette Genel İlkeler	12
1.2. Din Görevlisinin Nitelikleri	15
1.3. Din Hizmetlerinde Görevler	18
1.3.1. Müftülük ve Vaizlik	18
1.3.2. İmam Hatiplik ve Uygulaması	20
1.3.3. Müezzinlik ve Uygulaması	21
1.3.4. Kur'an Kursu Öğreticiliği ve Uygulaması	22
2. Din Hizmetlerini Zorlaştıran Sorunlar	23
3. Din Hizmetlerinde Hedef Kitle	25
4. Din Hizmetlerinde İletişim	26
4.1. İletişimin Temel İlke ve Unsurları	26
4.2. Dinî İletişimde Üslup	27
4.3. Dinî İletişimde Beden Dili	28
4.4. Din Hizmetlerinde İletişim Sorunları	30
Ünitemizi Değerlendirelim	32

2. ÜNİTE DİNİ HİTABET

1. Din Hizmetlerinde Hitabet ve Önemi	36
2. Dinî Hitabetin İlkeleri	38
3. Dinî Hitabette Planlama ve Uygulama	45
3.1. Amaç ve Konu Belirleme	45
3.2. Plan Yapma	45
3.3. Bilgi Toplama ve Düzenleme	47
3.4. Bilgi Aktarma İlke ve Yöntemleri	50
4. Dinî Hitabette Değerlendirme	54
Hutbe Değerlendirme Formu Örneği	54
Vaaz Değerlendirme Formu Örneği	55

3. ÜNİTE DİNİ HİTABET TÜRÜ OLARAK HUTBE ve VAAZ

1. Hutbe ve Hatiplik	58
1.1. Hutbe ile İlgili Dinî Hükümler	59
1.2. Hutbe Duaları	61
1.3. Hutbe Örnekleri	69
1.4. Hutbe Sunumu	71
2. Vaaz ve Vaizlik	72
2.1. Vaaz Duaları	75
2.2. Vaaz Örnekleri	77
2.3. Vaaz ve Ders Sunumu	80
Ünitemizi Değerlendirelim	84

4. ÜNİTE DİN HİZMETLERİNDE CAMİ MUSİKİSİ

1. Mûsikî ve Dinî Mûsikî	88
2. Cami Mûsikîsi	89
2.1. Ezan ve Kamet	90
2.2. Namaz Tesbihatı	93
2.3. Aşır	95
2.4. Tekbir	96
2.5. Salâ	97
2.6. Mevlit	98
2.7. İlahi	100
Ünitemizi Değerlendirelim	103

5. ÜNİTE DİNİ MERASİMLERDE HİTABET ve DUA

1. Din Hizmetlerinde Duanın Yeri	106
2. Dinî Merasimlerde Hitabet ve Dua	108
2.1. Ezan Duası	109
2.2. Yemek ve İftar Duası	109
2.3. Hatim ve Mevlit Duaları	111
2.4. Tevbe İstiğfar Duası	114
2.5. Kurban Duası	117
2.6. Mübarek Gün ve Geceler	118
2.7. Ad Koyma Merasimi	121
2.8. Sünnet Merasimi	122
2.9. Nişan ve Nikâh Merasimi	123
2.10. Hacı Uğurlama Merasimi	125
2.11. Asker Uğurlama Merasimi	126
Ünitemizi Değerlendirelim	128

6. ÜNİTE CENZE ADABI

1. Vefat Anında Yapılması Gerekenler	132
2. Vefat Sonrası Yapılması Gerekenler	135
2.1. Cenazenin Yıkınması ve Keflenmesi	136
2.2. Cenaze Namazı ve Duaları	139
2.3. Vefat Edenin Borç, Vasiyet ve Mirası	144
2.4. Defin ve Taziye	144
Ünitemizi Değerlendirelim	151
SÖZLÜK	153
KAYNAKÇA	156

ORGANİZASYON ŞEMASI

Sözlük
Kitabınızda geçen belli başlı kavramların anlamlarına buradan kolayca ulaşabilirsiniz.

Kaynakça
Kitabınız hazırlanırken faydalanılan belli başlı kaynakların listesi

BİLGİ KUTUSU

YORUMLAYALIM

NOT EDELİM

TARTIŞALIM

BİLİYOR MUSUNUZ?

İNCELEYELİM

DEĞERLENDİRELİM

ARAŞTIRALIM

ÇALIŞALIM

BULALIM

OKUMA METNİ

YAZALIM

Kitabınızda bulunan karekodlar sayesinde kitabınızın tüm PDF'sine, ünelere ve işlenen konu ile ilgili materyallere ulaşabilirsiniz

Yukarıda bazı örnekleri verilen kutucuklarda, işlenen konunun daha iyi kavranması ve akılda kalabilmesi için aktarılan bilgiler ışığında listeleme, sıralama ve tanımlama gibi hemen kitabınızın üzerine yapabileceğiniz etkinlikler bulunmaktadır.

Yukarıda bazı örnekleri verilen kutucuklarda, işlenen konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak ilave bilgiler verilmekte, bu bilgileri yeri geldiğinde yorumlamanız veya defterinize not etmeniz istenmektedir.

1. ÜNİTE

DİN HİZMETLERİ VE İLETİŞİM

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. “İrşad, tebliğ ve davet” kavramlarının anlamlarını öğreniniz.
2. Din hizmetlerinin yürütülmesinde iletişimin önemini arkadaşlarınızla konuşunuz.
3. Din görevlilerinden toplumun beklentilerinin neler olduğunu araştırınız.
4. İnsanlarla iyi iletişim kurmak için nelere dikkat edilmesi gerektiğini düşününüz.

1. Din Hizmetleri

Din hizmeti, Yüce Allah'ın elçisi Hz. Muhammed (s.a.v) aracılığıyla insanlığa hidayet rehberi olarak gönderdiği Kur'an mesajının insanlığa iletilmesidir. Bu hizmetin amacı insanlarda iyi tutum ve davranışları geliştirmek, iyi olmayan davranışları değiştirmektir.¹ Din hizmeti; yaşlı, engelli, genç, çocuk, şehirli, köylü, ırk, renk, dil, meslek ayırımı yapmaksızın bütün insanlara ulaştırılmalıdır.

Ülkemizde din hizmetleri, kanunla Diyanet İşleri Başkanlığına verilmiştir ve Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı din görevlileri aracılığıyla yerine getirilmektedir². Bu görevliler imam-hatip liseleri ve ilahiyat fakülteleri mezunları arasından seçilmektedir.

SIRALAYALIM

Din hizmetleri denilince aklınıza hangi görevler gelmektedir? Sıralayınız.

- Toplumunu dini konularda aydınlatma.
-
-
-

1.1. İrşad, Tebliğ ve Davette Genel İlkeler

Din hizmetlerini ifade eden temel kavramlar arasında **“irşad”**, **“tebliğ”** ve **“davet”** öne çıkmaktadır. **İrşad**, “insanlara doğru yolu göstermek, onları uyarmak ve faydalı işlere yöneltmek” anlamına gelir. İrşad faaliyetinin muhatapları, yani irşad edilecek kişiler hem gayrimüslimler ve hem de Müslümanlardır. Müslüman olmayanları irşad; onları iman ve İslâm'a davet etmek demektir. Müslümanları irşad ise; onlara imanın gereği olan salih amel ve güzel ahlaki hatırlatmaktır. Ancak irşad kavramı yaygın olarak Müslümanlara yönelik olarak yapılan faaliyetler için kullanılmaktadır.

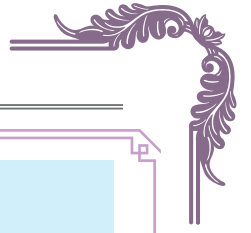
İrşad faaliyetleri, Müslümanlar arasında manevi yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayan araçların başında yer alır. Kur'an-ı Kerim'de, irşad görevinin yerine getirilmesi sırasında ortaya çıkacak güçlüklerle karşı sabır ve namazı (veya dua) vasıta kılarak Allah'tan yardım istenmesi tavsiye edilmiştir.³ Resul-i Ekrem de insanların arasına girip eziyetlerine katlanan Müslümanın onlarla bir arada bulunmayan, dolayısıyla eziyetlerine maruz kalmayan Müslümandan daha hayırlı olduğunu bildirmiştir.⁴

1 Yusuf Macit, “Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim”, 1. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), C. 1, s. 391

2 Tarihimizde bu hizmeti yerine getiren kişilere; “hademe-i hayrât” yani hayrın hizmetkârları denilmiştir.

3 Bakara suresi 45. ve 153. ayetler; Lokman suresi 17. ayet

4 İbn Mâce, Fiten, 23; Tirmizi, Sıfatü'l-kıyâme, 55

Din hizmetleri alanında görev yapan kişiler irşad vasıtasıyla İslâm'ın doğru ve güzel bir şekilde insanlara ulaştırılması için çaba gösterirler. Hutbe ve vaazlar irşad faaliyetinin en yoğun olarak yerine getirildiği alanlardır. Cami dışındaki farklı mekân ve zamanlarda da irşad yapılabilir. Sözelimi ad koyma, sünnet, nikâh, cenaze törenlerinde yapılan konuşmalar dinî mesajların ulaştırılması için bir fırsattır.

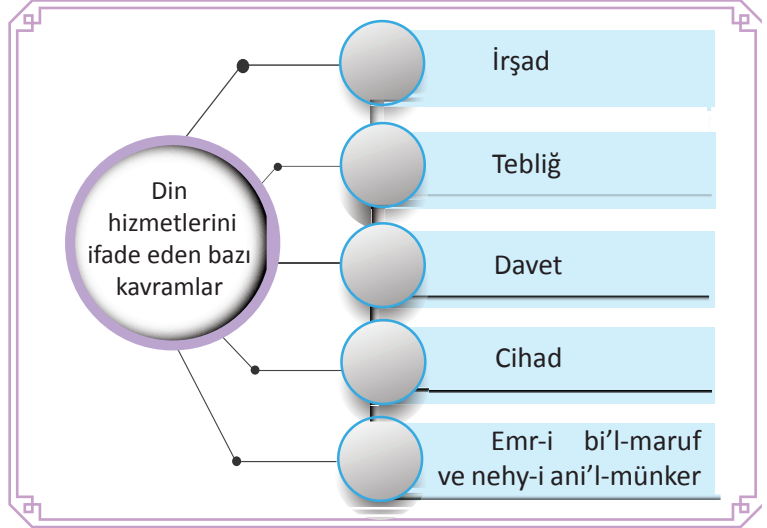
Tebliğ kelimesi sözlükte; “ulaştırmak, iletmek, duyurmak ve bildirmek” anlamlarına gelir. Bir terim olarak tebliğ, Allah’tan gelen ilâhi hükümlerin hiçbirini gizlemeden, eksiltmeden ve herhangi bir ilavede bulunmadan insanlara bildirilmesine denir. Bir ayette buna şöyle işaret edilmektedir:

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ
فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ...

“Ey Rasul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, onun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır...”⁵ Bütün peygamberler kendilerine vahyedilen emirleri toplumlarına bildirmişlerdir. Tebliğ görevlerini yerine getirirken, çeşitli sıkıntılarla karşılaşmışlar, ancak hiçbir zaman taviz vermemişlerdir. İslam dininde tebliğ, sadece belli bir grubun değil, bütün müminlerin görevidir. Her mümin kendi bilgi ve kültür seviyesine göre, tebliğde bulunmalıdır.

Tebliğ yaparken muhataplarımıza saygılı davranmalı, onlara yumuşak söz ve güler yüzle hitap etmeliyiz. Zira güler yüzlü ve yumuşak sözlü insanlar, toplum içinde her zaman sevilir ve sayılırlar. Tebliğ yapan kişi samimi olmalı, halkın arasında nasıl bir davranış sergiliyorsa yalnız kaldığı zamanlarda da samimi olmaya gayret göstermelidir.

Davet, çağırma ve dua etmek anlamlarına gelir. Terim olarak özellikle “İslam’a ve İslâm esaslarının uygulanmasına çağrı” anlamına gelir. Davet ve tebliğ kavramları sık sık birbirinin yerine kullanılmıştır. Nahl suresinin 125. ayeti davet için takip edilecek yöntemlere ışık tutmaktadır:

DEĞERLENDİRELİM

“Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah’a inanırsınız: Ehl-i kitap da inansaydı, elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde iman edenler var; (fakat) çoğu yoldan çıkmışlardır.”

Al-i İmrân 110.ayeti

Yukarıdaki ayetin mealini müminin tebliğdeki sorumluluğu açısından değerlendiriniz.

“Sizden, bayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.”

(Ali İmran suresi, 104.ayeti)

5 Maide suresi 67. ayet

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ
بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ...

**“Rabbinin yoluna hikmet, güzel öğüt, iyi niyet ve samimi-
yete dayalı tartışmayla davet et...”**⁶ Hz. Peygamber davet faali-
yetlerini ümitsizlik ve karamsarlığa kapılmadan daima sabır, azim
ve inançla sürdürmüştür. Onun davet çalışmalarında önem ver-
diği bir diğer husus da sosyal ilişkilerini kesintisiz olarak sürdür-
mesidir. Ayrıca Müslüman olan ve olmayan akraba ve çevresiyle
ilgisini kesmemiş, davetini sunmak üzere toplantılar düzenlemiş,
çarşı, pazar, panayır ve ev gibi insanların toplu olarak bulunduğu
her yerde tebliğ faaliyetini sürdürmüştür. Davet faaliyetinde hiç-
bir zaman kişisel menfaatini öne çıkarmamıştır.

PAYLAŞALIM

Tebliğ ve davetle ilgili üç
ayet veya hadis bulup arkadaşla-
rınızla paylaşınız.

*Emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker” faziletli bir toplum oluşması
için önemlidir.*

Davette bulunurken muhatapların
eğitim seviyesi ve psikolojisi dikkate
alınmalı, somut delillerle ve ikna edici
metotlarla konuşmalı, insanlara vic-
danlarını harekete geçirecek örnekler-
le hitap etmelidir.

Tebliğ ve davet faaliyetleri cami
dışındaki çeşitli ortamlarda da deği-
şik vesilelerle yerine getirilmektedir.
Vaaz ve hutbelerin yanı sıra düzenle-
nen sempozyum, konferans ve benzeri
programlarla tebliğ ve davet yapılmak-
tadır. Ayrıca bireysel olarak İslam dini
ile ilgili bilgi edinmek isteyenler, din
hizmetini sunan görevliler tarafından
İslam dini hakkında bilgilendirilmekte-
dir.

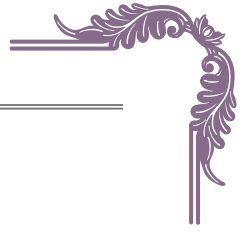
ARAŞTIRALIM

Furkan Sûresi 52.ayetinde
cihad kelimesinin anlamını tefsir
kitaplarına bakarak öğrenelim.

Din hizmetlerinde önemli olan kavramlar arasında “cihad”
ve “emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker” de yer almaktadır.
Cihad, ilahî mesajı insanlığa duyurma amacını güden bir faali-
yettir. Bu sebeple her dönemde canlı tutulması gerekir. İslâm'a
davet ve cihad görevini yürütecek olan kişi davasının dayandığı
kesin delillere ve bilgilere sahip olmalıdır. “*Emr-i bi'l-maruf ve
nehy-i ani'l-münker*”; iyiliğin hakim kılınması ve yaygınlaştırılma-
sı, kötülüğün önlenmesi, bu şekilde faziletli bir toplumun oluş-
turulması ve yaşatılması için gösterilen faaliyettir. Bu bakımdan
cihadın bir türü olarak önem kazanmıştır.

Şu ayet emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münkerin toplumsal
bir görev olduğunu göstermektedir:

6 Nahl Sûresi 125.ayeti

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Sizden öyle bir topluluk bulunsun ki -onlar insanları İslam’a davet etsin; iyiliği emredip kötülükten sakındırsın. Onlar kurtuluşa erenlerdir.”⁷

Din görevlileri halkla iç içedir. Beş vakit namazda, cami sohbetlerinde, cuma ve bayram vaaz ve hutbelerinde halka doğrudan hitap etme imkânına sahiptirler. Dolayısıyla İslâmi değerleri ilmin ışığında insanlara sunmaları, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaları gerekir.

LİSTELEYELİM

Bir davetçide hangi özellikler bulunmalıdır? Listeleyiniz.

- Yeterli ve doğru bilgiye sahip olmalıdır.
- Tatlı bir dil ve güzel bir üslup kullanılmalıdır.

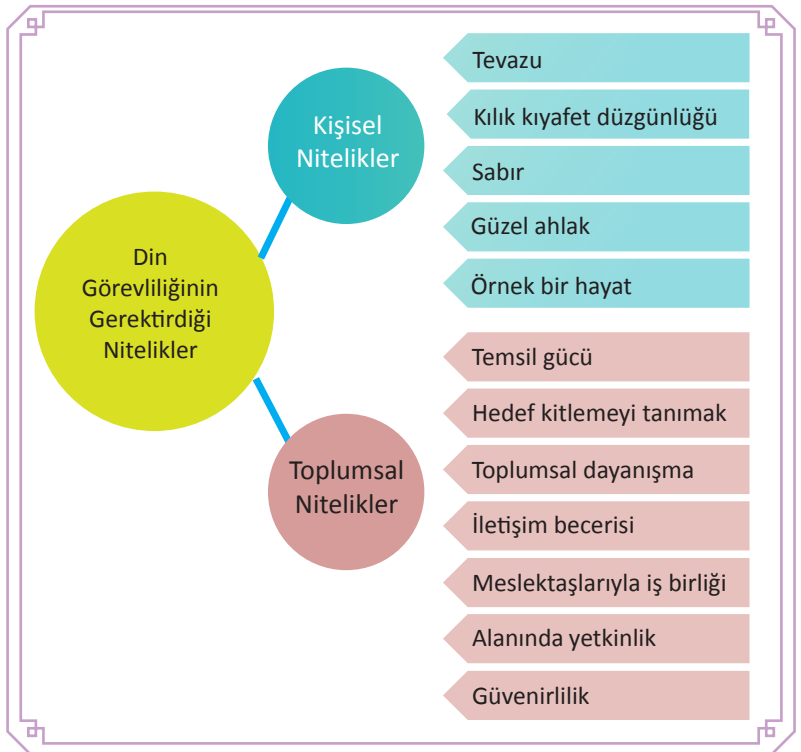
-
-
-

1.2. Din Görevlisinin Nitelikleri

Din, insanlara dünya ve ahirette nasıl mutlu olacaklarını, yaratılışlarındaki amacı, yaratana nasıl kulluk edeceklerini bildirir. Din hizmetlerinde görev alanlar, din ile insanlar arasında köprü vazifesi gören, dini doğru bir şekilde insanlara ulaştıran kişiler konumundadır. Bu bakımdan din hizmetlerinin toplumsal hayatta önemli bir yeri vardır.

Kur’an-ı Kerim’de dinî mesajların topluma ulaştırılmasıyla ilgili olarak Hz. Peygamber’e hitaben şöyle buyrulur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا
وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ
بِأَذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا...

7 Âl-i İmran suresi 104.ayet

“Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah’ın izniyle kendi yoluna çağırın bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik.”⁸

Bu konuda başka ayetler de vardır:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ
وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...

“Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olursunuz ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi orta bir ümmet yaptık...”⁹

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ...

“Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah’a iman edersiniz...”¹⁰

Hayber Kalesi’nin kuşatılması sırasında Hz. Ali, “Hayber Yahudileriyle bizim gibi Müslüman oluncaya kadar savaşmalıyız.” şeklinde öneride bulunmuştu. Bunun üzerine Resul-i Ekrem’in verdiği cevap irşadın İslâm’daki önemini belirtmesi açısından dikkat çekicidir: “Acele etme ya Ali! Hayber toprağına sükunetle gir, sonra onları İslam’a davet et. Şunu bil ki tek bir kişinin senin irşadıyla Müslüman olması en değerli ganimet olan kızıl develerin sana verilmesinden hayırlıdır.”¹¹

Din görevliliğinin gerektirdiği bazı kişisel nitelikler vardır. Bunlar; görevini benimseme, görevin gerektirdiği bilgi ve beceriye sahip olma, ihlas ve samimiyet olarak ifade edilebilir.

Din görevlisinin mesleğini severek, isteyerek ve gönüllü olarak yapması, yaptığı işten haz duyması çok önemlidir. Mesleğini sevmeyen, görev ve sorumluluklarının farkında olmayan bir vaizin başarılı olması mümkün değildir. Görev bilinci vaktini iyi planlamak ve değerlendirmek, sorumluluk alarak onu yerine getirmek demektir.

Görevi, insanlara dini anlatmak olan irşat görevlisinin, belli bir bilgi birikimine sahip olması, çokça okuması, kendini sürekli güncellemesi gerekir. Tefsir, hadis, fıkıh, kelam ve tasavvuf gibi temel İslâmi ilimlerin yanında, güncel bilgi de son derece önemlidir. Günümüzde bilgi kanallarının çoğalması, bilgiye ulaşmanın kolaylaşması ile halkın bilgi ve öğrenim düzeyi yükselmektedir. Cemaatin giderek artan bilgi ve kültür düzeyi din görevlilerinin uzmanlık seviyesinin yüksek olması beklentisini artırmaktadır.¹²

TARTIŞALIM

Hiz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ’nın koymuş olduğu sınırlara uygun yaşayanlar ile bu sınırları ihlâl eden kimse-lerin durumu, bir gemiye binmiş, gemi içerisindeki yerleri kura ile belirlenmiş iki grup insanın durumuna benzer; Bunlardan bir kısmı geminin alt tarafında, bir kısmı da üst tarafında yolculuk etmeye hak kazanmıştır. Alt kattakiler (su ihtiyaçlarını karşılamak için) üsttekilerin yanına giderler. (Bir süre sonra), (Sudan) nasibimizi almak için (geminin altından) bir delik açsak da yukarıdakileri rahatsız etmesek.’ derler. Eğer yukarıda bulunanlar aşağıdakilerin isteklerini yapmalarına izin verirlerse gemidekiler hep birlikte belâk olur. Fakat onlara engel olurlarsa hem onlar hem de kendileri kurtulur.” (Buhari, Şirket, 6)

Yukarıdaki hadis-i şerifte anlatılmak istenen nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

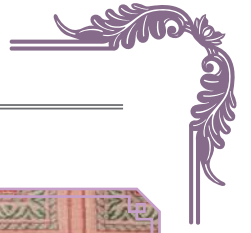
8 Ahzab suresi 45-46. ayetler

9 Bakara suresi 143. ayet

10 Ali İmran suresi, 110. ayet

11 Buhari, Cihâd, 102; Müslim, Fezâilü’s-sahâbe, 34

12 Suat Cebeci, Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dinî İletişim, s. 171

Din hizmetinin etkili ve verimli olabilmesi, din görevlisinin samimiyetiyle doğru orantılıdır. Samimiyetten uzak söz ve davranışlar, dış görünüş itibarıyla ne kadar çekici olursa olsun, insanlar üzerinde etkili olmaz. Din görevlisi, söz ve davranışlarında sırf Allah'ın rızasını umarak hareket etmeli, yaptığı görevin karşılığında şahsi ve maddi bir çıkar beklememelidir. Ayrıca din görevlisi, her türlü gösteriştan, yapmacık hareketlerden kaçınarak sözü, işi, giyim kuşamı, yeme içmesi, oturup kalkması itibarıyla ölçülü ve samimi olmalıdır.

Din görevliliğinin gerektirdiği bazı toplumsal özellikler:

Temsil Gücü: Her insan yaptığı işi veya mesleği temsil eder. Din görevlisi de İslam dinini, bütün Müslümanları, bağlı olduğu Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilatını ve meslektaşlarını temsil eder. Din görevlisi toplumun rehberidir, önderidir, örnek alınan kişidir. Bu önemli bir sorumluluktur. Her din görevlisi bu sorumluluğun bilincinde olmalı ve buna uygun hareket etmelidir.

Hedef Kitleyi Tanıma: Din hizmetlerini yürüten kişi muhatap kitleyi iyi tanımalıdır. Muhataplar tanınınca, onlara söylenecek sözleri ve üslubu tespit etmek kolaylaşır. Bu, doktorun hastasını yakından tanıması, bilmesi gibidir. Ezbere reçete yazılamayacağı gibi, ezbere vaaz ve nasihat da yapılamaz. Peygamberimiz, sahabilere şu tavsiyede bulunmuştu: *"Sizden kim halka namaz kıldırırsa namazı (kısa) tutsun. Zira cemaatte zayıf, engelli, hasta ve ihtiyaç sahibi olanlar vardır..."*¹³ İrşat görevlisi muhataplarının dini hayatlarında değişim olup olmadığını tespit etmelidir. Ayrıca başarısını halkın dini duygularının gelişimine göre ölçmelidir.

Toplumsal Dayanışma: Birlikte yaşamının getirdiği sevinçlerin paylaşılması ve sıkıntıların giderilmesindeki iş birliğine toplumsal dayanışma denir. Din görevlileri toplum içerisinde bunu teşvik etmeli, kendileri de bu dayanışmada yer almalıdır. Ayrıca din görevlilerinin hizmet alanını cami ile sınırlamayıp toplumun her alanına hizmet götürmesi gerekir. Örneğin, mahallesinde bulunan hastayı ilk önce din görevlisi ziyaret etmeli ve cemaati de buna teşvik etmelidir.

İletişim Becerisi: Din görevlisi kadın, erkek, çocuk, yaşlı ve genç, Müslüman veya Müslüman olmayan herkesle iyi iletişim kurabilmelidir. İnsanlar arası iletişimi sağlayan selam, güler yüz, güzel söz söyleme, tevazu ve cömertlik gibi özelliklere sahip olmalıdır. İletişimi bozan bencillik, gurur, kibir, öfke, yalan gibi olumsuz durumlardan da kaçınmalıdır. Beden dilini iyi ve ye-

"...Evet, her zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Öyleyse, bir işi bitirdiğin zaman derhal başka bir işe giriş!"
(İnşirab Suresi, 6-7.ayet)

ARAŞTIRALIM

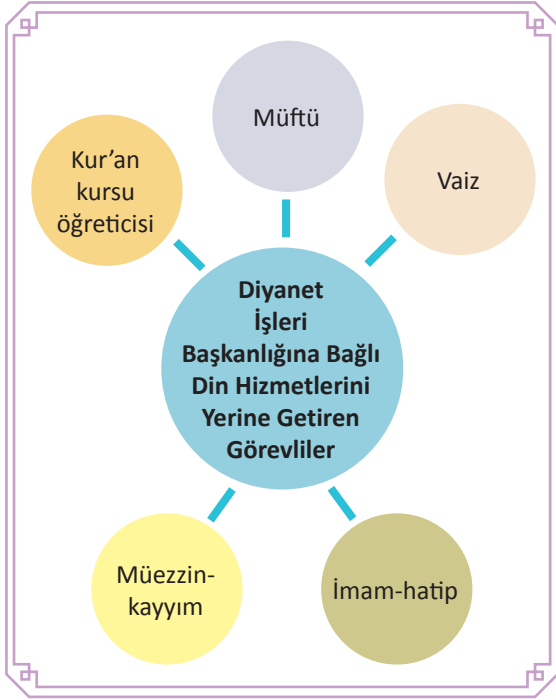
Çevrenizdeki insanların din görevlilerinden ne gibi beklentileri vardır? Araştırınız.

İnsanlar arası iletişimde selam, güler yüz, güzel söz söylemek önemlidir.

13 Buhari Ezân, 62; Müslim, Salât, 186

rinde kullanılmalıdır. İnsanları oldukları gibi kabul etmeli, onlara değer vermeli ve kimseyi dışlamamalıdır.

Güvenirlilik: Din hizmetinde bulunan kişinin hedef kitesinde istenen etkiyi meydana getirebilmesi, güvenilir bir kişi olmasına bağlıdır. Bu yüzden peygamberler en güvenilir insanlardır. Peygamberimiz de kendisine inanan inanmayan herkesin güvenini kazanmıştı. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmuştur; “**...Ben sizin için güvenilir bir nasihatçiyim.**” A’raf suresi 68. ayet. İrşat görevlisi, sadece mahalle ve cami ile bağlantılı bir noktada değil, hayatın her alanında söyleyecek sözü olan düşünce insanı, adeta bir kanaat önderi olabilmelidir.

Meslektaşlarıyla İş Birliği: Din görevlisi, üstlendikleri hizmetlerdeki verimliliği artırmak ve toplumsal problemleri çözmek için meslektaşlarıyla iş birliği yapmalı, örnek bir dayanışma sergilemelidir.

ARAŞTIRALIM

Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği'ne göre il ve ilçe müftülüklerinin görevlerini araştırınız.

a) İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, ibadet yerlerini ve dini müesseseleri yönetmek ve din görevlilerinin hizmetlerini düzenleyip denetlemek.

b) Din konusunda her türlü vasıttan yararlanarak vatandaşları aydınlatmak, vaaz ve irşat faaliyetlerinde bulunmak, müftünün de en az haftada bir defa vaaz edeceği şekilde vaaz ve irşat programları hazırlamak.

- c)
- d)
- e)

1.3. Din Hizmetlerinde Görevler

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak din hizmetlerini yerine getiren görevliler şunlardır: Müftü, vaiz, imam-hatip, müezzinkayım, Kur'an kursu öğreticisi.

1.3.1. Müftülük ve Vaizlik

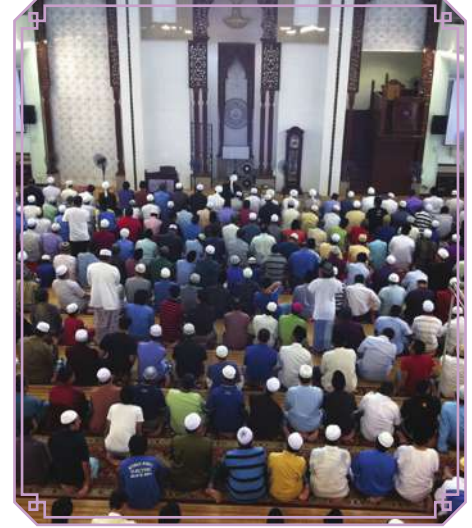
Dini bir konu hakkındaki soruya verilen cevaba “fetva” denir. Müftü ise “fetva veren” yani fıkhi bir meselenin dinî hükmünü açıklayan kimsedir. Müftü, “helaldir”, “haramdır”, “caizdir”, “caiz değildir”, “bu işin dinî hükmü şudur” gibi ifadelerle hükümleri nakleder veya açıklar. Bu sebeple fetva vermek sorumluluk gerektiren bir iştir. Bu görevi yapacak kimsenin Kur'an ve sünne-

tin genel ve özel hükümleri, ayrıca şer'î delillerden hüküm elde etme yöntemi konusunda yeterli bilgiye sahip olması gerekir.¹⁴ Kur'an-ı Kerim'de yeterli bilgiye sahip olmadan dinî konularda hüküm vermenin ağır bir vebal olduğu bildirilmiştir:

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتِكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا
حَرَامٌ لِّتَمْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يُفْتَرُونَ
عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ

“Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak, ‘Bu helaldir, şu da haramdır.’ demeyin, çünkü Allah’a karşı yalan söylemiş olursunuz. Şüphesiz Allah’a karşı yalan uyduranlar hiçbir zaman kurtuluşa eremezler.”¹⁵

Ülkemizde Din hizmetlerini kanunen Diyanet İşleri Başkanlığı yürütmektedir.

Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığının görevi “İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek” olarak belirlenmiştir. İl ve ilçelerdeki müftülükler bu görevleri Diyanet İşleri Başkanlığı adına yürütürler.

Vaaz, “iyiliklere teşvik, kötülüklerden sakındırmak maksadıyla kalpleri yumuşatıcı ve dinî vazifeleri yerine getirmeye özendirici bir üslup ile öğüt vermektir”. Vaaz eden kimseye “vaiz” denir. Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı vaizler cami ve mescitler ile diğer mekânlarda toplumu dini konularda bilgilendirmek, irşat, rehberlik, inceleme ve araştırma yapmakla görevlidir. Vaizlik mesleği adaylık döneminden sonra vaiz, uzman vaiz ve başvaiz kariyer basamaklarına ayrılır. Günümüzde vaiz olabilmek için erkeklerde ilahiyat alanında doktora yapmış olma veya herhangi bir ihtisas kursunu bitirmiş olup vaizlik yeterlilik belgesi alma şartı mevcuttur. Bayanlarda ise ilahiyat fakültesi mezunu olup yeterlilik belgesi alma şartı vardır.

ARAŞTIRALIM

Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği’ne göre başvaiz, uzman vaiz ve vaizlerin ortak görevlerini araştırınız.

a) Her türlü vasıttan yararlanarak toplumu dini konularda bilgilendirmek, irşat ve rehberlik hizmeti sunmak.

b) Ramazan ayı ve dini günler dışında, haftada beş defa, erkek vaizler için biri cuma vaktinde olmak üzere, müftülükçe belirlenen yerlerde vaaz etmek, bunlardan en az birini takrir yöntemiyle veya sohbet şeklinde yapmak.

- c)
- d)
- e)

14 Fahrettin Atar, “Fetva”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.12, s.490

15 Nahl suresi, 116.ayet

1.3.2. İmam Hatiplik ve Uygulaması

İmam, kendisine tabi olarak namazı birlikte kılan topluluğun (cemaat) önüne geçip namaz kıldırın kişiye denir. Bu göreve imamlık veya imamet adı verilir. Hatip, topluluk karşısında etkili ve güzel konuşan, cuma ve bayram namazlarında hutbe okuyan kişidir. Ülkemizde her iki görevi birlikte yürüten din görevlisine imam-hatip denir.

PAYLAŞALIM

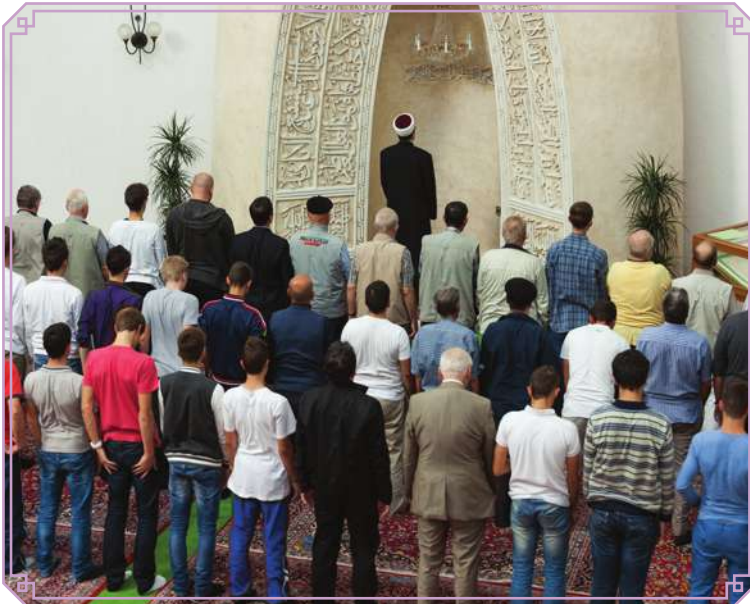
“...Kur’an’ı en iyi okuyamız imam olsun.”

(Ebu Davut, Salat, 61.)

Hadiste vurgulanmak istenen nedir? Düşüncelerinizi paylaşınız.

Dinimizde günde beş vakit namazın cemaatle eda edilmesi teşvik edilmiş, haftada bir cuma namazı ve senede iki kez olan bayram namazlarının cemaatle kılınması gerekli görülmüştür. Böylece birbirleriyle müminlerin görüşmeleri, yardımlaşmaları amaçlanmıştır. Hz. Peygamber cemaatle kılınan namazın, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi veya yirmi beş derece daha faziletli olduğunu belirtmiştir.¹⁶ Müminlere cemaatle kılınan namazlarda imamlık yapmıştır. Raşid halifeler de bu görevi yerine getirmişlerdir.

İmamın ergin (bâliğ), belli bir akli olgunluk düzeyine ulaşmış (âkıl) erkek ve Müslüman olması şarttır. İmamlık yapabilmek için namaz sahih olacak kadar Kur’an’ı ezbere okuyabilmek (kıraat) şarttır. Ayrıca özürlü olmamak gerekir. Zira özürlü olan kimse, özürsüze imam olamaz. İmamlığa en layık kimseler arasındaki sıralamada namazla ilgili fıkhi hükümleri bilmek, Kur’an’ı düzgün okumak, takva bakımından cemaat içinde en üst düzeyde bulunmak gibi özellikler dikkate alınır. İmamın cemaat içerisinde en zayıf kişiyi gözeterek namaz kıldırması sünnettir.

"Sizin için bayırlımız ezan okusun, kurra olanımız da imam olsun."
(Ebu Davud, Salat 61)

İmam-hatipler cami ve mescitlerde din hizmetlerini yürütmek ve dinî konularda toplumu bilgilendirmekle görevlidir. İçinde cuma namazı kılınan ve hatibin hutbe okuması için minber bulunan ibadet yerine cami denir. Minberi bulunmayan yani cuma namazı kılınmayan küçük mabedler ise mescit olarak isimlendirilmektedir.

İmam-hatiplik mesleği; adaylık döneminden sonra imam hatip, uzman imam hatip ve baş imam hatip kariyer basamaklarına ayrılır. Adaylık dönemi başarıyla tamamlayanlar mesleğe imam-hatip olarak atanır.

ARAŞTIRALIM

Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği'ne göre başı imam-hatip, uzman imam-hatip ve imam-hatiplerin ortak görevlerini araştırınız.

- Camilerde vakit namazları ile cuma, bayram ve teravîh namazlarını kıldırarak.
- Cuma ve bayram hutbelerini zamanında ve usulüne uygun olarak okumak, gerektiğinde hutbe hazırlamak, hutbe yazma ve okuma konusunda çalışmalar yapmak.
-
-
-

1.3.3. Müezzinlik ve Uygulaması

Müezzin, “ezan okuyan, kamet getiren” demektir. Müslümanlar günde beş defa ezanla namaza davet edilir. Ezanı oluşturan cümleler İslâm'ın temel ilkelerini ifade eder. Hz. Peygamber, çeşitli hadislerinde müezzinlik görevinin önemini ve ezan okumanın faziletini belirtmiştir. Bir hadisinde müezzinliğin önemine işaret ederek şöyle buyurmuştur: “İnsanlar müezzinlik yapmanın ve ilk safta bulunmanın ne kadar sevap olduğunu bilselerdi buna ulaşmak için kuraya başvururlardı.”¹⁷

Müezzinlik ilk defa Medine döneminde gündeme gelmiştir. İlk müezzin, ezan ve kameti Sevgili Peygamberimiz'den öğrenen Hz. Bilal-i Habeşî'dir. Müezzinlik görevi Medine'de Hz. Bilal-i Habeşî ve Hz. İbn Ümmü Mektum, Kuba'da Hz. Sa'd b. Âiz el-Karaz ve Mekke'de Hz. Ebu Mahzûre tarafından yerine getirilmiştir. Müezzinler bir arada buldukları vakit Bilal birinci, Ebu Mahzûre ikinci, İbn Ümmü Mektum üçüncü müezzin sayılırdı.

“Müezzin, sesinin (ulaştığı yer) genişliğinde mağfirete erişir. Kuru-yaş ne varsa ona şahidlik eder.”¹⁸

Ezan okuyacak kimsenin temyiz çağına gelmiş, erkek, akıllı, takva sahibi olması gerekir. Müezzinin gür ve güzel sesli olması, ezanı ayakta ve yüksekçe bir yere çıkıp dinleyenlerin tekrarına imkân verecek şekilde yavaş okuması müstehaptır.¹⁹ Ezan abdestli okunmalıdır. Ezan ve kamette müezzin ayakta kibleye doğru yönelir. “Hayye ale's-salâh” derken sağa, “Hayye ale'l-felâh” derken sola döner. Ezanı minareden okuyorsa, sağ taraftan sol tarafa doğru dolaşarak okur. Sesinin gür çıkması için iki parmağıyla veya eliyle kulağını kapatır.

Eskiden camilerin bakım ve temizliği ile görevli kişilere “kayım” denilirdi. Günümüzde camilerde ezan okumakla görevli olan müezzinler aynı zamanda caminin bakım ve temizliğinden

RÖPORTAJ YAPALIM

Bir imam-hatiple görüşerek görevlerinin özelliği ile ilgili röportaj yapınız.

*“Bizim için yeryüzü temiz ve mescid kılındı...”
(Buhârî, Salât 56)*

17 Buhari, Ezân, 8

18 Buhârî, ezan 5; Nesai, ezan 14; İbn Mace, ezan 5;

19 Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Müezzin”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.31, s.491

de sorumlu oldukları için görev kadroları “muezzin-kayyim” olarak isimlendirilmiştir. Müezzin-kayyimlar, cami ve mescitlerde din hizmetlerini yürütmek ve dinî konularda toplumu bilgilendirmekle görevlidir. Müezzin-kayyimlık mesleği “muezzin-kayyim” ve “başmuezzin” kariyer basamaklarına ayrılır. Adaylık dönemini başarıyla tamamlayanlar mesleğe müezzin-kayyim olarak atanır.

ARAŞTIRALIM

Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği'ne göre başmuezzin ve müezzin-kayyimların ortak görevlerini araştırınız.

- Vakit namazları ile cuma, bayram, teravih ve cenaze namazlarında müezzinlik yapmak; sala vermek.
- Güneşin doğmasına bir saat kala sabah ezanını okumak, her gün öğle namazından bir saat önce açıp yatsı namazından sonra kapatmak suretiyle camiyi gün boyu açık tutmak.
-
-
-

1.3.4. Kur'an Kursu Öğreticiliği ve Uygulaması

Kur'an öğretimi Hz. Peygamber döneminde başlayan ve günümüze kadar devam eden bir gelenektir. Peygamberimiz Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmek ve öğretmenin önemi hakkında şöyle buyurmuştur: *“Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenidir.”*²⁰ Müslümanlar, ibadetlerini yerine getirebilecek kadar Kur'an ezberlemeleri ve onu rehber edinebilmeleri için mealini okumalıdır.

YORUMLAYALIM

“Ezani işittiğiniz zaman, müezzinin söylediğini tekrar edin!” (Buhari, Ezan, 7.)

Yukarıda yer alan hadis-i şerifi yorumlayınız.

PAYLAŞALIM

Bir müezzinle görüşerek görevleri hakkında bilgi alınız. Edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

“Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenidir.”

Kur'an okumayı öğretmek ve ezberletmek amacıyla İslâm tarihinde ilk dönemlerden itibaren kurumlar oluşturulmuştur. Ülkemizde Kur'an Kursları, Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak okumayı, ibadetler için gerekli sure, ayet ve duaları öğretmek, hafızlık yaptırmak, Hz. Peygamber'in hayatı hakkında bilgiler vermek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Bu kurslarda eğitim ve öğretim faaliyeti için görevli olan kişiler “Kur'an kursu öğreticisi” olarak isimlendirilir. Kur'an kursu öğreticiliği; adaylık döneminden sonra “Kur'an kursu öğreticisi”, “Kur'an kursu uzman öğreticisi” ve “Kur'an kursu başöğreticisi” kariyer basamaklarına ayrılır.

Din görevlisi cami dışındaki bazı ortamlarda da din hizmetlerini yerine getirmektedir. Bu kapsamdaki resmi görevlerden biri cezaevi din görevliliğidir. Cezaevlerinde din hizmetleri Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yürütülmektedir. Din görevlileri cezaevlerinde mahkumlara “Din ve Ahlak Bilgisi” dersi adı altında hizmet vermektedir. Bu dersin yanında isteyen mahkumlara Kur'an öğretmekte, ilmi bilgilerini vermekte ve namaz kılmayı öğretmektedirler. Ayrıca din görevlileri önemli gün ve gecelerde mahkumların katıldıkları mevlit merasimleri düzenlemektedirler.

²⁰ Buhari, Fezâilü'l-Kur'an, 21

Aile danışma merkezleri, yaşlı dayanışma merkezleri, çocuk ve gençlik merkezleri, toplum merkezleri, bakım ve rehabilitasyon merkezleri, kreş ve gündüz bakımevleri, huzurevleri, yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları gibi sosyal hizmet kurumlarında da din hizmeti verilmektedir. Din görevlisi cami dışında gönüllü olarak hasta ziyareti ve cezaevi ziyaretlerinde bulunmalı, huzur evleri ile sevgi evleri gibi mekânlarda da gönüllü hizmetler yapmalıdır. Bu ortamlarda bulunan kişileri manevi bakımdan motive ederek onlara moral vermelidir. Böylece manevi desteğe muhtaç kimseler yalnız olmadıklarını hisseder ve sıkıntılı zamanlarında kendilerine moral verecek gönüllü din görevlisinin yardımıyla hayata daha sıkı tutunmaya çalışır.

*"Kur'anı sürekli okuyunuz. Çünkü o Kıyamet Günü'nde okuyup gereğini yapanlara şefaathçi olacaktır."
(Müslim, Misafirin 252)*

ARAŞTIRALIM

Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği'ne göre Kur'an kursu başöğreticileri, Kur'an kursu uzman öğreticileri ve Kur'an kursu öğreticilerinin ortak görevlerini araştırınız.

- Kurs öğrencilerine usulüne göre Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğretmek.
- Hafızlık yapmak isteyenlere Başkanlıkça hazırlanan Hafızlık Eğitim Programı'na göre hafızlık yaptırmak.
-
-
-

2. Din Hizmetlerini Zorlaştıran Sorunlar

Bir meslek ve hizmet alanı olarak din hizmetlerini zorlaştıran ve engelleyen bazı sorunlar vardır. Bu sorunlar bazen din görevlisinin kendisinden bazen cemaatten veya ortamdaki kaynaklanabilir.

Din görevlisinin bilgi yetersizliği;

Bilgi eksikliği din hizmetlerini zorlaştıran en önemli engeldir. Dinî konularda yeterli bilgi sahibi olmayanların insanları yanlış düşüncelere yönlendirmeleri kaçınılmazdır. Bu nedenle din görevlisi temel dinî bilgiler ve genel kültür bakımından yeterli donanıma sahip olmalıdır. "Yarım doktor candan yarım hoca dinden eder." atasözü bu gerçeği ifade etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de bilgi sahibi olmanın önemine şu şekilde işaret edilmektedir:

YORUMLAYALIM

"Hafızasında Kur'an'dan hiç ezber bulunmayan kişi harabe olmuş bir ev gibidir."

(Tirmizi, Sevu'u'l-Kur'an, 18.)

Hadisinden yola çıkarak Kur'an öğrenmenin önemini yorumlayınız.

SÖYLEŞİ YAPALIM

Bir Kur'an kursuna giderek orada yapılan eğitim-öğretimle ilgili Kur'an öğreticisiyle söyleşi yapınız.

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ...

“De ki bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?...”²¹

Din görevlisinin Mesleğine gereken önemi vermemesi;

“İlim mü'minin yitik malıdır. Onu nerede bulursa alsın.”
(Tirmizî, İlim, 19)

Din görevlisinin mesleğini gereği gibi temsil edememesi, kendisine yakışmayan ortamlarda ve davranışlarda bulunması da din hizmetlerinin yerine getirilmesine engel olan hususlardan biridir. Bir dediği diğerini tutmayan, gösterişçi, dedikoducu insanların yaptıkları dinî iletişimden faydalı sonuçlar beklenemez. Bu gibilerin dinî anlatmaları insanların dine karşı güvenlerinin sarsılmasına sebep olabilir. Ayrıca görev alanını cami ile sınırlı tutup toplumun her kesimi ile yeterli derecede iletişim kurmaması da önemli sorunlardan birisidir.

Cemaatten kaynaklanan sorunlar;

Cemaati oluşturan kitle farklı yaş, cinsiyet ve kültür seviyesine sahiptir. Bu farklılıklara göre beklentiler de değişebilmektedir. Cemaati oluşturan insanlardan bazılarının zihnini meşgul eden özel ilgi alanları vardır. Konuşmayı dinlerken kendi ilgi alanına denk düşen nokta üzerinde yoğunlaşırlar. Zihinlerindeki bilgiyle uyuşmayan ifadeleri eleştirmeye çalışırlar. Bu tür sorunların önüne geçmek için din görevlileri, insan ilişkileri, iletişim, sosyal ve kültürel bakımdan kendilerini geliştirmelidirler.

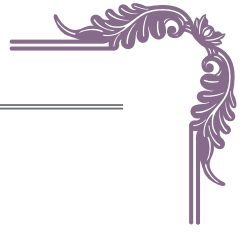
Ortamdan kaynaklanan sorunlar;

Din hizmetlerini zorlaştıran sorunlardan bazıları da ortamdan kaynaklanır. Din hizmetlerinin gerçekleştiği ortam ortaya konan faaliyetin başarılı veya başarısız olmasında önemli bir etkiye sahiptir. Hizmetin sunulduğu yerin fiziksel konumu ve nitelikleri yani büyüklüğü ve biçimi, rengi, sessiz ya da gürültülü olması, ses düzeni gibi özellikler o mekân içindeki din hizmetini etkiler. Isınma ve aydınlanma sorunları bulunan, rutubetli, havasız mekânlarda kaliteli bir din hizmeti yerine getirilemez. Din görevlisi bu hususları göz önünde bulundurmalı ve din hizmetlerini yerine getirirken ortamın özelliklerine dikkat etmelidir. Örneğin, camiye daha ferah, temiz ve kullanışlı hâle getirmek için gerekli önlemleri almalıdır.

PAYLAŞALIM

Bir din görevlisi ile din hizmetlerinde karşılaştıkları zorluklar ve çözüm önerileri hakkında konuşunuz. Edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

21 Zümer suresi 9. ayet

3. Din Hizmetlerinde Hedef Kitle

Din hizmetlerinde hedef kitle, yaş, akıl seviyesi, eğitim düzeyi, öğrenme isteği, cinsiyet ve diğer özellikleri itibarıyla birbirinden farklı kişi ve gruplardan oluşmaktadır. Bu kişiler camilerde gerçekleştirilen vaaz, hutbe, yaz kursları, sohbet ve akşam kursları gibi faaliyetlerle dinî ve sosyal konularda bilgilendirilmektedir. Din hizmetlerinde muhatap kitlenin yapısal özellikleri, düşünce ve beklentileri bilindiği takdirde bu hizmetin sunumu kolaylaşır.

Şehrin merkezi ile kenar semtlerdeki cemaat, kentteki ile köydeki cemaat, üniversitelerin olduğu bir bölge ile mahalle camiiindeki cemaat, beş vakit namaza gelen cemaat ile cuma ya da bayram cemaati farklıdır. Genç, orta yaşlı ve yaşlı kişilerin değişik beklentileri vardır. Yaşlılar sordukları sorulara verilecek cevapların “doğru-yanlış”, “helal-haram”, “caiz-caiz değil” gibi kısa ve kesin ifadelerden oluşmasını bekler. Gençler ise hükümlerin arkasındaki hikmeti öğrenme arzusunda olur.

Ayrıca, yaşlılar daha çok kısaca ve menkıbe anlatılmasını beklerken, gençler günlük hayatta uygulanabilecek bilgiler beklemektedir. Din görevlisi, cemaatini tanımalı, onların ihtiyaç ve beklentilerine doğru karşılık vermeye çalışmalıdır. Din görevlisi herkesle sevgi ve saygıya dayalı, seviyeli bir iletişim kurmalıdır. Karşısındaki insanları dikkatli bir şekilde dinlemeli ve anlamaya çalışmalıdır.

PAYLAŞALIM

Camide namaz kılarken sizi rahatsız eden durumlar neler oluyor? Düşüncelerinizi paylaşınız.

İnsanlardan kadın-erkek, genç, orta yaşlı ve yaşlı kişilerin değişik beklentileri vardır.

LİSTELEYELİM

İlk defa bir yere din görevlisi olarak gittiğinizde öncelikle neler yaparsınız? Listeleyiniz.

- Kendimden önceki görevlilerle görüşürüm.
-
-
-

4. Din Hizmetlerinde İletişim

İletişim; duygu, düşünce veya bilgilerin çeşitli yollarla başkalarına aktarılmasıdır. İletişim ve konuşma becerileri din hizmetlerinde önemli yer tutmaktadır. İçeriğini dinî mesajların oluşturduğu iletişime “dinî iletişim” denir. Başta peygamberlerin yaptıkları tebliğ faaliyetleri olmak üzere, dini yayma, yaşatma amacıyla yapılan her türlü eğitim-öğretim, irşad faaliyeti dinî iletişim örnekleridir.

Dinî iletişim, özellikle din görevlileri ve din eğitimcileri aracılığıyla yoğun olarak sürdürülen bir süreçtir. Camilerde okunan hutbeleri, yapılan vaazları, kitle iletişim araçları kanalıyla yapılan sözlü ve yazılı dinî yayınları, seminer ve konferansları, okullarda ve Kur’an kurslarında verilen dersleri dinî iletişim kapsamında değerlendirebiliriz.²²

YAZALIM

“Söz insanın esiridir, ağızdan çıktıktan sonra insan onun esiri olur.” sözünüyle verilmek istenen mesajı açıklayan bir yazı yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.1. İletişimin Temel İlke ve Unsurları

İletişimi meydana getiren unsurlar sırasıyla; kaynak, ileti, kanal ve alıcıdır. İletilmek istenen mesajı uygun kanallar vasıtasıyla alıcıya göndererek iletişim sürecini başlatan kişi kaynak konumundadır. Kaynak, inanılabilirlik, güvenilirlik, uzmanlık, saygınlık, sevilme gibi özelliklere sahip olmalıdır. Böylece alıcılar üzerinde istenen yönde tutum ve davranış değişikliği meydana getirebilir.²³ Bilgi, duygu, düşüncelerin alıcıya gönderilmek üzere kaynak tarafından kodlanmış hâline “mesaj” denir. Mesajı kaynaktan alıcıya ulaştıran araç ise “kanal”dır. Mesajın kaynaktan alıcıya ulaşmasını sağlayan kanallara “iletişim araçları” denir. Alıcı, mesajı alan kişi ya da kişilerdir. Alıcılar dinleyiciler olabileceği gibi, okuyucular da olabilirler.

22 Hüseyin Certel, “Din-İletişim İlişkisi ve Dinî İletişim Engelleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 21, s. 145

23 Certel, s.129

Günümüzde din hizmeti sunan kişiler dinin mesajlarını hedef kitleye ileten birer kaynak konumundadır. Bu sebeple din görevlisi, daha önce peygamberler tarafından yerine getirilen çok değerli bir hizmet yaptığının bilincinde olmalıdır. Ayrıca yaşı, cinsiyeti ve ırkı ne olursa olsun herkese sevgi, saygı ve şefkat gösterip samimi davranışlar sergilemelidir.²⁴

Din hizmetlerinde mesaj (ileti), dinleyenlere ulaştırılmak istenen dinî bilgi, inanç, duygu ve tutumdur. Alıcı konumunda olanlar ise camide cemaat, cami dışında ise ortama uygun muhatap kitledir. Mesaj, alıcının enerjisini harekete geçirecek duygular meydana getirmeli, sorumluluk bilinci oluşturmali ve bunu tutum ve davranışa dönüştürebilmelidir.²⁵ Konuşmacının, konunun içeriğine göre somut örnekler vermesi, karşılaştırma yapması, yapılan araştırmalara, uzman görüşlerine yer vermesi mesajın kolay anlaşılmasını sağlayacaktır.

BELİRTELİM

Sınıf ortamında iletişimin temel unsurlarının karşılıkları nelerdir? Belirtiniz.

DRAMA YAPALIM

İmam ile cemaat arasındaki iletişim nasıl olmalıdır? Drama yaparak gösteriniz.

4.2. Dinî İletişimde Üslup

Dinî iletişimde en etkili yol, sözlü iletişim; yani konuşma yoludur. Kur'an bu yolla indirilmiş ve yayılmıştır. Sözlü anlamda cümlelerin düzgün kurulması ve anlaşılır olması iletişimi kolaylaştırır. Sözcükleri doğru seslendirme, konuşmanın etkisini, güzelliğini artırır. Din hizmeti sunan kimselerin konuşmaları, dinleyenlerin rahatsız olmayacağı bir üslupta olmalıdır. Hz. Peygamber, inkârcıları muhatap alırken onlarla medeni ilişkiler kurmuş; kendileriyle ölçülü, nezaketli, saygılı bir üslupla konuşmuştur. İnsanları sevmek, muhataba değer vermek, saygı duymak üslup ve tavrımızı doğal bir güzelliğe kavuşturur. Hitabette içeriği güzel bir şekilde takdim etmenin şartlarından birisi sesteki güzelliştir.

Ses insanın kişiliğini yansıtır ve dalgınlık, korkaklık çekingenlik, kibirlilik gibi birçok kişilik özelliğini ortaya koyar. Dinlediğimiz kişinin sesi bize onun karakterinin tüm renklerini sunar. Dinî hitabette üslup zenginliği için zengin bir kelime dağarcığına sahip olmalıyız. Ayrıca belli kelimeleri tekrarlamaktan kaçınmalıyız. Günlük dilde karşılığı bulunmayan, hedef kitle tarafından açıklıkla bilinmeyen üst düzey bir dil kullanmamalıyız.²⁶

24 Macit, s. 394-395

25 Macit, s. 395

26 Fatma Bayram, "Din Hizmetlerinde Üslup ve Tavr", Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi, 2009, sayı: 3, s. 35 vd.

Allah Teala Hz. Musa (a.s.) ve Hz. Harun'u (a.s.) Firavun'a gönderirken yumuşak bir üslup kullanmalarını tavsiye etmiş ve şöyle buyurmuştur:

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَحْشَىٰ

“Firavuna yumuşak söz söyleyin. Belki o, nasihat dinler veya Allah’tan korkar.”²⁷

NOT EDELİM

Konuşmayı daha etkili ve güçlü kılan önemli unsurlar şunlardır:

- İşitilebilirlik
- Akıcılık
- Telaffuz
- Ses tonu ve vurgular
- Kelime hazinesi
- Üslup
- Konuya vakıf olmak
- Zamanlama
- Güncellik

Hz. İbrahim’in babasına hitap tarzını nakleden ayetlere baktığımızda onun da yumuşak bir üslup kullandığını görmekteyiz. Meryem suresi’nin 42-45. ayetlerinde Hz. İbrahim **“Babacığım, babacığım!”** şeklinde hitap ederek nezaket, saygı ve tevazu üslubunu benimsemiştir.

Hz. Peygamber insanları Allah yoluna davet ederken, son derece nazik ve sevecen bir tavırla hareket etmiştir. Bir kimsede hoşlanmadığı bir şey gördüğünde yüzüne vurmamış, onu insanlar arasında utandırmamıştır. Onun tebliğ metodunu şu hadis özlü bir şekilde anlatmaktadır: *“Allah bütün işlerde yumuşak davrananları sever.”²⁸*

4.3. Dinî İletişimde Beden Dili

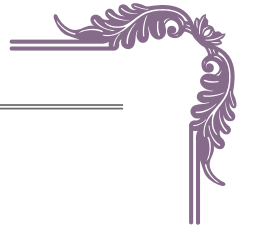
İnsanlar arasındaki iletişimde beden dilinin önemli bir yeri vardır. El, kol, baş ve vücudun diğer kısımları ile yapılan, sözlü mesajı destekleyici bedensel mesajlara “beden dili” adı verilir. Beden dili jest ve mimiklerle gerçekleşir. Baş, el-kol, ayak-bacak hareketleri ya da bedenin tümünün kullanımı jestleri oluşturur. Yüz kaslarının herhangi bir anlamı ifade için kullanımı ise mimikleri meydana getirir.

Beden dili, sözlü mesajı güçlendirir, anlamı kuvvetlendirir. Gündelik yaşantımızda çoğu kez farkında olmadan beden dilini kullanır, olaylara ve durumlara bedensel tepkiler veririz. Asık surat, çatık kaş, düşük omuz sıkıntılı olduğumuzu belli ederken gözlerin ıslık ıslık olması, hafif tebessüm ve hareketlilik, mutlu olduğumuzu gösterir.

Dinî iletişimde kullanabileceğimiz bazı jestler şunlardır: Yüce Allah’tan veya gökyüzünden bahsederken sağ elin işaret parmağı uzatılıp kol dikey olarak kaldırılır. Dinleyicilere söz yöneltilecekse, sağ elin işaret parmağı uzatılırken, kol da dinleyicilere doğru tutulur ve vücut hafifçe öne doğru eğilir. Bir şeyin tartılmasını veya karşılaştırmayı anlatmak için terazinin iki kefesinin hareketi taklit edilerek, iki el ile alçaltılıp yükseltilir. Bir şey doğrulanırken veya yemin edilirken sağ el açık olarak göğsün üzerine konulur.

²⁷ Tâhâ suresi 44. ayet

²⁸ Buhari, İstîzân, 22; Ebû Dâvûd, Edeb, 11

Büyük bir şey anlatılırken her iki kol yukarıya kaldırılarak birbirinden uzaklaştırılır. Avuç içleri birbirine yaklaştırılarak darlık, uzaklaştırılarak genişlik anlatılır.²⁹

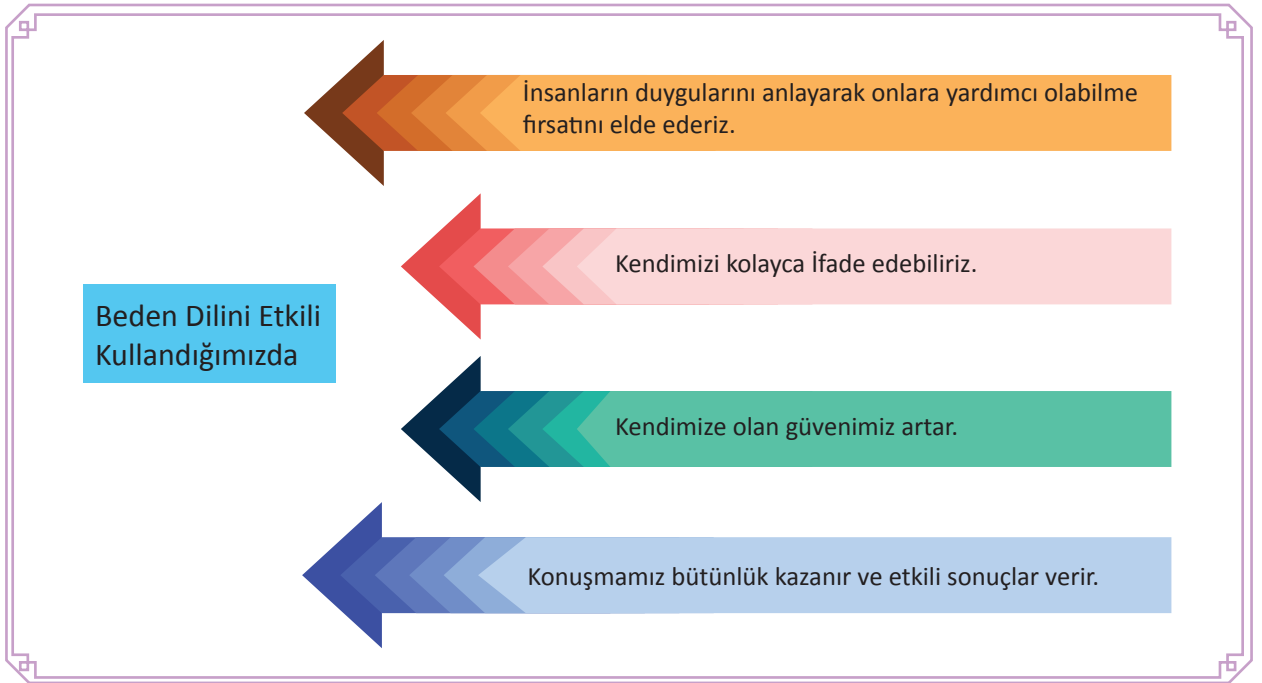
Yersiz el, kol hareketleri ve gereksiz yüz ifadeleri, ciddiyetten uzak yapmacık tavırlar, konuya olan dikkatin dağılmasına, hatta hatibin komik duruma düşmesine neden olabilir. Sunum sırasında sesi gereğinden fazla yükseltmek, vücudu, elleri ve kolları normalin ötesinde hareket ettirmek doğru değildir.

İletişimde beden dili çok önemlidir.

Dinî iletişimde kıyafetin rolü de çok önemlidir. Bir din görevlisi söze başlamadan önce, dış görünüşü, tavır ve davranışlarıyla dinleyenler üzerinde etki bırakır. Hz.

Peygamber, giyim ve kuşamı etkili bir şekilde kullanmış; güzel giyinmesiyle içinde yaşadığı toplumda iyi bir izlenim bırakmıştır. Hatip, toplumun orta düzeyini aşmayacak şekilde güzel giyinmeli, saç, varsa sakalı düzgün taranmış olmalı, vücut temizliğine dikkat etmelidir.

29 Macit, s. 414

BİLGİ KUTUSU

Kişilerle yüz yüze iletişimimizde beden dilinin çok önemli rolü vardır. Yüz yüze iletişimin yapılandırılmasında ortalama olarak sözcükler %10, ses tonu %30 ve beden dili %60 oranında rol oynar. Bu oranlar kişiler arası ilişkilerin ve iletişim ortamının özelliklerine göre artma ve eksilme gösterse de beden dilinin iletişimdeki rolünü reddedilemez bir biçimde ortaya koymaktadır.³¹

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

İletişimde dil ve beden dilini kullanırken etkili olup olmadığınızı anlamak için kendinizi değerlendiriniz.

Bunun için aşağıdaki yargılardan size uygun olan seçeneklere (X) işareti koyunuz.

Öz değerlendirme	Bunu çok iyi yapabiliyorum	Bunu kısmen yapabiliyorum	Bunu yapamıyorum
Söylediklerimi karşımdakiler kolayca anlayabiliyor.			
Düşüncelerimi açık ve etkili bir biçimde belirtebiliyorum.			
Sözcükleri telaffuz ederken dil yanlışları yapmıyorum.			
Sesimi, duygu ve düşüncelerimi zenginleştirecek bir yönde kullanabiliyorum.			
Akıcı bir biçimde konuşabiliyorum.			
Konuşmalarımda beden dilini etkili bir şekilde kullanabiliyorum.			
Anlattıklarımın önemine, değerine inanıyorum.			
Beni dinleyenlerin ilgisini dağıtacak, ayrıntılardan kaçınabiliyorum.			
Sözü başka alanlara kaydırıp konunun dışına çıkmıyorum.			

.4.4. Din Hizmetlerinde İletişim Sorunları

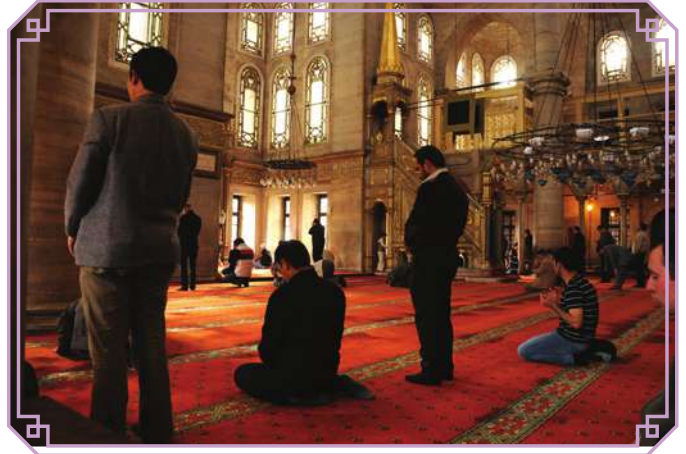
İletişim, tek yanlı bir faaliyet değildir. Din hizmetleri yerine getirilirken bazı sorunların çıkması doğaldır. Din görevlileri din hizmetini yaparken iletişim kurmak zorunda oldukları her yaş ve kültür seviyesinden insanla karşılaşabilirler. Cemaatin yapısı, eğitim düzeyi, sosyal statüsü, ekonomik durumu, yaşı gibi faktörler iletişimi büyük ölçüde etkiler. Örneğin, cemaatin bir kısmı çocukların güültülerini bahane ederek onların camiye gelmemelerini,

30 CÜCELOĞLU, D., İnsan ve Davranışı. İstanbul, 1991, Remzi Kitapevi.

bir kısmı ise mutlaka gelmelerini ister. Bir kısmı namazların uzatıldığından, bir kısmı ise kısa tutulduğundan şikâyet edebilir. Din görevlisinin anlattıklarından bir kısmı memnunken bir kısmı şikâyetçi olabilir.

Cemaat arasında bulunan bazı kişiler hürâfeler karışmış, sağlam bilgi temeline dayanmayan bir din anlayışına sahip olabilir. Ayrıca mesajların sadece bir kısmını algılayan, konuşmanın içinden bir veya birkaç cümleyi çekip alarak yanlış anlamaya müsait kişiler de olabilir.³¹

Din görevlisinin cemaatini tanıması ve becerilerini sürekli geliştirmesi önemlidir.

Cemaat arasındaki bazı kişi ya da kesimler din görevlisine karşı önyargılı ve olumsuz tutum içinde olabilir. Bu kişiler, dinî iletişim yoluyla verilen her türlü mesajı yanlış anlamaya, yanlış yorumlamaya hazırdırlar.

Din görevlisinin, din hizmetleri alanında ortaya çıkabilecek sorunları aşabilmesi için bazı yeterlilikleri kazanmış olması gerekir. Örneğin, cemaatin yapısından haberdar olmak, iletişim tekniklerini bilmek ve becerilerini arttırmak üzere çalışmak bu yeterliliklerden bazılarıdır.

Din görevlisi cemaatten gelecek sorulara karşı hazırlıklı ve anlayışlı olmalıdır.³² Cemaatiyle iyi bir iletişim kurması için bazı cümleleri yerinde ve zamanında kullanması önemlidir. “Sizi ve gayretlerinizi takdir ediyorum.”, “Acaba sizin düşünceniz nedir?”, “Lütfen”, “Teşekkür ederim” gibi sözler, cami görevlisiyle cemaat arasında sevgi, saygı ve hoşgörüyü dayalı bir iletişimin kurulmasına yardımcı olur.

BİLGİ KUTUSU

Kişiler arasında sorun olacak davranış ve tutumlar:

- Aşırı genelleme
- Ötekileştirme
- Kişiselleştirme (üzerine alma)
- Mutlakçılık (“meli”-“malı” konuşma)
- Değiştirme gayreti
- Taassup

TARTIŞALIM

Sizce din hizmetlerinde karşılaşılabilecek sorunlar neler olabilir? Tartışınız.

31 Certel, s. 155-156

32 Hayati Tetik, “Yaygın Din Eğitiminde Cami Görevlileri-Cemaat İletişiminin Önemi”, Diyanet İlimi Dergi, C.34, sayı: 2, s. 103 vd.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

Cevaplayalım

İrşad, tebliğ ve davetin genel ilkeleri nelerdir? Açıklayınız.

Din hizmetlerini zorlaştıran ve engelleyen sorunlar nelerdir? Sıralayınız.

Din görevliliğinin gerektirdiği özellikler nelerdir? Yazınız.

Din hizmetlerinde kendini ve hedef kitleyi tanıma niçin önemlidir? Belirtiniz.

Din hizmetlerinde iletişimin önemi nedir? Söyleyiniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi din görevlilerinin sorumluluklarından birisi değildir?

- A) Namaz vakitlerinde camide bulunmak.
- B) İnsanların bütün sorunlarına çözüm üretmek.
- C) İnsanları irşat etmek.
- D) İsteyenlere Kur'an okumayı öğretmek.
- E) Söz ve davranışlarıyla insanlara örnek olmak.

2. Aşağıdakilerden hangisi din hizmetlerini zorlaştıran ve engelleyen sebeplerden biridir?

- A) Din görevlisinin kendini geliştirmesi
- B) Mesleki alanla ilgili eksikliklerini tamamlamak için çok okuması
- C) İnsanlarla iyi iletişim kurması
- D) Görevini aksatmaması
- E) İnsanların her işine karışması

3. Aşağıdakilerden hangisi iletişimin temel unsurlarından değildir?

- A) Kaynak
- B) Alıcı
- C) Mesaj
- D) Kanal
- E) Zorlama

4. Aşağıdakilerden hangisi din görevlisinin sorumluluklarını yerine getirirken dikkat etmesi gereken özelliklerinden biridir?

- A) Kendini ve hedef kitleyi iyi tanımalıdır.
- B) Spor yapmayı sevmelidir.
- C) Sadece namaz vakitlerinde cemaatle iletişim içinde olmalıdır.
- D) Muhataplarına mesafeli yaklaşmalıdır.
- E) Her şeyi bilmelidir.

C. Aşağıdaki cümlelerden doğru olanı “D”, yanlış olanı “Y” ile işaretleyiniz.

Yanlış mı? (Y)	Duygu ve düşüncelerin anlaşılmasında cümleler değil, beden dili esastır.
	İrşat, hakkı ve hakikati anlatmak, İslam esaslarını öğretmektir.
Doğru mu? (D)	Din hizmeti, dinî konularda kişilerin ve toplumun ihtiyacı olan ve onlara yararlı olacak işlerin yapılmasıdır.
	Din hizmetlerini zorlaştıran ve engelleyen sorunların hepsi cemaatten kaynaklanır.
	Din görevlisinin iyi hizmet verebilmesi, hizmet verilecek birey ve toplumu yani hedef kitleyi iyi tanmasına bağlıdır.

Ç. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen ifadelerden uygun olanları ile doldurunuz.

Boşlukları dolduralım	İmam müezzin hatip imamlık din görevlisi Diyanet İşleri Baş- kanlığı iletişim tebliğ	Din hizmetleri ile ilgili görevleri yerine getirenlere denir.
		Cemaatle kılınan namazlarda kendisine uyulan kişiye, yapılan bu göreve, ezan okuyana, topluluk karşısında etkili ve güzel konuşana ise denir.
		Ülkemizde din hizmetlerini yürütmektedir.
		Bilgi, düşünce, duygu, tutum ve davranış biçimlerinin, bir insandan diğerine aktarılması sürecine denir.

2. ÜNİTE DİNİ HİTABET

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Duygu ve düşüncelerinizi muhataplarınıza nasıl ifade edersiniz? Düşününüz.
2. Dinî hitabetin ilkeleri nelerdir? Defterinize yazınız.
3. Katıldığınız bir konferans, sempozyum veya panele dair gözlemlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Dinî hitabette konuşmacıda hangi özelliklerin olması gerektiğini defterinize yazınız.

1. Din Hizmetlerinde Hitabet ve Önemi

DEĞERLENDİRELİM

“Mümin kullarıma söyle; en güzel sözü söylesinler.”

(İsrâ Suresi, 53. ayet)

Yukarıdaki ayeti din hizmetlerinde hitabetin önemi açısından değerlendiriniz.

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özellik düşünmesi ve düşüncelerini dil aracılığıyla ifade edebilmesidir. İnsanlar için bilgi ve görgü kadar, güzel konuşmak da önemlidir. Güzel ve etkili konuşma becerisine hitabet, bu beceriye sahip olan kişiye ise hitabet denir. Hitabet tekniğine uygun konuşma irticâî yani yazılı bir metine bakmadan yapılan konuşmadır. Bir konunun yazılı değil de sözlü ifade edilmesini belirtmek için “şifahi” kavramı kullanılır.

Din hizmetleri alanında görev yapan kişilerin de fikir ve duygu yönünden etkili olabilmeleri için hitabet sanatını iyi kullanmaları gerekir. Hitabet kurallarını uygulayan bir din görevlisi muhatapları tarafından sevilir ve sözü dinlenen etkili bir kişi olur.

Kur’an-ı Kerim kendisinin bir öğüt olduğunu ifade etmektedir:

هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ

“Bu (Kur’an), insanlar için bir açıklama, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için bir hidayet ve bir öğüttür”¹.

Kur’an-ı Kerim’de ilahî mesajın insanlara ulaştırılmasına ilişkin pek çok ayette peygambere hitaben, “tebliğ et,” “ilet,” “çağır,” “söyle,” “haber ver,” “bildir,” “anlat,” “öğüt ver,” “uyar,” “hatırlat” ve “tavsiye et” gibi emirler yer almıştır. Rabbimiz, en güzel biçimde konuşulmasını ve insanları birbirine düşürecek, kavgalara sebep olacak kaba, çirkin sözlerden kaçınılmasını emretmektedir.

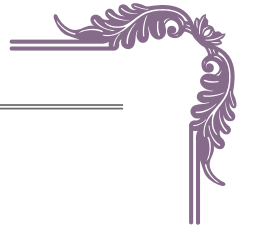
وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ
إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا

“Kullarıma söyle: “En güzel sözü söylesinler.” Çünkü şeytan aralarına girer. Doğrusu şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.”² Görüldüğü gibi burada tatlı sözün, iyi ve etkili konuşmanın önemi dikkat çekilmiştir. Bazen bir çift söz, büyük kavgalara neden olurken, bazen de düşman kişileri dost hâline getirir.

Kur’an-ı Kerim’de İslam’a davetin yöntemlerinden bahseden bir ayette Allah Teala insanlara nasıl yaklaşılması gerektiğini şöyle anlatır:

1 Âl-i İmran suresi 138. ayet

2 İsrâ suresi 53. ayeti

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ
بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ
وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ.

“Sen Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O hidayete erenleri de çok iyi bilir.”³

Allah Resulü (s.a.v) kendisine peygamberlik görevi verildiğinde içinde yaşadığı toplum edebiyat ve belagat alanında üstün bir seviyede idi. Sözün az ve öz olması, yerli yerinde söylenmesi önemseniyordu. Peygamberimiz de dine davet esnasında muhataplarını etkileyip ikna etmek için hitabet sanatını en etkili şekilde kullanmıştır. Peygamberliğin ilk yıllarında,

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ **“En yakın akrabaları uyar!”**

mealindeki ayet⁴ gelince Safâ tepesinde yaptığı İslam’a davet konuşması İslâm hitabetinin ilk örneğidir. Hz. Peygamber, kendisi Arap dilini güzel konuştuğu gibi ashabını da düzgün konuşmaya teşvik eder, ifade hatalarını düzeltir, insanın güzelliğinin dil ve ifadesinde olduğunu söylerdi. Hitap ettiği kişilerin akıl ve kültür düzeyine uygun ifadeler kullanır, ashabının da böyle yapmasını isterdi.

Peygamberimizin metodunu sürdüren din görevlileri için dinî hitabet etkili bir hizmet aracıdır. Konuşmacı insanların akıl ve duygularına hitap ettiğinin farkında olmalıdır. Halk arasında “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.” şeklinde bir söz vardır. Yunus Emre’nin “Söz ola kese savaşı! Söz ola bitire başı” mısraları da konuşmadaki üslubun önemine işaret etmektedir. Dini gerçeklerin doğru algılanabilmesi için açık ve anlaşılır bir şekilde sunulması gerekir. Bu bakımdan din hizmeti yürütenler sözlerin en güzeli olan Allah’ın kelamını duyururken hitap ve üslubun da en güzelini seçmelidir. Dilin inceliklerini dikkate almalı, abartılı konuşmalardan kaçınmalıdır.

Peygamberimizde “İfadenin öylesi vardır ki büyüleyici bir etkiye sahiptir.”⁵ buyurarak sözün etkisine ve önemine işaret etmiştir. Sözün güzelliğini gösteren işaretlerden biri de usanç verecek kadar uzun olmamasıdır. Allah Resulü bir başka hadislerinde ise çok konuşan kişinin hata yapma ihtimalinin bulunduğuna işaret ederek şöyle buyurmuştur: “Allah’ı anmak, Hakk’a çağrı ve batıldan sakındırma vasfını taşımayan bütün sözler hiç şüphesiz insanın lehine değil aleyhinedir.”⁶

YAZALIM

Din hizmetlerinde hitabetin önemini belirten bir yazı yazınız. Arkadaşlarınızla paylaşınız.

DEĞERLENDİRELİM

Söz ola kese savaşı
Söz ola bitire başı
Söz ola ağılı aş
Bal ile yağ ede bir söz

Kişi bile söz demini
Demeye sözün kemini
Bu cihân cehennemini
Sekiz uçmağ ede bir söz

Yunus Emre
(www.yunusemre.gov.tr)

Yukarıdaki dizeleri din hizmetlerinde hitabetin önemi açısından değerlendiriniz.

3 Nahl Suresi, 125. ayet

4 Şuarâ Suresi, 214. ayet

5 Buhari, Nikâh, 47, Tıb, 51

6 Tirmizi, Zühd, 63

2. Dinî Hitabetin İlkeleri

Dinî hitabet tebliğ, davet, vaaz, irşad vb. uygulamaları kapsayan çok yönlü bir faaliyettir. Din görevlileri, muhataplarına aktardıkları mesajın anlaşılması ve benimsenmesi için çalışırlar. Bu yüzden hitabet tekniklerini doğru ve etkin bir şekilde kullanmaları gerekir. Kur'an-ı Kerim'de ve Allah Resulü'nün sünnetinde bu yeteneğin nasıl kullanılması gerektiğine dair bazı ilkeler yer almaktadır.

DEĞERLENDİRELİM

“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.” (Fussilet Suresi, 34. ayet)
Yukarıdaki ayeti hitabet ilkeleri açısından değerlendiriniz.

Kur'an'da yer alan hitabet ilkelerinden en önemlileri şunlardır:

Etkili ve güzel konuşmak,

İnsanları düşünmeye yönleltmek, müjdelemek, uyarmak, soru-cevap tekniğini kullanmak, söz-davranış uyumu, muhatabın duygularına hitap etmek, muhataba olumlu yaklaşmak.

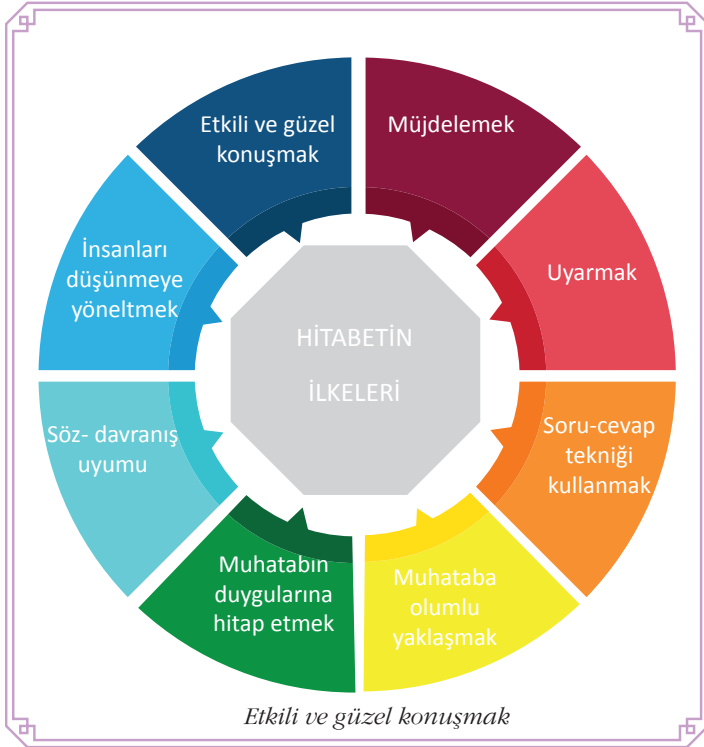
Dinî hitabette olumlu neticeler alabilmek için insanları etkileyecek, vicdanlarını harekete geçirecek, dokunaklı sözlere ihtiyaç vardır. Kur'an-ı Kerim'de;

وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا

“...Onlara öğüt ver ve onların içlerine tesir edecek söz söyle!” buyrulmaktadır. Bu nedenle hatip konuşmasında akıcı ve etkileyici bir üslup kullanılmalıdır.

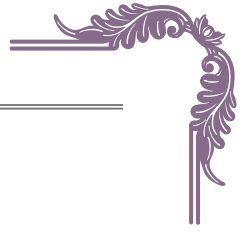
İnsanları düşünmeye yönleltmek

Kur'an-ı Kerim insanların düşünme ve akletme duygularına sık sık vurgu yapmakta, verdiği örneklerle akla ve düşünme gücüne yönelmektedir. Kur'an'da düşünmenin anlamına en yakın terimler tefekkür ve

akıldır.

7 Nisa Suresi, 63. ayet

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ...

“Gökler ve yerdeki hükümler ve düzen hakkında düşünmezler mi? ...”⁸

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ

“Bakmıyorlar mı deveye, nasıl yaratılmış!”⁹

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ.
الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ
فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ...

“Muhakkak ki göklerin ve yerin yaratılışında, gündüzle gecenin ardarda gelişinde akıl sahipleri için alametler vardır. Onlar ayakta, otururken ve yaslanmışken Allah’ı zikredip göklerin ve yerin yaratılışı hakkında tefekkür ederler...”¹⁰ mealindeki ayetlerde tefekkürün önemi açıkça vurgulanmaktadır.

Müjdeleyici olmak

Yumuşak ve tatlı sözün yanında, muhatabı sevindirici, özendirici bilgiler ve müjde vermek hitabet sanatı açısından önemlidir. Kur’an-ı Kerim’de

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ
رَفِيقًا.

“Kim Allah’a ve elçisine itaat ederse, şehitler ve salihlerle beraberdir. Onlar ne güzel arkadaştır. Bu lütuf, Allah’tandır. Bilen olarak Allah yeter.”¹¹ buyrulmaktadır. Yararlı işlere karşılık olarak sunulan cennet ve cenneteki güzelliklerde bu müjdeleyici hitap içinde yer alır.

Uyarıcı olmak

Her insan müjdeden, mükafattan ve güzel sözden aynı oranda etkilenmeyebilir. Bu yüzden insanlara bazı konuların olumsuz

DEĞERLENDİRELİM

“Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Sevdiriniz, nefret ettirmeyiniz.”
(Buhârî, İlm 12,)

Yukarıdaki hadisi din hizmetlerinde hitabetin önemi açısından değerlendiriniz.

8 A’raf Suresi 185. ayet

9 Gâşiye Suresi 17. ayet

10 Âl-i İmrân Suresi 190-191. ayetler

11 Nisâ Suresi 69. ayetler

yönleri de gösterilmelidir. Emredilen hususlar yapılmadığı takdirde verilecek cezalar ve musibetler de hatırlatılmalıdır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerde müjde ile uyarı ve korkutma, cennet ile cehennem dengeli bir şekilde kullanılmıştır.

DEĞERLENDİRELİM

“Güzel soru ilmin yarısıdır”

Yukarıdaki hadisi hitabette soru-cevap metodunun dini hizmetlerindeki önemi açısından değerlendiriniz.

Soru-cevap tekniği

Bir konuya dikkat çekmek amacıyla soru sormak ve cevabını muhataptan istemek bir hitabet tekniğidir. Bu şekilde anlatılmak istenen konu daha kolay bir şekilde sunulmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de geçen “**Ey insanlar! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve elçisine inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad ederseniz. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.**”¹² ayet-i kerimesi soru cevap tekniğine örnek olarak verilebilir.

Söz ve davranış uyumu

Kur'an-ı Kerim'de, İsrailoğulları âlimlerinin ilahî mesajı okuyup gerçeği bildikleri hâlde kendilerini unutarak sadece diğer insanlara erdemli olmayı emretmeleri eleştirilmiştir.¹³ İslamiyet'in insanların gönlünde yer etmesi, yayılması ve evrensel bir din hâline gelmesinde başta Peygamber Efendimiz olmak üzere sözleriyle fiilleri uyumlu olan Müslümanların önemli rolü olmuştur. Özellikle büyük halk kitleleri, teorik bilgilerden çok, örnek Müslümanlardan etkilenerek İslam dinini benimsemiştir.

Muhatabın duygularına hitap etmek

Kur'an'da muhatabın duygularına yönelerek, onun kalbinin kazanılmasını hedeflenmiştir. Allah Teâla ilahlık iddiasında bulunan Firavun'a karşı Hazreti Musa'yı tebliğ göreviyle gönderdiği zaman bile yumuşak söz söylemesini emretmiştir:

إِذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ
فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ

“Firavuna gidin; çünkü o azdı. Ona yumuşak söz söyleyin; belki öğüt alır veya korkar.”¹⁴ Ayrıca Kur'an'ı Kerim'de Hz. İbrahim'in oğluna “yavrucuğum”; babasına da şirkin yanlışlığını ve tevhide yönelmesinin gerekliliğini anlatırken “babacığım” diye söze başlaması¹⁵, Hz. Yusuf'un, babası Yakub'a, “babacığım” şeklinde hitap etmesi¹⁶, Hz. Lokman'ın oğluna nasihat ederken,

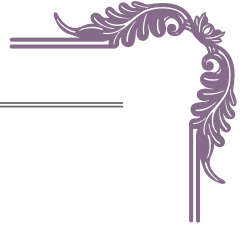
12 Saff Suresi 10-11.ayetler

13 Bakara Suresi 44. ayet

14 Tâhâ Suresi 43-44. ayetler

15 Meryem Suresi 42-45. ayetler

16 Yusuf Suresi 100. ayet

“yavrucuğum” ifadesini kullanması,¹⁷ duygulara hitap etmenin ve karşı tarafı etkilemenin örnekleridir.

Muhataba olumlu yaklaşmak

Kur’an-ı Kerim’de dinî tebliğde bulunan kişinin muhatabına olumlu bir şekilde yaklaşması emredilmektedir. Allah Teala Peygamber Efendimiz’e hitaben şöyle buyurmuştur:

فِيمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ يَنْفُضُوا مِنْ حَوْلِكَ...
فَمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ يَنْفُضُوا مِنْ حَوْلِكَ...
فَمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ يَنْفُضُوا مِنْ حَوْلِكَ...

“Allahın rahmeti sebebiyledir ki sen onlara yumuşak davranırdın.Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, çevrenden dağılıp giderlerdi...”¹⁸

BULALIM

Kur’an-ı Kerim’de birçok hitap cümlesi yer almaktadır. Bunlardan birkaç tanesini bularak yazınız.

• “Ey İman Edenler!...”

•

•

Sünnette Hitabet İlkeleri

Hz. Peygamber (s.a.v.) konuştuğu dilin bütün inceliklerine vakıf olarak insanlarla iletişim kurmuştur. Kullandığı kelimeler son derece pürüzsüz ve kulağa hoş gelecek şekilde idi. Hızlı konuşmaz, açık ve tane tane konuşurdu. Hatta dinleyen kişi sözünü hemen ezberleyebilirdi.¹⁹ Sahabe-i kiram, onun konuşmasının her dinleyenin rahatlıkla anlayabileceği şekilde açık olduğunu ifade etmiştir.²⁰

Peygamberimiz (s.a.v.) konuşmalarında muhatabın anlayış ve kavrayış seviyesini dikkate alırdı. Kendi seviyesinde olmayan bir konuşmayı takip etmek dinleyiciye bıkkınlık verir. Kavrayamayacakları bir konu karşısında, insanın şüphe ve tereddüt içinde kalması ve yanlış anlaması mümkündür. Konuşmacı dinleyiciye göre bir üslup tercih etmelidir. Rasulullah (s.a.v.) muhatabının durumuna göre uzun-kısa, basit-edebi olabilecek ifadeler seçer, maksadını muhatabının anlayacağı şekilde anlatırdı.

Az sözle çok mana ifade etmek Peygamberimizin en belirgin özelliklerindedir. Bu özellik “**cevâmiu’l-kelim**” sözüyle ifade

17 Lokman Suresi 13, 16, 17. ayetler

18 Âl-i İmran Suresi 159. ayet

19 Buhari, Menâkıb, 23

20 Ebû Dâvûd, Edeb, 18

edilir. Allah Resulü, diğer peygamberlerden farklı olarak sadece kendisine verilen özellikleri saydığı bir hadiste “Ben cevâmiü'l-kelim ile gönderildim.”²¹ buyurmuştur. Cevâmiü'l-kelim niteliğine sahip pek çok hadisten birkaçı şunlardır:

“Sana şüpheli geleni bırak, şüphe vermeyene bak!”²²; “Sizden biriniz kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe iyi mümin olamaz.”²³; “Dünyaya iltifat etme ki Allah seni sevsin; insanların eline bakma ki halk seni sevsin.”²⁴; “Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol!”²⁵.

Hz. Peygamber hiçbir zaman yaldızlı sözler söyleyerek gerçekleri abartmayı ve insanların takdirini kazanmayı amaçlamamıştır. Din hizmeti yürütenler de Hz. Peygamber’in bu üslubunu örnek almalı ve “edebiyat yapmak” diye tabir edilen bir duruma düşmemelidirler.²⁶

PAÑO HAZIRLAYALIM

Peygamberimizin, cevâmiü'l-kelim diye adlandırılan hadislerine örnekler bulunuz. Bulduğunuz örneklerle bir pano oluşturunuz.

- “Ameller niyetlere göredir...” (Buhari, Bedü'l-vahy, 1)
- “Sarhoşluk veren her şey haramdır.” (Buhari, Eşribe, 4)
-
-

Allah Resulü konunun daha iyi anlaşılması için konuşmalarında çeşitli örneklerle ve benzetmelere yer verirdi. Bir defasında şöyle buyurmuştur: “Cimri ile cömerdin hâli şu iki kişinin durumuna benzer: İkisinin de üzerinde göğüslerinden köprücük kemiklerine kadar uzanan çelik zırh vardır. Cömert olan kişi her sadaka verişinde zırhı genişleyerek vücudunu kaplar, parmaklarını örter, hatta yerde sürünen zırh ayak izlerini siler. Cimri de sadaka vermeye niyetlendikçe zırhının halkaları bedenini sıkır, adam bunları genişletmeye çalışsa da halkalar genişlemez.”²⁷ Bir diğer hadisinde ise kalbinde Kur’an’dan ayetler bulunmayan kişinin durumunu harap bir eve benzetmiştir.²⁸

Hz. Peygamber, iyice anlaşılmasını istediği sözleri dikkat çekmek ve akılda kalmasını sağlamak için üç defa tekrar ederdi. Mesalâ bir defasında, ashabının önünde ayağa kalkmış ve üç defa “Ey insanlar, aşırılıktan kaçının.” ifadesini kullanmıştır.²⁹ Veda

21 Buhari, Cihâd, 122

22 Buhari, Büyü, 3

23 Buhari, İmân, 7; Müslim, İmân, 71, 72

24 İbn Mâce, Zühd, 1

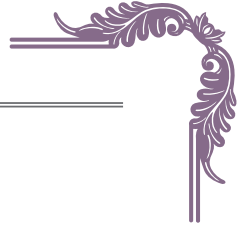
25 Müslim, İmân, 62

26 Mustafa Canlı, “Hz. Peygamber Örnekliğinde Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim”, 1. Din Hizmetleri Sempozyumu, C. 1, s. 366

27 Buhari, Zekât, 28, Cihâd, 89; Müslim, Zekât, 76, 77

28 Tirmizi, Fezâilü'l-Kur’an, 18

29 İbn Mâce, Zühd, 28

haccındaki hutbesinde “Ey insanlar! Yarın beni size soracaklar, ne diyeceksiniz?” diye sormuş, sahabe-i kiramın: “Allah’ın elçiliğini yerine getirdin, vazifeni hakkıyla yaptın, bize öğütte bulundun, diye şahitlik ederiz.” demeleri üzerine Hz. Peygamber: “Şahid ol yâ Rab! Şahid ol yâ Rab! Şahid ol yâ Rab!” buyurmuşlardır.³⁰ Hatta namaz kıldırırken dahi dikkat çeken ayetleri bazen iki, bazen de üç defa tekrarlamıştır. Din görevlisi de hitabet sırasında sık olmamak şartıyla önemli sözleri tekrarlayabilir. Böylece aktarılan mesajlar dinleyenler tarafından daha iyi anlaşılabilir.³¹

Söze dikkat çekici bir ifade ile başladığı. İnsanlara hitap ederken söze onların ilgisini çekecek bir ifade ile başlamak edebi sanatlardan biri olarak kabul edilir. Hz. Peygamber sözlü iletişimde dikkat çekici başlangıç ifadelerine yer vermiştir. Yemin, bir ifadeyi üç defa tekrar etmek, soru sorma gibi yöntemleri söze başlamak uygulamıştır.³²

Zaman zaman soru-cevap yöntemini kullanır, insanların dikkatini çekerdi. Allah Resulü önemli ya da anlaşılması zor meselelerde konuşmalarına soru sorarak başlamıştır. Bu aynı zamanda diyaloga zemin hazırlayan bir yöntemdir. Resul-i Ekrem bir gün, “Müflis kimdir, bilir misiniz?” diye sormuş, ashap, “Bize göre müflis parası ve malı tükenen kimsedir.” şeklinde cevap vermiş, bunun üzerine Resulullah şöyle demiştir: “Ümmetimin müflisi kıyamet gününde namazı, orucu ve zekâtı ile gelen, fakat buna sövmüş, şuna iftira etmiş, onun malını yemiş, öbürünün kanını dökmüş, diğerini dövmüş olan kimsedir. Sonunda sevaplarından şuna buna dağıtılır. Eğer sevapları borcunu ödemediye tükenirse alacaklılarının günahlarından alınıp ona yüklenir ve neticede ateşe atılır.”³³ Bir defasında da Hz. Muaz’a: “Ya Muaz! Allah’ın kulları üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?” diye sordu. Hz. Muaz: “Hayır” dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v): “Ona şirk koşmadan ibadet etmektir. Peki kulların Allah

İLKELER ÇIKARALIM

“Allah’a yemin ederim ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız! Yaptığımız takdirde birbirinizi seveceğiniz şeyi haber vereyim mi? Aranızda selamı yaygınlaştırmın!” (Müslim, İman, 93)

Peygamberimiz, “Vallahi iman etmiş olmaz. Vallahi iman etmiş olmaz. Vallahi iman etmiş olmaz.” buyurdu. Sahabiler: “Kim iman etmiş olmaz, Ya Resulallah?” diye sordular. Peygamberimiz, “Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse!” buyurdu. (Buhari, Edeb, 29)

Yukarıdaki hadislerden hitabete dair ilkeler çıkarınız.

- Muhataplarına soru sorma ortamı oluştururdu.
- Selamlaşma ve musafaha ile Müslümanlar arasındaki muhabbeti artırırdu.
-

30 Buhari, İlim, 4

31 Canlı, s. 366, 368

32 Canlı, s. 369

33 Müslim, Birr, 59

üzerindeki haklarının ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Hz. Muaz yine: "Hayır" dedi. Bu sefer Peygamberimiz: "Bunu yanplara azab etmemektir." buyurdu.³⁴

Konuşma sırasında zaman zaman jest ve mimiklerini kullanmış, bu sayede muhataplarının anlattığı konuyu daha iyi kavramalarını amaçlamıştır. Resulullah (s.a.v) bir defasında "Mümin diğer mümin için parçaları birbirine perçinlenmiş bina gibidir." buyurmuş, ardından da (bunu açıklamak için) parmaklarını birbirine kenetlemiştir.³⁵ Bir başka zaman ise "Yetimi koruyup kolaylayan kişi ile ben, cennette şu ikisi gibiyiz." buyurmuş, işaret ve orta parmağını göstermiştir.³⁶

Peygamberimiz, konuşmalarında zamanlamaya dikkat ederdi. Her işinde olduğu gibi vaazlarında da kolaylığı tercih eder, dinleyenleri bıktırmayacak şekilde kısa konuşur, vaazları belli günlerde yapardı. Her perşembe günü halka vaaz veren Abdullah b. Mes'ud bunu her gün yapmasını isteyenlere, "Resulullah bize bıkkınlık gelebileceği endişesiyle özel vaaz zamanı ayırırdı, ben de size bıkkınlık vermemek için uygun vakitleri gözetiyorum." demiştir.³⁷

İnsanların hatalarını yüzüne karşı söylemez, onları küçük düşürmez, onlara olumlu ve yapıcı bir üslupla hitap ederdi. Vaaz ve nasihatte doğrudan muhatabı suçlamak yerine dolaylı ifadelerle konuşurdu ve hataları düzeltirdi.

LİSTELEYELİM

Aşağıdaki boşluklara Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hitabet ilkelerini listeleyiniz.

**Hz. Muhammed'in
(s.a.v) hitabet
ilkeleri**

İnsanlara olumlu ve yapıcı bir üslupla hitap ederdi.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

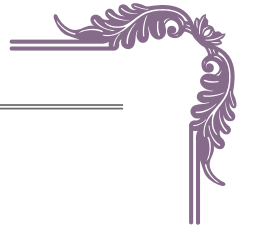
.....

34 Müslim, İman, 46-48

35 Buhari, Mezâlim, 5

36 Buhari, Edeb, 24

37 Buhari, İlim, 11, 12; Müslim, Münâfikûn, 82-83

3. Dinî Hitabette Planlama ve Uygulama

Dinî hitabetin en önemli iki alanı olan hutbe ve vaazlarda sunum öncesi plan yapma ve uygulama sırasında belli ilkelerin göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir.

3.1. Amaç ve Konu Belirleme

Dinî hitabette hazırlık sürecinin ilk basamağı konu seçimidir. Konu seçiminde İslâm inanç esasları, ibadet ilkeleri ve ahlaki öğütlere öncelik verilebilir. Ayrıca belirli günler, geceler, çözümlüne dinin katkısı öngörülen güncel sorunlar, cemaatin ihtiyaçları ve beklentileri dikkate alınır. Cemaatin bilgi ve kültür seviyesi, ilgi, istek ve ihtiyaçları, bölgenin örf, adet ve gelenekleride göz önünde bulundurulabilir. Özellikle cuma ve bayram gibi günlerde, gelişen olaylara dinî bakış açısı verebilecek bir konu belirlenebilir. Örneğin, eğitim-öğretim yılının başladığı hafta eğitimin önemi, camiler haftasında caminin sosyal hayattaki yeri gibi konular seçilebilir.

Konuyu hutbe ve vaazın süresi dikkate alınarak sınırlandırmak gerekir. Örneğin, kutlu doğum haftasında “Peygamberimizin Hayatı” şeklinde genel bir konunun yerine “Bir eş olarak Hz. Muhammed” gibi sınırlı bir konu seçilebilir. Kişi ve kurumları hedef alan, toplumun birlik ve bütünlüğünü bozacak ve yanlış anlaşılmalara yol açacak konular seçilmemelidir.

3.2. Plan Yapma

Dinî hitabet için hazırlanan konudan cemaatin istifade edebilmesi için hutbe ve vaazlarda belirli bir plan çerçevesinde sunum hazırlığı yapmak gerekir.

Vaaz planı hazırlama:

Vaaz ortalama 30 - 45 dakikalık bir konuşmadır. Bu tür bir konuşmanın, iyi hazırlanmış bir planı olmalı ve hatip bu plana göre hareket etmelidir. Hitabeti çok güzel olsa bile vaiz, vaazını önceden hazırlamalıdır. Böylece cemaat de konuyu derli toplu bir şekilde kolaylıkla anlayabilir. Plan yapan bir vaizin kendine güveni tam olur.³⁸

Bir vaaz planı; “giriş”, “gelişme”, “sonuç” olmak üzere üç bölümden oluşabilir:

NOT EDELİM

Vaaz Planının Bölümleri:

- * Giriş Bölümü: Besmele, Hamd, Salât, dua, ayet ve hadis ile konuya başlamak
- * Gelişme Bölümü: Konunun açıklanması ve örneklendirilmesi
- * Sonuç Bölümü: Ana fikrin özetlenmesi, hatırlatmalar ve dua ile vaazın bitirilmesidir.

38 Vaaz Kılavuzu (Heyet), Diyanet İşleri Başkanlığı yay. s. 47 vd.

Vaazın giriş bölümüne Allah'a hamd, Peygamberimiz'e salat-u selam içeren bir dua ile başlanır. Daha sonra, bir ayet ve hadis ile konu belirtilir. "Değerli Kardeşlerim!", "Muhterem Cemaat", "Aziz Müminler" gibi bir hitap cümlesiyle başlanabilir. Ayrıca bu cümleler vaaz esnasında yeri geldikçe tekrar edilebilir. Konu takdim edilirken sebebi de belirtilir. Örneğin, "Muhterem Müslümanlar! Ramazan ayına yaklaşmamız dolayısıyla vaazımızda, Oruç ibadetinden bahsedeceğiz" denilerek vaazın konusu hatırlatılır. Güncel bir olaya atıfta bulunarak konuya girmek de mümkündür. Uzun girişlerden sakınmalı hemen vaaza başlanmalıdır. 40 dakikalık bir vaazda giriş bölümüne 5 dakika ayrılabilir.

Gelişme bölümü, vaazın süre ve içerik olarak en yoğun bölümüdür. Cemaatin ilgi ve dikkatinin konuşma süresince sürdürülebilmesi kolay değildir. Burada vaizin bilgi, beceri ve deneyimi ile vaaz için yapmış olduğu hazırlık büyük önem taşımaktadır. Bu bölümde ayet ve hadisler ışığında konu ortaya konulmalıdır. Örneğin oruç ibadetinden bahsederken Bakara Suresinin 183-185. ayetlerine Peygamber Efendimizin samimi bir inançla Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak üzere Ramazan ayını oruçlu geçiren günahlarının bağışlanacağını ve oruçluların cennette yüksek derecelere nail olacaklarını haber verdiği hadisleri zikredilebilir.³⁹ Orucun insan davranışları üzerindeki etkileri anlatılır. Ayrıca konuyla ilgili ortaya çıkması muhtemel olan sorulara ve konuya ilişkin görüşlere yer verilmelidir. Vaazın gelişme bölümünde hedef davranışlar dikkate alınarak konunun toparlanması için belirli aralıklarla özetler yapılmalıdır. Böylece camiye sonradan gelenlerin konuya intibak etmeleri de sağlanmış olur. Gelişme bölümüne 40 dakikalık bir vaazda 30 dakika ayırmak uygundur.

BİLİYOR MUSUNUZ?

"Hutbemizin konusu hakkındadır." ifadesi hatalıdır. Çünkü "konusu" ile "hakkındadır" kelimeleri aynı şeyi ifade etmemektedir.

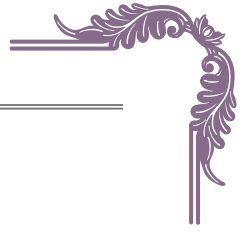
Sonuç bölümünde vaazın konusuyla ilgili düşüncelerin kısa bir özeti yer almalıdır. Vaaz ile hedeflenen davranışların gerçekleşmesinin temenni edildiği, cemaat için güzel dileklere yer verilen kısa bir dua ile vaaz bitirilmelidir. 40 dakikalık bir vaazda sonuç bölümüne 5 dakika ayrılabilir. Vaaz, ezanla birlikte sonlandırılmalıdır. Dolayısıyla ezan okunmadan önce konu özetlenip vaaza son verilmeli ve cemaatin ezanı dinlemesine imkân tanınmalıdır. Vaaz süresi içerisinde konu mutlaka tamamlanmalı, yarım bırakılmamalıdır. Konuyu yarım bırakıp "Konumuza gelecek derste, gelecek vaazımızda devam edeceğiz" demek uygun değildir.⁴⁰

Bir hutbe planı şu şekilde hazırlanabilir:

Hitap cümlesi: "Muhterem Müslümanlar", "Aziz müminler" "Değerli Din Kardeşlerim" gibi cemaatin dikkatini çekebilecek iyi bir hitap cümlesiyle hutbeye başlanmalıdır. Bu hitap cümleleri paragraf aralarında dikkati toplamak için tekrar edilebilir.

39 Buhari, Savm, 2, 4, 8, 9; Nesâî, Sıyâm, 39

40 Vaaz Kılavuzu, s. 48

Konunun takdimi: “Hutbemiz Hakkındadır” veya “Hutbemizdekonusunu ele alacağız” gibi bir takdim cümlesiyle hutbe konusu zikredilebilir.⁴¹ Ancak konunun bildirilmemesi, merak uyandırması bakımından daha uygundur. Konunun adı belirtilecekse hangi amaçla ele alınacağını belirtmesinde yarar vardır. Örneğin, “Muhterem Müslümanlar! Bu hafta okullarımız eğitim-öğretime başlayacağı için hutbemizde de İslam dininin ilme verdiği önemi ele alacağız” diyerek hutbenin konusu belirtilir.

Giriş bölümü: Bu bölümde konunun önemini işaret eden güncel ya da İslâm tarihiyle ilgili çok kısa bir olay anlatılabilir ve böylece dinleyenlerin dikkati çekilmiş olur. Giriş; bir soru cümlesi, hutbenin içeriğinin güncel konularla ilişkilendirilmesi, cemaati ilgilendiren hususun problem olarak ortaya konulması şeklinde de olabilir.

Gelişme bölümü: Bu bölümde konu ayetlere ve sahih hadislerle dayanarak anlatılır. Zikredilen hususların yerine getirilmesinin ya da getirilmesinin fayda ve zararları aktarılır. Somut örnekler verilerek konu günlük hayatla ilişkilendirilir. Toplumdaki uygulama ve yanlışlar vurgulanır, gerekli uyarı ve öğütlerde bulunulur.

Örneğin, İslâm’ın ilme verdiği önemin anlatılacağı bir hutbede,

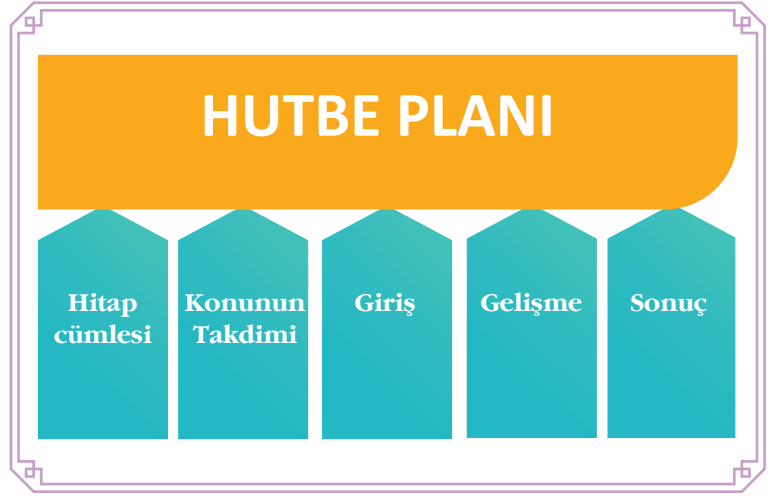
قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ...

“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?...”⁴² ayetiyle, “İlim talebi için yola çıkan kimse dönünceye kadar Allah yolundadır.”⁴³ hadisi örnek verilebilir. Ayrıca Peygamberimizin Bedir esirlerine uyguladığı muamele ve Ashab-ı Sufte anlatılabilir.

Sonuç: Bölümde hutbenin başlangıcından itibaren zikredilen hususlar birkaç cümle ile özetlenir; hedeflenen amaçlar vurgulanır. Hutbe konuyla ilgili bir ayet ve hadis mealiyle tamamlanabilir.

3.3. Bilgi Toplama ve Düzenleme

Dinî hitabetin bilgi toplama sürecinde birincil kaynakları kullanmanın önemi vardır. İslâm’ın temel kaynakları Kur’an-ı Kerim ve hadislerdir. Bu nedenle sunum yapılacak konuyla ilgili ayet ve

ARAŞTIRILIM

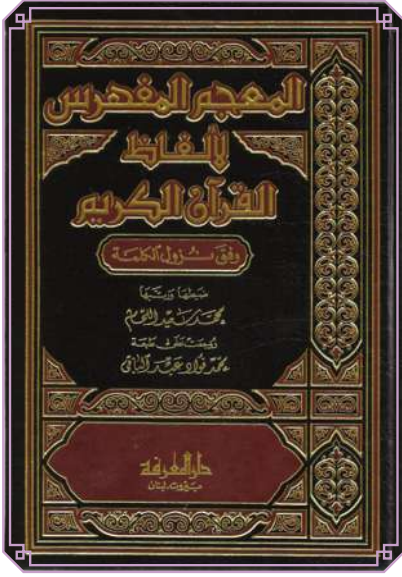
“Dostluk ve Kardeşlik” başlıklı bir konu hazırlayacak olsanız hangi eserlerden yararlanırsınız? Araştırınız.

41 Abdurrahman Çetin, Hitabet ve İrşad, Bursa 2012, s. 128 vd.

42 Zümer Suresi 9. ayet

43 Tirmizi, İlim, 2; İbn Mace, Mukaddime, 17

*Mubammed
Fuad Abdülbaki'nin el-Mu'cemü'l-
Müfehres li Elfazi'l-Kur'âni'l-
Kerim adlı eseri*

NOT EDELİM

Dinî hitabette başvurulması gereken hadis kitaplarının ilk sırasında asırlardır Müslümanlar tarafından en fazla kabul görmüş olan Buhari ve Müslim'in el-Câmi'ü's-sahîh isimli eserleri yer alır. bu iki eser, birlikte Sahîhân veya Sahîhayn şeklinde isimlendirilir.

hadislerin tespit edilmesi gerekir. Bunun yanında İslâmî ilimlerin diğer alanlarına ilişkin kaynaklar da ihmal edilmemelidir. İnançla ilgili konularda akaid kitaplarına, ibadetle ilgili konularda fıkıh kitaplarına, Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili konularda siyer kitaplarına bakılmalıdır. Daha önce yayımlanmış hutbe ve vaaz metinlerinden de yararlanılabilir. Günümüzde İnternet aracılığıyla bazı bilgilere ulaşılabilir. Ancak İnternette elde edilen bilgilerin doğru olup olmadığı araştırılmalıdır.

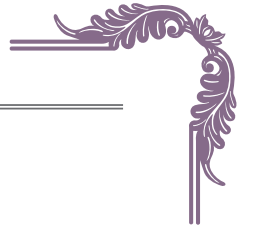
Dinî hitabetin en önemli iki şekli olan vaaz ve hutbelerde seçilen konu ile ilgili ayetlerin bulunması için ilk olarak Muhammed Fuad Abdülbaki'nin el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfazi'l-Kur'âni'l-Kerim adlı eserine başvurulmalıdır. Bunun dışında bu konuda hazırlanmış eserlerden ve Kur'an meallerinin fihristlerinden yararlanılabilir. Bir vaiz Kur'an'a hâkim olmalı, konu ile ilgili ayetleri Kur'an'dan bulabilmelidir. Bu imkâna sahip olabilmek için sürekli Kur'an okumak gerekir.

Seçilen ayetten ne kastedildiğini meallerden tam olarak anlamak mümkün olmayabilir. Bu tür durumlarda -telif ya da terceme- çeşitli tefsirlere başvurulmalıdır. Tefsir alanında kullanılacak ilk kaynaklar arasında Taberî'nin Câmiu'l-beyân adlı eseri, Kur'an'ın başından sonuna kadar tefsir edildiği ilk kitaptır. İbn Kesîr'in Tefsîrü'l-Kurâni'l-Azîm, Zemahşerî'nin el-Keşşâf ve Fahreddin er-Râzî'nin Mefâtihu'l-gayb adlı eserleri de klasik eserler içinde önemlidir. Son dönemde yazılan tefsirlerden Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan ve bir heyet tarafından hazırlanan Kur'an Yolu isimli kaynaklara da başvurmak gerekir.

Dinî hitabette hadislere yer verilirken güvenilir kaynaklara başvurmak, zayıf ve uydurma sözlerden sakınmak gerekir. Bazı sözlerin hadis diye meşhur olması, dillerde dolaşması hatta bazı kitaplara geçmiş olması aldatıcı olmamalıdır. Hz. Peygamber'e nispet edilerek nakledilecek sözlerin mutlaka ona ait olmasına son derece dikkat etmek, hem dini, hem de mesleki büyük bir sorumluluktur.⁴⁴

Sahih hadisleri seçebilmek için muteber hadis kaynakları hakkında gerekli bilgiye, hadis kaynaklarına ulaşılma imkânına ve bunlardan yararlanma becerisine sahip olmalıdır. Bir konudaki hadisleri bulmak için el-Mu'cemü'l-müfehres li Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevî isimli esere bakılır. Dinî hitabette başvurulması gereken hadis kitaplarının ilk sırasında asırlardır Müslümanlar tarafından en fazla kabul görmüş olan Buhari ve Müslim'in el-Câmi'ü's-sahîh isimli eserleri yer alır. Sahîh-i Buhârî olarak da bilinen bu iki eser, birlikte Sahîhân veya Sahîhayn şeklinde isimlendirilir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nca on üç cilt hâlinde yayımlanmıştır.

⁴⁴ İsmail Lütfi Çakan, "Din Hizmetinde Hadis Kaynaklarından Yararlanma", Diyanet İlmî Dergi, C: 42, sayı: 4, (2006), s. 5.

lanan Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi isimli eser Sahih-i Buhârî'den seçilmiş 2189 hadisin Ahmed Naim ve Kamil Miras tarafından yapılmış tercüme ve şerhini içermektedir. Sahih-i Müslimde hem tercüme hemde şerh edilmiştir. Bunların yanı sıra Ebû Davud, Tirmizi, Nesai ve İbn Mace'ye ait es-Sünen isimli eserlerin de Türkçe tercümeleri mevcuttur. Bunlara İmam Malik'in el-Muvatta, Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned, Darimi'nin nes-Sünen adlı kitapları da eklenebilir.⁴⁵ Bu arada Buhari'nin el-Edebü'l-Müfred ve Nevevî'nin bir Müslümanın günlük hayatında ihtiyaç duyacağı ayet ve hadisleri derlediği Riyâzu's-sâlihîn isimli eserlerini de zikretmek gerekir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından son dönemde yayımlanan Hadislerle İslam isimli eser konulu hadis çalışması olarak önemli bir kaynak durumundadır.

Fıkıh alanında Serahsî'nin el-Mebsût adlı eseri Hanefi fıkının temellendirildiği, bu mezhebe ait görüşlerin delillerinin açıklandığı ilk ve en hacimli eserdir. Bunun dışında Hanefi mezhebinin görüşlerine ulaşmak için Kâsânî'nin Bedâiu's-sanâi, Mergînânî'nin el-Hidâye, Mevsîlî'nin el-İhtiyâr ve İbn Âbidîn'in Reddü'l-muhtâr adlı eserlerine başvurulabilir. İlmihal türündeki eserlere örnek olarak Ömer Nasuhi Bilmen'in Büyük İslam İlmihali ile Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayımlanan ve bir komisyon tarafından hazırlanan İlmihal adlı eserler zikredilebilir. İmam Şafii'nin görüşlerinin ve bunların dayandığı delillerin yer aldığı en hacimli eseri el-Üm'dür. Şafii fıkının önemli kitapları arasında Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin el-Mühezzeb isimli eseri de yer almaktadır. Ayrıca, Halil Gönenç'in Şafii İlmihali adlı eseri de vardır.

Akaid alanında Mâtürîdî'nin Kitâbü't-Tevhîd ve Nureddin es-Sâbûnî'nin Matûridiyye Akaidi adlı eserleri klasik akaid kaynakları zikredilebilir.

Siyer alanında İbn İshâk'ın es-Sîre (Sîretü İbn İshâk), İbn Hişâm'ın es-Sîretü'n-nebeviyye ve Vâkîfî'nin Kitâbü'l-Megâzî isimli eserleri klasik kaynaklarındandır. Bunların dışında son dönemde yazılan eserlerden Mustafa Asım Köksal'ın İslam Tarihi ve Muhammed Hamidullah'ın İslam Peygamberi isimli kitapları da önemlidir.

İslâmi ilimlerin yanı sıra Türk tarihi ve kültürü, İslâm coğrafyası gibi konularda da önemli ve kapsamlı bir eser olan Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi de önemli bir başvuru kaynağıdır.

Dinî hitabetin hazırlık sürecinde toplanan bilgiler plana ve önem derecesine göre düzenlenir. Bilgiler arasında bağlantılar kurulur. Tespit edilen ayetlerin açıklamalarına tefsir kitaplardan bakılarak gerekli notlar alınır. Ayetlerin anlaşılmasında sebep-i nüzul bilgisi önemli katkı sunacaktır. Dolayısıyla ilgili ayetin işi- ne sebep olarak gösterilen herhangi bir husus varsa bu bilgiden

NOT EDELİM

Hutbeye kaynak olarak mutlaka en az bir ayet ve hadis ile konuya başlanmalıdır.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de Tekâsür 8.ayetinde "O gün, hepiniz bütün nimetlerden sorguya çekileceksiniz" buyurmuştur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de gençliğin önemine dikkat çekerek şöyle buyurmuştur.

"İnsanoğlu kıyâmet gününde;

Gençliğini nerede ve nasıl harcadığından,

Yaptığı işleri ne maksatla yaptığından,

Malını nereden, nasıl kazandığından ve nereye harcadığından,

Vücudunu ve sağlığını, nerede ve nasıl yıpratığından sorguya çekilir. Bunların hesabını vermedikçe yerinden ayrılamaz."

(Tirmizî, Kıyamet, 1)

45 Çakan, "Din Hizmetinde Hadis Kaynaklarından Yararlanma", s. 34

LİSTELEYELİM

Aşağıdaki boşluklara dinî hitabette kullanılacak kaynak eserleri listeleyiniz.

Dinî
hitabette
kullanılacak
kaynaklar

el- Mu'cemü'l- Müfembres li Elfazi'l- Kur'ani'l-Kerim
Taberi'nin Camiu'l-beyan

.....

.....

.....

.....

PAYLAŞALIM

Tarihte önemli kabul edilen hitabet örnekleri bulunuz. Sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

yararlanılmalıdır. Müjdeleyici ve uyarıcı ayetler arasında denge dikkate alınmalıdır. Sadece cennetle müjdeleyen tebşir ayetlerini ya da yalnızca azap çeşitlerinden söz eden inzar ayetlerini kullanmak, cemaati ya tamamen gevsemeye ya da ümitsizliğe sevk edebilir. Gerekli hâllerde hadislerin açıklamaları için hadis şerhlerine bakılır. Âlimlerin konuyla ilgili görüşleri dikkate alınır. Hurafe ve yanlış anlaşılmalara sebep olacak bölümler çıkarılır. Bütün bunlardan sonra cemaate doğru bir şekilde sunulacak metin son hâlini alır. Hazırlanan metin yazı dili ile tasarlandığı için sunum yaparken sözlü anlatım esas alınmalıdır.

3.4. Bilgi Aktarma İlke ve Yöntemleri

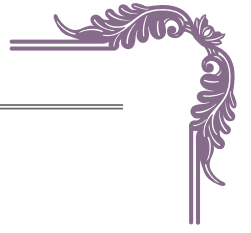
Dinî hitabette hutbe ve vaazın hazırlanması kadar cemaate sunulması da son derece önemlidir. Nice hatip içeriği güzel olan konuşmaları hitabet tekniklerine dikkat etmeden sunduğu için dinlenilmez ve anlaşılmaz hâle getirmektedir.

Bu bölümde önce vaaz ve hutbe sunumuyla ilgili ortak noktalara değinilecek daha sonra hutbe ve vaazda dikkat edilmesi gereken özel hususlara işaret edilecektir.

Vaaz ve hutbe sunumunda dikkat edilecek ortak noktalar:

Vaiz veya hatip sunumunu yapmak için cemaatin karşısına geçmeden önce gerekli hazırlıkları yapmalıdır. Kıyafetinin temiz, düzgün ve uyumlu olmasına dikkat etmelidir. Ayrıca vaiz kürsüdeki oturuşu, hatibin minberdeki duruşu, ses tonu ve beden diliyle cemaate güven vermelidir.

Dinleyicilerin karşısına çıkmadan önce hazırlanan metin ya da notların gözden geçirilmesinde yarar vardır. Böylece eksik kalan yönler fark edileceği gibi, yeni hatırlanan bilgiler de ilave edilebilir. Telaffuzu zor kelimeler varsa, bunlar ya eş anlamlılarıyla değiştirilmeli ya da birkaç kez tekrar edilmek suretiyle söyleyiş kolaylığı sağlanmalıdır.

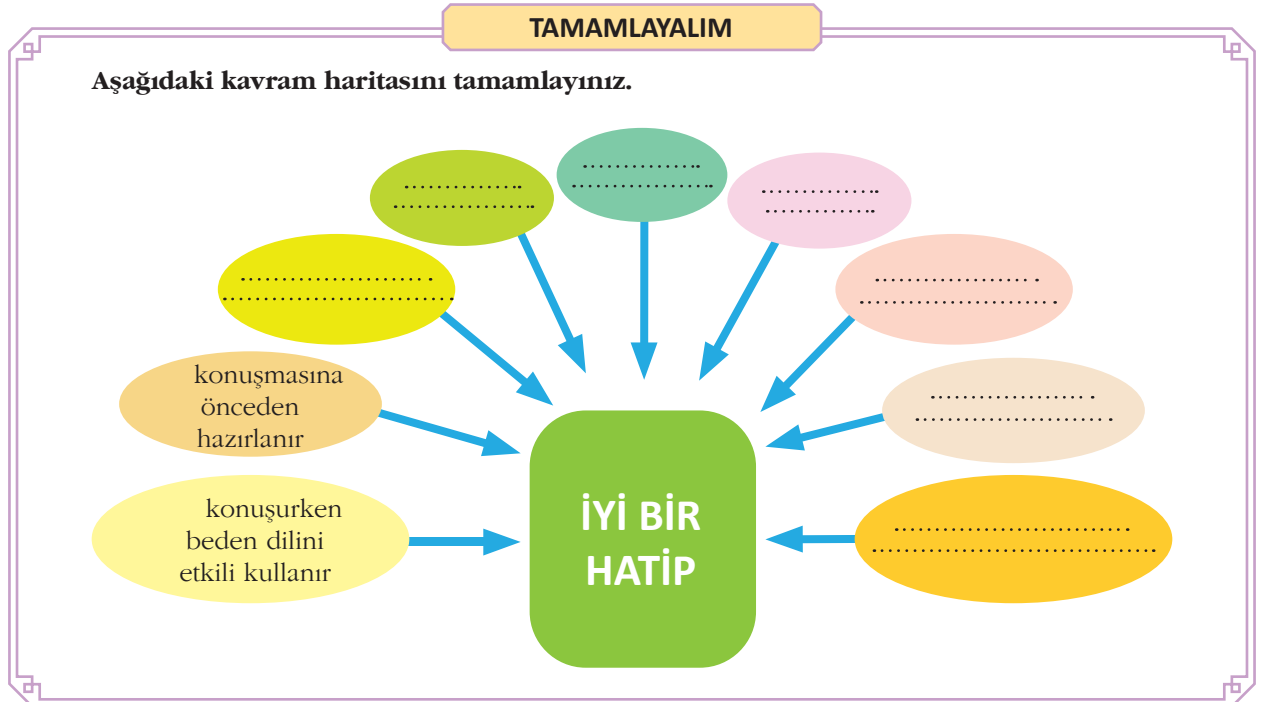
Cemaatin anlamada güçlük çektiği yabancı dillerdeki kavram ve terkipleri mümkün olduğu ölçüde kullanmamalı, sade bir Türkçe kullanmaya özen gösterilmelidir. Ayet ve hadislerde geçen kavramların anlamları, cemaatin anlayacağı şekilde açıklanmalıdır.

Vaaz ve hutbede dinî bilgilerin niteliği kadar bu bilgileri sunuş biçimi de önemlidir. İnsanlara yumuşak dil ve güzel bir üslupla hitap etmenin sevdirici, hatırlatıcı, düşündürücü ve birleştirici bir özelliği vardır.

Vaaz ve hutbenin metne bakmadan (irticalen) sunulması, hatibin bilgili ve konuya hazırlıklı olduğu izlenimini verir. Bu nedenle irticalen yapılan sunum cemaat üzerinde daha etkili olmaktadır. Vaazların sürekli kitaba, hazırlanan metne bakılarak veya metinden okunarak yapılması cemaat üzerindeki etkisini azaltır.

Konuşurken beden dilini kullanmaya özen göstermeli, ölçülü jest ve mimikleriyle konunun anlaşılmasını kolaylaştırmaya çalışmalıdır. Sunum sırasında sesi gereğinden fazla yükseltmek, vücudu, elleri ve kolları normalin ötesinde hareket ettirmek doğru değildir.

Hatip cemaatin kültürel yapısını iyi tanımalı, cemaatin anlayabileceği bir ifade ve üslup kullanmalıdır. Cümlelerin anlaşılabilir, bilgi kazandırıcı, düşündürücü, ümit verici, gönülleri ısındırıcı nitelikte olması önemlidir. Korkutucu ifadelerden uzak durmak, ümitlendirici ve müjdeleyici bir yaklaşım sergilemek dinî hitabetin cemaat üzerindeki etkinliğini artırmaktadır.

OKUMA METNİ

Hz. Ali'nin oğluna nasihati;

Hz. Ali'nin oğluna verdiği nasihati bütün müminlere verdiği bir vaaz gibi düşünebiliriz; "Evladım! İnsanlarla ilişkilerinde ölçün şunlar olsun: Kendine yapılmasını istemediğin muameleyi başkalarına yapma; sana zulüm edilmesini istemediğin gibi sen de kimseye zulmetme. Kendine iyilik edilmesini istediğin gibi başkalarına iyilik et. Her şeyi daima kendin ile kıyas et. Kendin hakkında söylenmesini istemediğin sözleri başkaları hakkında söyleme. Başkalarına nasıl davranırsan başkaları da sana öyle davrandıkları vakit, ona razı ol. Fazlasını ve başkasını isteme.

Bilgin az da olsa gizleme. Önünde uzun bir yol varsa gereğinden fazla yol azığını sırtına yükleme. Yolda yük, hafif olmalı. Zengin olduğunda senden borç istenilmesini nimet say.

Bil ki göklerin ve yerin hazineleri elinde bulunan Allah, kendisine dua etmen için sana izin vermiştir. Duayı kabul buyuracağını vadedmiş ve seninle kendi arasına aracı koymamıştır. Allah, günah işlediğin vakit tevbe kapılarını açmış ve sana merhamet yağmurlarını saçmıştır. Bütün işlerinde Allah'tan yardım iste. Ondan başka yardımcı yoktur. Senin din ve dünyanı Allah'a ısmarladım."

(Nejat Muallimoğlu, Bütün Yönleri ile Hitabet, s. 259-260)

Diksiyonda, özellikle vurgulara dikkat edilmelidir. Ses tonu caminin büyüklüğüne, cemaatin sayısına ve konunun içeriğine göre ayarlanmalı, cami içindeki ses düzeni konuşmaya başlamadan önceden kontrol edilmelidir. Yerel şive ve argo ifadelerden kaçınmalıdır.

Dinin emir ve yasaklarına uyma konusunda "yapmalısınız, gözetmelisiniz" gibi ifadeler yerine, "yapmalıyız, gözetmeliyiz" veya "yapmamalıyız, dikkat etmeliyiz" gibi ifadeler tercih edilmelidir.

Sunumda kullanılacak ayet ve hadisler harekelenmeli, önceden birkaç kez okunarak zihne yerleştirmelidir. Ayet ve hadisler orijinal hâliyle, usulüne uygun ve hatasız okunmalıdır.

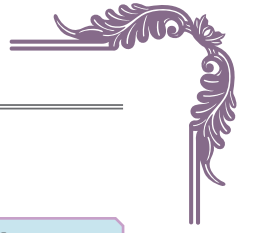
Konu, günlük hayatla bağlantılar kurularak açıklanmalıdır. Millî birlik ve bütünlüğü zedeleyici, kişi veya grupları küçük düşürücü, ön yargılı ve politik ifadelerden kaçınmalıdır.

Gereksiz ve yersiz tekrarlardan kaçınmalı, konu kısa cümlelerle ve somut örneklerle anlatmaya özen gösterilmelidir.

Vaaz sunumunda dikkat edilecek hususlar:

Vaiz, konuşması sırasında, yeri geldiğinde konu ile ilgili zarif nükteler, konuya uygun hikâyeler, kıssalar, şiir ve atasözlerinden yararlanmalıdır. Yerinde anlatılacak uygun hatıra ve gözlemler, vaazı zenginleştirip anlamayı kolaylaştırabilir. Böylece cemaatin dağılan dikkatini toplamış olur. Ancak bunlar konuyla ilgisi bulunmayan hurafe türü abartılı menkıbeler olmamalıdır.

Konunun daha iyi anlaşılması için örnekle anlatma yer verilmelidir. Peygamber Efendimiz bu metodu uygulamıştır. Örneğin Kur'an okuyan kişinin durumunu şu örnekle açıklamıştır: "Kur'an

okuyan mümin turunç gibidir. Tadı da güzeldir, kokusu da güzeldir. Kur'an okumayan mümin hurma gibidir. Tadı güzeldir ama kokusu yoktur. Kur'an okuyan münafık kişi reyhan otu gibidir. Kokusu güzeldir ama tadı acıdır. Kur'an okumayan münafık kişi ise ebucehil karpuzu gibidir. Hem tadı acıdır hem de kokusu yoktur.”⁴⁶

Vaiz, konuyu sunarken önemli alıntıların kaynağını ifade etmelidir. Okunan ayetlerin bulunduğu sure, hadislerin alındığı kaynak belirtilmelidir. Örneğin; “Yasin Suresinde şöyle buyuruyor”, “Buhari ve Müslim hadisidir”, “Tirmizi'nin naklettiğine göre” gibi. Bu durum cemaatin vaize olan güvenini artırır. Ayrıca hem cemaati okumaya yönlendirir hem de onların dinî literatüre aşinalık kazanmasını sağlar.

Hutbeyi Sunarken Dikkat Edilecek Tutum ve Davranışlar:

Hutbe metni dil bilgisi açısından kontrol edilmeli, düşük cümleler ve anlatım bozuklukları giderilmelidir. Hutbede uzun cümlelere ve uzun heceli kelimelere yer verilmemelidir. Cümle uzunluğu 6-8 kelimeyi geçmemelidir.

Hutbe yazılı metinden okuma veya metinsiz konuşma hâlinde iki türlü sunulabilir. İrticalî konuşma en etkili şekil olsa da, konuşma bütünlüğünü sağlamak için hatibin elinde kısa bir notun bulunması gerekir.

Hutbe sırasında sesli olarak okunan Arapça dualar tane tane ve hitabet üslubuyla makamsız olarak sunulmalıdır. Harfler doğru telaffuz edilmelidir.

Hutbede ses tonu çok iyi ayarlanmalıdır. Çok yüksek sesle okumak kadar cılız bir sesle okumak da hutbenin kalitesini düşürür.

Hutbe tamamen metinden okunmamalı, cümle aralarında, ara hitaplarda cemaatle göz teması kurulmalıdır.

Gerekli durumlarda bazı önemli cümleler tekrar edilebilir.

Hutbede verilen mesajlarda müjde ve uyarı dengesi gözetilmelidir.

Hutbelerde detaylı bilgilerden kaçınmalı, halkın anlayabileceği şekilde etkili, yönlendirici, eğitici-öğretici ve özlü mesajlar verilmelidir.

PAYLAŞALIM

Daha önce dinlediğiniz ve sizi çok etkileyen bir hutbeyle ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

NOT EDELİM

Halife Hz. Ebu Bekir'in ilk hutbesi: Hz. Muhammed'in vefatından sonra halife seçilen Hz. Ebu Bekir, minbere çıkarak aşağıdaki hutbeyi okumuştur: “Ey insanlar! Size halife oldum. Ancak bu sizden daha hayırlı olduğumu göstermez. Doğrulukta ayrılırsam beni uyarın. Doğruluk emanet, yalancılık hıyanettir. İçinizde zayıf olan, hakkını alıncaya kadar benim yanımda kuvvetlidir. İçinizde kuvvetli olan ise başkası, ondan hakkını alıncaya kadar benim yanımda zayıftır. Bir millet, Allah yolunda cihadından vazgeçerse Allah'ın gazabına uğrar, perişan olur. Bir millette kötülük yaygın ve revaçta olursa Allah o milleti belaya düşürür. Allah ve Resulüne itaat ettiğim sürece bana itaat edin. İtaatten ayrılırsam artık sizin üzerinizde itaat görevi kalmaz. Buyurun, namaza kalkalım. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun.”

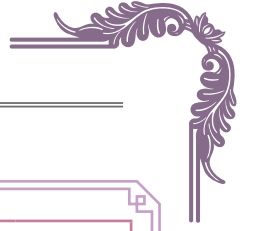
(Nejat Muallimoğlu, Bütün Yönleri ile Hitabet, s. 258)

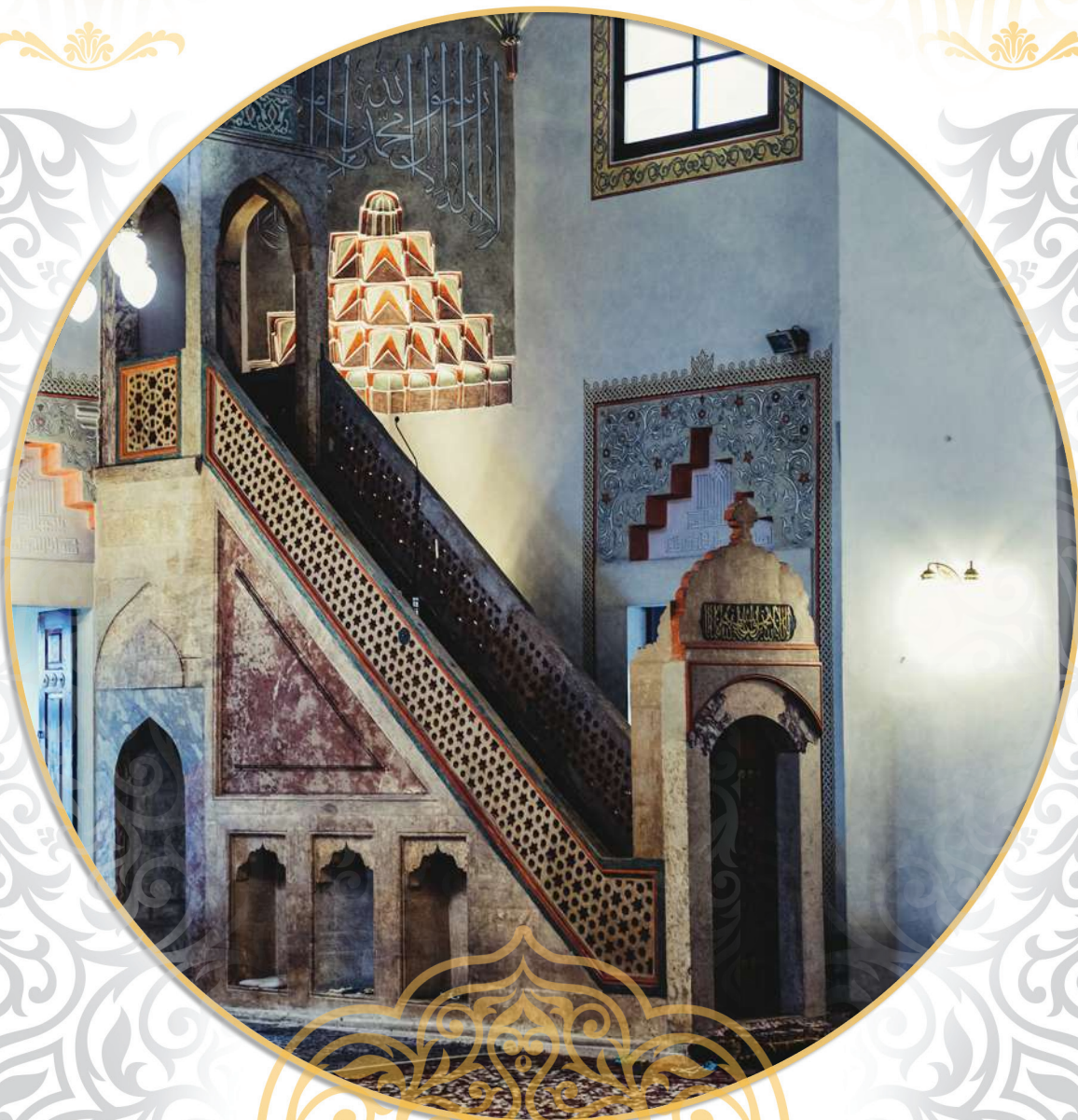
4. Dinî Hitabette Değerlendirme Hutbe Değerlendirme Formu Örneği

Hatibin adı:				
Hutbenin okunduğu yer:				
Hutbenin konusu:				
Sunum süresi:				
Hutbenin okunacağı tarih:				
Değerlendirme	Tamamen	Büyük Ölçüde	Kısmen	Hiç
Hitap cümleleri uygun mu?				
Dikkat çekici bir giriş yapıldı mı?				
Hutbe duaları makamsız ve hitabet üslubuyla okundu mu?				
Konu anlaşılır bir şekilde açıklandı mı?				
Konu cemaatin seviyesine uygun mu?				
Konu haftanın veya günün önemine uygun mu?				
Cümle aralarında, ara hitaplarda cemaatle göz teması kuruldu mu?				
Sonuç anlaşılır bir şekilde belirtildi mi?				
Beden dili etkili ve doğru bir şekilde kullanıldı mı?				
Hutbe adabına uyuldu mu?				
Hatibin kıyafeti ve dış görünüşü uygun mu?				
Ses tonunu etkili bir şekilde kullanıldı mı?				
Konuşmada akıcılık sağlandı mı?				
Ses tonu konu akışı içindeki anlam ve önemi yansıtıyor mu?				
Konu için verilen süre istenilen şekilde kullanıldı mı?				
Dinleyenlerin tepkisi olumlu mu?				
Cümle uzunlukları uygun mu?				
Vaizin dili cemaatin anlayacağı şekilde açık mı?				
Vaazın uzunluğu, konunun anlaşılabilirliği ve süre açısından uygun mu?				
Müjde ve uyarı dengesi gözetildi mi?				
Seçilen ayet ve hadisler uygun yerde verildi mi?				

Vaaz Değerlendirme Formu Örneği

Vaizin adı:				
Vaazın verildiği yer:				
Vaazın konusu:				
Sunum süresi:				
Vaazın verileceği tarih:				
Değerlendirme	Tamamen	Büyük Ölçüde	Kısmen	Hiç
Hitap cümleleri uygun şekilde ifade edildi mi?				
Dikkat çekici bir giriş yapıldı mı?				
Konu anlaşılır bir üslupta aktarıldı mı?				
Konuyla ilgili ayet ve hadisler yeteri kadar yer verildi mi?				
Konuyla ilgili kıssalara yeteri kadar yer verildi mi?				
Sonuç net olarak belirtildi mi?				
Konu cemaatin seviyesine uygun mu?				
Konu haftanın veya günün önemine uygun mu?				
Türkçe doğru ve etkili biçimde kullanıldı mı?				
Kavramlar yerli yerinde kullanıldı mı?				
Beden dili etkili ve doğru bir şekilde kullanıldı mı?				
Vaaz adabına uyuldu mu?				
Vaizin giyimi ve kuşamı uygun mu?				
Ses tonu konu akışına göre ayarlandı mı?				
Süre etkin bir şekilde kullanıldı mı?				
Dinleyenlerin tepkisi olumlu mu?				
Vaizin dili cemaatin anlayacağı şekilde açık mı?				
Vaaz uzunluğu, konunun anlaşılabilirliği ve süre açısından uygun mu?				
Müjde ve uyarı dengesi gözetildi mi?				
Seçilen ayet ve hadisler uygun yerde verildi mi?				

3. ÜNİTE

DİNÎ HİTABET TÜRÜ OLARAK

HUTBE VE VAAZ

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. “Hatip, hutbe ve minber” kelimelerinin anlamlarını sözlüklerden araştırınız.
2. Bir caminin imam-hatibi ile görüşerek hutbenin sunuluşu hakkında bilgi ediniz.
3. Hutbe kitaplarından seçtiğiniz bir hutbeyi üslup ve içerik açısından inceleyiniz.
4. Vaaz ve irşadın toplumun dini eğitimine katkısını araştırınız.
5. Dinlediğiniz bir vaazın sizi hangi yönleriyle etkilediğini arkadaşlarınıza anlatınız.

1. Hutbe ve Hatiplik

Hutbe kelimesi sözlükte “bir topluluk karşısında yapılan etki-leyici konuşma” anlamına gelir. Dini bir terim olarak ise özellikle cuma ve bayram namazlarında yapılan nasihat içerikli konuşmayı ifade eder. Konuşmayı yapan kimseye de hatip denir. Ülkemizde cuma ve bayram günlerinde hutbe okuyup namaz kıldıran din görevlisine imam-hatip denilmektedir.

DEĞERLENDİRELİM

“Sen insanları Rabb’inin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel tarzda mücadele et...” (Nahl suresi, 125. Ayet.)

Yukarıdaki ayeti hitabet açısından değerlendiriniz.

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى
النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا
عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾

(Ahzab Sûresi 56. ayeti)

“Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber’e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin.”

Hutbe, biri diğerinden kısa bir oturuşla ayrılan iki bölümden oluşur. Birinci bölümde Allah’a hamd edilir, kelime-i şahadet getirilir ve Peygamberimiz’e salat ve selam okunur. Daha sonra nasihat ve öğüt içerikli kısa bir konuşma yapılır. İkinci hutbede ise Allah’a hamt, Peygamberimize salat ve selam ile müminlere dua yer alır. Cuma hutbesi farz namazdan önce Ramazan ve Kurban bayramı hutbeleri ise bayram namazından sonra okunur. Bayram hutbelerine cuma hutbesinden farklı olarak tekbir getirilerek başlanır.

Hatibin hutbe okurken daha iyi görülme ve sesini daha iyi duyurmak üzere çıktığı basamaklı mimari unsura minber adı verilir. İmamın cemaate namaz kıldırırken durduğu yer ise mihrap şeklinde isimlendirilir. Hutbe haftada bir gün camide toplanmış olan müminlerin başta dini konular olmak üzere, hayatlarını kolaylaştıracak, ilişkilerini uyumlu hâle getirecek her konuda aydınlatılması için önemli bir fırsattır.

Peygamber Efendimiz hutbelerinde konuya uygun birkaç ayet okur ve nasihat ederdi. Ayrıca hutbelerini kısa tuttuğu ve bunu tavsiye ettiği rivayet edilmektedir. Bu konuda Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Kişinin namazının uzun, hutbesinin kısa olması onun fıkhının (dinde derin bilgi sahibi oluşunun) belirtisidir. Öyle ise hutbeyi kısa, namazı uzun tutun.”¹

Hz. Peygamber cuma ve bayram namazlarının dışında insanları herhangi bir konuda uyarma ya da bilgilendirme ihtiyacı hissettiğinde cuma ve bayram hutbesine benzer konuşmalar yapardı. Ancak bu konuşmaları Türkçede hitabe şeklinde isimlendirmek daha doğru olur.

NOT EDELİM

Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Teşkilatı Görev ve Çalışma Yönergesi’nin 63. maddesine göre hutbe okumak imam-hatibin görevidir.

1 Müslim, Cuma, 47

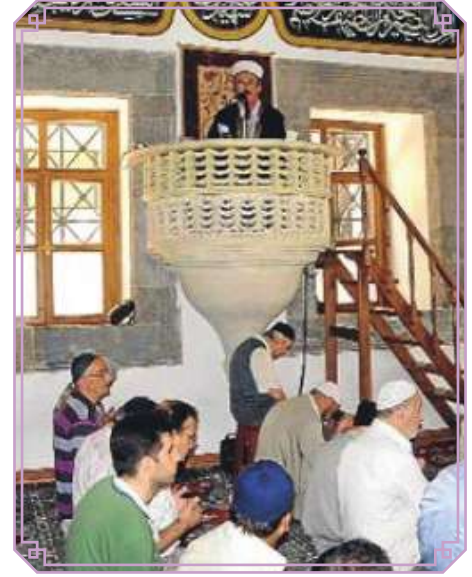

Başarılı bir hatipte her şeyden önce sağlam bilgi, samimiyet, sevk ve heyecan bulunmalıdır. Hatibin ayrıca giyim kuşamının düzgün olması, güzel konuşması ve cemaatle iletişim kurabilecek bir olgunluğa sahip bulunması da güven telkin edip başarılı olmasının vazgeçilmez şartlarından. Hutbenin sonunda okunan ayet² ilk defa Ömer b. Abdülaziz'in halifeliği döneminde başlatılmış, günümüze kadar devam etmiştir.

1.1. Hutbe ile İlgili Dinî Hükümler

“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğunda Allah'ı zikretmeye koşun...”³ Fıkıh âlimleri, bu ayette geçen “Allah'ı zikir”den maksadın, Peygamber Efendimizin hutbesiz cuma namazı kıldırılmamasını dikkate alarak hutbe olduğunu belirtmiştir. Cuma hutbesinin farz olduğu konusunda görüş birliği, icma vardır. Dolayısıyla hutbesiz cuma namazı geçerli değildir.

“Benim nasıl kıldığımı görüyorsanız namazı öyle kılın.”⁴

Vaazın sonunda mutlaka dua etmeliyiz.

DRAMA YAPALIM

Cuma hutbesi şöyle eda edilir: İmam-hatip cuma günü önceden hazırlık yapar ve ezan okunmadan camiye gider. Ezan okunduktan sonra cumanın ilk sünnetini kılar. Hatip minbere yönelirken, müezzin Ahzâb Suresinin 56. ayetini okur. Bu arada hatip tek basamaklarda dua okuyarak minbere çıkar ve iç ezan bitinceye kadar oturur. Ezandan sonra hatip ayağa kalkar ve hutbenin birinci bölümünü okur. Konuşmasını tamamladıktan sonra oturur ve kısa bir dua okur. Daha sonra ayağa kalkarak hutbenin ikinci bölümünü okur. Nahl Suresinin 90. ayetini mealıyla beraber okuyarak hutbeyi tamamlar.

Yukarıdaki metne uygun olarak hutbe okuma ile ilgili bir drama yapınız.

Hz. Peygamber cuma gününün özelliğini şöyle ifade etmiştir: *“Güneşin doğduğu en hayırlı gün cumadır; Adem o gün yaratılmış, o gün cennete girmiş ve o gün cennetten çıkarılmıştır; kıyamet de cuma günü kopacaktır.”*⁵ Bir başka hadis-i şerifte ise cuma günü gerekli temizliği yaptıktan sonra camiye gidip hutbe dinleyen ve namazı kılan kimsenin o gün ile daha önceki cuma arasında işlemiş olduğu günahların affedileceği belirtilmiş,⁶ bu günü önemsemeden üç cuma namazını terkedene kimsenin kalbinin mühürleneceği bil-

“Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığımız zaman derhal işinizi gücünüzü bırakıp Allah'ı anmaya gelin.” (Cuma Suresi, 9.ayet)

2 Nahl Suresi 90. ayet

3 Cum'a suresi 9. ayet

4 Buhari, Ezan, 18

5 Müslim, Cum'a, 18

6 Buhari, Cum'a, 6, 19; Müslim, Cum'a, 26

dirilmiştir.⁷ Peygamber Efendimiz ayrıca bu günde yapılan duaların kabul edileceği bir anın (icabet saati) bulunduğunu haber vermiştir.⁸

Ebu Hanife'ye göre hutbenin rükünü yani temel unsuru Allah'ı zikretmektir. Bu nedenle hutbe niyetiyle "elhamdülillah" veya "sübhanallah" ya da "la ilahe illallah" demek suretiyle hutbe yerine getirilmiş olur. Fakat bu kadarla yetinilmesi mekruhtur. Şafiiler ise hutbenin Allah'a hamd, Peygamber'e salavat, takvaya davet (nasihat ve irşad), ikinci hutbede müminlere dua, iki hutbeden birinde tek başına anlam bütünlüğü olan bir ayet okuma şeklinde beş rükünün bulunduğunu söylemişlerdir.

Hutbenin sünnetlerini terketmek, hutbe okunurken zorunlu olmadıkça, konuşan birini konuşmaması için uyararak, hutbe esnasında namaz kılmak mekruhtur.

Hutbenin Sünnetleri

- Hatibin, minbere yakın bir yerde bulunması, cumanın ilk sünnetini minberin önünde kılması
- Hatibin minbere çıktıktan sonra cemaate dönük olarak oturması
- Ezanın, hatibin huzurunda okunması.
- Hatibin ezandan sonra kalkıp, her iki hutbeyi ayakta okuması.
- Hutbe okurken hatibin yüzünün cemaate dönük olması.
- Hutbeye gizlice eûzü çektikten sonra sesli olarak Allah'a hamd ve sena ile başlaması.
- Kelime-i şehadet okuması ve Hz. Peygamber'e salavat getirmesi.
- Cemaate nasihatte bulunması.
- Kur'an'dan bir ayet okuması.
- Hutbeyi iki bölüm hâlinde yapması ve iki hutbe arasında kısa bir süre, ortalama üç ayet okuyacak kadar oturması.
- İkinci hutbeye de birincide olduğu gibi Allah'a hamd ederek ve Hz. Peygamber'e salavat getirerek başlaması.
- İkinci hutbede müminlere af ve mağfiret dilemesi, onlara afiyet ve esenlik vermesi ve onları muzaffer kılması için Allah'a dua etmesi.
- Hutbeyi kısa tutması.

7 Ebû Dâvûd, Salât, 204

8 Tirmizi, Cum'a, 2

Son basamakta:

اللَّهُمَّ هَذَا الشَّانُ لَيْسَ بِشَانِي وَ هَذَا
الْمَكَانُ لَيْسَ بِمَكَانِي . اللَّهُمَّ يَسِّرْ لِي أَمْرِي
وَ تَقَبَّلْهُ مِنِّي وَ سَلَامٌ عَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَ
الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Anlamı: Allahım bu şeref benim değil, bu makam benim değil, (sen verdin). Allah'ım işimi kolaylaştır ve yaptığım işi kabul eyle! Bütün nebi ve rasullere selam olsun. Bütün kainatın sahibi Allah'a hamd olsun.

Birinci Hutbede okunan dua:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ
وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَتُوبُ إِلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ
مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا
مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا
هَادِيَ لَهُ
نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ
وَنَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى
أَلِيهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ
أَمَّا بَعْدُ فَيَا عِبَادَ اللَّهِ! اتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوهُ
إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

Hamd Allah'a mahsustur. Ona tevbe eder, ondan yardım ister, ondan bağışlanma dileriz. Ne-fislerimizin kötülüklerinden ve yaptığımız kötü iş-lerden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayete erdirdiği-ni kimse sapıramaz. O'nun saptırdığını da kimse hidayete erdiremez.

Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına onun ortağı olmadığına şahitlik ederiz. Ve yine şahadet ederiz ki Efendimiz Hz. Muhammed Allah'ın kulu ve resulüdür. Peygamberimiz Hz. Muhammed'e, ehline ve ashabına salat ve selam olsun.

Ey Allah'ın kulları, Allah'a karşı gelmekten sakının ve ona itaat edin. Şüphesiz Allah takva sahipleri ile beraberdir.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْكَرِيمِ .

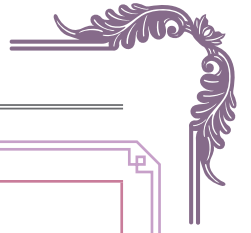
(Yüce Allah kerim kitabında buyuruyor ki)

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Konu ile ilgili bir ayet okunur ve sonrasında şöyle denir:

(Yüce Allah doğru söyledi) صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ

(Peygamber Efendimiz buyuruyor ki) وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Konuyla ilgili bir hadisi şerif okunur ve sonrasında şöyle denir:

(Allah'ın elçisi doğru söyledi) **صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ**

Bundan sonra Türkçe hitap kısmına geçilir.
Günün anlam ve önemine göre hazırlanan hutbe okunur.

Türkçe bölüm bittikten sonra şu metinler okunur:

أَلَا إِنَّ أَحْسَنَ الْكَلَامِ وَأَبْلَغَ النَّظَامِ كَلَامُ
اللَّهِ الْمَلِكِ الْعَزِيزِ الْعَلَّامِ . كَمَا قَالَ اللَّهُ
تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْكَلَامِ . وَإِذَا قُرَأَ الْقُرْآنُ
فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

“Dikkat ediniz ki; sözün en güzeli ve en be-
liği Aziz ve Melik olan ve her şeyi bilen Allah'ın
kelamıdır. Allah Teala'nın Kur'an'da buyurduğu
gibi: 'Kur'an okunduğu zaman, onu dinleyin ve
susun, umulur ki merhamet edirsiniz.' Rahman
ve Rahim olan Allah'ın adıyla: 'Şüphesiz ki Allah
katında din İslam'dır.' ”

Hatip çıktığı son basamakta yüzünü cemaate
dönerek oturur ve iç ezanı dinler. Ezanın bitimin-
de kalkar ve birinci hutbeyi okur.

Bundan sonra hatip oturur ve sessizce şu du-
ayı okur:

بَارَكَ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ وَلِسَائِرِ الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ
وَالْمُسْلِمَاتِ الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ
إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ مُجِيبُ الدَّعَوَاتِ

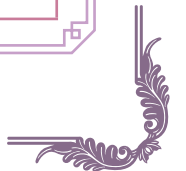
“Allah bizleri, sizleri, hayatta olan ve olma-
yan erkek ve kadın bütün müminleri ve Müslü-
manları mübarek kılsın. Şüphesiz ki Allah duaları
işiten ve kabul edendir.”

Hatip bu duayı okuduktan sonra kalkar ve
ikinci hutbeyi okur.

الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدَ الْكَامِلِينَ وَالصَّلَاةُ
وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ الْأَمِينِ
وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ . تَعْظِيمًا لِنَبِيِّهِ
وَتَكْرِيمًا لِصَفِيهِ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَائِلٍ
مُخْبِرًا وَآمِرًا . إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ
عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ
وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

“Kâmil olanların hamdettiği gibi Allah'a hamd
olsun. Peygamberimiz Emin vasıflı Muhammed'e
(s.a.v.), ailesine ve ashabına salat ve selam olsun.
Peygamberini yüceltmek ve ona ikram etmek için
Yüce Allah, haber vererek ve emrederek şöyle
buyurmuştur:”

“Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e
salat ve selam ediyorlar. Ey iman edenler. Siz de
ona salat edin ve selam edin.”

Bundan sonra alçak sesle “Allahümmesalli ve Allahümmebarik” dualarını okur.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ
كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ
اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ
كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

“Allah’ım Hz. İbrahim’e ve izinden gidenlere rahmet ettiğin gibi Hz. Muhammed ve izinden gidenlere de rahmet et. Şüphesiz en çok övülen ve şanı yüce olan sensin. Allah’ım Hz. İbrahim ve izinden gidenleri mübarek kıldığın gibi Hz. Muhammed ve izinden gidenleri de mübarek kıl. Şüphesiz en çok övülen ve şanı yüce olan sensin.”

Devamında şu duayı yapar:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ
وَالْأَمْوَاتِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ

“Allah’ım merhametin hürmetine erkek-kadın Mümin Müslümanlardan vefat etmiş olanları da hayatta olanları da bağışla. Selam resulleredir. Hamd ise yalnızca alemlerin rabbi olan Allah’a mahsusuttur.”

Bu duadan sonra sessizce “euzu besmele” çeker ve sesli olarak şu ayeti mealıyla beraber okur:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ
ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Muhakkak ki Allah adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.”

Bu ayeti okuduktan sonra hatip minberden iner ve mihraba geçip cumanın iki rekat farzını kıldırır.

Bayram hutbelerinde bu ayetin yerine İsrâ Suresi’nin son ayetini okur:

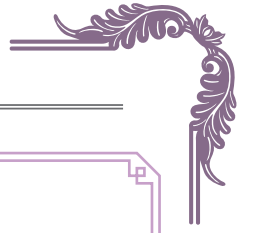
وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ
يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ
مِّنَ الدُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا

“Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, acze düşüp de yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah’a hamd ederim, de. Ve tekbir getirerek onun şanını yücelt.”

OKUYALIM

Hutbe dualarını ezberleyerek sınıfta birbirinize okuyunuz.

Bayram namazı Ramazan ve Kurban bayramlarında kılınan iki rekatlık bir namazdır. Bu namaz Hanefi mezhebinde vacip, Şâfiî mezhebine göre müekked sünnettir. Bayram namazının diğer namazlardan kılış bakımından farkı, her rekatında üçer fazla tekbir olmasıdır. “Zâit tekbirler” adı verilen bu fazla tekbirler birinci rekatta kiraatten önce, ikinci rekatta kiraatten sonra alınır.

Bayram namazının kılınışı:

İlk rekatta iftitah tekbirinden sonra eller bağlanır ve “Sübhanek” okunur. Bundan sonra imamla birlikte zâit tekbirlere geçilir. Allahüekber denilerek eller kaldırılır ve yanlara salınır, üç kere “sübhanallah” diyecek kadar beklendikten sonra yeniden tekbir alınır; aynı şekilde eller kaldırılır, yanlara bırakılır ve biraz beklendikten sonra üçüncü tekbir alınır ve bu defa eller bağlanır. İmam açıktan Fatihâ ve sonra bir sure okur, rüku ve secdeden sonra ikinci rekate kalkılır. İkinci rekatta imam, Fatihâ ve arkasından bir sure okuduktan sonra üç defa tekbir alınır ve eller yanlara bırakılır. Dördüncü tekbirle rükuya gidilir ve namaz tamamlanır.

Örnek Bir Ramazan Bayramı Hutbesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِیْعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَیْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَاءً فَالْفَ بَیْنَ
قُلُوبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ اِخْوَانًا...
قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْیَانِ یَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا

Bizleri bir Ramazan bayramına daha ulaştıran Rabbimize sonsuz hamdü senalar olsun. Bayramımız mübarek olsun.

Rahmet ve mağfiret ayı Ramazanı aziz bir misafir edasıyla uğurluyoruz bugün. Onu uğurlarken hüzünleniyor, ancak bayram ile seviniyoruz. Ne büyük bahtıyarlıktır ki orucu, kötülüğe karşı kalkan edindik. Gecenin karanlığını sahurlarımızla, namazlarımızla aydınlattık. Tefekkürü, sabrı, şükürü bir kez daha öğrendik. Kardeşimizin derdiyle dertlenmeye adadık kendimizi. Ve bir aydır yaşadığımız iftar sevincimiz, bayram sevinciyle birleşti.

Kıymetli Kardeşlerim!

Bayramlarımız; Allah'ın lütfuyla ihya edilen, neşe ve sevinç günleridir. Bayramlarımız ibadettir, zikirdir, tekbirdir, duadır; sıla-ı rahim, paylaşma, huzur ve umuttur. Bayramlarımız aynı mabette, aynı safta, aynı inancın şuurunda yüreklerimizi birleştirdiğimiz günlerdir. Bayramlarımız, kırgınlık ve dargınlıklarımızı bitirdiğimiz günlerdir. Bayramlarımız; birliğimizi, beraberliğimizi, kardeşliğimizi güçlendirip haykırdığımız günlerdir.

Aziz Kardeşlerim!

Kimi gönüller mahzundur, kimi yürekler yaralıdır, kimi canlar sıkıntıda bu bayram. Coğrafyamızı saran şiddet ve teröre kurban gitmektedir insanlarımız. Anne çocuğundan, kardeş kardeşinden, yüzbinler vatanından, gençler değerlerinden koparılmıştır. Acı, hüznün ve gözyaşı dağlamaktadır yürekleri. Bütün bu olumsuzluklara rağmen bugün bize düşen, yangın yerine dönen yüreklerimizi bayram neşesiyle canlandırmaktır. Bugün bize düşen, bayramı göremeyen kardeşlerimiz adına da bayramı eda etmektir. Bugün İslâm âlemi olarak bize düşen, yüreklerimiz mahzun olsa da bayramımızın hakkını vermek ve onu mahzun göndermemektir.

Kardeşlerim!

Bugün bize düşen, bayramımızı hepimiz için bir umuda dönüştürmektir. Farklılıklarımızı ayrılık-gayrılık vesilesi değil, Rabbimizin bir ayeti olarak görmek ve birbirimize kenetlenmektir. Yüce Rabbimizin, “Topyekun Allah’ın kitabına sımsıkı sarılın. Bölünüp parçalanmayın.” çağrısının gereğini yapmaktır. Peygamber Efendimiz (s.a.s)’in “Müminler, bir binanın yapı taşları gibidir. Onlar, birbirlerinin hayata tutunmasını temin ederler.” mesajına uygun bir hayat sürmektir.

Kardeşlerim!

Bizler, insanlığın umuduyuz. Şunu unutmayalım ki; birliğimizi, dirliğimizi korursak mazlumların, mağdurların, yoksulların, kimsesizlerin umudu olmaya devam ederiz. Bunu başaramaz, kısır tartışmalarla, kavgayla, gürültüyle zamanımızı heba edersek işte o zaman insanlık adına umutlar söner. Gelin umutları söndürmeyelim. Bayram sevincimizi gönüllerden gönüllere, gözlerden gözlere, dillerden dillere, evlerden evlere dalga dalga yayalım. Bayramla sevinmeyen bir gönül, hüznü dinmeyen bir mahzun, başı okşanmamış bir yetim, eli öpülmemiş bir büyük bırakmayalım.

Aziz Müminler!

Gelin, yüreklerimizin ağır yükü olan dargınlıkları, küskünlükleri, kin ve öfkeyi bir tarafa bırakalım. Af ve bağışlama yolunu tercih edelim. Gönümüzü birbirimize açalım, muhabbetle kucaklaşalım ve bayramlaşalım. Varlık sebebimiz olan anne-babalarımıza, hayatın çilesini birlikte omuzladığımız eşlerimize, evlerimizin canlı bayramları olan çocuklarımıza bayramın coşkusunu tattıralım.

Gelin, bayram yapamayanlara da bayram yapturalım. Yaralı gönülleri, bitap düşmüş yürekleri onaralım. Evlat sevgisiyle yanıp tutuşan yaşlılarımızı unutmayalım, onları ziyaret edelim. Sevgiye ve merhamete aç yetim ve öksüzlerin başlarını okşayalım. Hastalara, garip ve kimsesizlere, yoksullara, muhtaçlara bayram sevinci taşıyalım.

Gelin, bayramı, insanlık adına yaşayalım. Herkesin kardeşçe yaşadığı muhteşem bir medeniyetin mirasçıları olarak evvela ülkemizi gül gülistan edelim. Aynı sofrada sevindiğimiz, aynı kıblede bulduğumuz, aynı Peygambere ümmet olduğumuz, aynı Kitab’a inandığımız bilinciyle kardeş olalım. Bizi birbirimize düşürmek isteyenlere fırsat vermeyelim, ayağımıza dolanan bütün tuzakları bozalım. Tüm dünyaya insanların hor görülmediği, kadınların ezilmediği, çocukların üzülmediği bir güzel medeniyet örneği olmaya devam edelim.

Kardeşlerim!

Bu duygu ve düşüncelerle, ülkemizin, gönül coğrafyamızın ve İslâm âleminin mübarek Ramazan bayramını en kalbi duygularıyla kutluyorum. Hutbemi, hakiki bayramları dile getiren şu dizelerle bitirmek istiyorum:

Can bula cananını, bayram o bayram ola,
Kul bula sultanını, bayram o bayram ola,
Hüzn-ü keder def ola, dilde hicap ref ola,
Cümle günah af ola, bayram o bayram ola.

“Onlar namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcayan kimselerdir.”
(Enfâl Sûresi, 3.ayet)

SIRALAYALIM

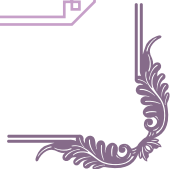
Ramazan ayı süresince hutbe okuyacak olsanız hangi konuları seçerdiniz?
Sıralayınız.

1. Hafta: Oruç ibadeti ve önemi
2. Hafta: ...
3. Hafta: ...
4. Hafta: ...
5. Bayram hutbesi: ...

Örnek Bir Kurban Bayramı Hutbesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَاؤَهَا وَلَكِنَّ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ
لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مَا عَمِلَ آدَمِيُّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ إِهْرَاقِ الدَّمِّ

Bizi yoktan var eden ve bize bir bayram sevinci daha lütfeden Yüce Rabbimize sonsuz hamdü senalar olsun. Hz. İbrahim'in sadakatini, Hz. İsmail'in teslimiyetini ebedi bir bayrama dönüştüren Peygamber Efendimize salat ve selam olsun. İslâm'ın şeâirinden olan bayram namazını eda etmek üzere burada toplanan Aziz Kardeşlerim! Bayramınız mübarek olsun.

Aziz Müminler!

Yüce Rabbimiz, okuduğum ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: "Kurbanların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır. Allah'a ulaşan, yalnızca takvanızdır." Peygamberimiz (s.a.s) de okuduğum hadis-i şerifte şöyle buyuruyor: "Ademoğlu Kurban bayramı günlerinde Allah katında kurbandan daha hayırlı bir amel işlemiş olmaz..."

Kardeşlerim!

İçerisinde pek çok güzellikleri ve hikmetleri barındıran Kurban bayramına bir kez daha ulaşmanın huzurunu, sevincini ve bereketini hep birlikte yaşıyoruz. Kurban bayramı, bizlere İslâm'ın beş temel ibadetinden hac menâsikini ve Rabbimize yakınlaşma vesilesi olan kurban ibadetini getirir. Hac, kurban ibadeti ve bayram, bizleri Hz. İbrahim, Hz. İsmail ve Hz. Hacer'in hayatına götürür. İslâm tarihine ve Efendimizin örnek hayatına götürür.

Kıymetli Kardeşlerim!

Kurban bayramında hac ibadetini ifa eden milyonlarca kardeşimiz Beytullah'a, Arafat'a akın ederler. Allah'la olan misaklarını yenilerler. Bütün dünya Müslümanları olarak bizler de bayramda kurbanlarımızı Allah'ın adıyla keseriz. Böylece tevhid inancımızı, kulluk şuurumuzu tahkim ederiz. Hacdaki kardeşlerimiz, kefeni andıran ihramlarıyla, en içten yakarılarıyla Allah'tan başka sığınacak bir sığınak bulunmadığını, dünyevi tutku ve isteklerin geçici olduğunu, kurtuluşun ancak takvada olduğunu ikrar ederler. Bizler de kurbanlarımızla, asil olanın Allah'a yakınlık olduğunu, bütün varlığımızı onun yolunda adanmaya hazır olduğumuzu gösteririz.

Kıymetli Kardeşlerim!

Her yıl gelen Kurban bayramı, barışın, esenliğin, birlik içinde duanın, yakarışın bayramıdır. Bu bayram, her türlü farklılığı bir kenara bırakarak eşitlenmenin, kendini bilmenin, tefekkürün, tezekkürün, yenilenmenin bayramıdır. Bu bayram, zihinleri arındırmanın, gönülleri durultmanın, büyük bir dirilişin bayramıdır. Bu bayram, nefsi terbiye etme, hiç kimseyi incitmeme gayretinin bayramıdır. Bu bayram, sabrı ve şükürü kuşanmanın, varoluşumuzun hikmet ve gayesini bir kez daha anlamanın bayramıdır. Bu bayram, İslâm'ın şearini ve geçmişi idrak etmenin, yoksula, yalnızca, kimsesize yaklaşmanın, çaresize çare olmanın bayramıdır.

Kardeşlerim!

Bayramlar, birbirimize daha çok kenetlenmemize, kardeşlik hukukunun gereklerini hakkıyla yerine getirmemize vesile olan zaman dilimleridir. Bayramlar, birlik ve beraberlik duygularının, paylaşma ve infakın zirveye çıktığı günlerdir. Bayramlar, kah sevinç, kah hüznle akıp giden hayat yolculuğumuzda Rabbimizin bizlere lütfettiği huzur ve neşe mevsimleridir. Öyleyse geliniz. Bayramı bir gönül kazanma seferberliğine dönüştürelim. Anne-babamızın, kardeşlerimizin, komşularımızın yüzünü güldürelim. Yoksullara, yaşlılara, kimsesizlere, boynu büküklere, hasta ve engelli kardeşlerimize bayram sevinci yaşatalım. Kırılan kalpleri, darılan gönülleri, bayramın bereketi ve güzellikleriyle mamur edelim. Kardeşliğimize, bayram sevincimize engel olan dargınlıkları, küskünlükleri, çekişmeleri, her türlü olumsuzluğu ortadan kaldıralım.

"Rabbimiz diyor ki: yalnızca bana dua edin ki, ben de duanızı kabul edeyim" (Mümin Suresi, 60.ayet)

Unutmayalım ki; birbirimize sunduğumuz her bayram hediyesi, bizi Rabbimizin rızasına ulaştıracaktır. Birbirimize sunabileceğimiz en güzel bayram hediyemiz ise kalbimizin derinliklerinden gelen selam ve dualarımız, tebessüm ve ziyaretlerimiz olacaktır.

Kardeşlerim!

Hutbeme son verirken aziz milletimizin, yurt dışında yaşayan millet varlığımızın, gönül coğrafyamızdaki kardeşlerimizin ve âlem-i İslâm'ın Kurban bayramlarını tebrik ediyorum. Kurbanlarımızın makbul, hacca giden kardeşlerimizin haccının mebrur, bayramlarımızın mesrur olmasını Yüce Rabbimizden niyaz ediyorum.

1.3. Hutbe Örnekleri

Hayatın Gayesi⁹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيُبَلِّغَكُمْ أَحْسَنَ عَمَلًا
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ

Kardeşlerim!

Allah Resulü (s.a.s), genç sahabî Muaz'la yolculuk yapıyordu. Peygamberimiz, üç defa “Muaz!” diye seslendi. Muaz ise her seferinde “Buyur ey Allah'ın Resulü, emrine amadeyim!” diyerek gönülden teslimiyet, sevgi ve hürmetini dile getirdi. Nihayetinde Peygamberimiz, kendisini merakla dinleyen bu sahabiye, “Allah'ın kulları üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?” diye sordu. “Allah ve Resulü daha iyi bilir.” cevabını verdi Muaz. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu: “Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, onların Allah'a ibadet etmeleri ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır.” Peygamberimiz, bir müddet sonra “Peki kulların Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?” diye sordu. Ardından da şu müjdeyi verdi: “Kendisine kullukta bulunması ve hiçbir şeyi ortak koşmaması hâlinde Allah'ın, kulu- na azap etmemesi ve onu cennete koymasındır.”¹⁰

Aziz Müminler!

Yüce Rabbimizin üzerimizdeki en büyük hakkı, onu tanıma- mız, ona kul olmamızdır. ona teslimiyet ve sadakat gösterme- mizdir. Zira yaratılış gayemiz, Allah'ın varlığına ve birliğine şeksiz şüphesiz iman etmektir. Her türlü azamet ve yüceliğin, yalnızca Allah'a ait olduğunu kabul etmektir. Onun emir ve yasakları doğ- rultusunda bir hayat sürmektir.

İNCELEYELİM

Diyanet İşleri Başkanlı- ğının İnternet sitesinde yer alan hutbelere birini ele alarak nasıl hazırlandığını inceleyiniz.

9 <http://www2.diyaret.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/HutbelerLis- tesi/Hayat%C4%B1n%20Gayesi.pdf>

10 Buhari, Cihâd, 46; Müslim, İmân, 48.

Kardeşlerim!

Bütün mahlukatı yaratan Rabbimizin bizlere ihsan ettiği nimetler saymakla bitmez. Aldığımız nefesten, içtiğimiz suya; yediğimiz lokmadan, harcadığımız zamana, her şey onun bizlere lütfudur. Aklımız, gönlümüz, sevgi ve merhametimiz, birbirimize olan muhabbetimiz hep Onun bizlere ikramıdır. O hâlde bize ömrümüzü, türlü nimetleri, hâsılı varlığımızı bağışlayan Allah'a ne kadar şükretsek az değil midir? Rabbinin bunca nimetin görmezden gelerek, insanı sorumluluklarını ihmal etmesi ve başıboş bir hayat sürmesi hiç insana yakışır mı?

Kardeşlerim!

Varlık amacımız, Allah'a iman ve kulluğun yanında yeryüzünü imar etmektir. Yeryüzünde sevgi, saygı, şefkat ve merhameti yaymaktır. Hepimizin ortak yurdu olan dünyamızda iyiliği ege-men kılmaktır. Her daim adaleti yüceltmektir. Batıla karşı hakkın, zalime karşı mazlum ve mağdurun, cehalete karşı ilim ve irfanın yanında yer almaktır. Fitne, fesat, zulüm, savaş, katliam gibi her türlü kötülüğün karşısında durmaktır.

Kardeşlerim!

Yüce Rabbimiz, ölümü ve hayatı hangimizin daha güzel işler yapacağını sınamak için yarattığını haber vermiştir.¹¹ Öyleyse şu kısacık imtihan dünyasında bize düşen, muhabbetullah ile dolu bir gönüle, Allah'ı zikreden ve ona şükreden bir dile, salih amellerle geçirilen bir ömre sahip olmaktır. Yüce Rabbimizin, rızası uğrunda hiç bir gayreti zayi etmeyeceği ümidi ile yaşamaktır. Yeter ki bizler, sadece ona dayanıp güvenelim. Yeter ki "Benim namazım, her bir ibadetim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir."¹² diyerek her daim Rabbimizle, Rabbimiz için yaşayalım.

GRUP ÇALIŞMASI

Sınıfınızda gruplar oluşturunuz. Grup olarak hazırladığınız bir hutbeyi başka bir gruba vererek incelemelerini isteyiniz. Siz de bir diğer grubun hazırladığı hutbeyi inceleyerek hutbe hazırlanması ile ilgili hususlar açısından değerlendiriniz.

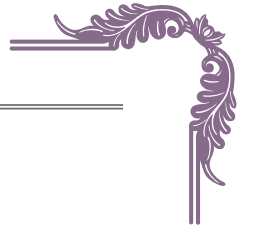
Kardeşlerim!

Geliniz! Varlık gayemiz doğrultusunda bir hayat yaşamaya gayret edelim. Rabbimize yüz akıyla dönmeye çalışalım. Böylelikle ömrümüzün niha-yetinde şu ilahî müjdeyi duyabilmek için ümidimiz her daim diri kalsın: "Ey huzur içinde olan nefis! Sen ondan,

o da senden razı olarak Rabbine dön! İyi kullarımın arasına gir. Cennetime katıl."

11 Mülk Suresi 2. ayet

12 En'âm Suresi 162. ayet

1.4. Hutbe Sunumu

Bir hutbenin yazılıp hazır hâle getirilmesi kadar cemaate sunulması da son derece önemlidir. Bu hususta dikkat edilecek başlıca esaslar şunlardır:¹³

- Hutbe sunumdan önceden birkaç defa sesli olarak okunmalıdır.

- Hutbe metninde telaffuzu zor cümle ve kelimeler varsa değiştirilmeli, kolay söylenebilir ve anlaşılabilir hâle getirilmelidir.

- Ayet ve hadis metinleri hatasız okunmalı, mümkünse ezberlenmelidir.

- Dualar, ayet ve hadisler makamla değil tane tane ve konuşma üslubuyla okunmalıdır.

- Ses tonu çok iyi ayarlanmalıdır.

- Kıyafetin temiz ve düzenli olmasına dikkat edilmelidir.

- Beden dili yerinde ve ölçülü kullanılmalı, cümle aralarında ve ara hitaplarda cemaatle göz teması kurulmalıdır.

- Kullanılan kavramların doğru, yerinde ve herkes tarafından anlaşılır nitelikte olmasına dikkat edilmelidir.

- Konuşmada yapıcı olunmalı, toplumun birlik ve beraberliğine zarar verecek yorumlardan uzak durulmalıdır.

- Hatip konuşma ve davranışlarında samimi ve mütevazı olmalıdır.

- Güncel politikalara yer verilmemeli ve şahıslar hedef alınmamalıdır.

- Cami içindeki ses düzeni namazdan önce kontrol edilmelidir.

DEĞERLENDİRELİM

Bir arkadaşınızın sınıfta okuduğu hutbeyi aşağıdaki formu doldurarak değerlendiriniz.

13 Abdurrahman Çetin, Hitabet ve İrşad, s. 130 vd.

SÖZLÜ SUNUM BECERİSİ KONTROL LİSTESİ

Arkadaşınızın sözlü sunum süresince ölçütlere uyup uymadığını gözlemleyerek uygun seçeneği işaretleyiniz.

Öğrencinin Adı-Soyadı		Tarih:
Sınıfı:		
Numarası:		
ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
Dinleyiciyle göz teması kuruyor.		
Beden dilini etkili kullanıyor.		
Anlaşılır bir dilde konuşuyor.		
Yerinde vurgulamalar yapıyor.		
Akıcı konuşuyor.		
Gereksiz sesler çıkarmıyor.		
Düzgün ifadeler seçiyor.		
Gereksiz tekrar yapmıyor.		
Düşüncelerini ifade ediyor.		
Bilgiyi organize edebiliyor.		
Sonuçları kendi cümleleriyle özetleyebiliyor		
Duaları ezbere düzgün okuyor.		

Değerlendirme:

.....

.....

.....

2. Vaaz ve Vaizlik

Sözlükte “öğüt vermek, uyarmak, sakındırmak” anlamındaki vaaz dinî hitabet terimi olarak bir topluluğa dini ve ahlaki konularda nasihat etmek, dinleyenlerin kalplerini iyiliğe ısındıracak sözler söylemek, uhrevi mükafat ve azaba dair bilgiler vererek teşvik ve ikazda bulunmak şeklinde ifade edilir. Bu şekilde konuşma yapan erkeğe vaiz kadına vaize denir. İslâmî kaynaklarda mev'iza, tezkîr, irşad, nasihat, tebşîr ve inzâr gibi kavramlar da çok defa vaaz anlamında kullanılmaktadır.

Toplum içinde yaşayan insanların aralarındaki uyum ve birlikteliği bozacak kötü söz ve davranışlardan birbirlerini sakındırmaları gerekir. Ku'an-ı Kerim'de bu duruma bir ayette şöyle işaret edilmiştir:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“İçinizde hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.”¹⁴

DEĞERLENDİRELİM

“Öğüt ver, çünkü öğüt müminlere fayda verir.” (Zâriyât suresi, 55. Ayet)

Yukarıdaki ayet mealini vaazın önemi açısından değerlendiriniz.

Vaaz ve irşat faaliyetleri sayesinde insanlar dinî konularda doğru bilgi edinme, iman, ibadet ve ahlak esaslarını öğrenme imkânı bulurlar.

İslâmî hakikatleri toplumun kültür seviyesine göre anlatmak manevi bir görevdir. Allah Teala, Hz. Peygamber'e insanları dine hikmetle, güzel öğütle ve en güzel usulle ve O'nun şahsında tüm müminlere, davet etmesini emretmektedir.¹⁵ Vaaz ve irşad görevinin İslâm dinindeki yerini ve önemini şu hadis çok güzel açıklamaktadır: Hz. Peygamber, Hayber'in fethinde sancağı Hz. Ali'ye vererek ona hitaben şöyle buyurmuştu: “Onların yanlarına kadar ağır ağır yürü, sonra onları İslam'a çağır ve üzerlerine vacip

14 Âl-i İmran Suresi 104. ayet

15 Nahl Suresi 125. ayet

olan ilahî hakları onlara söyle. Allah'a yemin ederim ki, Cenab-ı Allah'ın senin vasıtanla bir insanı hidayete erdirmesi, en değerli kırmızı deve sürüsüne sahip olup da onları Allah yolunda infak etmenden daha hayırlıdır."¹⁶ Cuma, bayram ve kandillerde vaaz ve hutbeler aracılığıyla aynı anda milyonlarca insana ulaşılabilmesi, vaaz ve irşat hizmetinin ne kadar geniş bir muhatap kitleye ve büyük bir tesir gücüne sahip olduğunu göstermektedir.

DEĞERLENDİRELİM

“Andolsun ki size gerçekleri açıklayan ve sizden önce gelip geçenlerden ibret verici örnekler ve kötülükten sakınanlar kimseler için hikmet dolu öğüt ve uyarılar gönderdik.”¹⁷

Yukarıdaki ayetleri vaazın önemi ve ilkeleri açısından değerlendiriniz.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görev yapan vaiz ve vaizeler belirli gün ve gecelerde camilerde yaptıkları vaazların dışında aynı zamanda müftülüklerdeki aile ve dini rehberlik bürolarında, fetva hattında ve irşat programlarıyla ilgili çalışmalarda görev alır, ceza infaz kurumu ve tutukevleri, çocuk eğitim evleri, huzurevleri, sevgi evleri, sağlık kuruluşları, öğrenci yurdu, fabrika ve benzeri yerlerde vaaz verirler.

Kur'an Kursu öğreticisi kadrosunda olanların görevleri şunlardır: Kurs öğrencilerine usulüne göre Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğretmek, hafızlık yapmak isteyenlere hafızlık yaptırmak, namaz sureleri ve dualarını ezberletmek ve meallerini öğretmek, öğrencilere itikat, ibadet, ahlak ve siyer dersleri vermek ve ibadetlerin yapılışını uygulamalı olarak öğretmek.

Vaaz, camide ibadet öncesi veya sonrasında, üstüne genelde merdivenle çıkılan bir mimari unsur olan kürsüden yapılır. Ülkemizde müftülükler, toplumun ihtiyaç ve seviyesine dikkate alarak vaaz konularını tespit etmektedirler. Camilerdeki vaazlar genellikle cuma ve bayram namazlarından önce, mübarek gün

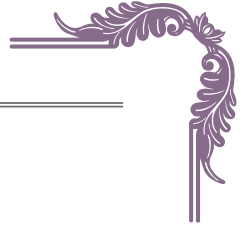
BULALIM

Peygamberler, tebliğ görevlerini vaaz ve irşat metodunu da kullanarak yapmışlardır. Kur'an-ı Kerim peygamberlerin vaaz ve irşatlarından örnekler sunar. Örneğin, A'râf Suresinin 85. ayetinde Hz. Şuayb'ın kavmine verdiği öğütler yer almaktadır: “Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur. Size Rabb'inizden açık bir delil gelmiştir; artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin. Düzeltmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Eğer inananlar iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır.”

Siz de Kur'an'dan peygamberlerin öğütlerinden örnekler bularak sınıfta okuyunuz.

¹⁶ Buhari, Cihad, 143; Müslim, Fezailü's-Sahabe, 4

¹⁷ Nur suresi, 34.ayet

ve gecelerde yapılmaktadır. Ayrıca mevlit veya cenaze merasimleri gibi çeşitli dinî törenlerde de vaaz verilebilir.

Peygamber Efendimiz, dinimizde ilk vaiz olarak çeşitli vesilelerle, bilhassa namazlardan sonra cemaatle sohbet eder, vaaz ve nasihatte bulunurdu. Bir defasında sabah namazından sonra çok etkili bir vaaz vermiş, dinleyenlerin gözleri dolup kalpleri titremişti. Vaazlarında kolaylığı tercih eder, dinleyenleri bıktırmayacak şekilde kısa konuşur, vaazları belli günlerde yapardı. Vaazlarında insanları ilgilendiren her konuya yer verirdi. Allah'a itaat, iman esasları, ahiret hayatı, toplumsal meseleler, dinî emirler ve yasaklar vaazlarında en çok üzerinde durduğu konulardı.

Hz. Peygamber, sahabeden bazılarını da bu konuda görevlendirmiştir. Ubeyd b. Sehr'den rivayet edildiğine göre Yemen'e gönderdiği arkadaşlarından her birine Kur'an-ı Kerim'i öğretmelerini, zaman zaman da Müslümanlara vaaz etmelerini emretmiştir.¹⁸

2.1. Vaaz Duaları

Vaaza Başlama Duası

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.”

وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ
أَجْمَعِينَ

“Salat ve selam Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ailesinin ve bütün ashabının üzerine olsun.”

صَلُّوا عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ

“Peygamberimiz Hz. Muhammed'e salat getirin.”

صَلُّوا عَلَى طَيْبِ قُلُوبِنَا مُحَمَّدٍ

“Kalplerimizin tabibi Hz. Muhammed'e salat getirin.”

صَلُّوا عَلَى شَفِيعِ ذُنُوبِنَا مُحَمَّدٍ

“Günahlarımızın şefaathçisi Hz. Muhammed'e salat getirin.”

18 Vaaz Kılavuzu (Heyet), Diyanet İşleri Başkanlığı yay., s. 23-24; Hasan Cirit, “Vaaz” mad., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

“Ya Rabbi! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Senin bize öğrettiğinin dışında bizim ilmimiz yoktur. Şüphesiz sen, her şeyi en iyi bilen, her işi hikmetli olansın.”

سُبْحَانَكَ لَا فَهْمَ لَنَا إِلَّا مَا فَهَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْجَوَادُ الْكَرِيمُ

“Ya Rabbi! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Senin bize gerçeği anlattığının dışında bizim anlama imkânımız yoktur. Şüphesiz sen çok cömertsin ve çok ikram sahibisin.”

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً
مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي

“Ey Rabbim! Göğsümü ferah eyle, işimi kolaylaştır. Dilimin bağını çöz de sözümü anlasınlar.”

وَأَفْوِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

“Ben işimi Allaha bırakıyorum. Şüphesiz Allah kullarını görür.”

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْكَرِيمِ
أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

.....Ayet-i Kerime.....

صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

..... Hadis-i Şerif.....

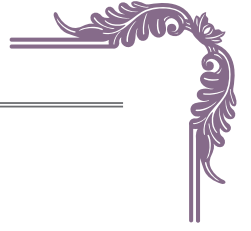
صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ فِيمَا قَالَ أَوْ كَمَا قَالَ

‘Hak Dini Kur’ân Dili’ isimli tefsirin müellifi Merhum Elmalı Muhammed Hamdi Yazır’ın şu sözleri, vaazın başlangıcında okunmak için son derece uygundur:

İlâhî! Hamdini sözüme sertâc ettim, Zikrini kalbime mi’râc ettim, Kitabını kendime minhâc ettim. Ben yoktum sen var ettin, Varlığından haberdar ettin, Aşkınla gönlümü bîkarar ettin. İnayetine sığındım, kapına geldim, Hidayetine sığındım lütfuna geldim, Kulluk edemedim affına geldim. Şaşırtma beni, doğruyu söylet, Neş’eni duyur hakikati öğret. Sen duyurmazsan ben duyamam, Sen söyletmezsen ben söyleyemem, Sen sevdirmezsen ben sevdiremem. Sevdin bize hep sevdiklerini, Yerdin bize hep yerdiklerini, Yâr et bize erdirdiklerini. Sevdin Habibini, kainata sevdirdin.

“Hak Dini Kur’ân Dili” isimli tefsirin müellifi Merhum Elmalı Muhammed Hamdi Yazır’dır

Sevdiğin de hil'atı risaleti giydirdin. Makam-ı İbrahim'den Makam-ı Mahmud'a erdirdin. Serveri asfiyâ kıldın. Hâtemi Enbiyâ kıldın. Muhammed Mustafâ kıldın. Salâtü selâm, tahiyâtü ikram, her türlü ihtiram ona, onun ali ashab-ı etbâna Ya Rab!

BULALIM

Bir ay süresince cuma namazından önce Kur'an-ı Kerim hakkında vaaz vereceğinizi düşünerek dört tane vaaz konusu bulunuz.

- Kur'an-ı Kerim'i anlamanın önemi.

-
-
-

Vaazı bitirme duası

Vaaz bitirilirken anlatılan konu ile ilgili Türkçe ve Arapça dua cümlelerine yer vermek uygundur. Her vaazın sonunda konuyla ilgili Türkçe dua cümlesinin ardından Arapça olarak

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ تَمَامَ النِّعْمَةِ وَدَوَامَ الْعَافِيَةِ وَحُسْنَ الْخَاتِمَةِ
الْفَاتِحَةَ

“Allah’ım senden verdiğin nimetin eksilmemesini, afiyetinin devamını ve son nefesimizi en güzel şekilde vermeyi isteriz” şeklinde dua edilebilir.

2.2. Vaaz Örnekleri

“Kibirlenen ve Kendini Beğenip Gururlanan Kimseleri Allah Sevmez.”¹⁹

Değerli Kardeşlerim!

Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

“Küçümseyerek, surat asarak insanlardan yüz çevirme. Yer-yüzünde böbürlenerek, çalım satarak yürüme. Allah kendini beğenmiş, övünmek için iyiliklerini sayıp döken kimseleri sevmez.”²⁰

Yüce dinimiz, sosyal durumu ne olursa olsun; zengin olsun fakir olsun, kültürlü olsun cahil olsun bütün Müslümanları kardeş yapmış; birbirlerine kardeşçe davranmalarını ve yaklaşık kaynaşmalarını emretmiştir. İslâm'ın getirdiği kardeşlik daha ilk

19 Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, c.II, s.81-91

20 Lokman Suresi 18.âyet

günlerde etkisini göstermiş, Medine’de çok eski tarihlere dayanan kabileler arası düşmanlıkları ortadan kaldırmış ve birbirleriyle dostça ve kardeşçe yaşamalarını sağlamıştır.

Kardeşlikle bağdaşmayan çirkin huylardan birisi kibirdir, böbürlenmek ve kendini beğenip gururlanmaktır. Bu huy, kişinin insanlar tarafından sevilip sayılmasına ve hakkı kabul etmesine engeldir. Allah Teala Peygamberine: “(Ey Muhammed!) Müminlerden sana uyanlara kanadını indir, (şefkat ve merhamet göster).”²¹ buyurmuştur. Peygamberimiz, Allah’ın bu emrine uyduğu içindir ki, ona inananlar etrafını yıkılmaz bir duvar gibi sarmışlardır. Bu husus Kur’an-ı Kerim’de hatırlanmakta ve şöyle buyurulmaktadır: “Sen (Ey Muhammed!) sırf Allah’ın rahmetiyle onlara karşı yumuşak davrandın (onlara şefkat ve merhamet gösterdin). Eğer kaba katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık onları bağışla, onlar için Allah’tan mağfiyet dile. (Yapacağın işlerde) onlara da danış. Bir kerre de azmettin mi artık Allah’a dayan. Muhakkak ki Allah kendine dayanıp güvenenleri sever.”²²

Peygamberimiz bu ayetlerin canlı örneği idi. O hiç kimsede bulunmayacak bir tevazuya sahip idi. Ev işlerini kendisi yapar, elbisesini kendi eliyle yamar, odasını kendisi süpürdü. Çarşı pazara gider, ihtiyaçlarını kendisi alırdı. Ziyaretine gelenlere ikramda bulunur, konuklarını kendisi ağırlardı. Ashaptan farklı giyinmezdi. Bu yüzden ashabi ile birlikte otururken gelen bir yabancı “Hanginiz Muhammed?” diye sorma ihtiyacını duyardı. Fakir ve zengin ayırımı yapmadan herkesin evine gider, onların hatırını sorardı. Bir gün adamın biri ziyaretine gelmişti. Bir Peygamberin huzurunda olduğunu duyarak heyecanlanmış ve titremeye başlamıştı. Peygamberimiz ona yaklaşmış ve “Heyecanlanma, ben bir hükümdar değilim. Kureyş kabilesinden kuru ekmek yiyen bir kadının oğluyum.”²³ diyerek adamın sakinleşmesini sağlamıştır.

Değerli Müminler!

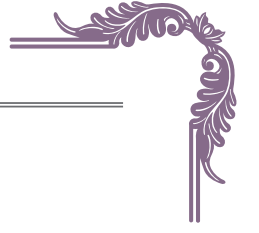
Allah Teala insanları eşit olarak yaratmıştır. Hiç kimsenin bir başkasına üstünlüğü yoktur. Herkes eşit haklara sahiptir. İnsanların kendilerinde üstünlük görmeleri, kendilerini övmeleri ve kendilerini beğenip gururlanmaları doğru olmadığı gibi bu, ne Allah ve ne de insanlar tarafından sevilen bir huy değildir. Allah Teala buyuruyor: “Siz kendinizi övmeyiniz, kimin müttaki olduğunu Allah daha iyi bilir.”²⁴ Çünkü insanı yaratan ve yaşatan Allah’tır. Onun duygu ve düşüncelerini, gizli ve açık yaptığı bütün işleri ancak o bilir. Durumu bu şekilde iken insanın kalkıp Allah’a karşı kendisini övmesi, çok iyi, üstün bir kişi olduğunu iddia etmesi elbette uygun olmaz. Kişi, bu husustaki kararı Allah’a bırakmalıdır. Yaptığı ibadetlere, hayır ve iyiliklere bakarak kendini beğenmesi

21 Şuara Suresi 215. ayet

22 Âl-i İmran Suresi 159. ayet

23 İbn Mace, Etime, 30

24 Necm Suresi 32. ayet

ve gururlanması, taşıması gereken niteliğe alçak gönüllülüğe aykırı düşmektedir. Bu konuda şair güzel söylemiş:

“Okudum bildim deme,
Çok taat kıldım deme,
Eğer hakkı bilirsen bu kuru laf etmektir.

Bakınız Peygamberimiz, Allah’ın sevgili kulu ve peygamberi olduğu hâlde bu tezkiye işini o yine Allah’a bırakırdı. Ensar’dan Ümmü Alâ adındaki kadın diyor ki: Hicretten sonra Mekke’den gelen muhacirler Medineliler arasında kura ile taksim edilmişti. Bizim payımıza Osman İbn Maz’ûn (ra.) düşmüştü. Biz Osman’ı evimizde ağırladık. Osman bir süre sonra hastalanarak vefat etti. Yıkandı, kendi elbisesi ile kefenlendi. Sonra Peygamberimiz geldi. Ben cenazeyi tezkiye ederek: -Ey Osman! Allah Teala sana rahmet etsin. Senin hakkında bildiğim ve burada bulunanlara bildirmek istediğim şudur ki: Sen Allah Teala’nın kerem ve inayetine -rahmet ve mağfiretine - ermiş birisisin, dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz: -Allah Teala’nın bu ölüye rahmet ettiğini nereden biliyorsun? diye sordu. Ben de: -Ey Allah’ın Peygamberi, anam-babam sana feda olsun. Allah bu kuluna ikram etmez de ya kime ikram eder? dedim. Peygamberimiz: -Osman İbn Maz’ûn ölmüştür. Allah’a yemin ederim ki, ben de bu ölü için iyilik ve mutluluk umarım. Yine Allah’a yemin ederim ki, ben, Allah’ın gönderdiği bir Peygamber olduğum hâlde yarın kıyamet gününde bana ne muamele edeceğini bilemem, buyurdu.²⁵

Değerli Müminler!

Tevazu, kimseyi hakir görmemek ve sosyal durumu ne olursa olsun herkese sevgi göstermektir. Bazılarının sandığı gibi kılık ve kıyafetine öne vermemek, temizliğe riayet etmemek ve kişiliğini korumamak tevazu değil zillettir hakirliktir. Nitekim Peygamberimiz: “Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez, buyurdu. Bir adam: - Ey Allah’ın Resulü, insan elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını sever, bu kibir midir? dedi. Peygamberimiz: - Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir ise hakkı kabul etmemek, insanları hor ve hakir görmektir, buyurdu.²⁶

Değerli Müminler,

Tevazuun karşıtı kibirdir. Tevazu olmayan yerde kibir vardır. Kişinin kendini beğenmesini ve böbürlenmesini dinimiz hoş görmez. Allah Teala buyuruyor:

“Yeryüzünde kibir ve azametle yürüme. Çünkü sen asla yeri yaramazsın ve boyca da dağlara erişemezsin.”²⁷

25 Buhari, Cenaiz, 3

26 Müslim, İman, 3.

27 İsrâ Suresi 37. ayet

Mümin Peygamberimizi örnek alarak herkese karşı alçak gönüllü olmalı, kimseyi hor ve hakir görmemeli, kimseye karşı kibirleni böbürlenmemelidir. Allah böyle olan kullarını sever. Konumuzu Peygamberimizin bir nasihatı ile tamamlayalım: “Vakarını koruyarak tevazu gösteren, dilencilik mevkiine düşmeksizin alçak gönüllü olan, günaha girmeden meşru yoldan kazandığı malı doğru yollarda harcayan, düşkünlere ve yoksullara acıyan, ilim ve hikmet sahipleriyle düşüp kalkan kimselere müjdelersun. Kazancı temiz olan, içi ve dışı pak olan ve kötülüğünü insanlardan uzaklaştıran kimseye de müjdelersun. İlimi ile amel eden malının fazlasını Allah yolunda harcayan, sözünün fazlasını ise tutan kimseye de ne mutlu.”²⁸

ÇALIŞALIM

Diyaret İşleri Başkanlığının İnternet sitesinde (www.diyaret.gov.tr) Aylık Dergiler kısmında yer alan vaazlardan birini inceleyerek nasıl hazırlandığını belirtiniz.

2.3. Vaaz ve Ders Sunumu

Vaazın sunumunda dikkat edilecek başlıca hususlar şunlardır:²⁹

- Vaaz sırasında vaizin önünde mutlaka bir plan ve gerekli notlar bulunmalı, hazırlıksız konuşulmamalıdır.
- Vaiz, cemaatin karşısına geçmeden önce gerekli hazırlıkları yapmalıdır. Kılık kıyafetinin temiz, düzgün ve uyumlu olmasına dikkat etmelidir.
- Vaaza giriş kısa ve anlaşılır olmalıdır. Özellikle cuma ve bayram gibi cemaatin, normal gün ve vakitlerden daha yoğun olduğu zaman dilimlerinde uzun bir başlangıçtan kaçınmak gerekir.
- Vaaza başlama duası okunduktan sonra, konuya dikkat çekici bir hitapla başlamak önemlidir. Vaazın giriş kısmında öncelikle böyle bir konunun niçin seçildiği çarpıcı cümlelerle açıklanabilir.
- Vaazın gelişme bölümünde, cemaat tarafından merak edilecek muhtemel sorulara ve konuyla ilgili açıklayıcı görüşlere yer verilir. Uygun hikâyeler, benzetmeler, gözlemler, hatıralar ve örneklendirmelerle bu bölüm zenginleştirilebilir. Anlatılanların ve temel kaynaklarda yer alan bilgilerin günlük yaşantıyla ilişkisi kurulur.
- Giriş konu ile ilgili ayet ve hadisle yapılmalıdır.
- Vaazda süre yirmi dakika ile kırk dakika arasında olmalı.
- Vaazın irticalen sunulması, hatibin bilgili ve konuya hazırlıklı olduğu intibasını güçlendirdiği için cemaat üzerinde daha etkili olmaktadır. Konuşmasını sürekli metinden okuyarak yapan bir vaizin göz iletişimiyle, jest ve mimikleriyle cemaatin ilgi ve dikkatini kendine çekmesi mümkün değildir.

28 Münzirî, et-Terğib ve't-Terhib, 3, 558

29 Abdurrahman Çetin, Hitabet ve İrsad, s. 177 vd. ; Vaaz Kılavuzu, s. 73 vd.

- Vaiz konuşurken beden dilini kullanmaya özen göstermeli, ölçülü jest ve mimikleriyle konunun anlaşılmasını kolaylaştırmaya çalışmalıdır. Jest ve mimiklerin, anlatılan muhteva ile uyum içerisinde olmasına dikkat edilmelidir. Sunum sırasında sesi gereğinden fazla yükseltmek, vücudu, elleri ve kolları normalin ötesinde hareket ettirmek, aşırı duygusal bir tutum sergileyerek cemaati ağlatmak, mizahi, heyecanlı ya da politik bir üslup kullanmak doğru değildir.
- Vaazda cümlelerin bilgi kazandırıcı, düşündürücü, ümit verici, gönülleri ısındırıcı ve sevindirici nitelikte olması önemlidir.
- Vaiz, sade ve anlaşılır bir dil kullanmaya dikkat etmelidir. Mahalli şive ve argo ifadelerden kaçınılmalıdır. Şahısları ve kurumları hedef almamalıdır. Tartışma yaratacak ve yanlış anlaşılacak ifadelerden uzak durmalıdır.
- Okunan ayetlerin bulunduğu sure belirtilmelidir (Yasin suresinde şöyle buyruluyor gibi.) Bu şekildeki davranış cemaatin vaize olan güvenini artırır.
- Vaiz, olumsuz mesajlar yerine olumlu mesajlar vermeli, vaaza olumlu, müjdecî temalarla başlamalı, olumluyu, iyiyi, güzeli, emri öne almalı, sonra olumsuz, kötüyü, çirkini, nehyi anlatmalıdır.
- Vaaz sırasında konu dışına çıkılmamalıdır.
- Vaaz muhataba yapıldığı için cemaat arasında bulunmayanları eleştirmek uygun olmaz.
- Vaaz konusu ile ilgili ayet ve hadisler asli şekliyle ve usulüne uygun okunmalıdır. Ayet ve hadislerin mealleri anlaşılır bir şekilde verilmelidir.
- Vaiz, konuşması sırasında, yeri geldiğinde konu ile ilgili zarif nükteler, güzel ve konuya uygun hikâyeler, kıssalar, şiir ve atasözlerinden yararlanmalıdır. Böylece hem konuyu daha iyi aydınlatmış, hem de cemaatin dağılan dikkatini toplamış olur.
- Namaz öncesi yapılan vaazlarda ezan okunmaya başlandığı anda vaaz bitirilmeli, cemaatin ezanı dinlemesine fırsat vermelidir. Ezan vakti yaklaştığında, vaazda işlenen konu çok kısa olarak birkaç cümle ile özetlenmelidir.
- Vaaz kısa bir dua ile bitirilmelidir.

Vaaz, çok önemli bir irşad görevidir.

ARAŞTIRALIM

Sabrın önemini anlatan bir vaaz hazırlayacak olsanız hangi ayet, hadis, kıssa ve örneklere yer verirdiniz? Belirtiniz.

OKUMA METNİ

Hz. Peygamber'in İlk Cuma Hutbesi

Peygamber Efendimiz, Mekke'de müşriklerin zulüm ve baskıları karşısında, hicrete karar verdi ve Hz. Ebu Bekir ile birlikte Medine'ye doğru yola çıktı. Rahmet Elçisi bir cuma günü Medine yakınlarında Salim b. Avfoğulları'nın ikamet ettiği Ranuna vadisine ulaştı. Bugün "Cuma Mescidi" adıyla anılan mescidin bulunduğu bu mübarek mekânda Hz. Peygamber, ilk cuma namazını kıldırıldı ve toplanan cemaate hitap etti. Allah'a hamd ve senadan sonra konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Ey İnsanlar, (ahirete gitmeden) önceden, kendiniz için bir şeyler gönderin. Çok iyi biliyorsunuz ki, Allah'a yemin olsun, sizden biriniz muhakkak (sonunda) düşüp (ölecek) ve hayvanlarını çobansız bırakacak. Muhakkak ki, sonra Rabbi ona arada, bir tercüman ve onu kendisinden ayıran bir perde olmaksızın 'Resul(üm) sana gelip tebliğde bulunmadı mı? Sana mal vermedim mi, ihsanda bulunmadım mı? Önceden kendin için ne hazırladın? buyuracak. O da sağına, soluna bakacak ve bir şey göremeyecek. Sonra da önüne bakacak orada da yalnız cehennemi görecek. Öyleyse herkes gücü nispetinde yüzünü (kendini) cehennem ateşinden korusun. Yarım hurma ile dahi olsa bunu yapsın. Bunu da bulamıyorsa, güzel bir sözle de olsa (kendisini cehennem ateşinden korusun). Zira muhakkak her iyiliğin karşılığı on katından yüz katına kadar verilir. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun."³⁰

OKUMA METNİ

Hz. Ali'nin Bir Hutbesi³¹

Hamd Allah'a mahsustur. Ona hamdeder, ondan yardım isterim. Ona inanır, ona güvenirim. Allah'tan başka tanrı olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim. Sizi hastalıktan kurtarmak ve gafletten uyandırmak için Allah, Muhammed'i hidayetle ve gerçek din ile gönderdi. Biliniz ki, bir gün ölecek, öldükten sonra tekrar dirileceksiniz. Allah huzurunda durup amellerinizden hesap verecek ve yaptıklarınıza göre ceza veya mükafat göreceksiniz. Dünya sizi aldatmasın. Dünya bela ile süslenmiş, zeval ile tanınmış, zulmü ile vasıflanmış bir evdir. İçinde bulunanların hepsi yokluğa mahkumdur. Dünya, ehli arasında çekişme ve öğünme konusu olmaktadır. Bir hâlde durmaz. Gelen misafiri, şerrinden emin olmaz. Dünya halkı gah genişlik ve sevinç, gah bela ve gurur içerisinde. Değişik hâller, dönüp dolaşan zamanlar. Burada yaşamak, buna gönül vermek kötü, bolluğu ve serveti de devamsızdır. Dünya, içinde oturanları, oklariyle birtakım hedeflere atmaktadır. Herkes ondan mu-kadder olan nasibini alacak ve en sonunda ölümün tadını tadacaktır. Ey Allah'ın kulları, biliniz ki siz, içinde bulunduğunuz göz kamaştırıcı alemde sizden önceki insanların yolundasınız. Onlar sizden daha uzun ömürlü kimselerdi. Sizden daha ma'mur beldelere sahip idiler. Ama buradan göçüp gittikten sonra vücutları çürüdü; yurtları ıssız kaldı. Muhkem yapıları köşklere, rahat yastıkları harabede topraktan

30 Hadislerle İslam, Diyanet İşleri Başkanlığı yay. c.2, s.223

31 Diyanet Dergisi, c.5, sayı: 7 (1966), s. 163-164

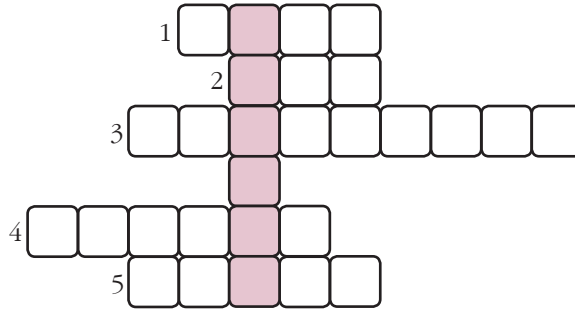

yapılan kabirlerdeki taşlar ve topraklarla değiştirdiler. Kabirler birbirlerine yakın. Fakat sakinleri bir ma'murenin yalnız kalan halkı ile bir mahallenin durmadan didinen ehli arasında gariptirler. Artık onlar i'mar ile uğraşmıyorlar. Yakın komşu olmalarına rağmen komşuların ve kardeşlerin birbirlerine gidiş gelişleri gibi aralarında bir münasebet yoktur. Nasıl gidip gelebilirler ki, mahviyyet onları göğsünde öğütmüş, etraflarını taş toprak bürümüştür. Rahat ve sürur içerisinde yaşadıkları zaman sonra ölüm parça parça oldular. Dostları onlara acıdı. Götürüp toprağa koydular. Ve onlar, bir daha dönmemek üzere gittiler. Heyhat!

Bu bir kelimedir ki, söyleyeni Allah'tır. Tekrar dirilecekleri güne kadar aralarında bir berzah vardır. Farzedin ki, siz de onlar gibi o gidilecek yerde yalnız kaldınız. Kabrin, sizi içine aldığı düşününüz. Ve nihayet işlerin sona erip kabirlerin açıldığı, göğüslerde gizli kalan sıraların dışarıya döküldüğü, Yüce Allah'ın önünde hesap vermek üzere duracağınız zamanı tasavvur ediniz. O zaman hâliniz nice olur? Geçmiş günahlardan ötürü kalbler titrer, perdeler kalkar, örtüler kalkar, bütün ayıplarınız, sıralarınız meydana çıkar. Cenab-ı Mevla : Orada her nefis kazandığı şeyle cezalandırılır.”³² buyuruyor ve diyor ki: (Kötülük yapanları, yaptıklarıyla, iyilik yapanları da iyilikle cezalandırsın (diye o günü getirecektir).”³³ “Kitap önlerine konulur. Suçlular, onda olan (günahlarına) ürpererek bakarlar ve derler ki : “Yazık bize, bu kitaba da ne oluyor ki, ne küçük ne büyük hiçbir şey bırakmamış hepsini saymış dökmüş? Yaptıklarını hazır bulurlar. Rabbin hiç kimseye zulmetmez.”³⁴ Allah, bizi ve sizi kitabıyla amel eden kimseler eylesin! Keremiyle bizi asıl durağımız olan cennetine alsın! O, yüceltilmeye layıktır.

BULALIM-YAZALIM

Aşağıdaki soruları cevaplayarak bulmacayı çözüünüz. Bulmacadaki renkli alanda çıkan şifreyi bulunuz ve o kavramla ilgili kısa bir hutbe örneği yazınız.

1. Dini konularda öğüt vermek amacıyla topluluğa konuşma yapan kimse.
2. Vaazın sonunda yapılan şey
3. Hutbe okuyup namaz kırdıran din görevlisi.
4. Hatibin hutbe okurken daha iyi görünmek ve sesini duyurmak çıktığı basamaklı mimari unsur.
5. Cuma ve bayram namazlarında yapılan nasihat içerikli konuşma.

Şifre: _____

Hutbe:

.....

.....

.....

.....

.....

32 Casiye Suresi 22. ayet

33 Necm suresi 31. ayet.

34 Kehf Suresi 49. ayet

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Bir hutbenin hazırlanmasında nelere dikkat edilmelidir? Yazınız.
2. Hutbe hazırlanırken hangi kaynaklara müracaat edilmelidir? Belirtiniz.
3. Vaaz ve irşadın dinin öğrenilmesine katkıları nelerdir? Açıklayınız.
4. Vaazın sunumu esnasında vaiz nelere dikkat etmelidir? Sıralayınız.
5. Vaaz hazırlanırken hangi kaynaklara müracaat edilmelidir? Belirtiniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi bir hutbenin planında yer almaz?

- A) Etkileyici bir hitap cümlesi.
- B) Metnin mahiyetini bildiren konuya giriş kısmı.
- C) Konuyla ilgili bir resim.
- D) Ayet, hadis ve örneklerden oluşan gelişme bölümü.
- E) Konuyu toparlayan ve neticeyi bildiren sonuç bölümü.

2. Aşağıdakilerden hangisi hutbe metninin yazılmasında kaçınılması gereken hususlardan biridir?

- A) Cümleler kısa ve öz olmalıdır.
- B) Kavramlar çevrenin lehçesiyle ifade edilmelidir.
- C) İnanırdıcı ve ikna edici bir üslup kullanılmalıdır.
- D) Ayet, hadis ve günlük hayattan örneklere yer verilmelidir.
- D) Şahısları hedef alan sözlerden kaçınılmalıdır.

3. Aşağıdakilerden hangisi vaaz konusu seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlardan değildir?

- A) İslâm'ın iman, ibadet gibi temel konularına öncelik verilmelidir.
- B) Konu zaman ve mevsim açısından uygunluk arz etmelidir.
- C) Kişisel sorunlar ele alınabilir.
- D) Konu çevrenin şartlarını ve cemaatin ihtiyacını karşılar nitelikte olmalıdır.
- E) Yeni gelişmeler ve aydınlatıcı bilgiler vaazın konusu olabilir

4. Aşağıdakilerden hangisi vaizin görevleri arasında yer almaz?

- A) Gerektiğinde ceza ve tevkifevleri, çocuk islahahleri, güçsüzler yurdu, hastane, fabrika ve benzeri yerlerde vaaz etmek.
- B) Haftada en az üç defa müftülükçe belirlenen yerlerde vaaz etmek.
- C) Savcılıkların talebi üzerine, ceza ve tevkifevleri ile çocuk islahahlerinde ilgili mevzuata göre ders vermek.
- D) Gerektiğinde seminer, panel, sempozyum gibi toplantılara katılmak.
- E) Gerektiğinde çevre düzenlemesi yapmak.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen ifadelerden uygun olanları ile doldurunuz.

(minber, hitabet, misafirin duası, din nasihattir, hatip, öğüt, hikmet, vaaz, kürsü)

1. Söz söylemek ve insanları ikna etmek için yapılan etkili konuşmaya; topluluk karşısında etkili ve güzel konuşan kişiye de denir.
2. Cuma namazının farzından önce hatip denilen yüksekçe bir yerde cemaate konuşma yapar.
3. “Rabb’inin yoluna ve güzel davet et. Onlarla en güzel tarzda mücadele et...” (Nahl Suresi, 125. ayet)
4. “Üç dua kesinlikle kabul edilir. Bunlar; mazlumun duası, ve anne babanın evladına yaptığı duadır.” (İbn Mace, Dua, 11)
5., nasihat etmeye, insanları iyiliğe ve doğruya yönlendirmek için yapılan konuşmalara denir.
6. Hz. Peygamber, “.....” buyurarak bütün insanların irşada ihtiyaçlarının bulunduğunu vurgulamıştır.

Ç. Aşağıdaki cümlelerden doğru olanı “D”, yanlış olanı “Y” ile işaretleyiniz.

- (...) Hutbenin daha etkili olması için hatibin hissi ve heyecanlı olması gerekir.
- (...) Peygamberimizin hutbeleri daha çok ayetlerden oluşmaktaydı.
- (...) Hutbe din hizmetlerinde halkla ilişkilerin vazgeçilmez bir unsurudur.
- (...) Vaaz sadece camide yapılır.
- (...) Vaazlarda, kişiler hedef alınmamalı ve tartışma yaratacak ifadelerden kaçınılmalıdır.

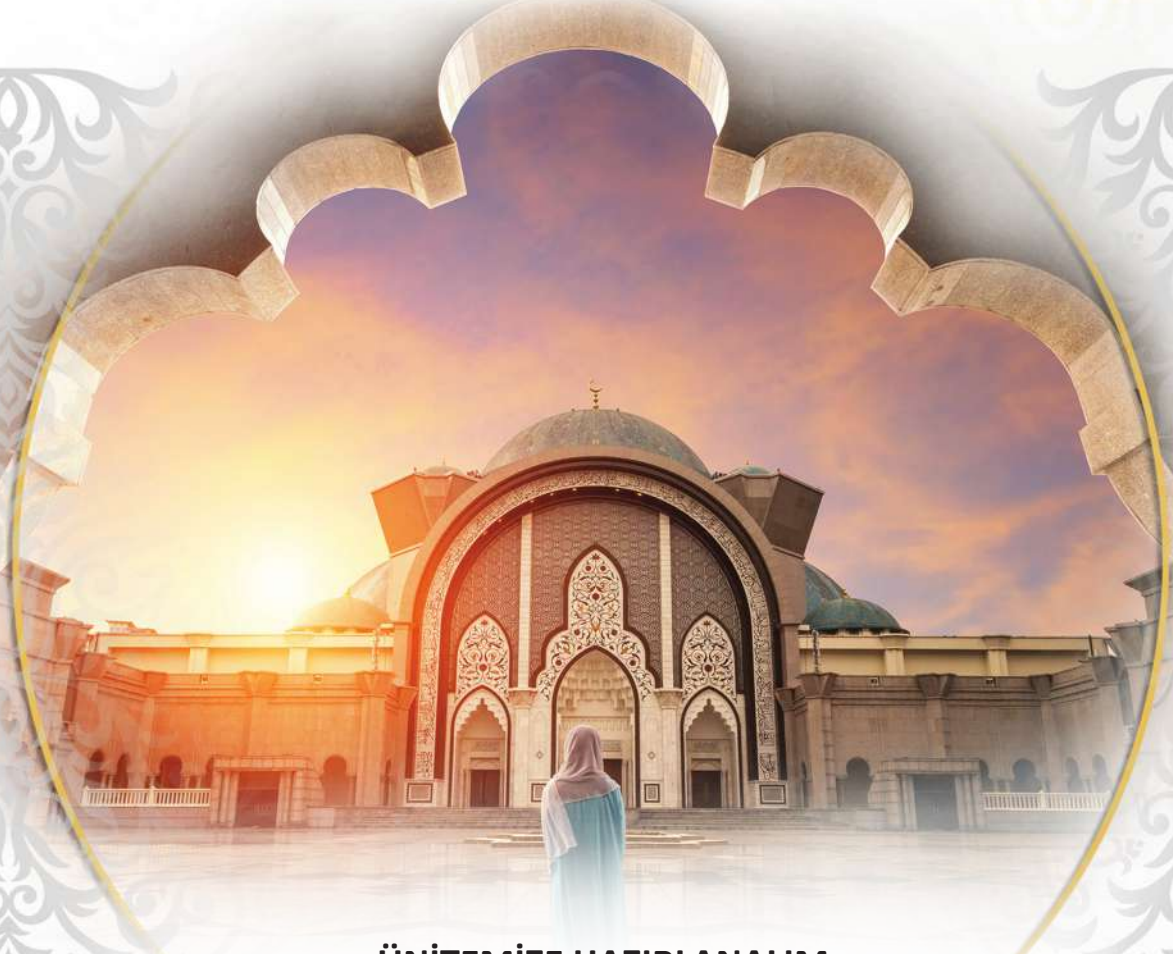

4. ÜNİTE

DİNİ HİZMETLERDE CAMİ MÜSİKİSİ

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. “Salâ, ilahi ve tesbih” kelimelerinin anlamlarını araştırınız.
2. Musikinın insanın duyguları üzerindeki etkisi hakkında düşününüz.
3. Camide icra edilen dinî musiki hakkında cami görevlilerinden bilgi alınız.
4. Dinî musiki çeşitlerinden bildiklerinizi söyleyiniz.

1. Mûsikî ve Dinî Mûsikî

BİLİYOR MUSUNUZ?

II. Beyazıt'ın 1486'da Edirne'de yaptırdığı Külliye'nin şifahanesinde sinir ve akıl hastaları özel olarak on makamda bestelenen musikî parçalarıyla tedavi edilmiştir.

Musikî, kültürün, inancın ve duyguların ifadesinde önemlidir.

TARTIŞALIM

İslam'da musikî'nin yerini araştırıp arkadaşlarımızla tartışalım.

Musiki; bir duygu, düşünce veya tabii bir olayı anlatmak amacıyla, ölçülü ve ahenkli seslerin, ritimli ve ritimsiz olarak estetik bir şekilde bir araya getirilmesi sanatıdır.¹ En içten duygular musiki ile dile getirilmiş ve bu özellikleri taşıyan eserler insanlık tarihinin unutulmaz abideleri arasında yer almıştır. Musiki, dinleyenlerin kalplerine neşe ve sevinç verir, insanların din duygularını harekete geçirme hususunda etkili bir araçtır. İbadetlerde teslimiyetin ve içtenliğin artmasına vesile olduğu için, bütün dinlerde musikiden yararlanılmıştır. Mesela Hinduizm'de ilahiler müzik aletleri eşliğinde okunmaktadır. Yahudilikte ibadet esnasında Mezmurlar belli bir makam ve tarzda okunur. Hıristiyanlıkta kiliselerde okunmak üzere bestelenmiş pek çok eser bulunmaktadır.

Hz. Peygamber'in, "Allah güzeldir güzeli sever."² hadisi İslâm'ın estetiğe verdiği önemi göstermektedir. İslâm toplumunda, musikinin ibadetlerde Müslümanlara şevk ve heyecan vermesi ilk olarak Peygamberimiz döneminde, Kur'an kıraatı ve ezan okuma gibi dinî formlarda kendini göstermiştir. Peygamberimiz, "Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz."³ buyurarak Kur'an'ın güzel bir sesle okunmasını istemiş, bulunduğu meclislerde sesi güzel olan sahabilere Kur'an ve ezan okutmuştur. Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar İslâm toplumlarında musiki, kültürün aktarılmasında, inancın ifadesinde ve dinin sevdirmesinde önemli rol oynamıştır. Zamanla camilerde ve tekkelerde yapılan ibadet ve zikir esnasında icra edilen musiki meydana gelmiş, buna "dinî musiki" adı verilmiştir. Ezanlarda, kametlerde, salavat-ı şerifelerde bu musikinin uygulandığını görmekteyiz. Dinî musiki "sema" adıyla geniş ölçüde tasavvufta ve tekkelerde de icra edilmiştir.

İslâm geleneği musikinin sadece dini duyguların ifadesinde değil, gündelik hayatta da kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Peygamberimiz zamanında düğünlerde, bayramlarda, karşılama ve uğurlamalarda, yolculuklarda, savaşlarda musikinin icra edildiği kaynaklarda yer almaktadır. Hz. Peygamber Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde Beni Neccar'dan kızlar ellerinde deflerle şiir ve türküler okuyarak karşılamışlardı.⁴

Dinî musikinin fitri ve ölçülü şekilde uygulanması insana güzel duygular yaşatır, dini hayatın canlı ve etkili bir şekilde devam

- 1 Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Musikî", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- 2 Müslim, İman, 147; İbn Mace, Dua, 10
- 3 Buhari, Tevhid, 52; Ebu Davud, Vitir, 2
- 4 İbn Mace, Nikâh, 21

etmesine katkı sağlar, insanı dine ve dince önemli olan hususlara ısındırarak Allah'a yaklaştırır.

Dinî musiki formları Cami musikisi ve Tekke (Tasavvuf) musikisi olmak üzere ikiye ayrılır. Belli başlı cami musikisi formları şunlardır: Ezan ve kamet, namaz tesbihatı, mevlit, ilahi, salâ, tekbir. Tekke mûsikisi ise daha çok ritme dayalı, bazan bir veya birkaç enstrümanın da kullanılmasıyla ortaya çıkan mûsikidir. Tekke musikisi formları şu şekilde sıralanabilir: Mevlevî ayini, mersiye, kaside, ism-i celal, durak, şugul, savt ve nefes. Naât ve ilahi formları ortak özellikleri gereği hem cami hem de tekke okunmaktadır.⁵

2. Cami Mûsikîsi

Cami musikisi, gerek ibadet esnasında gerekse ibadet öncesi ve sonrasında ortaya çıkan, çoğunlukla önceden bestelenmemiş nağmelerden meydana gelen ses musikisidir. Ezan, kametten önceki dua ve sureler (İhlas vb.), kamet, namazın cemaatle kılınması sırasında imamın kıraati, selâmdan sonra müezzinler tarafından okunan tesbihat ve dualar cami musikisi formlarını oluşturur. Bunların dışında değişik zaman ve yerlerde okunan temcîd, salâ, münâcât, tekbir, mevlit, mi'râciye, tevşih ve ramazan ilahileri de cami musikisi türlerindedir.

ARAŞTIRALIM

“İslam bilginlerinden Farabi, diğer ilim dallarının yanı sıra musiki ile de uğraşmış ve ses fiziği üzerinde çalışmalar yapmıştır.” Farabi gibi musiki alanında çalışmalar yapmış İslam bilginleri hakkında bilgi toplayınız.

BİLGİ KUTUSU

Dini Musikî Formları

*Cami Musikisi

Ezan, Kamet, Namaz tesbihatı, Mevlit, İlâhi, salâ, Tekbir

*Mevlevî Musikisi

Mersiye, Kaside, İsm-i Celal, Naat

GÖZLEM YAPALIM

Mevlit, ilahi, tekbir, salavat gibi musiki çeşitlerinin insanlar üzerindeki etkisi üzerinde gözlem yapınız. Gözlem sonuçlarınızı arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

5 Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, “Musikî”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Cami musikisi, ibadete yönelik ve genellikle uhrevi olması sebebiyle tavır ve üslup açısından daha ruhani bir karakter arz eder. Aslında cami musikisinden amaç musiki yapmak değil, yapılan ibadetlerden en üst düzeyde haz alınmasını sağlamaktır. Cami musikisinde herhangi bir musiki aleti kullanılmadığı için sadece insan sesine dayalıdır.

PAYLAŞALIM

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dinî musiki konusunda açtığı hizmet içi eğitim kursları ve çalışmalarını ile ilgili bir araştırma yapınız. Araştırma sonuçlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Kapalı bir yerde sesin duyulma ve dağılma tarzına ve bunu incelemeye “akustik” denir. Süleymaniye camii mükemmel bir akustiğe sahiptir.

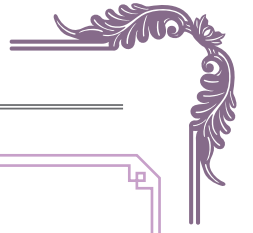

Süleymaniye Camii

2.1. Ezan ve Kamet

Sözlükte “bildirmek, duyurmak, çağrıda bulunmak, ilan etmek” anlamına gelen ezan kelimesi terim olarak farz namazların vaktinin geldiğini, belirli sözlerle ve özel şekilde müminlere duyurmayı ifade eder. Aynı kökten gelen müezzin “ezan okuyan kimse” demektir.

Medine döneminde başlangıçta namaz vakitlerinde sokaklarda “es-salâh es-salâh” (namaza namaza!) diye çağrıda bulunulduysa da bu yeterli olmuyordu. Namaz vaktinin geldiğini ha-

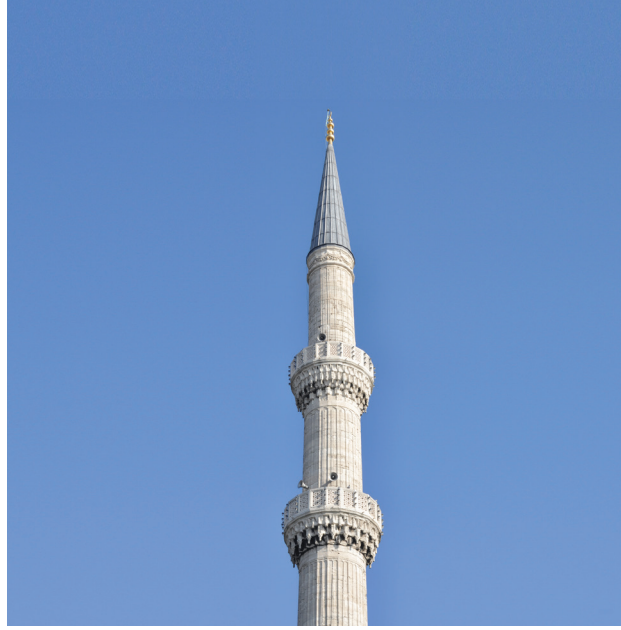
ber vermek için nâkûs (Hiristiyanlarca şimdiki çan yerine kullanılan, üzerine bir çomakla vurularak ses çıkarılan tah-ta parçası) çalınması, boru öttürülmesi, ateş yakılması veya bayrak dikilmesi şeklinde çeşitli tekliflerde bulunuldu. Ancak nâkûs Hiristiyanların, boru yahudilerin, ateş Mecusilerin adeti olduğu için Resulullah tarafından kabul edilmedi. Bu sırada sahabilerden Abdullah b. Zeyd'e rüyada ezan öğretilmiş, o da ertesi gün Hz. Peygamber'e gelerek durumu haber vermişti. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Hz. Bilal'e ezan cümlelerini ezanda ikişer, kamette ise birer defa okumasını emretti. Bu arada Hz. Ömer Resulullah'a gelip aynı rüyayı kendisinin de gördüğünü, ancak Abdullah b. Zeyd'in daha erken davrandığını bildirmiştir.⁶ Hz. Bilal, Neccarogulları'ndan bir kadına ait yüksek bir evin üstüne çıkıp ilk olarak sabah ezanını okudu. Bu olaydan sonra namaza davet amacıyla ezan okunmaya başlanmış ve günümüze kadar bu şekliyle ulaşmıştır. Ezanın metninde ilk okunduğu günden bu yana hiçbir değişiklik olmamıştır.

YORUMLAYALIM

Ruhumun senden, İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

Mehmet Âkif Ersoy

Yukarıdaki şiiri ezanın önemi açısından yorumlayınız.

Ezan aracılığıyla insanlar bir taraftan namaza çağrılırken diğer taraftan İslâm'ın üç temel ilkesini oluşturan Allah'ın varlığı ve birliği, Hz. Muhammed'in onun elçisi olduğu ve asıl kurtuluşun (felâh) ahiret mutluluğunda bulunduğu gerçeği açıklanmış olur. Namaz vakitleri yerküresinin Güneş karşısındaki konumu ve kendi çevresinde dönüşü ile oluşur. Bu durum göz önünde bulundurulduğu takdirde Müslümanların yaşadığı her yerde günde beş defa okunan ezan kesintisiz devam etmekte ve bu ilahî mesaj günün her anında yeryüzünden yükselmektedir.

Ezanı işiten bir Müslüman, müezzinin sözlerini ondan sonra tekrar eder. Ancak, “حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ” ve “حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ” 'ta bunların yerine “لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ” (bütün değişimler, bütün güç ve hareket Allah'ın iradesiyle mümkündür) cümlesini tekrar eder.

Ezanın okunması için belirli bir makam yoktur. Kelimelerin telaffuzunu bozmamak şartıyla istenilen makam tatbik edilebilir.

6 Buhari, Ezan, 1.; Abdurrahman Çetin, “Ezan”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.12. s. 36 vd.

Ancak vakitlerin insan ruhu üzerindeki etkisi düşünülerek beş vakit için farklı makamlar tertip edilmiştir. Eskiden İstanbul'da sabah ezanının sabâ, dilkeşhâverân; öğle ezanının rast, hicaz; ikinci ezanının hicaz, uşşak, bayatî; akşam ezanının hicaz, rast, segah, dügâh; yatsı ezanının hicaz, uşşak, bayatî, neva, rast makamlarından okunması bir gelenek hâline gelmişti.

EZAN

Ezan şu sözlerden oluşur:

اللَّهُ أَكْبَرُ - اللَّهُ أَكْبَرُ

(Allah en büyüktür)

اللَّهُ أَكْبَرُ - اللَّهُ أَكْبَرُ

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ - أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

(Allah'tan başka tanrı olmadığına şahadet ederim)

أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ
أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

(Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahadet ederim)

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ
حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ

(haydi namaza)

حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ
حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ

(haydi kurtuluşa)

اللَّهُ أَكْبَرُ - اللَّهُ أَكْبَرُ

(Allah en büyüktür)

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

(Allah'tan başka tanrı yoktur).

Sabah ezanında, حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ dan sonra iki defa,

أَلْصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ (Namaz uykudan hayırlıdır) sözü tekrarlanır.

Camilerde müezzinin ezan okuduğu, salâ verdiği, çoğunlukla taştan, yüksek ve ince yapıya minare denir. Minarede müezzinin ezan okumak üzere çıktığı balkon şeklinde düzenlenmiş yer şerefe olarak isimlendirilir. Camilerde müezzinler için ayrılan mekânlara ise mahfil denir.

Kamet, farz namazlardan önce, namazın başladığını cemaate bildirmek amacıyla, ezana göre daha hızlı ve biraz daha alçak sesle okunan cami mûsikisi formudur. Arapça'da ikâmet kelimesiyle ifade edilen bu terim için Türkçe'de "kamet getirmek, kametlemek ve kamet okumak" tabirleri kullanılır. Kametin sözleri ezandaki sözlerin aynısı olup, sadece

"حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ"tan sonra iki

defa "فَدُ قَامَتِ الصَّلَاةُ" (namaz başlamıştır) cümlesi ilave edilir. Kamet esnasında ayakta durulur ve kibleye dönülür. Kametin de ezanda olduğu gibi vaktin özellikleri düşünülerek makamlı okunması esastır.

Birden fazla müezzini bulunan camilerde gerek ezan gerekse namaz esnasında müezzinlerin toplu olarak veya sırayla yaptıkları müezzinlik faaliyetine "cumhur müezzinliği" denir. Tesbihat, teravîh namazlarında aralarda okunan salat-ı ümmiyye veya ramazan ilahileri, bu müezzin kadrosu tarafından koro hâlinde icra edilir.

İki kişinin karşılıklı olarak okuduğu ezana "çifte ezan" denilir. Bu ezanda müezzinlerin ses güzelliği, ses genişliği ve musiki bilgisi önemlidir. Bir müezzinin başladığı ses perdesini ve ses tonunu diğer müezzin takip etmeli, uyumlu geçişler yapmalıdır.

Cuma namazında hatip minbere çıktığı sırada cami içinde okunan ezana “iç ezan” denilir. Bu ezan dış ezandaki seyir düzenine göre biraz daha kısa okunur. Hatip minbere çıkarken müezzin tarafından okunan Ahzab Sûresi 56.ayeti ve ardından salatü selam okunur.

Ezanın bitiminden sonra Hz. Peygamber’in öğrettiği ve şefaatine vesile olacağını haber verdiği şu dua okunur:

اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ
وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ ابْنَ مُحَمَّدٍ
الْوَسِيلَةَ وَالْفُضَيْلَةَ وَالذَّرَجَةَ الرَّافِعَةَ
وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ
إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادِ

Ey bu mükemmel davetin ve daimî çağırının (veya kılınacak namazın) rabbi olan Allahım! Muhammed’e sana yaklaşıtrıcı her türlü vesileyi ihsan et, onu faziletlerle donat. Onu -Kur’an-ı Kerim’inde- vaad ettiğin Makam-ı Mahmuda yücelt. Şüphesiz ki Sen vadinden dönmezsiz.⁷

Ezan okurken ve kamet getirirken kibleye yönelmek sünnettir. Ezan namaz vakti girdikten sonra Arapça sözleri ve bilinen sırasıyla okunmalıdır. Ezan, içten gelerek okunduğu için, müezzinin sesi güzel ve makam bilgisi de olursa, ezan çok daha etkili olur. Lüzumsuz uzatmalar, gereksiz nağmeler yaparak ezan sözlerini bozmamak gerekir.

Yeni doğan bebeğin sağ kulağına hafif sesle ezan, sol kulağına da kamet okumak menduptur.⁸

2.2. Namaz Tesbihatı

“...Rabb’ini çok zikret ve sabah akşam tesbih et.”

Âl-i İmran Suresi, 41. ayet

Tesbih etmek; “sübhanellah” kelimesini söylemek, Allah’ı yüceltmek, O’nu noksan sıfatlardan uzak tutmak anlamına gelir. Namaz tesbihatı ise, vakit namazların sonunda otuz üçer defa

UYGULAYALIM

Beş vakit okunan ezan ve kametin geleneklere uygun bir tarz ve makamda okunuşunu dinleyiniz. Aynı okunuşu öğrenip uygulamaya çalışınız.

DEĞERLENDİRELİM

“Güzel Ezan Okuma Yarışması” yapmak için sınıfınızdan on öğrenci seçiniz. Diğer öğrenciler arasından seçilen jüri üyelerinin yarışmaya katılan öğrencileri değerlendirmesini isteyiniz.

7 Buhari, Ezân, 8

8 Ebû Dâvûd, Edeb, 108

ÖĞRENELİM

Namaz sonrasında okunan tesbih dualarını ezberleyerek doğru bir biçimde okuyunuz.

“sübhanelah”, “elhamdülillah” ve “Allahüekber” sözlerini söylemekten ibarettir. Bu namaz tesbihatının cemaatle kılınan farz namazlarda selamdan sonra müezzinler tarafından ses musikisi ile okunması, bir cami musikisi formudur. Her bir tesbih sözü önce müezzin tarafından yüksek sesle, sonra cemaatin sessiz tekrarı ile okunur. Tesbihat, bir veya birkaç müezzin tarafından değişik makamlarda icra edilebilir.

Müezzin, farz namazın arkasından şöyle tesbih duası okur.

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ
السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ
وَالْإِكْرَامِ

“Allah’ım sen huzur kaynağısın, barış ve huzur sendendir. Ey celal ve ikram sahibi sen yücesin.” duasını okur. Namazın sonunda, imamın selam vermesini bekler ve

عَلَى رَسُولِنَا صَلَوَاتٍ

diyerek Peygamberimize salavat getirilmesini ister.

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ
وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

“Allah bütün noksan sıfatlardan uzaktır. Allah’a hamdolsun. Allah’tan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür. Yüce ve ulu Allah’tan başka hiçbir güç ve kuvvet yoktur.” der. Sonra cemaatle birlikte Ayete’l-Kürsi’yi sessizce okur. İmam Ayete’l-Kürsi’yi bitirdikten sonra müezzin sesli bir şekilde سُبْحَانَ اللَّهِ diyerek tesbih kelimesini hatırlatır. Cemaat, otuz üç defa bu kelimeyi içinden tekrar eder. Ardından aynı şekilde الْحَمْدُ لِلَّهِ ve اللَّهُ أَكْبَرُ diyerek bu kelimelerle Allah’ı tesbih eder.⁹ Bu tesbihattan sonra da aşağıdaki duayı¹⁰ okur:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ.
لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ الْأَعْلَى الْوَهَّابِ

NOT EDELİM

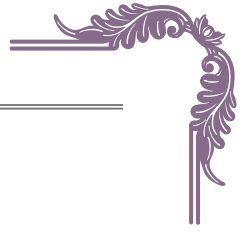
“...Rabb’ini çok zikret ve sabah akşam tesbih et.”
Al-î İmrân Sûresi 41.ayeti

UYGULAYALIM

Namaz tesbihat dualarını öğrenelim. Evimizde ve mahallemiz camisinde imamlık ve müezzinlik uygulaması yapalım. Tecrübelerimizi arkadaşlarımızla paylaşalım.

9 Müslim, Mesacid, 146.

10 Ebu Dâvud, Salât 184.

“Allah’tan başka ilah yoktur, o tektir, onun ortağı yoktur. Mülk ve hamd ona aittir. Onun her şeye gücü yeter. Yücelere yücesi, karşılık beklemeden bol bol veren Rabbim her türlü eksiklikten münezzehtir.”

2.3. Aşır

Genellikle cemaatle kılınan namazlardan sonra veya çeşitli toplantılarda ibadet maksadıyla yapılan tilavetlerde okunan on ayet veya orta uzunlukta yaklaşık on ayetlik bölüme aşır veya aşır-ı şerif adı verilir. Camilerde namazlardan sonra mihraptan okunan aşır mihrabiye olarak isimlendirilir. Aşır sesli olarak ve makamla okunur. Aşır okumaya istiâze ve besmele ile başlanır. Sonunda “sadekallahü'l-azîm” (En büyük olan Allah doğru söyledi) cümlesi söylenir. Ardından Saffat Suresinin 180-181 ve 182. ayetleri okunur:

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

el-Fatiha denilir.

Aşır, mümkün olduğunca Kur’an-ı Kerim’e uygun, sade ve temiz nağmelerle okunmalı aynı nağme motifleri her duruşta tekrarlanmamalıdır. Güzel ses Kur’an’ın güzelliğini artırdığı gibi, dinleyenlerin ondan etkilenmesine de vesile olur. Tilavette tecvid kurallarından kesinlikle taviz verilmemelidir. Aşır Kur’an-ı Kerim’in belirli bölümlerinden okunacağı için o bölümün anlamı bilinmeli, okurken sesin yükseltilmesi ya da alçaltılması bakımından anlam dikkate alınmalıdır.

ÖRNEK AŞIRLAR

Aşır okunacak ayetler günün özelliğine ya da toplantının konusuna uygun ayetleri seçmek gerekir. Belirli gün ve gündeme göre okunacak aşırılar için şu ayetler uygundur:

- Ramazan ile ilgili olarak: Bakara Suresi 183-186. ayetler
- Kur’an-ı Kerim ile ilgili toplantılarda Bakara Suresi 148-152. ayetler. Fatır Suresi 27-32. ayetler
- Hac meclislerinde Bakara Suresi 197-203. ayetler Hac Suresi 26-33. ayetler
- Kurbanla ilgili Saffat Suresi 99-113. ayetler
- Dua ile ilgili İbrahim Suresi 35-41. ayetler. Araf Suresi 54-57. ayetler
- Sünnet cemiyetlerinde Â-i İmran Suresi 31-37. ayetler ve Lokman Sûresi 13-19.ayetleri.
- Cenazelerde, vefat meclislerinde Â-i İmran Suresi 185-189. ayetler. Yasin Suresi 77-83. ayetler. ve Bakara Sûresi 152-157.ayetleri
- Şehitlikle ilgili meclislerde Bakara Suresi 153-157.ayetler; Â-i İmran Suresi 169-174.ayetler
- Nişan, nikâh, düğün meclislerinde Furkan Suresi 61-77 veya 71-77. ayetler. Rum Suresi 20-27. ayetler. Nur Suresin 32-34.ayetleri
- Mevlit kandili ve Peygamberimizin doğumuyla ilgili Tevbe Suresi 123-129. ayetler Ahzab Suresi 38-48. ayetler, Saf Suresi 1-9. ayetler
- Miraçla ilgili İsrâ Suresi 1-10. ayetler, Necm Suresi 1-18. ayetler
- Kadir gecesi Kadir Suresi 1-5.ayetler; Duhan Suresi 1-8.ayetler, Zümer Suresi 53-61 ayetler
- Tüm gün ve geceler için Mü’minûn Sûresi 1-11.ayetleri okunabilir.

"De ki: "Bütün övgüler, çocuk edinmeyen, hükümranlığında eşi ve ortağı bulunmayan ve acizlikten kaynaklanan bir sebeple yardımcıya, dosta ihtiyacı olmayan Allah'a aittir ve O'nun büyüklüğünü ilan et!" (İsra Suresi, 111.ayet)

Hz. Peygamber'in tavsiyeleri ile camilerde sabah ve akşam namazlarından sonra Haşr Suresinin son üç ayetinin¹¹, yatsı namazından sonra Bakara Suresinin son iki ayetinin¹² okunması sünnettir.

2.4. Tekbir

Tekbir kelimesi sözlükte, Allah'ı yüceltmek ve O'nun büyüklüğünü ifade etmek demektir. Tekbir; bayram namazından evvel ve hutbe sözleri arasında, mevlitlerde, cenaze namazlarında, sakal-ı şerif ziyaretlerinde vb. okunan bir tesbihattir. Ayrıca kurban kesilirken, hac ve umre ibadetlerinde de tekbir okunmaktadır.

Teşrik tekbirinin kaynağı ve başlangıcı Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i (a.s) kurban etme olayına kadar uzanır. İbrahim (a.s) gördüğü sahîh rüya üzerine oğlunu Allah yolunda kurban etmeye karar verir. Cebrail (a.s) bedel olarak bir koç getirdiğinde "Allah ekber Allahu ekber" diyerek tekbir getirir. İbrahim (a.s) bu sesi işitince "Lâ ilâhe illâllahu vallahu ekber" diye cevap verir. Bu tekbir ve tevhîd kelimelerini işiten ve kurban edilmeyi bekleyen İsmail (a.s.) da "Allahu ekber velillâhi'l-hamd" der. Böylece kıyamet gününe kadar sürecek büyük bir sünnet başlatılmış olur.¹³

Tekbirin sözleri şöyledir:

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ
اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ

Anlamı: "Allah en büyüktür, Allah en büyüktür, Allah'tan başka ilah yoktur, Allah en büyüktür, Allah en büyüktür, hamt Allah içindir." Tekbir Buharizade Mustafa İtri Efendi tarafından segâh makamında bestelenmiştir. Türk dinî musikisi kültüründe önemli bir yeri bulunan tekbirin cemaat üzerinde oluşturduğu yoğun duygunun asıl unsuru eserin melodik yapısından kaynaklanmaktadır. Beste, uyandırdığı duygu ve etkiden dolayı Türkiye'nin yanı sıra bütün İslâm âleminde kabul görmüş ve okunmuştur.

"Allah en yüce olandır."

ÖRNEKLER BULALIM

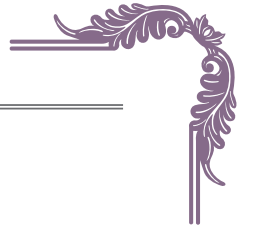
İbadet ve merasimlerde tekbire nasıl yer verilmiştir? Örnekler veriniz.

- Bayram namazı hutbesinde.
-
-
-

11 Dârimî, Fezâilü'l-Çur'ân, 22

12 Buhari, Fezâil, 10, 27

13 el-Mavsîlî, el-İhtiyar li Ta'lîli'l-Muhtar, "İsmail" maddesi, C 1, s, 87, 88

2.5. Salâ

Arapça “dua” mânasına gelen salâ (salât), dinî musikide Hz. Muhammed’e Allah’tan rahmet ve selam temenni eden, belli bestesiyle okunan çeşitli güftelerin genel adıdır. Cami musikisi formları arasında yer alan ve sözleri Arapça olan salâlar okundukları yer ve zamana göre sabah salâsı, cenaze salâsı, cuma ve bayram salâsı, salât-ı ümmiyye gibi adlarla anılır. Bu salâlar tıpkı ezan gibi minarelerden bazen tek bazen de iki müezzin tarafından okunur. İki müezzinin okuduğu salâyâ “çifte salâ” adı verilir.¹⁴

Cuma salâsı cuma günleri, ezandan bir müddet önce cuma namazı vaktinin yaklaştığını hatırlatmak amacıyla okunur. Bayram için de bazı bölgelerde namaz öncesi aynı şekilde salâ okunmaktadır. Sabah salâsı, cuma sabahları ile Ramazan ve Kurban Bayramı günleri sabah namazı ezanından önce okunan salâdır.¹⁵

Günümüzde cenazenin kaldırılacağı vakit namazından bir veya yarım saat önce salâ okunmaktadır. Ayrıca bir vefat haberini insanlara duyurmak için de salâ okunması bazı bölgelerde

BİLGİ KUTUSU

Salânın sözleri:

الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ	Salat ve selam senin üzerine olsun ey Allah’ın elçisi
الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ	Salat ve selam senin üzerine olsun ey Allah’ın sevgilisi
الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ اللَّهِ	Salat ve selam senin üzerine olsun ey yaratılmışların en hayırlısı
الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ	Salat ve selam senin üzerine olsun ey alemlere rahmet
الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاتَمَ النَّبِيِّينَ	Salat ve selam senin üzerine olsun ey peygamberlerin sonuncusu
الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ	Salat ve selam senin üzerine olsun ey öncekilerin ve sonrakilerin efendisi
وَسَّلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ	Bütün peygamberlere selam olsun
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	Hamd alemlerin rabbi olan Allah’adır

14 Nuri Özcan, “Salâ”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 36, s. 15.

15 Nuri Özcan, “Salâ”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 36, s. 15-16.

gelenek hâlini almıştır. Perşembe geceleri yatsı ezanından önce salâ okunduğu da görülmektedir.

Salâ, ezan ve kamet gibi güzel nağmelerle okunması gereken cami musikisi formlarındandır.

Salat-ı ümmiyye camilerde ve diğer meclislerde, dinî törenlerde belirli dini gün ve gecelerde, sakal-ı şerif ve Peygamberimize ait eşyanın ziyareti esnasında, cenazelerde, mevlit programlarında okunan salattır. Segâh makamındaki Salat-ı ümmiyye, Buharizade Mustafa İtri tarafından bestelenmiştir. Sözleri şöyledir:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

Anlamı: “Allah’ım! Efendimiz, ümmi peygamber Muhammed’e rahmet eyle. Onun ehl-i beytine ve ashabına da güven ve huzur ver.”

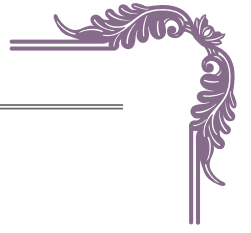
SÖYLEYELİM

Teravih namazında camide sesli olarak salavat okunduğunda neler hissedersiniz? Söyleyiniz.

2.6. Mevlit

Mevlitin sözlük manası, doğum yeri, doğum zamanı demektir. Terim olarak ise İslâm edebiyatı ve sanatında Hz. Peygamber’in doğum yıl dönümünde yapılan törenleri; bu törenlerde okunmak üzere yazılmış eserlerin ortak adını ifade eder. Bir cami musikisi formu olarak mevlit Hz. Peygamber’in doğumu, peygamberliği,

mi'racı, mucizeleri ve vefatını konu alan mesnevi türündeki şiirlerin, irticali beste ile okunmasından meydana gelir.¹⁶

İslam dünyasında pek çok mevlit yazılmıştır. Ancak Türk dinî musikisinde “mevlit” denildiğinde, özellikle Osmanlı coğrafyasında yoğun ilgi gören Süleyman Çelebi'nin (1346–1422) “Vesîletü'n-necât” adlı eserinin besteli veya serbest olarak okunması ve bu maksatla yapılan törenler anlaşılır. Eserin, başta Hz. Peygamber'in doğum yıldönümü (mevlit kandili), mübarek gün ve geceler (kandiller) olmak üzere düğün, doğum, ölüm, evlenme, sünnet, hac ibadetini yerine getirme gibi olayların ardından sevinç ve hüznün beraber paylaşılması için düzenlenen toplantılar esnasında okunması toplumumuzda yaygın bir adet hâline gelmiştir.

Mevlitin bilinen yegane bestekarı, 17. yüzyılda Bursa'da yaşamış olan Sekban adlı musikîşinastır. Sekban'ın mevlit bestesi, 19. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı coğrafyasında okunmuş, ancak o tarihlerden sonra unutulmuştur.

Dokuz bölümden oluşan Mevlit'in her bölümüne “bahir” adı verilir. Ayrıca her bahir de kendi arasında bölümlere ayrılmıştır. Mevlit okuyan kişiye “mevlithân” denir. Bahir araları, aşır, ilahi ve kasidele bezenir. Bahirlerde, mevlithânın musiki bilgisi ve zevkine göre çeşitli makam geçkileri yapılır.

Mevlit'in bahirleri şunlardır:

- Münacat
- Mevlitin yazarı için dua
- Âlemin yaratılmasının sebebi
- Veladet (Peygamberimizin doğumu)
- Peygamberimizin mucizeleri
- Peygamberimizin miracı
- Peygamberimizin vasıfları
- Peygamberimizin vefatı

“Mevlit okumak, Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-necât” adlı eserinin besteli okunmasıdır.”

NOT EDELİM

Beste: Müzik notasyonu kullanılarak yazılmış veya icra sırasında kaydedilmiş müzik eseri. Bir müzik eserini oluşturan ezgilerin tümü.

Güfte: Bestelenmiş olan bir eserin sözlerine denir.

Makam: Türk müziğinde eserlerin ses dizilerini ve dizi özelliklerini ifade eder.

Nefes: Bektaşî şairler tarafından yazılmış ve Bektaşî tekkelerinde okunmak üzere çeşitli makamlarda bestelenmiş manzum ilahilere denir.

Karar sesi: Bir eserin durak veya bitiş sesi.

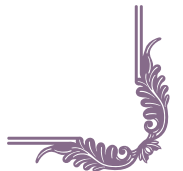
Musiki meşki: Öğrencinin musiki eserini hocasından dinlemesi, onun önünde usulüne uygun bir tarzda okuması ve öğrenip geçmesi.

Geçki: Makam değiştirmeye denir.

Perde: Bir müzik parçasını meydana getiren seslerden her biri.

Tavır: Musikide makam, ahenk.

16 Ahmet Özel, “Mevlit”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 29, s. 475.

Mevlit törenine Kur'an-ı Kerim tilaveti ile başlanır. Duruma göre bahirler öncesinde bir ilahi veya kaside okunur, aralarda ise salavatlar ile devam edilir. Sonunda yine Kur'an-ı Kerim tilaveti ve dua ile bitirilir. Bahirleri bir mevlithan okur, ilahiler ise koro şeklinde icra edilir. Mevlit bahirleri arasında okunan ilahlilere "tevşih ilahileri" denir.

Mevlit okumak ve mevlit merasimleri düzenlemek dini bir zorunluluk değildir. Bununla birlikte mevlit, toplumsal bir coşkun, Hz. Peygamber sevgisinin ve ona bağlılığın üst düzeyde edebi ve estetik olarak hissedilmesine, yaşanmasına ve dışa vurulmasına vesile olmaktadır. Bu vesileyle bir araya gelen müminler mevlitin kendine has musikisi ve edebî değeri ile coşar, yapılan sohbet, dua ve öğütlerle aynı duygu ve düşünce etrafında kaynaşarak bütünleşirler.

OKUYALIM

Mevlit'in münacat bölümünden:

Allah adın zikr edelim evvela Vâcib oldur cümle işte her kula.	Her nefeste Allah adın de müdâm Allah adıyla olur her iş tamam.
Allah adın her kim ol evvel ana Her işi âsân eder Allah ana	Bir kez Allah dese şevk ile lisan Dökülür cümle günah misli hazan.
Allah adı olsa her işin önü Hergiz ebter olmaya anın sonu	İsmi pakın pak olur zikr eyleyen Her murada erişir Allah diyen.

Arkadaşlarınızla Mevlit'in bölümlerini dinleyiniz.

Daha sonra sırasıyla Mevlit'i düzgün bir şekilde okumaya çalışınız.

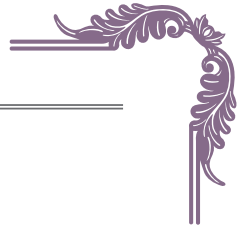
2.7. İlahi

Tasavvufi temaları işleyen ve Türk din musikisinin makam ve usulleriyle bestelenerek dini toplantılarda okunan şiirlere ilahi denir. İlahiler; diğer formlarda bestelenmiş eserlere göre daha kolay ve anlaşılabilir özelliklere sahiptir. Ritmin zikre uygunluğu bakımından halk tarafından kolayca ezberlenmiş ve hatta birçoğu anonim özellik kazanmıştır. Bundan dolayı camiden, dini merasimlere ve konser salonlarına kadar geniş bir icra sahasına sahip olmuş ve benimsenmişlerdir.¹⁷

Koro hâlinde okunmak için bestelenen ilahiler "Cumhur ilahi" adını alır. İlahilerde güftenin konusu kadar bestenin makam ve usulünde de dini-tasavvufi duyguyu yansıtanlar tercih edilmiştir. Kural olarak hemen her makamda ilahi bestelenebilir. Ancak ilahilerde genellikle fazla tiz seslerde dolaşmayan ağır makamlar tercih edilmiştir. İlahiler, genellikle okudukları mekâna göre cami ve tekke ilahileri diye ikiye ayrılmakla beraber bunların dışında değişik zaman ve mekânlarda da okunur.¹⁸

17 Mustafa Uzun, "İlâhi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 22, s. 65.

18 Mustafa Uzun, "İlâhi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 22, s. 66.

Kültürümüzde özellikle tekkelerde ve camilerde aylara göre seçilmiş ilahilerin okunması gelenek hâlini almıştı. Muharrem ayında Kerbela Vak'ası'na, özellikle de Hz. Hüseyin'in şehadetine, ehl-i beyt sevgisine dair okunan ilahiler muharrem ilahileri veya kısaca "muharremiyye" adıyla anılırdı. Mevlit ayları denilen rebiülevvel ve rebiülahir aylarında yapılan mevlit merasimlerinde naatlar yanında güftelerinde Resul-i Ekrem'e ait unsurların bulunduğu ilahiler okunurdu. Ramazan ayında camilerde kılınan teravîh namazlarının her dört rek'atından sonra okunan eserler ramazan ilahileri adıyla anılmıştır. Ramazanın ilk iki haftasında okunan ilahilerin güfteleri, "Merhaba ya şehri ramazan" mısrayla başlardı. Uğurlama geceleri denilen son iki haftada okunan ilâhilerde ise ramazanın sona ermesinden doğan hüzün terennüm edilir, "Elveda ya şehri ramazan" gibi mısra ve nakaratlara yer verilirdi. Şevval, zilkade ve zilhicce aylarında hac ibadeti ve mukaddes yerlerin özlemini terennüm eden ilahiler okunurdu.

İlahi formlarının başlıcaları şunlardır:

1. Tevhid: Allah'ın varlığı, birliği, esma ve sıfatı ile bunların çeşitli tecellilerini anlatan dinî manzumelerdir.
2. Münacat: Allah'a yalvarmak, O'ndan af ve mağfiret dilemek için yazılmış, cami ve tekkelerde besteye okunan ilahilerdir.
3. Naat: Hz. Muhammed'i övmek, yüceltmek, özelliklerinden bahsetmek, şefaatinin dilemek gibi maksatlarla yazılmış şiirlerdir.
4. Tevşîh: Mevlit ve mi'râciyye bahirleri arasında okunan, Hz. Peygamber'i konu almış ilahilerdir.

Camide okunacak ilahilerin imkân ölçüsünde halk tarafından yaygın olarak bilinen ve cemaatin katılabileceği bestelerden seçilmesi uygun olur.

Koro hâlinde okunmak için bestelenen ilahilere "Cumbur ilabi" adı verilir.

OKUYALIM EZBERLEYELİM

ŞOL CENNETİN IRMAKLARI

Güfte: Yunus Emre
Beste: Münir Nurettin Selçuk
Usul: Yürük semaî
Makam: Segâh

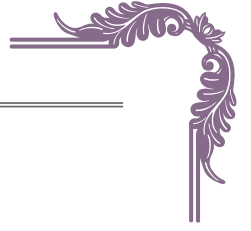
Şol cennetin ırmakları
Akar Allah deyü deyü
Çıkmış İslam bülbülleri
Öter Allah deyü deyü

Hakk'a âşık olan kişi
Akar gözlerinin yaşı
Pür nur olur içi dışı
Söyler Allah deyü deyü

Ne dilersen Hak'tan dile
Kılavuzla gir bu yola
Bülbül âşık olmuş güle
Öter Allah deyü deyü

Nurullah Muş, İlahiler ve İlahi Metotları, s. 65.

Çeşitli kaynaklardan derlediğiniz ilahilerden bir defter oluşturunuz. İçlerinden seçtiklerinizi ezberleyerek okuyunuz.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

Cevaplayalım

1. Musikinın insan hayatındaki yeri ve önemi nedir? Örneklerle açıklayınız.
2. Dinî musikinın din hizmetlerine katkısı nedir? Belirtiniz.
3. Dinî musiki çeşitleri nelerdir? Sıralayınız.
4. Ezan ve kametin okunmasında dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir? Söyleyiniz.
5. Salânın ve mevlitin okunuşu hakkında bilgi veriniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi cami musikisi çeşitlerinden biri değildir?

- A) Ezan
- B) Salâ
- C) Mehter
- D) Tesbih
- E) Mevlit

2. Ülkemizde sabah ezanı genellikle hangi makamda okunur?

- A) Segâh
- B) Rast
- C) Nihavent
- D) Saba
- E) Hicaz

3. Aşağıdakilerden hangisi Mevlit'in bölümlerinden biri değildir?

- A) Münacat
- B) Dua
- C) Miraç
- D) Veladet
- E) Hicret

4. Aşağıdakilerden hangisi musiki için söylenemez?

- A) İslam dini musikinın her çeşidini yasaklamıştır.
- B) Musiki insanın estetik duygusunu güçlendirir.
- C) Musiki fitri bir duygu ve evrensel bir dildir.
- D) Dinî musiki sadece camide icra edilen musikiden ibaret değildir.
- E) Musiki önemli bir iletişim vasıtasıdır.

C. Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanı “D”, yanlış olanı “Y” ile işaretleyiniz.

Yanlış mı? (Y)	Musiki, bazı duygu ve düşünceleri düzenli ve ahenkli seslerle ifade etme sanatıdır.
	Toplumların coğrafi yapısı, tarihi birikimi, folklorik özellikleri ve inançları musikiyi besler.
Doğru mu? (D)	Hz. Peygamber musikinin düğünde, yolculukta, savaş ve barış durumlarında da kullanabileceğini bildirmiştir.
	İlahiler dinî musikinin tek örneğidir.
	Salâ, sadece ölüm haberini bildirmek için okunur.

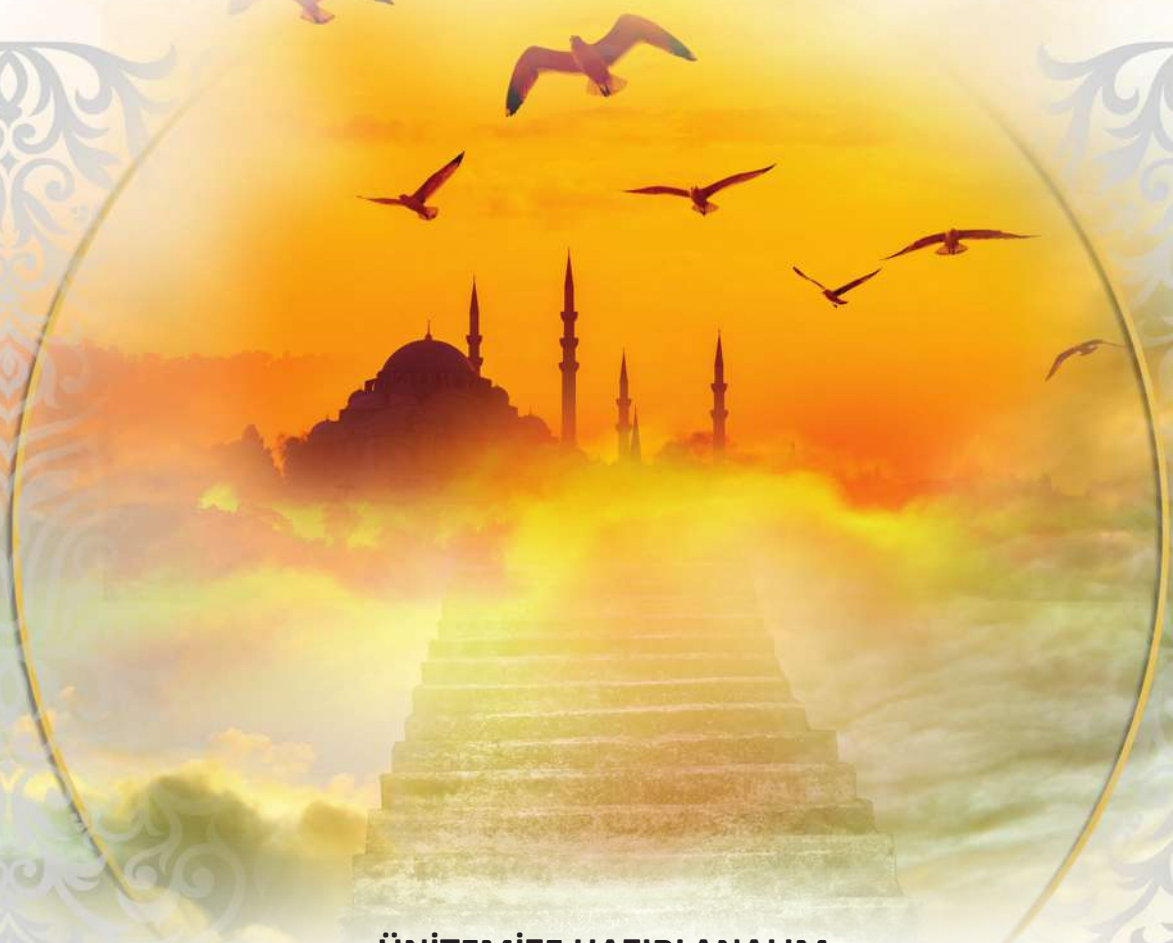
Ç. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen ifadelerden uygun olanları ile doldurunuz.

Boşlukları dolduralım	güzelleştiriniz dinî musiki Hz.Bilal İç ezan Mustafa İtri	1. İslam kültüründe cami içi ve cami dışında dinî ibadet ve uygulamalarda kullanılan musikiye..... denir.
		2. “Kur’an’ı seslerinizle”.
		3. Hz. Peygamber ezanın güzel bir şekilde okunmasını istemiş ve ilk olarak..... ezan okuması için görevlendirmiştir.
		4. Tekbir, dinî musikide Allah’ın yüceliğini ifade etmek amacı ile okunur. Bestesi Buhurizade.....ye aittir.
		5. Cuma namazında hatip minberde iken cami içerisinde okunan ezana denir.

5. ÜNİTE

DİNİ MERASİMLERDE HİTABET VE DUA

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. “Dua, hatim, mevlit, nikâh ve istiğfar, cihad ve akika” kelimelerinin anlamlarını araştırınız.
2. Bildiğiniz bir duayı okuyunuz. Bu duada kim için ve nasıl dua ettiğinizi belirtiniz.
3. Daha önce katıldığınız dinî bir törendeki gözlemlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Kur’an-ı Kerim’deki dua ayetlerinden üç tane örnek bulunuz.
5. Mübarek gün ve gecelerin, diğer vakitlerden farklı yönlerini söyleyiniz.

1. Din Hizmetlerinde Duanın Yeri

"En güzel isimler Allah'ındır. Öyleyse O'na bu güzel isimlerle dua edin."
(A'raf Suresi, 180. ayet)

Dua, insanın içten bir şekilde Allah'a sığınmasını ve yakarışını ifade eder. Dua ederken Allah'ın yüceliği karşısında güçsüzlüğümüzü itiraf ederiz, O'nun yardımını ve affını dileriz. Rabbimizin katında duamızla değer buluruz. Bütün ibadetlere ruh ve anlam katan duadır. Bu hususa Kur'an-ı Kerim'de şöyle işaret edilir:

قُلْ مَا يَعْجَبُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ...

"Resulüm! De ki: Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin?..."¹ Sevgili Peygamberimiz de "Dua ibadetin özüdür."² buyurmuştur.

İnsan, hayatı boyunca üstesinden gelemeyeceği birçok durumla karşılaşır. Keder, sıkıntı, korku, acizlik, yalnızlık ve ümitsizlik gibi hâller yaşar. İnsan yaratılışı gereği her zaman Allah'a dua etme ihtiyacı hisseder. Dua eden insanda Alla'nın duasını kabul edeceği ümidi vardır. Dua, dua eden kişiye dayanma gücü ve sabır verir. Her zaman

Onların sözleri ancak, "...Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sağlam tut. Kâfir topluma karşı bize yardım et."³ demekten ibarettir.

Din hizmetlerinde duanın önemli bir yeri vardır. Yeni doğan çocuğa ad konulması, sünnet, nişan, nikâh, askere uğurlama vb. vesilelerle yapılan törenler toplumsal kültür ve kimliğin sonraki nesillere aktarılmasına aracı olurlar. Kişiler bu törenlerde din görevlisini yanlarında görmek, onun yapacağı bereket ve hayır dualarına âmin demek isterler. Bu sebeple din hizmetlerini yerine getiren görevlilerin dinî tebliğ etme fırsatı olarak gördükleri her durumu değerlendirmeleri gerekir.

YORUMLAYALIM

"Kullarım sana beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm." (Bakara suresi, 186. ayet.)

Yukarıdaki ayeti duanın önemi açısından yorumlayınız.

- 1 Furkan Suresi 77. ayet
- 2 Tirmizî, Deavât, 1
- 3 Âl-i İmrân Suresi 147. ayet

Kur'an-ı Kerim'de Peygamberlerin Dilinden Dua Örnekleri

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ اسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَ ثَبِّتْ
أَقْدَامَنَا وَ انْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

“Rabbimiz! Günahlarımızı ve işlerimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sabit kıl, kâfirlere karşı da bize yardım et!”

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي
رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ. رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ
وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

“Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazını dosdoğru kılanlardan eyle! Ey Rabbimiz! Duamı kabul buyur! Ey Rabbimiz! Herkesin hesaba çekileceği günde beni, ana-babamı ve mü'minleri bağışla!”⁴

رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ
وَ عَلَى وَالِدَيَّ وَ أَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَ ادْخُلْنِي
بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

“Ey Rabbim! Bana ve anama-babama verdiğin nimete şükretmemi ve hoşnut olacağın iyi işler yapmamı gönlüme ilham eyle ve rahmetinle beni iyi kulların arasına dâhil et.”⁵

Peygamber Efendimizden Dua Örnekleri

اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ
وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ.
أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ
عَلَيَّ وَ أَبُوءُ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي
فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ

“Allahım! Sen benim Rabbimsin. Senden başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Beni sen yarattın. Ben senin kulunum. Ezelde sana verdiğim sözümde ve vaadimde hâlâ gücüm yettiğince durmaktayım. İşlediğim kusurların şerrinden sana sığınırım. Bana lutfettiğin nimetleri yüce huzurunda minnetle anar, günahımı itiraf ederim. Beni affet, şüphe yok ki günahları senden başka affedecek kimse yoktur.”⁶

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ
وَالْبُخْلِ وَالْهَرَمِ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ وَضَلَعِ الدِّينِ
وَعَلْبَةِ الرِّجَالِ

“Allahım! Gam ve kederden sana sığınırım, çaresizlik ve tembellikten sana sığınırım, korkaklık ve cimrilikten sana sığınırım, ağır borç altında kalmaktan ve güç sahibi olan kişilerin zulmüne uğramaktan sana sığınırım.”⁷

اللَّهُمَّ اعْبُدْنِي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ

“Allahım! Seni anıp zikretmek, nimetine şükretmek, sana lâyık ibadet etmek için bana yardım eyle!”⁸

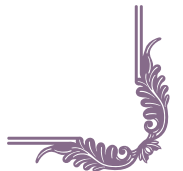
4 İbrahîm Sûresi 40-41.ayetler

5 Neml Sûresi 19.ayeti

6 Buhârî, Deavat, 2 ve 15

7 Müslim, Zikir, 73

8 Ebû Dâvud, Vitir, 26

KONUŞALIM

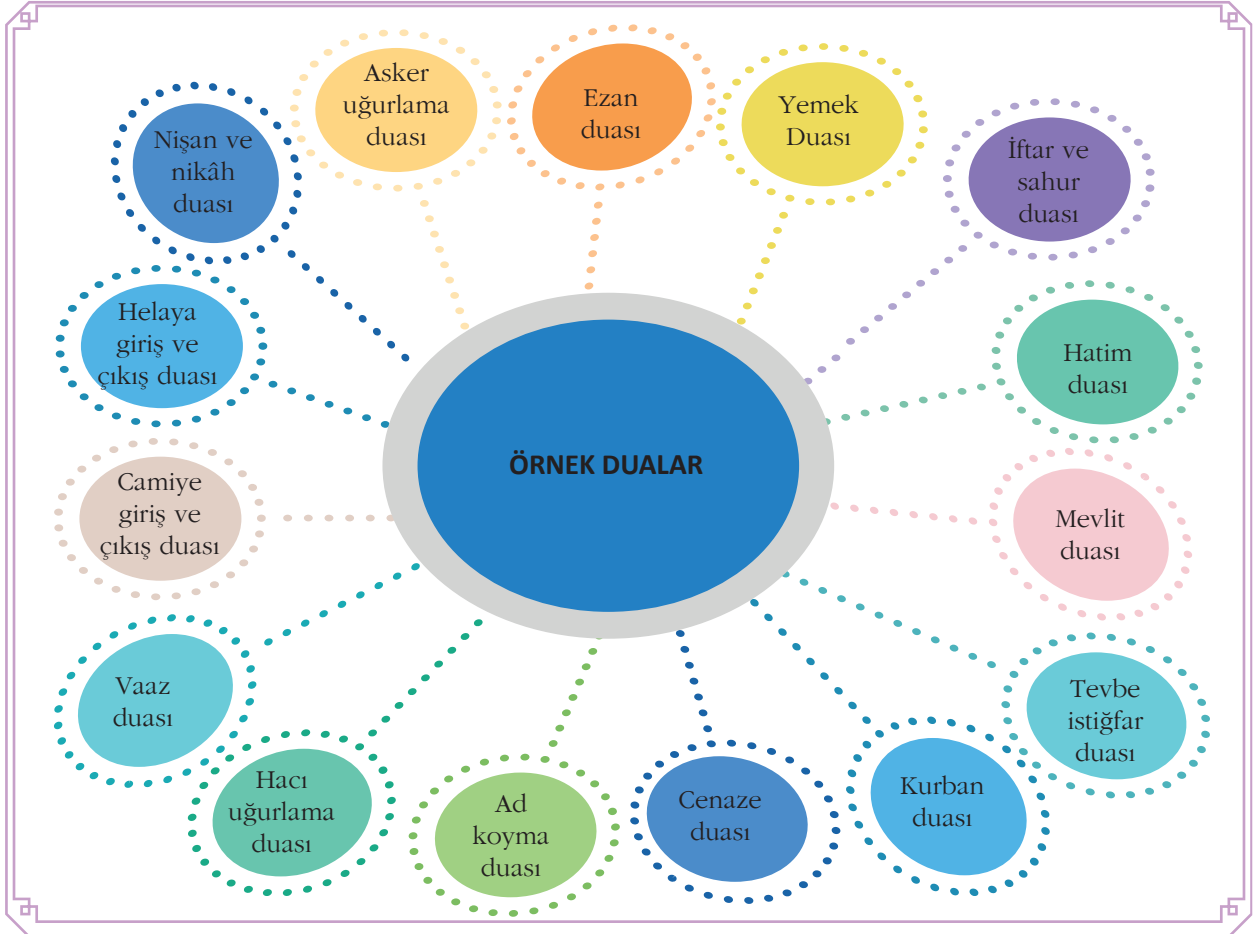
“El açıp yalvarmaya layık olan ancak Allah’tır. Onun dışında el açıp dua ettikleri onların isteklerini hiçbir şeyle karşılamazlar. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Hâlbuki (suyu ağzına götürmedikçe) su onun ağzına girecek değildir. Kâfirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır.” (Ra’d suresi, 14. ayet.)

Yukarıdaki ayette vurgulanmak istenen düşünce üzerinde arkadaşlarınızla konuşunuz.

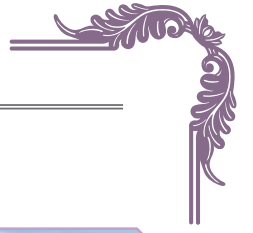

2. Dinî Merasimlerde Hitabet ve Dua

Din görevlileri, dinî merasimlerde hem dua ederler hem de törenin dini yönden anlam ve önemine ilişkin konuşmalar yaparlar. Böylece kendisini dinleyenlere faydalı ve yönlendirici tavsiyelerde bulunurlar. Dinî merasimlerde yapılacak konuşmalarda

- 9 İbrahim Sûresi 40-41.ayetler
- 10 Neml Sûresi 19.ayeti
- 11 Buhârî, Deavat, 2 ve 15
- 12 Müslim, Zikir, 73
- 13 Ebû Dâvud, Vitir, 26

kısa ve öz konuşmalı, bulunulan ortamla ilgisi olmayan konulardan kaçınmalıdır.

2.1. Ezan Duası

Ezanın bitiminden sonra Hz. Peygamberin öğrettiği ve şefaatine vesile olacağını haber verdiği şu dua okunur:

اَللّٰهُمَّ رَبِّ هٰذِهِ الدَّعْوَةَ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ
اَتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ وَالدرَجَةَ الرَّفِيْعَةَ
وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا الَّذِي وَعَدْتَهُ
اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادِ

“Ey bu mükemmel davetin ve daimi çağrının (veya kılınacak namazın) Rabbi olan Allahım! Muhammed’e sana yaklaş-tırıcı her türlü vesileyi ihsan et, onu faziletlerle donat. Onu -Kur’an-ı Kerim’inde-vaad ettiğin Makam-ı Mahmuda yücelt. Şüphesiz ki Sen vaadinden dönmezsin.”¹⁴

2.2. Yemek ve İftar Duası¹⁴

Peygamber Efendimiz her işe başlarken olduğu gibi yemekten önce de “besmele” çekerek Allah’ı anmış, etrafındakilere de besmeleyi tavsiye etmiştir. Besmeleyi, verdiği nimetler karşılığında yüce Yaratıcı’ya peşinen yapılan bir teşekkür olarak görmüştür. Allah Resulü, besmelesiz yenen yemeklerde bereket olmayacağını belirtmiştir. Yemeğe başlarken unutulursa, hatırlandığı an besmele çekilmesinin gerekli olduğunu bildirmiştir. Hz. Peygamber, yemekten sonra da şu ifadelerle Allah’a hamd etmiştir:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ.
وَرَحْمَةً اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْنَا وَعَلَى جَمِيْعِ الْمُؤْمِنِيْنَ.

“...Yiyin içiniz, fakat israf etmeyin!
Unutmayın ki, Allah israf edenleri sevmez!”
(A’raf Suresi, 31.ayet)

14 Buhari, Ezân, 8

اللَّهُمَّ اغْفِرْ وَارْحَمْ صَاحِبَ هَذَا الطَّعَامِ وَالْأَكْلِينَ.
إِنَّا نَسْأَلُكَ تَمَامًا النِّعْمَةَ وَدَوَامَ الْعَافِيَةِ وَالْحُسْنَ الْخَاتِمَةَ.
اللَّهُمَّ زِدْ وَلَا تَنْقُصْ وَبِحُرْمَةِ الْفَاتِحَةِ

PAYLAŞALIM

“Ey Âdem oğulları! Mes-
cidde güzel elbiselerinizi giyin.
yiyin, için, fakat israf etmeyin.
çünkü Allah israf edenleri sev-
mez.”¹⁷”

Yukarıdaki ayette anlatılmak
istenen düşünce nedir? Sınıfta ar-
kadaşlarınızla paylaşınız.

“Bizi yediren, bizi içiren ve bizi Müslümanlardan kılan Al-
lah’a hamdolsun. Allah’ın rahmeti, bereketi bizim ve tüm Müslü-
manların üzerine olsun. Allahım! Bu yemek sahibini ve yiyenleri
bağışla, rahmet eyle. Şüphesiz biz Senden nimetin tamamını,
sıhhatin devamını ve güzel ölümü isteriz. Allahım! Fatiha hürme-
tine nimetini artır, azaltma.”¹⁵

Resûlullah yemeği ikram edenlere şu şekilde müjde verdi:

أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ وَآكَلَ طَعَامَكُمْ الْأَبْرَارُ
وَصَلَّتْ عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةُ

“Oruçlular sizin yanınızda iftar etsinler, iyiler sizin yemekleri-
nizden yesinler, melekler de sizin için dua etsinler.”¹⁶

PAYLAŞALIM

Evinizde sahurda neler
yaptığınızı sınıfta arkadaşlarınızla
paylaşınız.

Dua kitaplarında çeşitli yemek duaları yer alır. Bir örnek ola-
rak Peygamberimizin yukarıdaki dualarıyla başlanıp aşağıdaki
duayla devam edilebilir:

“Ya Rabbi! Bu helal gıdaların şükürünü yerine getirebilmeyi
ve sana kullukta bulunabilmeyi bizlere nasip eyle! Bu sofrada
tattırdığın nimetlerin daha güzellerini cennetinde tatmayı biz-
lere nasip eyle! Allahım bizleri nimetlerinden mahrum eyleme.
Sağlık, huzur ve mutluluğumuzu daim eyle.Ya Rabbi! Bu sofranın
hazırlanmasında emeği geçen kardeşlerimizin kazançlarına be-
reket, kendilerine sağlık, huzur ve mutluluk ihsan eyle! Ailele-
rinden ahirete göç edenlere ve geçmişlerimize merhamet eyle!
Âmin.”

YAZALIM

Aşağıdaki alanlara sahur ve iftar vakitlerine özel dua metninizi oluşturunuz.

SAHUR VAKTİNDE

İFTAR VAKTİNDE

15 Ebû Davud, Et’ime, 10

16 Ebu Davud, Et’ime, 54

17 A’raf suresi 31. ayet.

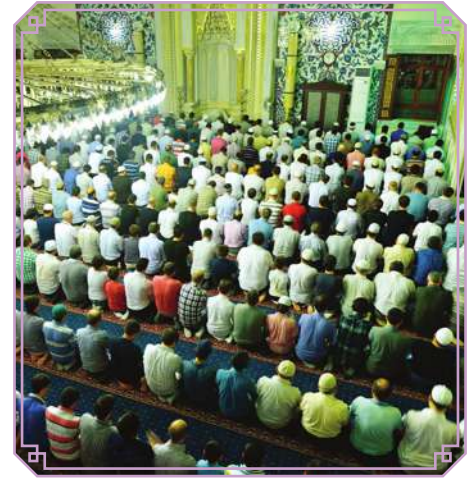
Oruç tutan Müslümanlar iftar vaktine ulaştıklarında büyük sevinç ve mutluluk duyarlar. Bu mutluluklarını Allah'a şükredererek ve dua ederek dile getirirler. İftar açarken Peygamberimizin tavsiyesine uyarak şu dua okunur:

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اَمَنْتُ
وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ

"Allah'ım! Senin rızan için oruç tuttum, sana inandım, sana güvendim, senin verdiğin rızıkla iftar ettim!"¹⁸ Âmin.

2.3. Hatim ve Mevlit Duaları

Hatim sözlükte "örtmek, mühürlemek, bir şeyi tamamlayıp sonuna ulaşmak" gibi mânalara gelir. Terim olarak ise Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna kadar yüzünden veya ezbere okuyarak bitirmeye hatim denilmektedir. Türkçe'de "hatim indirmek", "hatmetmek" ifadeleri de kullanılmaktadır. Yüce Allah'ın son kelamı olan Kur'an-ı Kerim'i okumak sevabı çok yüksek olan bir ibadettir. Sevgili Peygamberimiz Kur'an'ı düzenli bir şekilde okuyarak hatim indirmeyi Allah'ın en çok sevdiği işlerden biri olarak nitelendirmiştir.¹⁹

"Anlayan topluluklar için âyetleri uzun uzadıya açıkladık."
(En'am Suresi, 98.âyet)

TARTIŞALIM

"Bir kişi Peygamberimize gelerek, "Allah'ın en çok sevdiği davranış nedir?" diye sordu. O da: "Konup göçendir." buyurdu. O kişi: "Konup göçen kimdir?" diye sorunca, Peygamberimiz: "Kur'an'ı başından sonuna kadar okuyan, bitirince hemen tekrar başlayandır." şeklinde cevap verdi." (Tirmizî, Kıraat, 4.)

Yukarıdaki hadisi hatim duası yapılırken ihlas ve muavizeteyn surelerinden sonra Fatiha'nın ve Bakara Sûresi 1-5 .âyetlerinin okunması bağlamında yorumlayınız.

Hatmin faziletinden çokça yararlanmak için mübarek vakitleri seçenler olmuş cuma gecelerinde, oruçlu olarak hatim indirmeyi tercih etmişlerdir. Bu nedenle Ramazan ayında genellikle camilerde ve evlerde Kur'an okutup dinlemek ya da tek başına okumak suretiyle hatim indirmek gelenek hâline gelmiştir.²⁰

Üç aylarda ve özellikle Ramazanlarda yaygın olan bir diğer gelenek de mukabeledir. Camilerde ve evlerde daha çok sabah, öğle, ikindi namazları öncesinde hafızlar tarafından okunan Kur'an'ı takip etmek suretiyle hatim indirmeye "mukabele" denir. Hafızların bu okuyuşları için de aynı terim kullanılmıştır. Bu gelenek, Cebrail'in Ramazan aylarında her gece Hz. Peygamber'e gelerek o ana kadar nazil olan âyet ve sureleri karşılıklı okuyup

BİLİYOR MUSUNUZ?

Hatim duasından önce aralarında tekbir okuyarak üç defa İhlas, bir Felâk, bir Nâs ve bir Fâtîha Sûresi ile Bakara Sûresi ilk beş âyetini okumak bir gelenek hâline gelmiştir.

18 Ebu Davud, Savm: 22

19 Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân, 33

20 İsmail Lütü Çakan, Dinî Hitabet, s. 178-179

kontrol etmelerine dayanır. Ülkemizde Ramazan mukabeleleri genellikle Ramazanın ilk günü başlar ve arefe günü tamamlanarak duası yapılır. Duanın Kadir gecesinde yapıldığı da olur. Mukabelede her cüz bir kişi veya birden çok hafız tarafından okunabilmektedir.²¹ Hatim okurken acele etmekten ve tecvid kurallarını bozacak derecede süratli okumaktan kaçınmalıdır. Hatim sonuna yaklaşırken Duha Suresinden başlayıp Nas Suresinin sonuna kadar her surenin bitiminde “tekbir” getirilir.

Hatimden sonra bir tören yapılarak dua edilmesi gelenek hâline gelmiştir. Hatim, Nas Suresinin okunmasıyla sona erer. Ancak ardından Fâtiha ile Bakara Suresinin ilk beş ayetinin okunması yeni bir hatme başlangıç sayılmıştır. Bu surelerin peşinden yapılan duaya “hatim duası” denir. Hatim duasına katılmak da faziletlidir. Hatim duası tek başına yapılabileceği gibi toplu hâlde de yapılabilir. Ayrıca Kur’an-ı Kerim mealinden okunarak bitirildiği zaman da hatim duası yapılabilir. Kur’an okumasını yeni öğrenenler için, Kur’an’ı baştan sona bitirdikleri zaman ya da ilk defa hatim indiren çocuklar için hatim merasimleri düzenlenmektedir. Ayrıca bir Müslüman vefat ettiği zaman birçok kişinin katılımıyla ölenin ruhu için hatim indirilir.

BELİRTELİM

“Kur’an okuyan mümin, kokusu ve tadı güzel olan turunc meyvesi gibidir...”
(Buharî, Fedâilü'l-Kur’an, 36.)

Yukarıdaki hadiste vurgulanmak istenen ana düşünceyi belirtiniz.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Hatim duasından önce aralarında tekbir okuyarak üç defa İhlas, bir Felâk, bir Nâs ve bir Fâtiha Sûresi ile Bakara Sûresi ilk beş ayetini okumak bir gelenek hâline gelmiştir.

Ülkemizde evlilik, doğum, ölüm gibi farklı sebeplerle mevlit merasimleri yapılmaktadır. Mübarek gün ve gecelerde de zaman zaman mevlit törenleri düzenlenmektedir. Bütün bu merasimlerde “Mevlit” olarak bilinen Süleyman Çelebi’nin yazdığı kurtuluş vesilesi anlamına gelen “Vesiletü’n-Necat” isimli naat, Kur’an-ı Kerim ve salavat duaları okunur, ilahiler söylenir. Mevlit merasimine sebep olan olay hakkında kısa bir konuşma ve ardından dua yapılır.

Hatim ve mevlit merasimlerinde Arapça dua yapılabileceği gibi Türkçe dua da yapılabilir. Ancak dinleyenlerin kolaylıkla anlayabilmeleri için duaya kısa bir Arapça girişle başlayıp Türkçe olarak devam etmek daha uygun olur.²²

21 Nebi Bozkurt, “Mukâbele”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.31. s. 100

22 Düzenli B., Adab ve Erkanıyla Müezzinlik, Mevlit konusu, 2010, İstanbul

Hatim Duası Örneği

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ
وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
اللَّهُمَّ رَبَّنَا يَا رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
وَتُبَّ عَلَيْنَا يَا مَوْلَانَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ
وَاهْدِنِي وَاهْدِنَا وَوَقِّفْنَا إِلَى الْحَقِّ وَ إِلَى طَرِيقِ مُسْتَقِيمٍ
بِبَرَكَتِهِ خَتَمَ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ
وَبِحُزْمَةِ حَبِيبِكَ وَرَسُولِكَ الْكَرِيمِ
وَاعْفُ عَنَّا يَا كَرِيمُ وَاعْفُ عَنَّا يَا رَحِيمُ
وَاعْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا بِفَضْلِكَ وَكَرَمِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ
وَيَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
اللَّهُمَّ زَيِّنَا بِزِينَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ
وَآكْرِمْنَا بِكَرَامَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ
وَشَرِّفْنَا بِشَرَفَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ
وَالْبِسْنَا بِخَلْعَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ
وَأَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ بِشَفَاعَةِ الْقُرْآنِ
وَاعْفِنَا مِنْ كُلِّ بَلَاءٍ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْأُخْرَةِ بِحُزْمَةِ خَتَمِ
الْقُرْآنِ
وَارْحَمِ جَمِيعَ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ بِحُزْمَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ
اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا فِي الدُّنْيَا قَرِينًا
وَفِي الْقَبْرِ مُوَسِّيًا

“Ey Rabbimiz! Bizden ibadetlerimizi kabul buyur! Şüphesiz ki sen her şeyi işiten ve her şeyi bilensin. Ey Mevlamız! Bizim tevbelerimizi kabul eyle! Şüphesiz ki sen tevbeleri çok çok kabul eden ve merhametli olansın. Bize hidayet ver! Yüce Kur’an’ın hürmetine, alemlere rahmet olarak gönderdiğin Peygamber hürmetine hakka ve sırat-ı müstakime ulaşmayı bizi muvaffak eyle!

Ey Kerim olan Allah! Bizi bağışla. Ey Rahim olan Allah! Bizi bağışla. Ey ikram edenlerin en keremlisi olan Allah! Lütfunla ve ihsanıyla bizim günahlarımızı bağışla.

Allahım! Bizi Kur’an süsü ile süsle. Kur’an ile bize lütfet! Kur’an ile bizi şereflendir. Kur’an elbisesini bize giydir. Kur’an hürmetine bizi cennetine koy. Kur’an hürmetine dünyadaki belalardan ve ahiret azabından bizi koru. Ey Rahim, Ey Rahman! Ümmet-i Muhammed’in tamamına merhamet et. Allahım! Kur’an’ı bize dünyada yoldaş eyle. O’nu bize kabirde dost eyle. Kıyamet günü onu bize şefaatçi kıl, sırat köprüsü üzerinde onu bize nur eyle. Cennette onu bize yoldaş eyle. Cehennem ateşine karşı onu bize perde ve engel kıl. İhsanın, cömertliğin ve keremin ile tüm hayırlı yollar için onu bize önder kıl.

Ya Rabbe'l-âlemîn! Okunan hatm-i şerifi (mevliti) dergahında kabul eyle. Elde edilen sevabı öncelikle sevgili Peygamberimizin temiz ruhuna hediye eyledik sen ulaştır ya Rabbi! Diğer peygamberlerin, sahabe-i kiram ile tâbînin ruhlarına, İslâm dinine hizmet eden alimlerle şehitlerin ruhlarına hediye eyledik vasil eyle ya Rab

bi! Dünyada kendilerini anacak kimse-
si kalmamış Müslüman kardeşlerimizin
ruhlarına, burada bulunup amin diyen-
lerin geçmişlerinin ruhlarına, özellikle
burada toplanmamıza vesile olan mer-
hum'nın ruhuna hediye eyledik, sen
ulaştır ya Rabbi !

Hatime katılan tüm kardeşlerimizin
gönüllerindeki isteklerine kavuşmalarını
nasip eyle Allahım! Varsa bütün sıkıntı-
larını sen gider ya Rabbi! Sen affedicisin,
affi seversin, bizleri de affeyle ya Rabbi!
Ahirete geç etmiş, kemikleri çürümüş,
bir Fatihaya muhtaç olanların kabirlerini
Kur'an'ın nuru ile aydınlat, makamlarını
cennet eyle Allahım ! Kabirlerini cennet
bahçelerinden bir bahçe eyle; Cehen-
nem çukuruna benzetme ya Rabbi !

İnsan olarak işledikleri kusurları se-
bebiyle kabir azabı çekenler varsa oku-
nan Kur'an hürmetine sen onları kurtar
Allahım! Kabul olmayacak dua ile sana
el açmaktan, insanlığa ve İslâm'a faydalı
olmayan bilgiden, bir Müslümana yakış-
mayan acizlikten, tembellikten, cimrilik-
ten sana sığınıyoruz, bizleri de koru ya
Rabbi!

Amin diyen kullarını iki cihanda
aziz eyle. Cennetinle cemalinle bizleri
müşerref eyle ve duamızı yüce derga-
hında kabul eyle ya Rabbi! Sevgili Pey-
gamberimizin senden istediği hayır ve
güzelliklerin tamamını biz de senden
istiyoruz, bizlere de nasip eyle ya Rabbi!
Sevgili Peygamberimizin sana sığındığı
bütün şerlerden, fitne, fesat ve nifaktan
biz de sana sığınıyoruz, hepimizi koru
Allahım!

Ey Rabbimiz! Kalplerimizi tertemiz
eyle! Ayıplarımızı gizle! Hastalarımıza
acil şifalar ver! Borçlarımızı en kısa za-
manda ödemeyi nasip eyle!"

"Sevgili Peygamberimizin ve bütün
ölmüşlerimizin ruhu için, Allah rızası
için el-Fâtiha!"

وَفِي الْقِيَامَةِ شَفِيعاً
وَعَلَى الصِّرَاطِ نُوراً
وَإِلَى الْجَنَّةِ رَفِيقاً

وَمِنَ النَّارِ سِتْراً وَحِجَاباً كُلِّهَا دَلِيلاً وَ إِمَاماً
بِفَضْلِكَ وَجُودِكَ وَكَرَمِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
وَإِلَى الْخَيْرَاتِ

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ،
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

OKUYALIM

Aşağıdaki şiiri hitabet ilkelerine göre okuyunuz

DUA I

Biz, kısık sesleriz... minareleri,
Sen, ezansız bırakma, Allah'ım!

...

Müslümanlıkla yoğrulan yurdu
Müslümansız bırakma, Allah'ım!

...

Yarının yollarında yılları da
Ramazansız bırakma, Allah'ım!

Ya dağıt kimsesiz kalan sürünü,
Ya çobansız bırakma, Allah'ım!

Bizi sen sevgisiz, susuz, havasız
Ve vatansız bırakma, Allah'ım!

Müslümanlıkla yoğrulan yurdu
Müslümansız bırakma, Allah'ım!

(Arif Nihat Asya Dualar ve Âminler, s. 44-46.)

NOT EDELİM

**Mevlitte Veladet bahrinin
sonunda okunan dua**

اللَّهُمَّ بِجَاهِ النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى
وَرَسُولِكَ الْمُرْتَضَى طَهَّرْ
قُلُوبَنَا مِنْ كُلِّ وَضْفٍ يُبَاعِدُنَا
عَنْ مُشَاهَدَتِكَ وَمَحَبَّتِكَ
وَأَمْتِنَا عَلَى السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ
وَالشُّوقِ إِلَى لِقَائِكَ يَا ذَى
الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ بِحُرْمَتِكَ يَا
أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
رَبِّ الْعَالَمِينَ الْفَاتِحَةَ

YAZALIM

Aşağıdaki kutucuklara hatim ve mevlit merasimlerine özel dua metninizi oluşturunuz.

HATİM DUASI

MEVLİT DUASI

2.4. Tевbe İstiğfar Duası

Tevbe, kişinin yaptığı kötülüğe kalben pişman olması, bir daha işlememeye kesin karar vermesi ve Allah'tan bağışlanma dilemesidir. Tевbe ile yakın anlama sahip olan istiğfar kelimesi ise "kişinin kusurunun bağışlanmasını Allah'tan talep etmesi" demektir. Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamber Efendimizin birçok hadis-i şerifinde tevbe ve istiğfara işaret edilmiştir. Rabbimizin gaffûr, gaffâr, tevvâb gibi sıfatları da onun bağışlayıcı oluşuna işaret etmektedir. Nitekim bir ayette şöyle buyrulur:

"...Allâh çok bağışlayıcı, engin merhamet sâhibidir. Kim tevbe edip salih amel işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allâh'a döner." (Furkân Suresi, 70-71.ayet)

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ
لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا
إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

"De ki: Ey kendilerine kötülük edip (günahta) aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü o, bağışlayandır, merhametlidir." ²³

BELİRTELİM

"Her insan günah işleyebilir. Günah işleyenlerin en hayırlısı tevbe edenlerdir."²⁵

Yukarıdaki hadiste vurgulanmak istenen temel düşünceyi belirtiniz.

İnsan hatasını anlayıp bir daha yapmamak üzere bütün samimiyetiyle Allah'a tevbe etmelidir. Zira Rabbimiz şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا...

"Ey iman edenler! Allah'a samimiyetle tevbe edin!..."²⁴

Müslüman, her akşam yatmadan önce kendisini sorgular. O gün günah işleyip işlemediğini düşünür. Tevbe ve istiğfar ederek işlediği günahlarının affedilmesini ister. Tevbe istiğfar tek başına yapılabileceği gibi cemaat hâlinde de yapılabilir. Örneğin, cuma akşamları (perşembeyi cumaya bağlayan gece) yatsı namazının ardından Bakara Suresinin son iki ayeti okunduktan sonar aşağıdaki şekilde tevbe ve istiğfar duası yapılabilir.

DRAMA YAPALIM

Sınıfınızda tevbe istiğfar duası konulu bir drama yapınız.

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الْكَرِيمَ الرَّحِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ
الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ نِعْمَ الْمَوْلَى
وَنِعْمَ النَّصِيرُ. غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

²³ Zümer Suresi 53. ayet

²⁴ Tahrir suresi, 8.ayet.

²⁵ İbn Mace, Zühd, 30.

Allahım! Günahlarımı, bilgisizlik yüzünden yaptıklarımı, haddimi aşarak işlediğim kusurları, benden daha iyi bildiğin bütün suçlarımı bağışla! Allahım! Ciddi ve şaka yollu yaptıklarımı, yanlışlıkla ve bilerek işlediğim günahlarımı affeyle! Bütün bu kusurların bende bulunduğunu itiraf ederim. Allahım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, ölçüsüz bir şekilde işlediğim ve benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle! Öne geçiren de sen, geride bırakan da sensin. Senin gücün her şeye yeter. Allahım! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!

"Gerçekten Biz sana, Kevseri verdik. Öyleyse, Rabbin için namaz kıl ve (yalnızca O'nun adına) kurban kes." (Kevser Suresi 1-2.ayet)

2.5. Kurban Duası

Kurban gerek fert gerekse toplum açısından çeşitli yararlar taşıyan malî bir ibadettir. Kişi kurban kesmekle Allah'ın emrine boyun eğmiş ve kulluk bilincini koruduğunu ortaya koymuş olur.

Kurbanlık hayvanın kesiminde bazı kurallara uymak gerekir. Elinden geldiği sürece her kişinin kurbanını kendisinin kesmesi tavsiye edilmiştir. Bu mümkün olmazsa bir başkasına vekalet verip kestirebilir. Kurbanlık hayvan kesim yerine incitilmeden götürülür, kesileceği zaman kibleye karşı ve sol tarafı üzerine yatırılır. Hayvan yere yatırılırken şu ayetler okunur:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ حَنِيفًا
وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Yüzümü gökleri ve yeri yaratan Allah'a, onun birliğine inanarak hanif olarak yüzümü çevirdim. Ben müşriklerden değilim."²⁶

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

"Benim namazım, ibadetim (kurbanım), hayatım ve ölümüm hep âlemlerin rabbi olan Allah içindir. Onun ortağı yoktur. Bana böyle emrolundu ve ben Allah'a teslim olanların ilkiyim."²⁷

Ardından şöyle dua edilebilir:

26 En'am Suresi 79. ayet

27 En'am Suresi 162-163. ayetler

TARTIŞALIM

Kurban keserken yapılan dualarda dikkatinizi çeken ifadeleri belirtiniz? Daha sonra niçin bu tür ifadelerin yer aldığı üzerine arkadaşlarınızla tartışınız.

NOT EDELİM

Kurban keserken hayvan incitilmemeli. Yemek ve nefes borusu ile can damarı kesilip kanı tamamen boşalıp canı çekilene kadar beklenmelidir. Acele edilerek bıçağın ağzı hayvanın boğazına sokulmamalı ve bilek sınırları kesilmemelidir.

“Ey Allahım, dostun İbrâhim’den ve habibin Muhammed’den kabul buyurduğun gibi benden de kabul buyur.”

Daha sonra tekbir getirilir ve hayvanı keserken,

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ

“En büyük olan Allah’ın adıyla” denir. Kurbanı kesen kişi ve kilse kurban sahibi de besmeleye katılır.

2.6. Mübarek Gün ve Geceler

Bazı önemli olaylar, gerçekleştikleri zamanlara önem ve değer katar, diğer zaman dilimlerinden farklı hâle getirir. İslâm dininde mübarek gün ve geceler; Cuma, Ramazan ve Kurban bayramları, aşure günü ile kandil gecelerinden oluşmaktadır. Bu vakitlerde yapılacak ibadet ve iyiliklerin diğer zamanlarda yapılanlardan kat kat fazla sevaba vesile olacağı müjdelenmiştir.

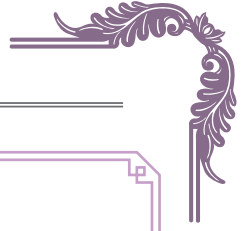
Ramazan ayında saklı olan kadir gecesini, Kadir Suresi 3.ayetinde "bin aydan hayırlı" olduğu vurgulanmıştır. Bin ay kaç yıldır? Hesaplayınız.

PAYLAŞALIM

Kandil geceleri çevrenizde ne tür etkinliklerle kutlanmaktadır? Gözlemlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Cuma, İslâm dininde çok önemli kabul edilen haftalık toplu ibadet günüdür. Gerek fert gerekse toplum olarak Müslümanlar açısından büyük önem taşıyan Cuma günü âdeti bir bayram günü kabul edilmiştir. Hz. Peygamber, “Güneşin doğduğu en hayırlı gün cumadır.”²⁸ sözüyle bu günün özelliğini dile getirmiştir. Başka bir hadiste bu günde yapılan duaların kabul edileceği bir anın (icabet saati) bulunduğu haber verilmektedir.

İslam dininde Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı olmak üzere iki bayram vardır. Bayramlarda dini duygular pekişir, bireyler arasındaki birlik ve beraberlik güçlenir. Dinî bayramlar, insanlar arasındaki dostlukları ilerletmeye vesile olur. Bayramlaşma sayesinde, gergin ve soğuk ilişkiler yumuşar, kırgın, dargın ve küskünler barışır.

NOT EDELİM

Peygamberimiz, Hz. Aişe validemize Kadir Gecesi'nde şöyle dua etmesini söylemiştir:

“Allah'ım! Sen affedicisin, affetmeyi seversin, beni affet.” (Tirmizî, Daavat, 89.)

Aşure (aşûra), kameri takvime göre muharrem ayının onuncu günüdür. Bu günde tutulması tavsiye edilen oruca “aşûra orucu” denir. Toplumumuzda muharrem ayında ve özellikle bu ayın onuncu gününden itibaren “aşure” adı verilen bir tatlı pişirilerek dağıtılır. Bu gelenek, hayır işlemek ve gönül almak için güzel bir vesiledir. Peygamber Efendimiz Muharrem ayının dokuz, on ve on birinci günlerinde oruç tutulmasını tavsiye etmiştir.²⁹

Müslümanlar Cuma ve bayramlar dışında bazı gün ve gecelerde dini, tarihi olayları hatırlayarak bu zaman dilimlerini değerlendirirler. Toplumumuzda “kandil geceleri” olarak bilinen beş gece şunlardır: Mevlit, Regaib, Mi'rac, Berat ve Kadir. Osmanlı döneminde camiler aydınlatılıp minarelerde kandiller yakılarak kutlandığı için bu gecelere kandil geceleri denilmiştir. Bu gecelerin kutlanma tarihleri kameri takvime göre şu şekilde belirlenmiştir; Mevlit Kandili Rebiülevvel ayının on ikinci gecesi, Regaib Kandili Receb ayının ilk Cuma gecesi, Mi'rac Kandili Receb ayının yirmi yedinci gecesi, Berat Kandili Şaban ayının on beşinci gecesi, Kadir Gecesi ise Ramazan ayının yirmi yedinci gecesidir. Receb, Şaban ve Ramazan aylarını birlikte ifade etmek için üç aylar tabiri de kullanılır.

Regaip Kandili, Receb ayının ilk Cuma gecesinde kutlanır. Regaip kelimesi sözlükte “kendisine rağbet edilen şey, bol ve değerli bağış” anlamındadır. Dini bir terim olarak “bol sevap ve mükafat, faziletli amel” anlamına gelir. Müslümanlar Regaip Kandili'nde Allah'ın rahmetine sığınarak ondan bağışlanma isterler. Böylece Receb, Şaban ve Ramazan ayını kapsayan üç aylara hazırlanmış olurlar.

NOT EDELİM

Mevlit kandili Hz. Peygamber'in doğumu münasebetiyle kutlanır. Bu gecede Peygamberimizi tanıtan toplantılar ve konuşmalar yapılır. Kur'an-ı Kerim ve mevlit okunarak dua ve ibadet edilir. Ayrıca her yıl Hz. Peygamber'in doğumu vesilesiyle Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri düzenlenmektedir.

Receb ayının yirmi yedinci gecesinde Miraç Kandili kutlanır. Hz. Muhammed, bu gece Mekke'den alınmış ve Kudüs'e getirilmiştir. Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'dan ayrılarak göklere yükseltilmiştir. Bu geceye, göklere yükselmek anlamına gelen “Miraç” adı verilmiştir. Ayrıca bu gecede beş vakit namaz Müslümanlara farz kılınmış, Hz. Peygambere, Allah'a şirk koşmadıkları sürece ümmetinin günahlarının bağışlanacağı müjdesi verilmiştir.³⁰

BİLİYOR MUSUNUZ?

Osmanlı padişahı II. Selim döneminden itibaren, mübarek gecelerde camiler aydınlatılarak, minarelerde kandiller yakıldığı için bu gecelere kandil geceleri denilmiştir.

29 Buhârî, Savm, 69

30 Müslim, İmân, 279

Üç ayların ikincisi olan Şaban ayının on beşinci gecesinde Berat Kandili kutlanır. Berat Kandili adını Allah'ın günahkarları affetmesinden alır. Bu nedenle Müslümanlar bu gecede günahlarının bağışlanması için Allah'a tevbe ve dua ederler. İslam alimleri arasında Duhân Suresinin 3. ayetinde sözü edilen "mübarek gece"nin Berat olduğu görüşünde olanlar da vardır. Hz. Peygamberin bu gecede ibadetle meşgul olmayı ve gündüzünde oruç tutmayı teşvik ettiği nakledilir.

Müslümanlarca kutlanan mübarek gecelerin en önemlisi Kadir Gecesidir. Kadir kelime olarak; değer, kıymet ve itibar anlamlarına gelir. Kadir Gecesi değerini Kur'an-ı Kerim'in o gece indirilmeye başlanmasından alır. Bu gecenin zamanıyla ilgili farklı rivayetler varsa da Ramazan ayının yirmi yedinci gecesini olduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Kadir Gecesi'nin önemi şöyle dile getirilmiştir: "Biz onu (Kur'an'ı) Kadir Gecesi'nde indirdik. Kadir Gecesi'nin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır. O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar. O gece esenlik, gün ağarınca kadar sürer."³¹

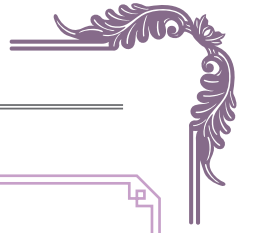
Mübarek gün ve geceler, dinî hayatın daha canlı hâle gelmesi, Müminlerin dini suçlarının güçlenmesine zemin hazırlayan fırsatlardır. Bu vakitler için belirlenmiş özel ibadet şekilleri yoktur. Bu zaman dilimlerini değerlendirmek için Müslümanlar gündüzleri oruç tutarak, geceleri ise namaz kılarak, Kur'an okuyarak ve dua ederek geçirirler. Maddi durumu iyi olanlar, mübarek gün ve gecelerde ihtiyaç sahiplerine yardım ederler. Komşular ve akrabalar çeşitli ikramlarla birbirlerinin kandillerini kutlarlar.

Dolayısıyla mübarek gün ve geceler, insanlar arasındaki sevgi ve merhamet duygularının gelişmesine, toplumsal birlik ve beraberliğe katkı sağlar. Din görevlileri bu türdeki gün ve gecelerde camiye gelen cemaate faydalı olabilmek için gerekli hazırlıkları yapmalıdır. O günün veya gecenin önemini ifade eden vaaz, Kur'an tilaveti, ilahiler ve duadan oluşan bir program hazırlamalıdır.

GRUP ÇALIŞMASI YAPALIM

Sınıfınızda beş grup oluşturarak kandil gecelerini aranızda paylaşınız. Grup olarak size düşen kandil gecesini için camide uygulayabileceğiniz bir program hazırlayınız. Hazırladığınız programı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

31 Kadir Suresi, 1-5. ayetler

BİLGİ KUTUSU

Kur'an-ı Kerim'de dua örnekleri:

- **"... Rabb'imiz! Bize dünyada iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi ateş azabından koru..."** (Bakara suresi, 201. ayet.)
- **"Rabb'im! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle. Ey Rabb'imiz! Duamı kabul et."** (İbrahim suresi, 40. ayet.)
- **"Rabb'imiz! Hesabın görüleceği gün beni, anne babamı ve müminleri bağış- la!"** (İbrahim suresi, 41. ayet.)
- **"...Rabb'im! Yüreğime genişlik ver. İşimi kolaylaştır."** (Tâ-Hâ suresi, 25-26. ayetler.)
- **"...Rabb'im! İlmimi artır."** (Tâ-Hâ suresi, 114. ayet.)
- **"...Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni Müslüman olarak öldür ve beni salihler arasına kat!"** (Yûsuf suresi, 101. ayet.)

Hadislerde dua örnekleri:

- *"Ey Allah'ım! Seni sevmeyi, sevdiklerini sevmeyi ve seveceğin işler yapmayı nasip et..."* (Tirmizî, Daavat, 73.)
- *"Allah'ım! Beni doğru yola iletmeni, ahlakımı güzelleştirmeni ve gönül zenginliği vermeni sana karşı gelmekten sakındırmanı istiyorum."* (Müslim, Zikir, 72.)
- *"Allah'ım! Fayda vermeyen ilimden, ürpermeyen kalpten, aç gözlülükten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım."* (Müslim, Zikir, 73.)
- *"Beni, iyilik ettiği zaman sevinen, kötülük ettiği zaman pişman olanlardan eyle."* (İbn Mace, Edeb, 57.)

2.7. Ad Koyma Merasimi

İsim, kişinin toplumda bilinmesi ve tanınması için kullanılan bir simge özelliği taşır. Dünyaya gelen bir çocuğa verilecek isim, onun yetişeceği toplumda alay konusu yapılmayacak ve onu küçük düşürmeyecek isimlerden olmalıdır. Bu nedenle anne-babalar çocuklarına güzel ve anlamlı isimler vermelidir. Hz. Peygamber, "Siz kıyamet gününde hem kendi adınızla, hem de babalarınızın adıyla çağırılacaksınız; bu sebeple kendinize güzel adlar koyun." buyurmuştur.³²

"Sizler kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız. Çocuklarınıza güzel isimler verin."
(Ebu Dâvud, Edeb, 69)

32 Ebû Dâvûd, Edeb, 61

PAYLAŞIM

Aile büyüklerinizden adınızın nasıl bir merasimle konulduğunu öğrenerek edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Abdestli olarak ismi konacak olan bebeği kucağına alır; sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okur. Daha sonra bebeğe ismiyle seslenilir. Şura Suresi'nin 49-53. ayetleri aşır olarak okunduktan sonra şöyle dua edilebilir:

“Ya Rabbi! Bu yavruya verdiğimiz ismi, kendisi hakkında hayırlı eyle. İsmine leke getirecek, kendini utandıracak davranışlardan koru. İsmi ile mutlu ve huzurlu eyle. Bu çocuğun ana-babasına itaatli, vatanına ve tüm insanlığa faydalı olarak yetişmesini nasip eyle. Kendisine ve ana-babasına, uzun ve hayırlı bir ömür, geniş rızık ihsan eyle”. İslam'a ve Müslümanlara hayırlı hizmetlerde bulunmayı nasip eyle. Duadan sonra anne-baba tebrik edilir.

Maddi durumu yerinde olanlar için Allah'ın vermiş olduğu çocuk nimetine karşı bir şükür olarak çocukların doğumlarının yedinci gününde kurban keserek ikram etmek Şafilere göre sünnet Hanefilere göre müstehaptır. Bu kurbanı akika adı verilir. Aynı gün saçları traş edilerek çocuğa isim konması ve kesilen saçların ağırlığına gümüş veya altının sadaka olarak verilmesi de müstehap kabul edilmiştir.

2.8. Sünnet Merasimi

Semavi dinlerde Hz. İbrahim'den itibaren uygulanmakta olan sünnet geleneği İslamiyet'te de devam etmiştir. Sünnet Hz. Peygamber'in hadislerinde fitrat gereği yapılan işler arasında sayılmıştır.³³ Toplumumuzda sünnet törenlerine önem verilmiş, sünnet vesilesiyle ziyafet verilmesi ve mevlit okutulması yaygın bir gelenek hâline gelmiştir. Sünnet töreninde, önce anne-baba tebrik edilir. Çocukları iyi yetiştirmenin önemini anlatan kısa bir konuşma yapılır. Bu konuşmada Peygamber Efendimizin hayat tarzı üzere yaşamanın gereğine de işaret edilir. Sünnet olan çocuğun hayırlı bir evlat olması ve başka mutlu günlerinin anne-babası tarafından görülmesi için dua edilir.

Sünnet töreninde aşır olarak Teğabün Suresi'nin 14-18. ayetleri veya Lokmn Sûresi 13-19.ayetleri okunduktan sonra şu dua yapılabilir: “Ya Rab! Peygamberimizin sünnet-i seniyyesine uyarak yavrusunu sünnet ettiren bu kardeşimizin amelini kabul eyle, günahlarını bağışla. Evladını kendisine, ailesine, yakınlarına, milletine, insanlığa hayırlı ve faydalı eyle. Salih evlat olarak yetişmesine yardım eyle. Ya Rab! Sünnet olan yavrumuza acı ve ızdırıp çektirme. Onu lütfunla ve merhametinle sevindir. Sünnet olan evladımızı Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'in nurlu ve kutlu yolundan ayırma. Onun yüce ahlakından nasiplenerek, İslâm ahlakı ile yetişmesini nasip eyle. Cümlemizin yavrularını Kur'an ve sünnetin ışığından ayırma. Ya Rabbi! Çocuklarımızı görünür görünmez kaza ve belalardan koru. Sevgi ile büyüyerek bütün insanlığın esenliği için çalışan birer yetişkin olmalarını lutfeyle. Âmin.”

*Peygamberimiz sünnet olmanın fitrattan olduğunu buyurmuştur.
(bkz. Buhâri, Libas, 51, 63, 64)*

33 Buhâri, Libâs, 63, 64

2.9. Nişan ve Nikâh Merasimi

Kişi ve toplum hayatında önemli yeri olan evlenme gibi bir hadiseyi kutlama arzusu nikâh törenlerinin uygulanmasına zemin hazırlamıştır. Düğün dolayısıyla verilen yemeğe “velime” adı verilmiştir. Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) velimeyi tavsiye etmiştir. Velimede gösteriş ve israftan uzak durarak herkes kendi imkânları çerçevesinde ikramda bulunmalıdır.

Nişan ve söz kesme gibi törenlerde dinimizin evlilik kurumuna verdiği önemi anlatan bir konuşma yapılır. Kısa bir aşır okunduktan sonra şöyle bir dua yapılır:

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا
مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

“Ya Rabbi! Bu genç kardeşlerimizin nişanlarını kendileri ve aileleri için hayırlı ve mübarek eyle! Gençleri ve ailelerini fitne ve fesattan muhafaza eyle! Bu kardeşlerimizin nişanlarını düğün ile taçlandır ya Rabbi! Bu hayırlı işlerinde kendilerine kolaylıklar nasip eyle! Dualarımızı kabul eyle, bizlere sağlık ve afiyet ihsan eyle ya Rabbi!” Nişan törenlerinde nikâh duası da okunabilir.

Nikâh merasimi için gerekli şartlar sağlandıktan sonra bu merasimi icra edecek kişi, Nur Suresi'nin evlenme ile ilgili 32-34. ayetlerini okur; Hz. Peygamberin “Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimle amel etmezse o benden değildir.”³⁴ hadisini zikrederek, nikâhın şartlarından, aile kurmanın ve evliliğin öneminden bahseder. Eşlerin birbirlerine karşı hak ve sorumlulukları hatırlatılır. Ayrıca nikâh kıyacak kişinin nikâh törenine başlamadan önce resmi nikâhın kıyılmış olmasını bir şart olarak aramalıdır.

Nikâh şöyle kıyılır: Nikâhı kıyacak kimse gelinin, damadın ve babalarının isimleriyle şahitlerin ad ve soyadlarını not alır. Aralarında anlaştlıkları mehir miktarını ve muaccel (peşin) mi müeccel mi olduğunu öğrenir. Önce geline, “..... kızı.....Hanım! Allah'ın emri, Peygamber Efendimizin sünneti üzere, oğluBey'i anlaştlığınız mehir-i müeccel veya mehir-i muaccel³⁵ ile hiç-

*"Nikâhı ilan edin ve onu meşicillerde yapın..."
(Tirmizî, Nikâh, 6)*

NOT EDELİM

“Nikâh sünnetimdir. Sünnetime göre hareket etmeyen benden değildir. Evleniniz ve çoğalınız... Evlenmek benim yolumdur.”

(İbn Mace, Nikâh, 8.)

“ Kim evlenirse, dininin yarısını elde etmiş olur. Diğer yarısı için de Allah'tan korksun”

(Hakim, Müstedrek, Nikâh, 28)

Yukarıdaki hadislerde anlatılmak istenen nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

34 İbn, Mace, Nikâh, 1

22 Buhârî, Nikâh, 68

35 mehir-i müeccel: Daha sonra verilecek mehir. mehir-i muaccel: Peşin verilen mehir demektir.

bir baskı altında olmadan özgür iradenizle eş olarak kabul ettiniz mi?” diye sorar. Gelinin “Evet kabul ettim” demesi istenir. Daha sonra damada “.....oğlu.....Bey! Allah’ın emri, Peygamber Efen-
dimizin sünneti üzere..... kızıhanımı anlaştığınız
mehr-i müeccel veya mehr-i müacel ile eşliğe kabul ettiniz mi?”
diye sorar. Damadın “Evet Kabul ettim” demesi istenir. Daha son-
ra şahitlere döner ve “Siz de bu nikâh akdine şahit misiniz?” diye
sorar ve nikâh duası ederek nikâh akdini tamamlar.

Nikâh Duası

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. وَالصَّلَاةُ
وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ هَذَا الْعَقْدَ مَيْمُونًا
مُبَارَكًا. وَجْعَلْ بَيْنَهُمَا أَلْفَةً وَمَحَبَّةً وَ قَرَارًا. وَلَا تَجْعَلْ بَيْنَهُمَا نَفْرَةً وَفِتْنَةً وَفِرَارًا. اللَّهُمَّ أَلْفَ
بَيْنَهُمَا كَمَا أَلْفَتْ بَيْنَ آدَمَ وَ حَوَاءَ. وَكَمَا أَلْفَتْ بَيْنَ مُحَمَّدٍ وَخَدِيجَةَ الْكُبْرَى. وَكَمَا أَلْفَتْ بَيْنَ
عَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ الزَّهْرَاءَ. اللَّهُمَّ اعْطِ لَهُمَا أَوْلَادًا صَالِحًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَعُمُرًا طَوِيلًا. اللَّهُمَّ رَبَّنَا
هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا. رَبَّنَا إِنَّا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي
الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ.
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Allah’a hamd olsun. Peygamberimiz Hz. Muhammed’e, ailesine ve ashabına salat ve selam olsun.

Allahım! Bu evlilik akdini mübarek eyle. Bu çift arasında güzel geçim, sevgi ve evliliklerinde sebat nasip eyle, aralarında nefret, geçimsizlik ve ayrılığa fırsat verme.

Allahım! Bu çiftte Hz. Adem ile Hz. Havva; Hz. Muhammed (a.s.) ile Hz. Hatice ve Hz. Ali ile Hz. Fatıma arasındaki ülfet gibi, geçim ve kaynaşmayı lütfeyle. Bize ve onlara hayırlı çocuklar, uzun ömür ve geniş rızıklar lütfeyle.

Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah’a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle”

Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik, güzellik ve nimet ver, ahirette de iyilik, güzellik ve nimet ver ve bizi cehennem azabından korusun.”

(Allah’ım! Huzurunda nikâhlarını kıydığımız şu iki genci hayatları boyunca mutlu eyle; ömürlerine bereket, vücutlarına sağlık, ihsan eyle. Ahlaklarını güzelleştir, kendilerini İslâm’ın yolundan ayırma; şeytanın ve kötü insanların arkadaşlığından muhafaza eyle. Günahlarını bağışla ey bağışlaması bol Rabbimiz! Allahım! dualarımızı kabul buyur. Rabbimiz! Bizi cehennem azabından korusun.)

2.10. Hacı Uğurlama Merasimi

Hac, İslam dininin, üzerine inşa edildiği beş esastan biridir. Her sene dünyanın değişik bölgelerinden yüzbinlerce Müslüman Mekke'de Kâbe'yi ziyaret etmek, arafe günü diğer hacı adaylarıyla Arafat'ta toplanıp dua etmek ve Medine'de Hz. Muhammed'in mübarek kabrini ziyaret etmek için yakınlarını, evlerini ve işlerini geride bırakıp kutlu bir yolculuğa çıkar. Hac yolculuğu ile ilgili hazırlıklara aylar öncesinden başlanır. Hacı adayları tanıdıkları ve akrabalarıyla vedalaşır ve helalleşir. Yolcululuğa çıkılacağı zaman da uğurlama törenleri yapılır. Hacı adaylarının uğurlanması coşkulu ve manevi hislerle dolu anları yaşanmasına vesile olur.

"İnsanlar arasında hacca ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler."
(Hacc Suresi, 27.ayet)

Hac ibadetinin dua ile çok yakın bir ilişkisi vardır. Aslında bu ibadetin bütün safhalarında çeşitli şekillerde dualara yer verilmiştir. Hac yolculuğuna çıkılacağı zaman dua ile başlanması da bu ibadetin ruhuna uygundur. Bu mukaddes yolculuğa çıkanları uğurlama esnasında hac ibadetinin anlamı üzerine kısa bir konuşma yapılarak dua edilir.

Örnek Bir Hacı Uğurlama Duası

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ
فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا

Duanın anlamı: Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Salât ve selam Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.), O'nun ümmetinin ve sahabelerinin hepsine olsun. Zarar verici sıfatındaki kovulmuş şeylerden Allah'a sığınırım. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

"Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi, elbette Mekke'de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâ'be'dir. Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır. Oraya kim girerse, güven içinde olur. Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır..." (Al-i İmran, suresi 96-97.ayetler)

Ya Rabbi! Senin emirlerine ve davetine uyarak hac yolculuğuna çıkan, Kâbe'yi ziyarete hazırlanan, Kutlu Elçinin mescidini ve mübarek kabrini ziyarete niyetlenen kardeşlerimize kolaylıklar ihсан eyle! Hacca giden kardeşlerimize senin rızana uygun vakit geçirmelerini, senin razı olacağın ameller işlemlerini nasip eyle! Safa ile Merve arasında sa'y yapıp, zemmey suyundan kana kana içmeyi nasip eyle ya Rabbi! Duaların kabul olduğu, günahların bağışlandığı yaşlı gözlerle açılan ellerin boş dönmediği Arafat'ta vakfeye durmayı bu kullarına da nasip eyle Ya Rabbi! Efendimizin Ravza-i Mutahhara'sını ziyaret etmeyi nasip eyle! Günahlarından arınmış olarak tertemiz bir şekilde evlerine sağlık ve afiyetle dönmeyi nasip eyle ya Rabbi! Şu anda el açıp dualarımıza amin diyen kardeşlerimize de en kısa zamanda o mübarek yerleri ziyaret etmeyi lutfeyle ya Rabbi! Allahım! Senden bu dünyada ve ahirette iyilik istiyoruz, günahlarımızı bağışla. Sevgili Peygamberimizin şefaatine nail eyle bizleri! Âmin.

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَلْفَاتِحَةً مَعَ الصَّلَوَاتِ

"Vatan sevgisi imandandır."
(Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, 1102)

2.11. Asker Uğurlama Merasimi

Askerlik, yurdumuzun düşman saldırısından korunması için belli bir yaşa gelen her erkek Türk vatandaşının yerine getirmekle yükümlü olduğu bir görevdir. Peygamberimiz, Allah yolunda olma bilinciyle nöbet tutan bir mümine büyük mükafatların verileceğini müjdelemiştir.³⁶ Din, can, akıl, ırz, mal, vatan ve bayrak gibi değerleri düşmanlara karşı korumak için mücadele etmeye cihad adı verilir. Allah yolunda, savaşırken ölenlere "şehit" sağ kalanlara da "gazi" denir. Peygamberlerden sonra derecesi en yüksek olanlar şehitlerdir. Şehitler, Yüce Allah'ın sevgili kullarıdır. Cennette, onlar için sonsuz nimetler hazırlanmıştır. Al-i İmran Suresi'nin 169. ayetinde şöyle buyrulmaktadır:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أَحْيَاءُ
عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

"Siz, Allah yolunda ölenleri, sakın ölüler sanmayın. Bilakis onlar, Rableri katında diridirler. (Onlar, cennet nimetleriyle) rızıklanırlar.³⁷"

HATIRLAYALIM

15 Temmuz 2016 gecesini ülkemizde anayasal ve demokratik devlet düzenini ve temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik hain bir darbe teşebbüsü yaşanmıştır. Bu kalkışma, milletimizin devletine ve demokratik iradesine sahip çıkmasıyla engellenmiştir. Vatanimize ve milletimize karşı düzenlenen bu darbe teşebbüsüne karşı hiç çekinmeden ağır silahlar karşısında canlarını ve mallarını siper eden kaharman vatandaşlarımızdan kimisi şehit düşmüş, kimisi de gazi olmuştur.

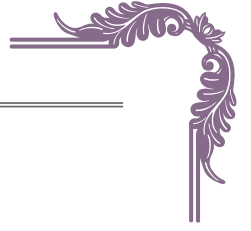
TARTIŞALIM

Askerlerimize niçin Mehmetçik ismi verilmiştir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Gençlerimizi askere uğurlamak için törenler düzenlenmesi ülkemizde gelenek hâline gelmiştir. Milletimiz böyle ulvi bir göreve evlatlarını dualar eşliğinde uğurlamaktadır. Bu törenlerde yörenin örf ve âdetlerine, dini geleneklerimize uygun eğlenceler de düzenlenir. Ancak bu eğlencelerde taşkınlık yapmak, günaha bulaşmak ve başkalarını rahatsız etmek doğru değildir.

23 Nesai, Cihad, 39

37 Al-i İmran suresi, 169.ayet

Asker uğurlama törenlerinde dua eden kişi askerliğin önemini belirten bir konuşma yapar. Daha sonra dua eder ve tekbirlerle gençleri askere uğurlar.

NOT EDELİM

Aşağıda yer alan dua metnini okuyunuz.

Ya Rabbi! Genç kardeşlerimizi vatanî görevlerine uğurlamak üzere toplanmış bulunuyoruz. Sınır boylarında nöbet tutmanın nafiye ibadetten faziletli olduğu şuuru ile görevlerini yapmalarını onlara nasip eyle! Onlara güç, kuvvet, sabır ve sağlık vererek vatanı en güzel şekilde koruma azmini lütfeyle! Bu gençlerimizi ve cümlemizi, her türlü görünür görünmez kaza ve belalardan felaketlerden afetlerden merhametinle muhafaza et ya Rabbi!

Allahım! Din, vatan, namus ve millet uğrunda hizmet verenleri iki cihanda aziz eyle, onları her türlü hayırlı işlerinde muvaffak eyle! Bu aziz vatanı korumak ve İslâm sancağını dalgalandırmak için cephe-den cepheye koşan ve bu uğurda canını feda eden bütün şehitlerimizin ruhlarını şâd eyle ya Rabbi! Din ve vatan uğruna evladını feda eden, "Ölürsen şehit, kalırsan gazi; haydi yolun açık olsun." diyerek uğurlayan anne-babaları ve uzaktan ve yakından bu merasime katılan cemaati iki cihanda aziz eyle ya Rabbi! Allahım! Bu mehmetçiklerimizin annelerinin, babalarının, kardeşlerinin, eş ve çocuklarının, akrabalarının ve dostlarının onlar için yapmış oldukları duaları kabul eyle! Dinimize, devletimize ve milletimize kötülük etmek isteyenlere fırsat verme! Vatanımızı ve milletimizi her türlü tehlikelerden korusun ya Rabbi!

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الْفَاتِحَةَ مَعَ الصَّلَوَاتِ

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

Cevaplayalım

1. Dua ederken nelere dikkat edilmelidir? Belirtiniz.
2. Mübarek gün ve gecelerde neler yapılmalıdır? Örnekler veriniz.
3. Ad koyma töreni nasıl gerçekleşir? Bilgi veriniz.
4. Sünnet merasiminde dua eden kişinin üzerine düşen görev nedir?
5. Hacı uğurlama merasiminde dua edecek kişi neler yapar? Söyleyiniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi mübarek geceler arasında yer almaz?

- A) Rebiülevvel ayının 12. gecesi
- B) Muharrem ayının son perşembe gecesi
- C) Recep ayının ilk cuma gecesi
- D) Şaban ayının 15. gecesi
- E) Ramazan ayının 27. gecesi

2. Mevlit merasimlerinde okunan “Vesiletü’n-Necat” adlı naatın yazarı kimdir?

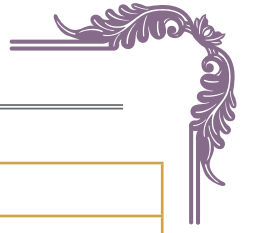
- A) Kâtip Çelebi
- B) Mehmet Âkif Ersoy
- C) Süleyman Çelebi
- D) Necip Fazıl Kısakürek
- E) Evliya Çelebi

3. Aşağıdakilerden hangisi dua için söylenemez?

- A) Kişi kendisi duyabileceği bir sesle dua etmelidir.
- B) Duanın sonunda âmin denilmelidir.
- C) Dua ederken eller yukarı kaldırılmalıdır.
- D) Duaya Allah’a şükrederek ve Peygamberimize salavat getirilerek başlanmalıdır.
- E) Dua camide yapılmalıdır.

4. Aşağıdakilerden hangisi açılış veya uğurlama törenlerinde yapılacak konuşmalarda dikkat edilecek hususlardan biri değildir?

- A) Konuşma mutlaka din görevlisi tarafından yapılmalıdır.
- B) Konuşma, yapılan işin anlam ve önemine uygun olmalıdır.
- C) İnsanlara moral verici nitelikte olmalıdır.
- D) Konuşmada dinimizin öğütlerine yer verilmelidir.
- E) Konuşmanın uzun olmaması gerekir.

C. Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanı “D”, yanlış olanı “Y” ile işaretleyiniz.

Yanlış mı? (Y)	Dua eden insan, isteklerini hiçbir aracıya ihtiyaç duymadan doğrudan Allah’a iletmelidir.
	Çeşitli törenlerde yapılan dualar mutlaka Arapça olmalıdır.
Doğru mu? (D)	Yemek duası, verdiği nimetlerden dolayı Allah’a şükürün bir ifadesidir.
	İsim konacak olan çocuğun sağ kulağına ezan okunur, sol kulağına kamet getirilir.
	Dinimize göre çocukları sünnet ettirmek Müslümanlığın alametidir.

Ç. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen ifadelerden uygun olanları ile doldurunuz.

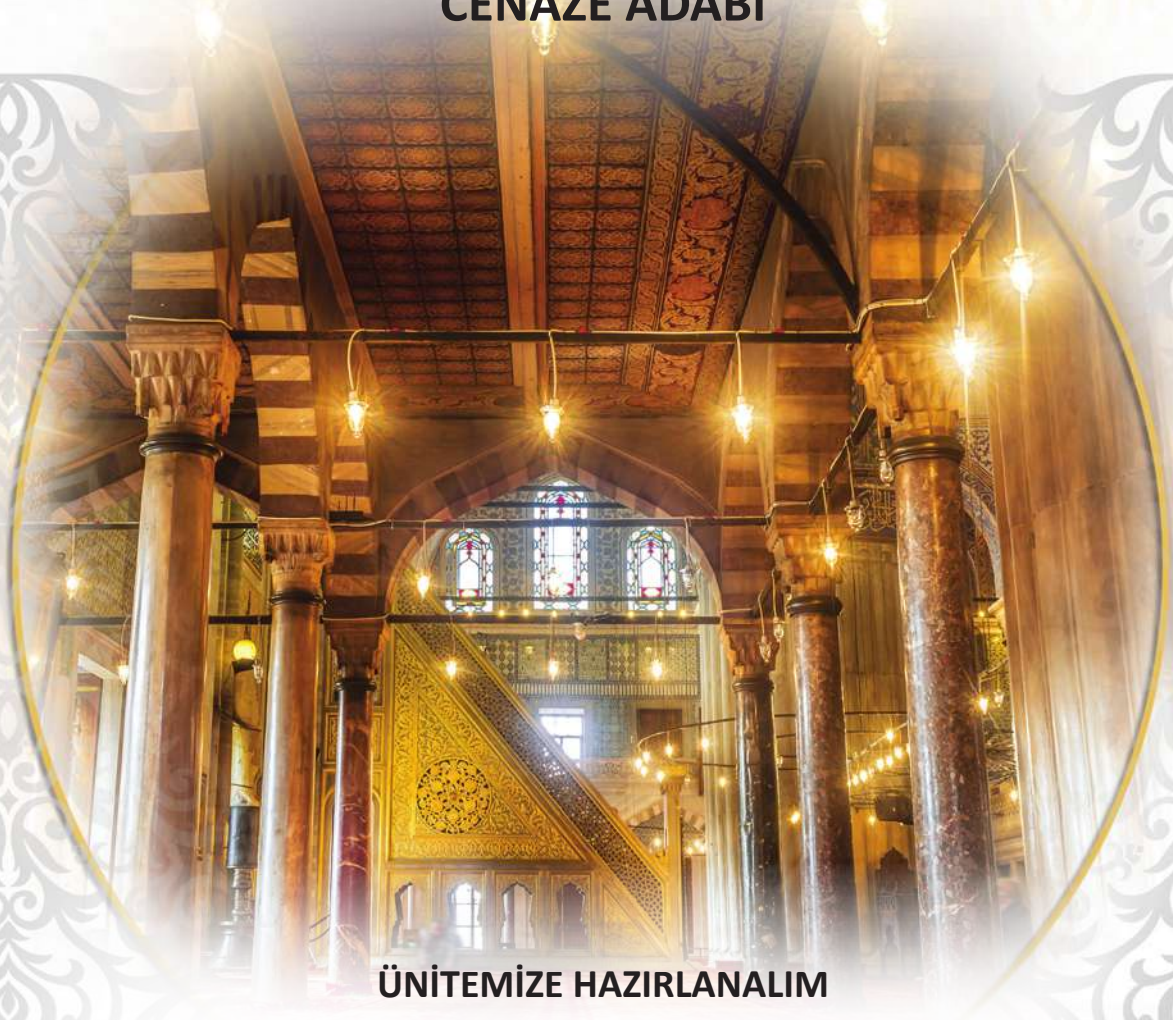
Boşlukları dolduralım	tevbe hatim âmin Kutlu Doğum Bismillahi Allahu Ekber mevlit	1. Kur’an-ı Kerim baştan sona okunduktan sonra yapılan duaya duası denir.
		2. Kurbanlık hayvan kibleye doğru ve sol tarafı üzerine yatırılır ve diyerek kesilir.
		3. İnsanın işlediği bir günahattan pişmanlık duyarak Allah’a söz vermesi ve ondan af dilemesine.....denir.
		4. Duadan sonradiyerek ellerimizi yüzümüze sürmeliyiz.
		5. Mevlit Kandili’ne rastlayan hafta, ülkemizdeHaftası olarak kutlanır.

6. ÜNİTE CENAZE ADABI

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. “Kefen, defin, teçhiz, tekfin, taziye ve telkin” kelimelerinin anlamlarına sözlükten bakınız.
2. Ölen kişinin ardından yapılan işleri bir din görevlisi ile konuşunuz.
3. Ölüme hazırlıklı olmak ne demektir? Konuyla ilgili hadisleri araştırınız.

1. Vefat Anında Yapılması Gerekenler

Ölüm, yeryüzündeki bütün canlılar için geçerli olan ilahî bir kanundur. Bu nedenle onu değiştirmeye yüce Allah'tan başka hiç kimsenin gücü yetmez. Kur'an-ı Kerim'de ölümün kaçınılması mümkün olmayan bir gerçek olduğu şöyle vurgulanır:

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ...

“De ki: Kaçıp durduğunuz ölüm, muhakkak sizi bulacaktır...”¹

أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمْ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ
مُشِيدَةٍ ...

“Nerede olursanız olun sağlam ve güçlendirilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır...”²

Peygamber Efendimiz de ölüm hakkında ümmetini her fırsatta uyarmıştır. “Ensar’dan bir kişi Hz. Peygamber’e gelerek şöyle sordu: ‘Ey Allah’ın Resülü! Müminlerin hangisi daha faziletlidir?’ Hz. Peygamber, ‘Ahlak bakımından en güzel olanları.’ buyurdu. Sonra adam, ‘Müminlerin hangisi daha akıllıdır?’ diye sordu. Hz. Peygamber, ‘Ölümü en çok hatırlayıp nefsini hesaba çekenleri ve ölümden sonrası için en güzel şekilde hazırlananları. İşte onlar en akıllı olanlardır.’ şeklinde cevap verdi.”³

KONUŞALIM

“Yeryüzünde bulunan her şey fanidir.”

(Rahman Suresi, 26. ayet)

Yukarıdaki ayeti de dikkate alarak yaratılmış olan tüm varlıkların sonlu olduğunu bilmenin insanların davranışlarını nasıl etkilediği hakkında arkadaşlarınızla konuşunuz.

İslâm inancı bakımından ölüm bir son değil, yeni bir hayatın başlangıcıdır. İnsan ne zaman, nerede ve nasıl öleceğini bilmediğine göre her an ölüme hazır olmalıdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v) ölümü unutmamayı, Allah’ın razı olduğu iş ve davranışlarla ona hazırlanmayı ve Allah’ın rahmetinden ümit kesmemeyi tavsiye etmiştir. Çekilen sıkıntı ne kadar şiddetli olursa olsun ölümün arzu edilmesini hoş görmemiştir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

- 1 Cuma suresi 8. ayet
- 2 Nisa suresi 78. ayet
- 3 İbn Mâce, Zühd, 31

"Hiçbiriniz başına gelen bir zarar ve felaket sebebiyle asla ölümü temenni etmesin! Eğer buna mecbur kalırsa şöyle desin; Allahım! Hayat hakkımda hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat; ölüm hakkımda hayırlı olunca da benim ruhumu al!"⁴

Neylersin ölüm herkesin başında.
Uyudun uyanmadın olacak
Kim bilir, nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak,
Taht misali o musalla taşında.
Cahit Sıtkı TARANCI
Otuz Beş Yaş, s. 189
Şiirin ana teması nedir?

"Her nefis bir gün mutlaka ölümü tadacaktır..."
(Ankebût Suresi, 57.ayet)

Vefat eden bir Müslümana karşı diğer Müslümanların yerine getirmeleri gereken bir takım dinî sorumluluklar vardır. Bu sorumluluklar aynı inancı paylaşmanın ve Müslümanlardan oluşan bir toplum içinde birlikte yaşamanın bir gereğidir. Vefat eden kişinin yakınları, komşuları ve tanıdıkları tarafından yerine getirilmesi gereken görevlere Allah Resulü (s.a.v) hem hadis-i şeriflerinde işaret etmiş hem de kendi davranışlarıyla örnek olmuştur. Vefat eden kişinin yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması, kabre yerleştirilmesi (defin), borçlarının ödenmesi, vasiyetinin yerine getirilmesi, mirasının hak sahiplerine dağıtılması ve vefat eden kişinin yakınlarına taziyede bulunmak bu görev ve sorumlulukların başlıcalarıdır.

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

"Her nefis ölümü tadacaktır."⁵

Son nefesine yaklaşmış ve ölmek üzere olan Müslümana "muhtazar" denir. Bu durumdaki bir kişi ziyaret edilir, kendisine ve yakınlarına sabır tavsiyesinde bulunulur. Ayrıca bu kimsele-ri; akraba, dost ve komşuları ziyaret ederek helallik alırlar. Ölüm anı, dünya hayatının sonu ve ahiret hayatının başlangıcıdır. Bu açıdan ölüm döşeğindeki hastanın moralini yüksek tutmaya çalışmalı, ebedi yolculuğa ruhen hazırlanmasına yardımcı olunmalıdır. Hastaya söylenecek sözlere dikkat edilmeli, onu ümitsizliğe düşürücü, gönül kırıcı sözlerden kaçınılmalıdır. Allah'ın rahmetinden ve affından bahsedilmeli, mümkün olduğu kadar onun için dua edilmelidir.

"Hastaları ziyaret ediniz, aç olanı doyurunuz..."
(Bubarî, Cihad, 171)

4 Ebu Davud, Cenaiz, 13; Nesaî, Cenaiz, 1

5 Ankebut, 57.

KONUŞALIM

“Bir hastanın yanına girince ona sağlık ve uzun ömür temennisiyle onu rahatlatın. Zira böyle yapmak onun gönlünü hoş eder.”

(Tirmizi, Tıb, 35)

Yukarıdaki hadisi dikkate alarak hastaya moral verecek söz ve davranışlara örnek vererek arkadaşlarınızla konuşunuz.

İyileşme ümidi kalmamış hastaya, onu incitmeyecek bir şekilde, herhangi bir vasiyetinin bulunup bulunmadığı sorulur. Vasiyette bulunursa şahitler huzurunda yazılır. Ölmek üzere olan kişi, mümkünse yüzü kibleye gelecek şekilde sağ yanına çevrilir. Bu mümkün değilse, başı hafifçe yükseltilip ayakları kibleye doğru uzatılarak sırt üstü yatırılır. Eğer bu da mümkün değilse sıkıntı verilmeyecek şekilde en uygun konumda yatırılır. Ölüm döşeğindeki hastanın ağzı genellikle susuzluktan kurur. Hastanın hizmetinde bulunanlar bir miktar suyla sık sık onun ağzını ıslatmalı ve susuzluğunu gidermelidir.

Ölümü yaklaşmış olan kişiye sesli bir şekilde kelime-i tevhidin hatırlatılmasına telkin denir. Sevgili Peygamberimiz “Kimin son sözü ‘Lâ ilâhe illallah’ olursa, o kişi cennete girer”⁶ buyurmuştur. Dolayısıyla telkinde bulunmak sünnettir. Ancak kişiye söylemesi için ısrar edilmemeli, sadece yanında kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet okumalıdır. Bu telkin tevbeyi de içine alacak şekilde şöyle yapılabilir:

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ
وَأَتُوبُ إِلَيْهِ. أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

DEĞERLENDİRELİM

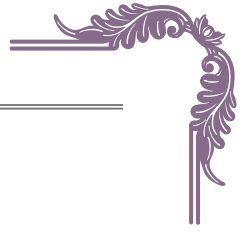
“Kimin son sözü ‘La ilabe ilallah’ olursa o kişi cennete girer.”
(Ebu Davut, Cenaiz, 16)

Yukarıdaki hadisi kelime-i tevhidi hatırlatmanın önemi açısından değerlendiriniz.

“Kendisinden başka ilah olmayan Allah’tan bağışlanma dileirim. O diri ve her şeyin varlığı kendisine bağlı olandır. Ona tevbe ederim. Şehâdet ederim ki Allah’dan başka ilah yoktur ve yine şehâdet ederim ki Muhammed (a.s) O’nun kulu ve resulüdür.”

Ölümü yaklaşmış kişinin yanında Yâsîn veya Ra’d surelerini okumak da tavsiye edilmiştir. Ölüm döşeğindeki kişinin yakın akrabalarına haber verilerek helalleşmelerine imkân verilmelidir.

6 Ebû Dâvûd, Cenâiz, 16

2 . Vefat Sonrası Yapılması Gerekenler

Vefat eden kişinin üzerinden elbisesi çıkarılır. Üzerine bir örtü yayılır, şişmemesi için karnının üzerine bıçak ve makas gibi gibi demirden bir cisim konur. Göz kapakları indirilir. Elleri yanlarına uzatılır, ayakları birleştirilip baş parmaklarından bir bez parçası ile bağlanır. Çenesi yine bir bez parçası ile başına bağlanır. Ölünün yanında güzel kokulu bir şey bulundurulur. Bu işlemler yapılırken şöyle dua etmelidir:⁷

بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ
اللَّهُمَّ يَسِّرْ عَلَيْهِ أَمْرَهُ وَ سَهِّلْ عَلَيْهِ مَا بَعْدَهُ وَ أَسْعِدْهُ بِلِقَائِكَ
وَ اجْعَلْ مَا خَرَجَ إِلَيْهِ خَيْرًا مِمَّا خَرَجَ عَنْهُ

“Allah’ın adıyla ve Resûlullah’ın dini üzere

Ey Allah’ım bu kişinin işini kolaylaştır ve sonrasında güçlük gösterme. Onu, sana kavuşmakla mutlu eyle. Gittiği yeri, ayrıldığı yerden daha hayırlı eyle.”

Yıkama işlemi tamamlanmadan ölünün yanında Kur’an okumak mekruhtur. Fakat başka bir odada okunabilir. Kişi vefat ettikten sonra, cenaze ile ilgili hizmetlerin ve dini görevlerin yerine getirilmesi için tanıdıklarına uygun bir şekilde ölüm haberi ulaştırılmalıdır.

Yakınlarını, sevdiklerini kaybeden insanların üzülmemesi mümkün değildir. Ancak ölünün arkasından yüksek sesle ağlamak, isyana varacak davranışlarda bulunmak ve uzun süre yas tutmak dinimizce hoş karşılanmamıştır. Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “(Ölenlerin ardından) avuç içi ile yanaklarını döven, yakalarını yırtan ve cahiliye âdeti olarak bağırıp feryat eden kimse bizden değildir.”⁸ Ölüm haberini alanların “istircâ” etmeleri

إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

Yani “...Allah’tan geldik Allah’a döneceğiz”⁹ ayetini okumaları öğütlenmiştir.

Ölen kimsenin arkasından gerekli görevleri yerine getirerek başışlanması için Allah’a dua etmeliyiz. Ayrıca ölüm olayından ibret almalı, bizim de bir gün mutlaka Allah’a döneceğimizi aklı-

“Ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et.”
(Hicr Suresi, 99. ayet)

YORUMLAYALIM

BİTER

Kalkılır bir yerde, kalır oyuncağ,
Kurgular biter.
Ölüm... O geldi mi ne var korkacak?
Korkular biter.
Fikir, açmaz artık beyinde kuyu;
Burgular biter.
Unuturuz hayat adlı uykuyu,
Uykular biter.
Biter, her şey biter; ses şekil ve renk,
Kokular biter.
Kabir sualiyle kapanır kepenk,
Sorgular biter.

Necip Fazıl KISAKÜREK

Yukarıdaki şiirde ölüm nasıl anlatılmıştır? Yorumlayınız.

7 Cenaze Hizmetleri Rehberi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.

8 Buhârî, Cenâiz, 35

9 Bakara suresi 156. ayet

mızdan çıkarmadan hayatımıza Kur'an ve sünnet doğrultusunda düzen vermeliyiz.

2.1. Cenazenin Yıkanması ve Kefenlenmesi

Vefat eden kişinin yıkanmasından kabre konulmasına kadar yapılması gereken uygulamalara ve bu işler için ihtiyaç duyulan malzemenin hazırlanmasına teçhiz denir. Ölünün yıkanması gasil olarak isimlendirilir. Ölüyü yıkayan kişiye gassal denir. Ölen bir Müslümanın yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması ve defnedilmesi farz-ı kifayedir. Bu işlemlerin geciktirilmekten yerine getirilmesi gerekir. Şehit düşenlerin yıkanması zorunlu değildir.

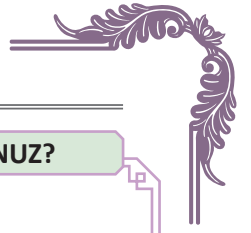
Ölüyü yıkayacak kişi bu işi bilen ve Müslüman biri olmalıdır. Ölünün yıkanacağı yerin kapalı olması ve onu yıkayanlardan ve yardım edenlerden başkasının cenazeyi görmemesi uygun olur. Yıkama işini yapmak için cenaze önce, tenesir denilen yere, ayakları kıbleye gelecek şekilde sırt üstü yatırılır. Tenesirin çevresi güzel bir kokuyla tütsülenir. Elbiseleri tamamen çıkarılır ve göbeğinden diz altına kadar olan avret yeri örtülür. Cenaze yıkayacak kişi "Niyet ettim Allah rızası için vefat etmiş olan bu kimseyi yıkamaya." diyerek niyet etmeli ve besmele ile başlamalıdır. Yıkama bitinceye kadar,

عُفْرَانِكَ يَا رَحْمَنُ

"Ey rahman olan Allah! Artık senin af ve mağfiretinle baş başa, sen onu bağışla!" cümlesini tekrar etmelidir.

Yıkayıcı eline bir bez alarak örtünün altından cenazenin avret yerlerini temizler. Sonra yüzünden başlayarak abdest aldırır. Ağız ve burna su vermez. Sadece dudaklarının içini ve dışlarını, burun deliklerini, göbek çukurunu parmakla veya parmağına sarıldığı bezle imkân ölçüsünde siler. Ondan sonra ellerini, kollarını yıkar. Başını da mesh edip, ayaklarını yıkar. Böylece abdest tamamlanmış olur.

Cenazenin abdest işi tamamlanınca üzerine ılık su dökülür. Ölüyü sol tarafına hafifçe çevirip sağ tarafını yıkar. Daha sonra sağ tarafına doğru hafifçe çevirip sol tarafını yıkar. Bu yıkama işlemini üç kez tekrarlar. Bundan sonra cenazeyi hafifçe kaldırır ve karnını hafifçe ovar. Bir şey çıkarsa su ile yıkanıp giderilir. Yeniden abdest verilmesine ve baştan yıkanmasına gerek yoktur. Yıkama işlemi bitince havlu ve benzeri bir şey ile kurular. Vücuduna güzel kokular sürer. Ölünün saçları ve tırnakları kesilmez. Ölü yıkandığında bedeninin zarar görme ihtimali varsa abdest aldirmeden üzerine su dökülmek suretiyle yıkanır. Su bulunmadığı durumlarda ise

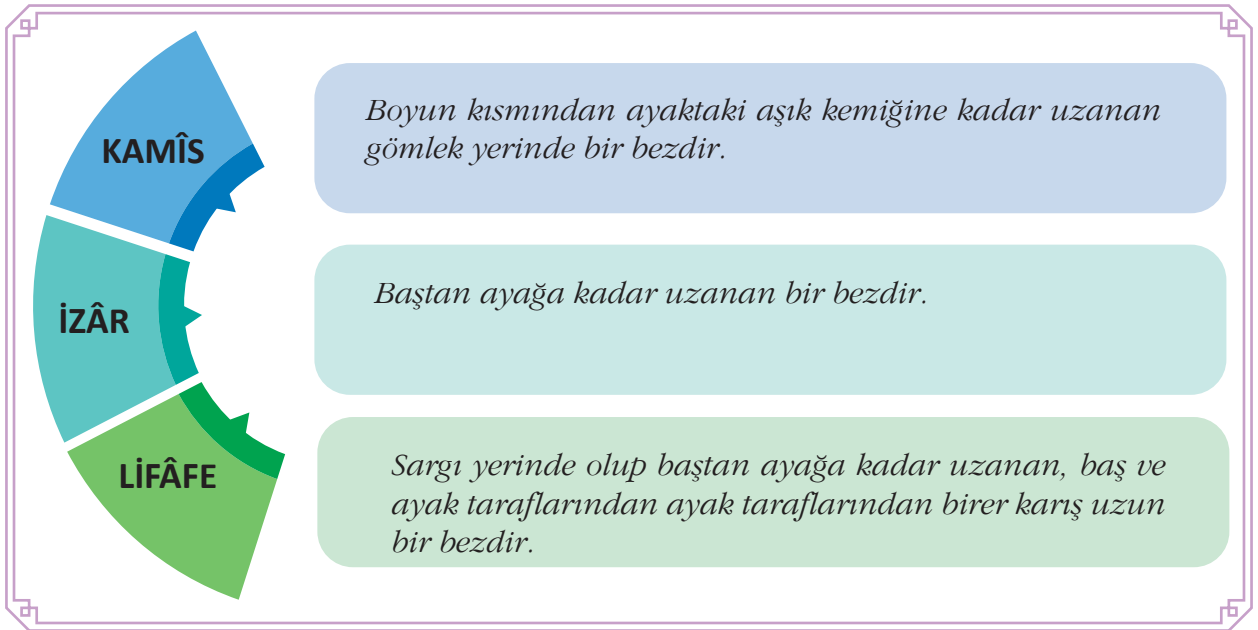
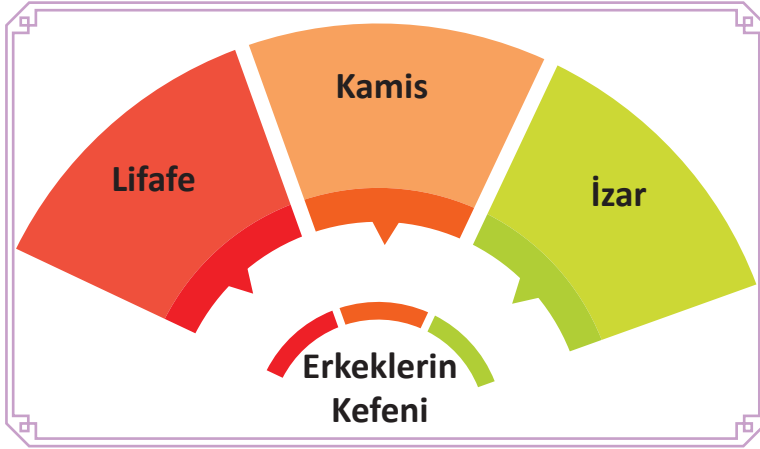

teyemmüm ettirilir. Erkek ölünün erkek, kadın ölünün de kadın tarafından yıkanması gerekir.¹⁰

Cenazenin yıkanıp kurulanmasından sonra kefen adı verilen yakasız, dikişsiz sade bir beze sarılmasına tekfin veya kefenleme adı verilir. Ölen bir Müslümanın bedeninin örtülecek şekilde kefenlenmesi farz-ı kifayedir. Bu dikişsiz bez insanın bu dünyadan hiçbir şey götüremeyeceğini simgeler. Erkeğin kefeni, kamîs, izâr ve lifâfe olmak üzere üç parçadan oluşur. Kadının kefeni ise bu üç parçanın yanında baş örtüsü ve göğüs örtüsü olmak üzere beş parça bezdir.

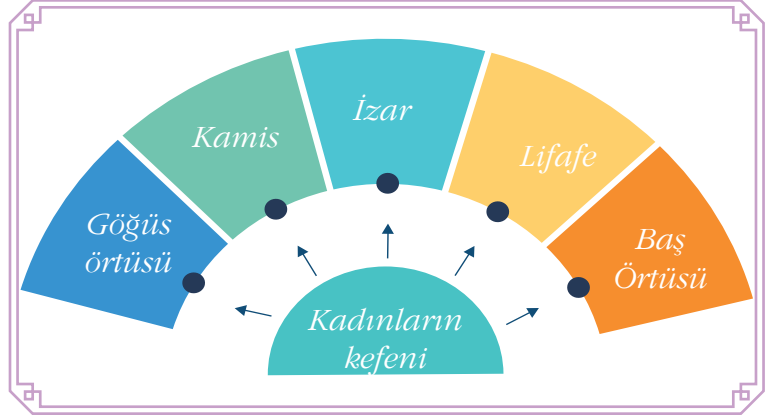
BİLİYOR MUSUNUZ?

- Kefenlik bez
- *Beyaz olmalı
- * Yeni olmalı
- * Orta kalitede olmalı
- * Dikişsiz olmalı
- * Yetişkinlerde çift en olmalı

10 İlmihal (Heyet), Diyanet Vakfı yay. C.1, s. 356 vd.

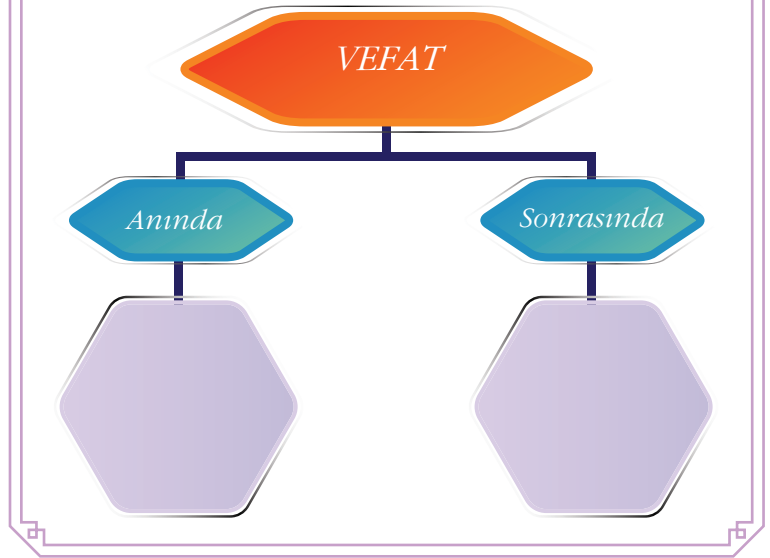

Cenaze kefenlenme işinden sonra tabut içine konulur. Sonra cenaze namazı kılınması için musalla'ya götürülür.

YAZALIM

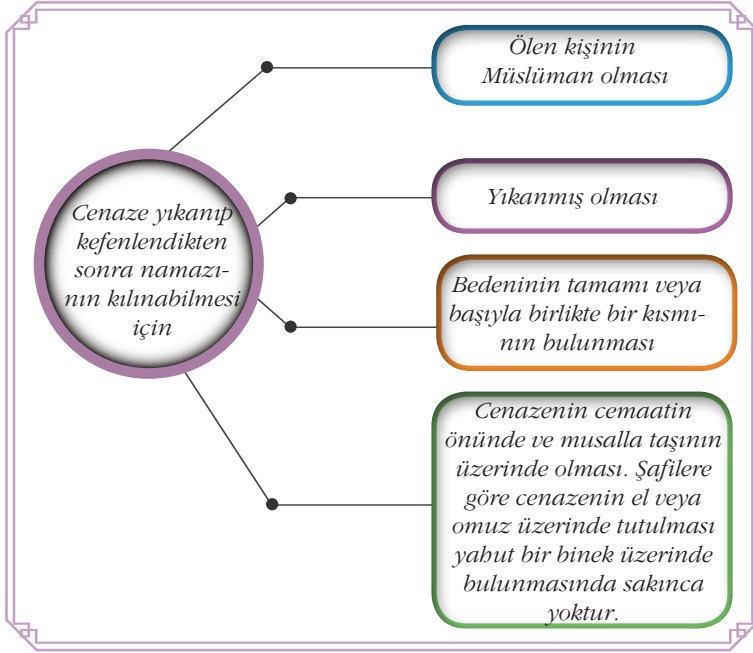
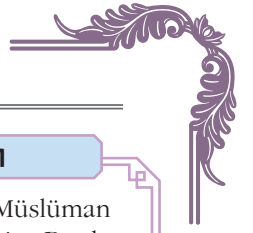
Vefat anında ve sonrasında yapılması gerekenleri kısaca yazınız

DRAMA YAPALIM

Sınıfta bir maket üzerinde ölünün yıkanmasını ve kefenlenmesini gösteren bir drama yapınız.

Kefenleme işleminin yapılışı şöyledir: Cenazeye sarılmadan önce kefen birkaç defa güzel kokularla tütsülenir. Yıkanan ve kurulanan ölüye önce kamis giydirilir. Ardından baştan ayağa kadar uzanan izar sarılır. En son lifâfe sarılır. Lifâfe baş ve ayak uçlarından düğümleneceği için izarı göre biraz daha uzundur. Kefenin açılmaması için bir bez kuşakla bağlanır. Kadınlarda ise gömlek giydirildikten sonra baş örtüsü sarılır. İzâr sarıldıktan sonra göğüs örtüsü konulur, bu sünnet kefenlemedir. (Bu sünnet kefenlemedir.) Yukarıda belirtilen bezlerin tamamı bulunamazsa erkekler için izar ve lifâfe yeterli olur. Kadınlar için de bunlara sadece başörtüsü ilave edilir, buna kefen-i kifaye denir. (Buna kefeni kifâye denir.) Bunlar da bulunamazsa erkek ve kadın için sadece bir kat bez, kefen olarak yeterlidir, buna kefen-i zarure denir. (Buna kefeni kifâye denir.) Kefenlenme işi tamamlanınca cenaze, tabut içine konulup “musalla”ya (cenaze namazı kılınacak yere) götürülür.

2.2. Cenaze Namazı ve Duaları

Yıkayıp kefenlenen ölüye son duayı yapmak üzere cenaze namazının kılınması diğer Müslümanlar için farz-ı kifâyedir. Cenaze, namaza duracak olan cemaatin yönü kibleye gelecek şekilde ön tarafa konulur. Cemaate katılanlar abdestli olarak dua mahiyetindeki bu namazı kılar. Cenaze namazına niyet şarttır.

Hanefi mezhebine göre, cemaatin önünde hazır bulunmayan (gaib) cenaze üzerine namaz kılınmaz. Şafii fakihleri ise cenaze başka bir yerde de olsa gıyabında namazının kılınabileceğini kabul ederler.

Cenaze Namazının Kılınışı:

Cenaze namazını kıldırarak olan kişinin namaza başlamadan önce cemaate cenaze namazının kılınış şeklini tarif etmesi uygun olur. Cenaze namazında iftitah tekbirinden başka, üç tekbir bulunmaktadır. İmam cenazenin göğsü hizasına durur. Cenazenin erkek, kadın veya çocuk oluşuna göre “Allah için namaza, Resulullah için salavata, ölen kimse için duaya, erkek/kadın/çocuk niyetine” şeklinde niyet edip yüksek sesle tekbir alır. Cemaat de aynı şekilde niyet eder ve imamla birlikte tekbir alır. İmam ve cemaat Sübhâneke duasını “ve celle senâüke” cümlesiyle birlikte sessizce okurlar. Şafilere Sübhâneke yerine Fatiha suresini okur. Daha sonra Hanefilere göre eller kaldırılmadan ikinci tekbir alınır. Şafilere her tekbirde ellerini kaldırır. Bu tekbirden sonra “Allahümme salli” ve “Allahümme bârik” duaları, üçüncü tekbirin ardından da cenaze namazı duası okunur. Cenaze namazı esas itibarıyla bir duadan ibaret olduğu için, bu duaları Arapça okumak şart değildir. İsteyen kendi dilindeki anlamlarını okuya-

TARTIŞALIM

“Müslümanın Müslüman üzerindeki hakkı beştir. Bunlar; (kardeşinin) selamını almak, hastaya ise ziyaretine gitmek, cenazesine katılmak, davetine icabet etmek ve hapsirdiği zaman Allah sağlık ve afiyet versin demektir.”

(Buhari, Cenaiz, 2)

Yukarıdaki hadisi dikkate alarak cenaze namazına katılmanın önemini tartışınız.

NOT EDELİM

Cenaze namazının şartı niyet, rükünleri ise kıyam ve tekbirdir. Ayrıca cenazenin erkek veya kadın, büyük veya küçük olduğu bilinmelidir. Bunu da imam ya da müezzin namazın başında bildirir.

Cenaze namazı, secdesi olmayan bir namazdır.

bileceği gibi, benzer anlamda başka dualar da edebilir. “Rabbenâ âtinâ” duası bu dualardan biridir. Cenaze duasını bilmeyenler Fatıha suresini de okuyabilir. Ayrıca “Allahım beni, bu ölüyü ve bütün müminleri bağışla” şeklinde de dua edilebilir. Dördüncü tekbir alındıktan sonra sağa ve sola selâm verilir.

Cenaze namazı için cemaat şart değildir, bir kişinin kılmasıyla bile farz yerine getirilmiş olur. Cenaze namazına başlandıktan sonra cemaate katılan kimse hemen tekbir alır, eksik kalan tekbirlerini de dua okumaksızın peş peşe alır. Cenaze musalladan kaldırılmadan tekbirlerini tamamlayıp selâm vermiş olur.

Erkek Cenaze Duası

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا
وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنثَانَا.
اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ
تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ ، وَخُصَّ هَذَا
الْمَيِّتَ بِالرُّوحِ وَالرَّاحَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ
وَالرِّضْوَانِ. اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ مُحْسِنًا فَزِدْ فِي
إِحْسَانِهِ وَإِنْ كَانَ مُسِيئًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ وَلَقِّهِ
الْأَمْنَ وَالْبُشْرَى وَالْكَرَامَةَ وَالزُّلْفَى
بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

“Allahım! Dirimizi, ölümüzü, burada bulunanlarımızı bulunmayanlarımızı, erkeğimizi kadını-mızı, küçüğümüzü büyüğümüzü mağfiret buyur, bağışla. Allahım! Aramızdan yaşatacaklarını İslam üzere yaşat, öldüreceklerini iman üzere öldür. Şurada duran ölüye, kolaylık ve rahatlık ver, onu bağışla. Bu kişi, iyi bir kimse idiye sen onun iyiliğini artır; eğer kötü davranmış günahkâr bir kimse idiye, sen rahmet ve merhametinle onları görmezden gel. Ona güven, müjde, ikram ve yakınlık ile mukabele et. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allahım!”

Kadın Cenaze Duası

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا
وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنثَانَا اللَّهُمَّ مَنْ
أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ
مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ. وَخُصَّتْ هَذِهِ
الْمَيِّتَةَ بِالرُّوحِ وَالرَّاحَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ
وَالرِّضْوَانِ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ مُحْسِنَةً فَزِدْ فِي
إِحْسَانِهَا وَإِنْ كَانَتْ مُسِيئَةً فَتَجَاوَزْ عَنْهَا وَلَقِّهَا
الْأَمْنَ وَالْبُشْرَى وَالْكَرَامَةَ وَالزُّلْفَى
بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

“Allahım! Dirimizi, ölümüzü, burada bulunanlarımızı bulunmayanlarımızı, erkeğimizi kadını-mızı, küçüğümüzü büyüğümüzü mağfiret buyur, bağışla. Allahım! Aramızdan yaşatacaklarını İslam üzere yaşat, öldüreceklerini iman üzere öldür. Şurada duran ölüye, kolaylık ve rahatlık ver, onu bağışla. Bu kişi, iyi bir kimse idiye sen onun iyiliğini artır; eğer kötü davranmış günahkâr bir kimse idiye, sen rahmet ve merhametinle onları görmezden gel. Ona güven, müjde, ikram ve yakınlık ile mukabele et. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allahım!”

Erkek çocuğu cenaze duası

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَعَائِبِنَا
وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنثَانَا.
اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ
وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ.
اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرْطًا اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا أَجْرًا
وَ ذُخْرًا. اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا وَمُشَفَّعًا

Allahım! Dirimizi ve ölümüzü, cenazeye katılanı ve katılmayanı, büyüğümüzü ve küçüğümüzü, erkeğimizi ve kadınıımızı mağfiret eyle.

“Allahım! Sen onu bizim için önden gönderilmiş bir sevap vesilesi yap, ecir vesilesi ve ahiret azığı eyle, onu bize şefaati kabul edilen bir şefaatchi eyle!”.

Kız çocuğu cenaze duası

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَعَائِبِنَا
وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنثَانَا. اللَّهُمَّ مَنْ
أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا
فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ
اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا فَرْطًا اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا أَجْرًا
وَ ذُخْرًا. اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا شَافِعَةً وَمُشَفَّعَةً

Allahım! Dirimizi ve ölümüzü, cenazeye katılanı ve katılmayanı, büyüğümüzü ve küçüğümüzü, erkeğimizi ve kadınıımızı mağfiret eyle.

“Allahım! Sen onu bizim için önden gönderilmiş bir sevap vesilesi yap, ecir vesilesi ve ahiret azığı eyle, onu bize şefaati kabul edilen bir şefaatchi eyle!”.

Güneş doğarken, batarken ve zeval vaktinde cenaze namazının kılınması Hanefi mezhebine göre mekruhtur. Şafiiler ise bütün vakitlerde kılınabileceğini belirtmişlerdir. Hanefilere göre yağmur vb. bir mazeret yoksa cenaze namazı cami içinde kılınmaz. Şafii mezhebine göre bunda bir sakınca yoktur.

Cenaze namazı kılındıktan sonra imam cemaate “Bu kişiyi nasıl bilirdiniz?” diye sorar; cemaat de “İyi bilirdik, Allah rahmet eylesin!” diye cevap verir. Daha sonra “Haklarınızı helal eder misiniz?” diyerek helallik alır. Cenazenin başında ölen kişi hakkında uzun konuşma yapmak Resul-i Ekrem’in ölünün defninde acele edilmesi hususundaki tavsiyesine aykırıdır.

Cenaze töreninde ölüm gerçeği ve ölüme hazırlıklı olma konularına temas eden kısa bir konuşma yapılabilir.

ÖRNEK BİR KONUŞMA:

Değerli Kardeşlerim!

Allah’a hamdolsun ki, biz ölümü yokluk değil, sonsuzluk olarak kabul eden bir inanca sahibiz. Şu anda önümüzde yatan bu cenaze bize hâl diliyle şöyle sesleniyor: Dünya fanidir, geçicidir. Ancak dünyada güzel işler yapmak, insanlığa hizmet etmek kalıcıdır. İnsan kendisine tayin edilen hayatı yaşıyor ve en sonunda ölüyor. Yüce Allah’ın bütün canlılar için koyduğu, şaşmaz ve değişmez kanun budur. Nitekim yüce Rabbimiz Kur’an-ı Kerim’de:

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

“Her nefis ölümü tadacaktır ve sonra bize döndürüleceksiniz.”¹¹ buyuruyor.

“Ya Rabbi! Senin istediğin gibi bir kul olayım. Bir fırsat ver Ya Rabbi!” diye yalvarmanın fayda vermeyeceği gün gelmeden önce kendimizi ölüme hazırlamalıyız. Zararın neresinden dönersek kârdır. Ölümü sık sık hatırlamamız gerekiyor. Nitekim bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Ağız tadını bozan ölümü çokça hatırlayınız.”¹²buyurmaktadır.

Rabbimiz şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ
وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun. Herkes yarın (kıyamet günü) için ne hazırladığına baksın. Allah’tan korkun, çünkü Allah işlediklerinizden haberdardır.”¹³ Bizler de bu ayet-i kerimenin ışığında yarın için ne hazırladığımıza bakalım. Allah’a kul olduğumuzu hatırlayalım ve lezzetleri kesen ölümü sık sık hatırlayalım. Ve hiçbir zaman unutmayalım ki Allah’tan geldik. O’na döneceğiz.

Kendi ellerimizle toprağa verdiğimiz insanlara ibretle bakalım. Hayatımıza düzen verelim. Dünya hayatının geçici olduğunu unutmayalım. Allah vefat eden kardeşimize rahmetiyle muamele etsin. Mekânını cennet eylesin, Sevgili Peygamberimize komşu eylesin.”

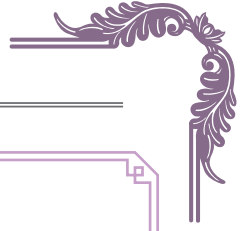
Bu konuşmadan sonra cenaze namazı duasının Türkçesi ya da başka bir dua yapılabilir:

‘Allahım! Dirimizi, ölümüzü, burada bulunanlarımızı bulunmayanlarımızı, erkeğimizi kadınıımızı, küçüğümüzü büyüğümüzü bağışla. Allahım! Şurada duran ölüye, kolaylık ve rahatlık ver, onu affet. Kabrini cehennem çukuru olmaktan muhafaza buyur, cennet bahçelerinden eyle. Dünyada iken yaptığı hayırlı işleri kendisine yoldaş eyle. Ona güven, müjde, ikram ve yakınlık ile mukabele et! Geride bıraktığı acılı ailesine ve sevenlerine sabırlar lütfeyle. Âmin.

11 Ankebut Sûresi 57.ayeti

12 Tirmizî, Zühd, 4

13 Haşr Sûresi, 18.ayet

KONUŞALIM

ÖLÜM RİSALESİ

Damla damla oluşuyor hayat
Ölüm kımıl kımıl
Duymak kolay
Anlatmak değil

Her an
Farkındayım
Az az öldüğümün

Bilincindeyim doğan ayın
Eriyen karın akan suyun
Ve usul usul tükenen zamanın

Tekrarlayıp duruyor saat
Vakit te mahlûktur
Vakit te mahlûktur

İşliyor kalbim
Eskiyor saçlarım
Ve gözlerimin en ince hücreleri

Okuyorum hayatı
Toprağın üstünden çok
Altındakilerle var olduğunu

Toprak
Ölüme aç
Ölüme muhtaç
Hayat

Ölüm muhakkak
Ve ölüm mutlak
Tek kapısıdır ölümsüzlüğün

Ölümlle tanıştıktan sonra anladım
Sadece bir kimlik belgesi olduğunu yaşamının
Erdem BAYAZIT

Şiirin ana teması üzerine arkadaşlarınızla konuşunuz.

2.3. Vefat Edenin Borç, Vasiyet ve Mirası

Vefat eden kimsenin geride kalan yakınlarının yerine getirmeleri gereken birtakım sorumluluklar vardır. Ölenin borcu varsa geride bıraktığı mal varlığından yakınları tarafından gecikmeden ödenmelidir.¹⁴

Bir kimsenin, malını cennet sermayesine dönüştürmek üzere bir veya birkaç kişiye ya da bir hayır kurumuna bırakmasına vasiyet denir. Ayrıca bir kişinin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey de vasiyet olarak isimlendirilir. Mirastan payları belirlenen kişiler dışındakilere malının üçte biri oranında vasiyet geçerlidir.¹⁵ Vasiyetin kaydedildiği belgeye vasiyetname denir. İslam dini vasiyete önem vermiş, hem Müslümanları bu hususta teşvik etmiş, hem geride kalanlara meşru vasiyetlerin yerine getirilmesini emretmiştir. Üzerinde kul hakları bulunan kimseler, alacaklıların ispata yarayacak delilleri yoksa bu borcun ödenmesi için vasiyette bulunmaları gerekir.

Vefat eden kimsenin geride bıraktığı mal varlığının hak sahiplerine nasıl paylaştırılacağını düzenleyen kurallara miras denir. İslâm hukukunda bu konu ferâiz başlığı altında incelenmektedir. Ölünen geride bırakmış olduğu mal varlığına terike; mirasta hak sahibi olana vâris; vefat edip mal bırakana mûris denir. Teçhiz ve tekfin masrafları çıktıktan, borçları belli bir sıraya göre ödendikten ve vasiyeti de terikenin üçte birini aşmama kaydıyla yerine getirildikten sonra kalan mal varlığı mirasçılara intikal eder. Nisa Sûresinin 11. 12. ve 176.ayetleri mirasla ilgilidir.

TARTIŞALIM

“Öldüğüm gün, tabutumu omuzlar üzerinde gördüğün zaman, bende bu cihanın derdi var sanma. /Bana ağlama, vah vah deme. Şeytanın tuzağına düşersen, vah demenin sırası o vakittir. /Cenazemi gördüğünde, ayrılık deme. /Beni mezara koyduklarında, elveda deme. Mezar cennet kapısının perdesidir. /Batmayı gördün ya, doğmayı da seyret. Güneş ile aya, batmadan ne ziyan gelir? /Sana, batma görünür ama o aslında doğmaya hazırlıktır. / Mezar ise hapisane gibi görünür ama aslında canın hapisten kurtuluşudur...”

(Mevlana, Divan-ı Kebir'den Seçmeler, C 2, 911. Beyit.)

Yukarıdaki metnin ana düşüncesi üzerine arkadaşlarınızla tartışınız.

NOT EDELİM

Bir kimsenin, malını ölüm sonrasına bağlayarak bir veya birkaç kişiye ya da bir hayır işine bırakmasına vasiyet denir. Ayrıca bir kişinin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey de vasiyet olarak isimlendirilir. Mirastan payları belirlenen kişiler dışındakilere malının üçte biri oranında vasiyet geçerlidir, ödenmesi varisleri üzerine vaciptir. Ölenin malının üçte birine kadar yoksullar için yaptığı vasiyetin dışındaki vasiyetleri bağlayıcı değildir.

2.4. Defin ve Taziye

Cenazenin tabuta konulup namazının kılınacağı yere musalla ve daha sonra kabrine taşınmasına teşyî denir. Kabre konulması defin olarak isimlendirilir. Namazı kıldıktan sonra cenazeyi bekletmeden defnetmek gerekir. Ancak kendi memleketine veya bir başka yere nakli sebebiyle defnin geciktirilmesi de mümkündür.

Vefat edip mal bırakana mûris adı verilir.

¹⁴ Tirmizi, Cenâiz, 76

¹⁵ Buhâri, Vesâyâ, 2, 3, Ferâiz, 6; Müslim, Vesâyâ, 5

Cenazenin namazının kılınacağı yere ve kabristana taşınmasına katılmak sünnettir. Yoldan geçen bir cenaze gördüğümüzde ayağa kalkmamız da ona karşı saygımızın bir ifadesidir. Cenaze taşınırken arkasından veya önünden sessizce yürünür. Cenazeyi kabre götürenlerin ölümü, ahireti ve Allah'ı düşünmeleri, dünyevî meseleleri konuşmamları, gülmemeleri bu görevin adabındandır. Alkışlamak, slogan atmak uygun değildir. Yüksek sesle Kur'an okumak ve tekbir getirmek de mekruh kabul edilmiştir.

Cenaze kabre öncelikle yakın akrabaları tarafından ve kible yönünden yavaşıca indirilir. Kabre koyan kimse bu esnada,

بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَىٰ مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ

(Allah'ın adıyla ve Resulullahın dini üzere) der. Cenaze kabre konurken sağ yanına yatırılır ve yüzü kibleye çevrilir. Mezarın üzeri tahta perde vb. malzemelerle kapatıldıktan sonra üstü toprakla örtülür. Mezarlara israf ölçüsünde ve dinen uygun görülmeyecek türden harcamaların yapılması, mezar taşına övücü veya kaderden şikâyet edici sözler yazılması uygun değildir.

Cenazenin gündüz defnedilmesi tercih edilmelidir. Cenaze defnedildikten sonra kısa bir süre bekleyip ölü için dua ve istiğfar ile meşgul olmak sünnettir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) cenaze defnedildikten sonra bir müddet mezarın başında bekler ve cemaate şöyle buyururdu: "Kardeşiniz için yüce Allah'tan mağfiret isteyiniz ve kendisine sükûnet vermesini dileyiniz. O şimdi sorguya çekilmektedir."¹⁶ Ayrıca Kur'an okumak müstehap kabul edilmiştir.¹⁷ Özellikle Yasin, Mülk, Vâkıa, İhlas, Felak ve Nâs sureleri ile Fatıha ve Bakara suresinin ilk beş ayeti okunur. Sevabı da cenazenin ve diğer müminlerin ruhlarına bağışlanır.

BİLGİ KUTUSU

"Kim, sevabına inanarak, karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek bir Müslümanın cenaze namazını kılıp defnedinceye kadar beklerse iki Uhut Dağı kadar sevap alır. Kim de cenaze namazını kılar, defnolunmadan önce ayrılırsa bir Uhut Dağı kadar sevap alır. "

(Müslim, Cenaiz, 56.)

"... Sonra ölünün başucuna durarak
Fâtıha sûresini okusun"
(Beyhâkî, Şuabu'l-imân, c. 7, s. 16)

PAYLAŞALIM

Katıldığınız bir cenazede yapılan işlemler ile ilgili gözlemlerinizi ve duygularınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

NOT EDELİM

Tahtadan yapılmış bir uzun kutu,
Baş tarafı geniş, ayak ucu dar,
Çakanlar bilir ki bu boş tabutu,
Yarın kendileri dolduracaklar!

N.Fazıl Kısakürek
(Çile adlı şiir kitabından)

16 Ebû Dâvud, Cenâiz, 67-69

17 Ebû Dâvûd, Cenâiz, 69

Defin işlemleri tamamlandıktan sonra duaların okunmasının ardından cemaat dağılırken imam orada kalır. Kabrin baş tarafında ayakta durarak Arapça ifadelerle sorulması muhtemel kabir soru ve cevapları ile ilgili hatırlatmalar yapar. Buna “telkin” denir. Hanefi mezhebine göre definden sonra telkin yapılması gerekli değildir. Ancak yapılması hâlinde bir sakıncası yoktur. Şafii mezhebine göre ölen kişiye kabirde karşılaşacağı sorularla ilgili olarak telkinde bulunmak müstehaptır.

Telkin veren kimse ölüye ismi ve annesinin ismiyle (isimleri bilmiyorsa “Ey Havvâ oğlu Abdullah!” diye) üç defa seslendikten sonra şöyle devam eder:

TELKİN DUASI

أَذْكُرُ مَا كُنْتُ عَلَيْهِ مِنْ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ
وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ وَأَنَّ الْبُعْثَ حَقٌّ
وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَارَيْبَ فِيهَا
وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ
وَأَنَّكَ رَضِيتَ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا
وَبِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا
وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا وَبِالْكَعْبَةِ قِبْلَةً
وَبِالْمُؤْمِنِينَ إِخْوَانًا
رَبِّيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

Ardından üç defa,

قُلْ يَا عَبْدَ اللَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

sonra yine üç defa,

قُلْ رَبِّيَ اللَّهُ وَدِينِيَ الْإِسْلَامُ
وَنَبِيِّ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ

Bir defa,

رَبِّ لَا تَذَرُهُ فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

“Hayatta iken benimsediğin şu hususları hatırla: Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur ve Hz. Muhammed onun elçisidir. Cennet ve cehennem haktr. Öldükten sonra dirilmek haktr. Hiç şüphesiz kıyamet gerçekleşecektir. Allah kabirlerde olanları yeniden diriltecektir. Yine unutma ki sen; Rab olarak Allah’ı, din olarak İslâm’ı, peygamber olarak Muhammed’i, rehber olarak Kur’an’ı, kible olarak Kâbe’yi ve kardeş olarak müminleri seçmiş ve bununla mutlu olmuşsun. Rabb’im olan Allah’tan başka ilah yoktur. Sadece ona tevekkül ettim ve büyük arşın Rabb’i de odur.”

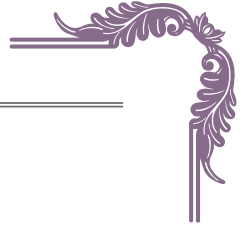
Ardından üç defa,

“Ey Allah’ın kulu, lâ ilâhe illallah, de!”
sonra yine üç defa,

“Rabbim Allah, dinim İslâm, peygamberim Muhammed’dir de!”

Bir defa,

“Ey Rabbim! Sen onu tek başına bırakma, vârislerin en hayırlısı sensin.” şeklinde seslenir.

Yakını vefat eden bir kimseyi baş sağlığı dileme ve tesellide bulunma amacıyla ziyaret etmeye taziye denir. Taziyede bulunmak önemli bir görevdir. Resul-i Ekrem (s.a.v), “Başına bir musibet gelene taziye ziyaretinde bulunan kimseye musibete uğrayanın sevabı kadar sevap verilir.” buyurmuştur.¹⁸ Hz. Peygamber, oğlu vefat etmek üzere olduğu için büyük acı çeken kızı Zeyneb’i, “Veren de alan da Allah’tır; O’nun katında her şeyin belli bir vakti vardır.” şeklinde teselli etmiştir.¹⁹

Baş sağlığı için birçok kişinin gelebileceği dikkate alınarak taziye yerinde fazla kalmak ve boş sözler konuşmak uygun değildir. Cenaze evine komşuların ve akrabaların cenaze yakınlarına ve taziye için gelenlere ikram edilmek üzere yemek götürmesi tavsiye edilmiştir.

TARTIŞALIM

“Musibete uğrayan kardeşine taziyede bulunan kimseye Allah, kıyamet gününde ikram elbisesini giydirir.”
(Tirmizi, Cenaiz, 56.)

Yukarıdaki hadisi dikkate alarak taziyenin önemi üzerine arkadaşlarınızla tartışınız.

Taziye ziyaretlerinde ölen kişi hakkında, “Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun, Allah taksiratını affetsin” gibi sözlerle dua edilir. “Geride kalanların başı sağ olsun, Allah hayırlı uzun ömürler versin, Allah sabırlar versin, Allah başka acı göstermesin, ölenle ölünmez, er geç hepimiz öleceğiz, Allah iman nasip etsin” gibi cümlelerle ölenin yakınları teselli edilir. Allah Resulü’nün (s.a.v) ölenler hakkında çirkin sözler söylemeyi yasaklayan, ölüleri iyilikle anmayı emreden hadislerine göre²⁰ taziye için gelenler ölünün iyi taraflarından bahseder, güzel hâtıraları yâd eder.

Din görevlisinin, vefat eden kimsenin yakınlarını ziyaret edip onlara bu acılı günlerinde taziyede bulunması gerekir. Ölünün yakınlarını ve taziye için orada bulunan kişileri bilgilendirmek için kısa bir konuşma yapması uygun ve faydalı olur. Konuşmasında ölüm ve ahiretten, ölenin arkasından iyilik yapmanın öneminden ve sabırdan bahsedilebilir.

18 İbn Mâce, Cenâiz, 56; Tirmizî, Cenâiz, 71

19 Buhârî, Cenâiz, 33

20 Ebû Dâvûd, Edeb, 42; Tirmizî, Cenâiz, 34

Taziye Konuşması Örneği

Kıymetli Hanımefendiler, Beyefendiler!

Merhum (merhume) kardeşimiz, ilahî emir gereği aramızdan ayrıldı. İnsan yüce Mevla'nın kendisine takdir ettiği sürece yaşıyor ve zamanı geldiğinde dünya hayatına veda ediyor. Kişinin sahip olduğu malı, mülkü, makamı ve itibarı, ölümüne engel olmuyor.

Değerli Kardeşlerim!

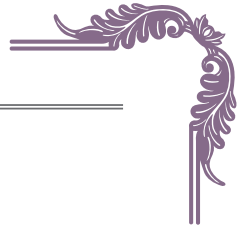
Ölüm bir yok oluş değil, ebedi ahiret hayatının başlangıcıdır. Ölümüne her an hazır olmalıyız. Dünya hayatı bir imtihandır. Bu imtihanda başarılı olanların mükâfatı cennettir. Kişinin cenneti elde etmesi için Allah'ın emirlerine sımsıkı sarılması ve yasaklarından da kaçınması gerekir. Sevdiklerimizin ölümü, bizler için büyük bir acı ve ıstırap vesilesidir. Ancak sıkıntılara katlanmak, yüce Mevla'dan gelen acı ve tatlı her şeyi büyük bir sabırla karşılamak zorundayız. Nitekim Peygamber Efendimiz, ölüm acılarının en büyüğünü yaşamıştır. Doğumundan kısa bir süre önce babası, sonra biricik annesi, daha sonra dedesi ve amcası ebediyete göç etmişler, kendisine en çok ihtiyacı olduğu anda da sevgili eşi Hz. Hatice validemizi kaybetmiştir. Kâinatın Efendisi bütün bu acıları büyük bir sabırla karşılamış ve biz ümmetine bu konuda da en güzel örnek olmuştur.

Değerli Kardeşlerim!

Kardeşimizin vefatı, dünyanın geçici olduğunu bize yeniden hatırlatmaktadır. Bizden önce oraya giden dostlarımızı, sevdiklerimizi daima hayırla analım. Kardeşlerim nasıl bir hayat yaşarsak öyle ölürüz. Din hayattır. Nefsimizi ve neslimizi Kur'an ve sünnet ile inşa edelim ki, İnşallah cennette ebedi mutluluğu kazanalım. Vefat eden yakınlarımızı fatıhasız ve duasız bırakmayalım. Hepinizin başı sağ olsun. Cenab-ı Hak bütün ölmüşlerimizin günahlarını affetsin. Makamlarını cennet eylesin. Âmin.²¹

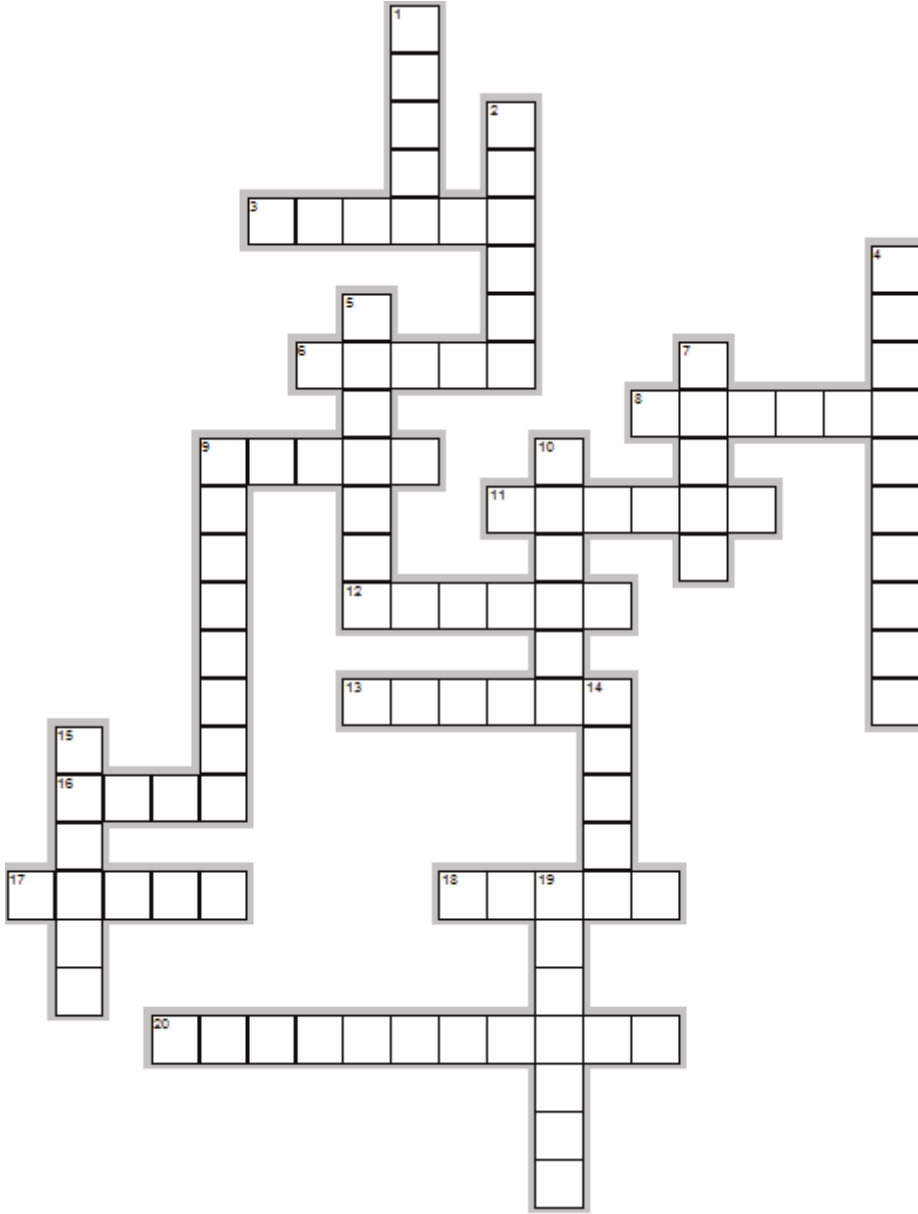
Halk arasında ölünün yedinci, kırkıncı, elli ikinci gecesini bunların duası; devir, para karşılığı Kur'an, mevlit ve dua okutma gibi zaman ve şekle bağlanmış bazı yaygın uygulamalar vardır. Bunlar hakkında Kur'an ve sünnete dayalı bir bilgi veya tavsiye mevcut değildir. Bunların hiçbir dini dayanağı yoktur. Dolayısıyla söz konusu günlerde ölüye yönelik merasimler düzenlenmesi bidattir. Ancak, sevabı ölen kimsenin ruhuna bağışlanmak üzere hayır, hasenat yapılabileceği gibi çeşitli vesilelerle dua da edilebilir.

21 Cenaze Hizmetleri Rehberi, Diyanet İşleri Başkanlığı yay. s. 132 vd.

BULALIM

Aşağıdaki soruları cevaplayınız ve bulmacayı çözü-
nüz.

SORULAR

SOLDAN SAĞA

3. Ölüyü yıkayan kişi.
6. Ölümü yaklaşmış kişinin yanında okunması tavsiye edilen surelerden biri.
8. Baş sağlığı dileme.
9. Vefat edip mal bırakan kişi.
11. İslâm hukukunda miras başlığının incelendiği bölümün adı.
12. Vefat eden kişinin yıkanmasından kabre konulmasına kadar yapılması gereken uygulamalara ve bu işler için ihtiyaç du-

yulan malzemenin hazırlanması.

13. Cenazenin namazının kılınacağı yere ve kabristana taşınmasına katılmanın hükmü.

16. Ölünün başından ayağına kadar uzanan bez.

17. Mirasta hak sahibi.

18. Boyun kısmından ayaklara kadar uzanan gömlek yerinde bez.

20. Ölen bir Müslümanın yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması ve defnedilmesi gibi işlemlerinin Müslümanlar üzerindeki hükmü.

YUKARDAN AŞAĞI

1. Vefat eden kimsenin geride bıraktığı mal varlığının hak sahiplerine nasıl paylaşılacağını düzenleyen kurallar.

2. Ölümü yaklaşmış olan kişiye sesli bir şekilde kelime-i tevhidin hatırlatılması.

4. Cenazenin yıkanıp kurulandıktan sonra yakasız, dikişsiz sade bir beze sarılması.

5. Bir kimsenin, malını ölüm sonrasına bağlayarak bir veya birkaç kişiye ya da bir hayır işine bırakması.

7. Ölünün yıkanması.

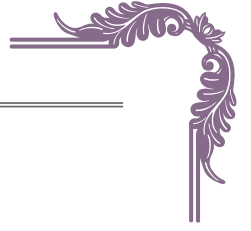
9. Son nefesine yaklaşmış ve ölmek üzere olan Müslüman.

10. Ölünün geride bırakmış olduğu mal varlığı.

14. Cenazenin tabuta konulup namazının kılınacağı yere musalla ve daha sonra kabrine taşınması.

15. Sargı yerinde olup baştan ayağa kadar uzanan, baş ve ayak taraflarından düğümlenen bez.

19. Kefenlenme işi tamamlanınca tabutun camide üstüne konulduğu taş.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. BULMACA

1. Allah yolunda herhangi bir savaşa katılıp sağ olarak geriye dönen kimse.
2. Ölen insanın yakınlarını teselli etmek, acılarını paylaşmak ve onlar için sabır dilemek.
3. Cenazenin, namaz kılınırken konulduğu yer.
4. Yakasız olup ölünün başından geçirilen ve boyundan ayaklara kadar uzanan bez.
5. Kamıs üzerine giydirilen ve baştan ayağa kadar uzanan bez.
6. Ölen kimse.
7. Cenazeyi haber vermek için camilerde minarelerden okunan dua.
8. Ölen kimsenin taşındığı tahta sandık.
9. Cenaze için toprakta kazılan yer.
10. Cenazenin yıkandığı yer.
11. Ölünün toprağa gömülmesi.
12. Baş ve ayak tarafları bağlanacağı için izardan biraz daha uzun bez.
13. Allah yolunda mücadele ederken öldürülen kimse.
14. Ölünün yıkanmasından defnine kadar yapılan işler ve gerekli malzemenin sağlanması.
15. İmamın ölünün kabrinin baş tarafında yüzüne karşı durarak Arapça ifadelerle ona kabir sualleri ile ilgili hatırlatmalar yapması.

B. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

Cevaplayalım

1. Ölüm anında kişiye neler yapılır? Açıklayınız.
2. Ölü nasıl yıkanır? Kısaca anlatınız.
3. Cenaze namazı nasıl kılınır? Açıklayınız.
4. Cenazenin defni nasıl olur? Anlatınız.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi iyileşme ümidi kalmamış hastaya yapılacak işlemlerden değildir?

- A) Yakınlarıyla helalleşir.
- B) Vasiyette bulunursa şahitler huzurunda yazılır.
- C) Su istediğinde, su verilebilir ya da ıslak bir bezle dudakları ıslatılır.
- D) Zorla da olsa "La ilahe illallah" sözü hatırlatılır.
- E) Yüzü kibleye gelecek şekilde sağ yanı üzerine ya da sırtüstü yatırılır.

2. Aşağıdakilerden hangisi ölen kimseye yapılacak işlemlerden değildir?

- A) Gözleri kapatılır.
- B) Ölen kimsenin yanında yüksek sesle Kur'an okunur.
- C) Ölen kimsenin üzerine bir bez örtülür.
- D) Ayakları başparmaklarından bağlanır.
- E) Çenesi başının üstünden bağlanır.

3. Aşağıdakilerden hangisi cenaze namazında okunacak dualardan değildir?

- A) Ayete'l-Kürsi
- B) Cenaze duası
- C) Allahümme salli duası
- D) Allahümme barik duası
- E) Sübhaneke

4. Aşağıdakilerden hangisi cenaze ile ilgili yapılması tavsiye edilen davranışlardan biri değildir?

- A) Ölüyü yakınlarının defnetmesi.
- B) Kabrin başında dua edilmesi.
- C) Cenaze töreninde alkışlanıp slogan atılması.
- D) Kabrin toprak seviyesinden yüksekçe yapılması.
- E) Kabrin başında telkin yapılması.

5. Aşağıdakilerden hangisi cenaze namazının kılınabilmesi için gereken şartlardandır?

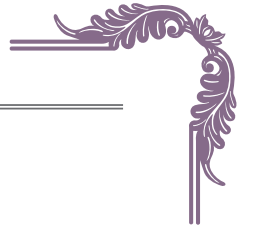
- A) Ölü'nün Müslüman olması.
- B) Ölü'nün erkek olması.
- C) Cenaze namazına en az on kişinin katılması.
- D) Cenazenin eller üzerinde veya omuzlarda olması .
- E) Namazın öldüğü gün kılınması.

Ç. Aşağıdaki cümlelerden doğru olanı "D", yanlış olanı ise "Y" ile işaretleyiniz.

Yanlış mı? (Y)	Ölmek üzere olan hasta, yüzü kibleye gelecek şekilde sağ yanı üzerine ya da sırtüstü yatırılır.
	Cenaze namazının kılınması farz-ı ayndır.
Doğru mu? (D)	Ölüm olayı gerçekleşikten sonra ölü'nün gözleri kapatılır. Çenesi başının üstünden bağlanır.
	Ölü, yıkanmak üzere "musalla" denilen yere ayakları kibleye gelecek şekilde sırtüstü yatırılır.
	Ölmek üzere olan hastaya "Kelime-i tevhit"i ya da "Kelime-i şehadet"i hatırlatmak sünnettir.

D. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen ifadelerden uygun olanları ile doldurunuz.

Boşlukları dolduralım	Fâtiha ölüm Rabbena Yâsîn	1. her insanın karşılaştığı bir gerçektir.
		2. Cenaze namazı duasını bilmeyenler bu duaların yerine suresini veyadualarını okurlar.
		3. İnsanın işlediği bir günahattan pişmanlık duyarak Allah'a söz vermesi ve ondan af dilemesine.....denir.
		3. Hastanın yanında suresini okumak dinimizce tavsiye edilmiştir.

SÖZLÜK

A

abide: Anıt. Önemi ve değeri çok olan yapıt.

adalet: Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, türe. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması.

ahiret: Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer, öbür dünya.

amel: Yapılan iş, edim, fiil. Bir kimsenin dinin buyruklarını yerine getirmek için yaptıkları.

amentü: Arapça "İnandım." anlamına gelen ve İslamiyetin temel inançları olan "Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanma"yı dile getiren söz.

âmin: "Öyle olsun, Allah kabul etsin." anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılan bir söz.

aşir: Bir dinî tören sırasında veya cemaatle namaz kılınıp dua edildikten sonra okunan Kur'an ayetleri.

avret: Edep yeri. İnsan bedeninde gösterilmesi ve görülmesi haram olan yerler.

ayet: Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri.

aziz: Ermiş, eren.

B

bağışlanma: Bağışlanmak işi, affedilme.

besmele: "Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adı ile" anlamına gelen ve bir işe başlarken söylenen bismillahirrahmânirrahîm sözü, bismillah.

berzah: Engel, iki şey arasındaki perde. Ölümden sonra ruhların kıyamete kadar kalacakları âlem. Kabir âlemi.

bid'at: İslam dininde Hz. Muhammed zamanından sonra ortaya çıkan değişik yargılar ve ilkeler.

bikarar: Karasız olan kişi.

böbürlenme: Kibir, büyükleme, tevazuun karşıtı olarak kişinin kendini üstün görmesi.

buhur: Dinî törenlerde yakılan kokulu ağaç vb. maddeler.

C

cami: Müslümanların namaz kılmak için toplandıkları yer.

Cebrail: Allah tarafından peygamberlere vahiy getirmekle görevlendirilen, dört büyük melekten biri.

cehennem: Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer.

cennet: Dünyada iyilik yapanların, günahsızların, öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer.

D

dedikodu: Başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma.

defin: Ölüyü gömme.

deyim: Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir.

din: Allah'ın insanları dünya ve ahirette rahat, huzur ve saadete (mutluluğa) kavuşturmak için peygamberleri vasıtasıyla bildirdiği yol, emirler ve yasaklar.

E

ebedî: Sonsuz, ölümsüz.

ecdat: Geçmişteki büyükler, atalar.

esbab-ı nüzul: Kur'an-ı Kerim ayetlerinin inme nedenleri.

ezan: Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı.

ezelî: Başlangıcı olmayan, öncesiz.

F

farz: Müslümanlıkta, özür olmadıkça yapılması zorunlu, yapılmaması günah sayılan ibadet.

fetva: İslam hukuku ile ilgili bir sorunun dinsel hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan belge.

fitrat: Yaradılış, hilkat. İnsanın yaratılıştan sahip olduğu fiziki özellikler.

G

gaflet: Dalgınlık, dikkatsizlik, boş bulunma, aymazlık, dalgi, ihtiyatsızlık.

gazi: Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse.

gelenek: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane.

gybet: Çekiştirme, yerme, kötüleme.

günah: Dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış, vebal.

H

habip: Sevgili.

hafız: Kur'an'ı bütünüyle ezbere bilen kimse.

haram: Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı. Yasak.

helallik: Helal olan şey.

hidayet: Doğru yol, hak olan Müslümanlık yolu.

hil'at: Halife ve hükümdarlar tarafından verilen şeref elbisesi.

huşu: Alçak gönüllülük. Tanrı'ya boyun eğme, gönlü korku ve saygı ile dolu olma.

hutbe: Cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua ve verilen öğüt.

İ

ibadet: Allah'ın buyruklarını yerine getirme, Allah'a yönelen saygı davranışı.

icap: Gerek, gereklilik, ister, lüzum.

idrak: Bir öznenin kendisi veya dış dünyayla ilgili durum ve gerçeklerin farkına vararak onların bilgisini elde etmesine imkân veren duyum.

ihsan: İyilik etme, iyi davranma, bağışlama, bağışta bulunma.

ikrar: Saklamayıp doğruca söyleme, açıkça söyleme. Benimseme, onama, kabul, tasdik.

ileti: Yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj.

inayet: Allah'ın kâinat hakkındaki küllî bilgisi ve takdiri, istemesi.

inziva: Dış dünyayla bütün bağlarını keserek Allah'la birleşebilmek için insanın kendi içine kapanması. Toplum hayatından kaçıp tek başına yaşama.

israf: Gereksiz yere para, zaman, emek vb.ni harcama, savurganlık, tutumsuzluk. Eşyayı çarçur etme.

istiğfar: Allah'tan suçlarının bağışlanmasını dileme.

istikbal: Gelecek.

istişare: Danışma. Danışmak işi, müşavere, istişare, müzakere, meşveret.

itikat: İnanma, inanç.

K

Kâbe: Mekke'de bulunan, Müslümanlarca ziyaret ve tavaf edilen kutsal yer.

kabir: Mezar, sin.

kamet: Farz olan namazdan önce okunan iç ezan.

keder: Acı, üzüntü, dert, sıkıntı, ızdırıp, tasa.

kible: Bulunulan yerden Kâbe'nin bulunduğu yön. Bazı ibadetler yerine getirilirken dönülen Kâbe'nin bulunduğu yön.

kıskançlık: Bir kimse bir üstünlük gösterdiğinde veya sevilen birisinin, başkası ile ilgilendiği kanısına varıldığında takınlan olumsuz tutum.

kibir: Kendini beğenme, başkalarından üstün tutma, büyüklenme, benlik, gurur.

kul hakkı: İnsanların birbirlerine geçen emekleri, hakları.

kutsal: Güçlü bir dinî saygı uyandıran veya uyandırması gereken, kutsi, mukaddes. Tapınılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen. Allah ve peygamberin önem verdiği, dinî değeri olan şey.

kültür: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.

L

lütuf: Önem verilen, sayılan birinden gelen iyilik, yardım, ihsan, inayet, atıfet.

M

mağfiret: Bağışlama.

makber: Mezar, kabir, metfen.

materyal: Gereç. Yazılı, sözlü, görüntülü, kaydedilmiş her türlü belge.

meal: Anlam, kavram, mefhum.

Mehmetçik: Türk askerine sevgi duygusu ile verilen ad.

mekruh: İslam dininde, dinî bakımdan yasaklanmadığı hâlde yapılmaması istenen.

mezhep: Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri.

mihrap: Cami, mescit vb. yerlerde Kâbe yönünü gösteren, duvarda bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk veya girintili yer.

mimik: Yüz, el, kol hareketleriyle düşünceyi anlatma sanatı.

Duyguları, düşünceleri belirtecek biçimde yüzde beliren kımıldanışlar, hareketler.

minare: Namaz vaktinin geldiğini bildirmek için camide müezzinin ezan okuduğu, salâ verdiği, şerefesi olan, çoğunlukla taştan, yüksek ve ince yapı.

mucize: Peygamberlerin kendilerine inanmayan insanlara peygamberliklerini ispat etmek amacıyla Allah'ın iznine bağlı olarak gösterdikleri olağanüstü olaylar, hâller. İnsanları hayran bırakan, tabiatüstü sayılan olay.

mukabele: Toplu yerlerde yüksek sesle hatim okunurken Kur'an okumasını bilenlerin gözleriyle Kur'an'ı takip etmesi, bilmeyenlerin dinlemesi.

musibet: Ansızın gelen felaket, sıkıntı veren şey.

mübarek: Kutlu, kutsal. Verimli, bereketli. Çok saygı duyulan.

mümin: İnanan, inançlı, imanlı, mutekit.

Müslüman: İslam dininden olan kimse, Muhammedî, Müslim, Müselman.

müstehap: Dinen emredilmediği hâlde yapıldığında sevap kazandıran davranış.

N

nebi: Kendisine kitap indirilmemiş peygamber.

nimet: İyilik, lütuf, ihsan. Yaşamak için gerekli her şey.

niyaz: Yalvarma, yakarma.

Ö

örf: Yasalarla belirlenmemiş olan, halkın kendiliğinden uyduğu gelenek, âdet.

P

peygamber: İnsanlara Allah'ın buyruklarını bildiren, onları dine çağırان kimse, elçi, resul.

R

Rahîm: Koruyan, acıyan, merhamet eden Allah.

Rahman: Herkese, her canlıya merhamet eden Allah.

rahmet: Birinin suçunu bağışlama, merhamet etme. Halk dilinde yağmur.

resul: İnsanlara Allah'ın buyruklarını bildiren, onları dine çağırان kimse, elçi, peygamber.

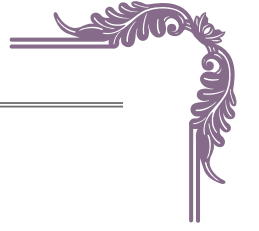
rivayet: Bir olay, bir haber veya sözü nakletme.

rütbe: Mertebe, derece, paye.

S-Ş

sahabe: Hz. Muhammed'i görmüş ve onun sohbetinde bulunmuş Müslümanlar, Hz. Muhammed'in arkadaşları.

salâ: Müslümanları bayram veya cuma namazına çağırان, bazı yerlerde cenaze için kılınacak namazı haber vermek

amacıyla minarelerde okunan dua.

salavat: Hz. Muhammed'e saygı bildirmek için okunan dua.

sevap: Hayırlı bir davranış karşısında Allah tarafından verileceğine inanılan ödül.

sütanne: Bir çocuğun, annesi dışında sütünü emmiş olduğu kadın, sütana, sütnine.

şahit: Tanık.

şehadet etmek: Herhangi bir konuda bildiği, gördüğü şeyleri söylemek.

şehit: Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse.

şiar: Duyuş, düşünüş ve inaniştaki ayırıcı özellik, belgi. Ülkü, düstur.

T

tabut: Ölünün içine konulduğu sandık biçiminde araç, sal.

takva: Allah'tan korkma. Dinin yasak ettiği şeylerden sakınıp buyurduklarını yerine getirme, züht.

tecvit: Kelimelerin söylenişinde, seslerin çıkış yerlerine, uzunluk ve kısalıklarına göre okunması. Kur'an'ın doğru okunmasını sağlayan bilim.

teçhizat: Silah dışındaki savaş gereçleri, donatı.

telaffuz: Söyleyiş.

tevekkül: Herhangi bir işte elinden geleni yapıp daha sonrasını Allah'a bırakma.

tevhit: Allah'ın birliğine inanma, bir sayma, bir olarak bakma.

tilavet: Kur'an'ı güzel ve yüksek sesle, usulünce okuma.

tevbe: İşlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar verme.

tezkiye: Hayvanların dinî kurallara uygun biçimde kesilmesi.

V

vasiyet: Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey.

vatan: Üzerine yerleşilen, ikamet edilen, yurt edinilen yer, ülke, memleket.

Z

zelil: Hor görülen, aşağı tutulan, aşağılanan.

KAYNAKÇA

- Ateş, Süleyman, “Hazret-i Ali (r.a.)’nın Bir Hutbesi”, Diyanet Dergisi, c.5, sayı: 7 (1966), s. 163-164.
- Bayram, Fatma, “Din Hizmetlerinde Üslup ve Tavrı”, Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi, 2009, sayı: 3, s. 35 vd.
- Buhârî, es-Sahîh, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Cebeci, Suat, Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- Cenaze Hizmetleri Rehberi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.
- Canlı, Mustafa, “Hz. Peygamber Örneğinde Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim”, 1.Din Hizmetleri Sempozyumu, C. 1, Ankara 2008, s. 366.
- Certel, Hüseyin, “Din-İletişim İlişkisi ve Dinî İletişim Engelleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 21, (2008/2), s. 145.
- Çakan, İsmail Lütfi, “Din Hizmetinde Hadis Kaynaklarından Yararlanma”, Diyanet İlmî Dergi , C: 42, sayı: 4, (2006), s. 5.
- Çakan, İsmail Lütfi, Dinî Hitabet, İFAV Yayınları, İstanbul 2012.
- Çetin, Abdurrahman, Hitabet ve İrşad, Emin Yayınları, Bursa 2012.
- Ebu Davut, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Hadislerle İslam, . 1-7, (Heyet), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013.
- İbn Mâce, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- İlmihâl (Heyet), 1-2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.
- Macit, Yusuf, “Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim”, 1. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), 1-2, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.
- Münziri, et-Terğib ve't-Terhib, 1-6, Dârü'l-Fikr, Kahire, 1979.
- Müslim, es-Sahîh, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Nesâî, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Şentürk, Lütfi, Örnek Vaazlar, 1-2, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013.
- Tetik, Hayati, “Yaygın Din Eğitiminde Cami Görevlileri-Cemaat İletişiminin Önemi”, Diyanet İlmî Dergi, C.34, sayı: 2 (1998), s. 103 vd.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1-44, (Heyet), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1988-2013.
- Tirmizî, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Vaaz Kılavuzu (Heyet), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.